

Acerca de este libro

Esta es una copia digital de un libro que, durante generaciones, se ha conservado en las estanterías de una biblioteca, hasta que Google ha decidido escanearlo como parte de un proyecto que pretende que sea posible descubrir en línea libros de todo el mundo.

Ha sobrevivido tantos años como para que los derechos de autor hayan expirado y el libro pase a ser de dominio público. El que un libro sea de dominio público significa que nunca ha estado protegido por derechos de autor, o bien que el período legal de estos derechos ya ha expirado. Es posible que una misma obra sea de dominio público en unos países y, sin embargo, no lo sea en otros. Los libros de dominio público son nuestras puertas hacia el pasado, suponen un patrimonio histórico, cultural y de conocimientos que, a menudo, resulta difícil de descubrir.

Todas las anotaciones, marcas y otras señales en los márgenes que estén presentes en el volumen original aparecerán también en este archivo como testimonio del largo viaje que el libro ha recorrido desde el editor hasta la biblioteca y, finalmente, hasta usted.

Normas de uso

Google se enorgullece de poder colaborar con distintas bibliotecas para digitalizar los materiales de dominio público a fin de hacerlos accesibles a todo el mundo. Los libros de dominio público son patrimonio de todos, nosotros somos sus humildes guardianes. No obstante, se trata de un trabajo caro. Por este motivo, y para poder ofrecer este recurso, hemos tomado medidas para evitar que se produzca un abuso por parte de terceros con fines comerciales, y hemos incluido restricciones técnicas sobre las solicitudes automatizadas.

Asimismo, le pedimos que:

- + *Haga un uso exclusivamente no comercial de estos archivos* Hemos diseñado la Búsqueda de libros de Google para el uso de particulares; como tal, le pedimos que utilice estos archivos con fines personales, y no comerciales.
- + *No envíe solicitudes automatizadas* Por favor, no envíe solicitudes automatizadas de ningún tipo al sistema de Google. Si está llevando a cabo una investigación sobre traducción automática, reconocimiento óptico de caracteres u otros campos para los que resulte útil disfrutar de acceso a una gran cantidad de texto, por favor, envíenos un mensaje. Fomentamos el uso de materiales de dominio público con estos propósitos y seguro que podremos ayudarle.
- + *Conserve la atribución* La filigrana de Google que verá en todos los archivos es fundamental para informar a los usuarios sobre este proyecto y ayudarles a encontrar materiales adicionales en la Búsqueda de libros de Google. Por favor, no la elimine.
- + *Manténgase siempre dentro de la legalidad* Sea cual sea el uso que haga de estos materiales, recuerde que es responsable de asegurarse de que todo lo que hace es legal. No dé por sentado que, por el hecho de que una obra se considere de dominio público para los usuarios de los Estados Unidos, lo será también para los usuarios de otros países. La legislación sobre derechos de autor varía de un país a otro, y no podemos facilitar información sobre si está permitido un uso específico de algún libro. Por favor, no suponga que la aparición de un libro en nuestro programa significa que se puede utilizar de igual manera en todo el mundo. La responsabilidad ante la infracción de los derechos de autor puede ser muy grave.

Acerca de la Búsqueda de libros de Google

El objetivo de Google consiste en organizar información procedente de todo el mundo y hacerla accesible y útil de forma universal. El programa de Búsqueda de libros de Google ayuda a los lectores a descubrir los libros de todo el mundo a la vez que ayuda a autores y editores a llegar a nuevas audiencias. Podrá realizar búsquedas en el texto completo de este libro en la web, en la página <http://books.google.com>

This is a reproduction of a library book that was digitized by Google as part of an ongoing effort to preserve the information in books and make it universally accessible.

Google™ books

<https://books.google.com>

ANTONII

GARRONIS, ICTI,

in Tit. Dig.

DE ORIGINE

JURIS COM-

MENTARIA;

Cum

GILBERTI COGNATI

NOZERENI EPISTOLA

de Legalis studii ratione,

Pluribus nunc locis restituta, notatio-

nibus illustrata, atq; ex integri feré se-
culi tenebris in lucem adserta

cura

CUNRADI *sum* Böhne.

BREMÆ, Typis Wesselianis,

Impensis hæredum GEORGI Hoimanni.

M. D. C. XXX.

ANTONII

GARRONIS, ICTI,

in Tit. Dig.

DE ORIGINE

JURIS COM-

MENTARIA;

Cum

GILBERTI COGNATI

NOZERENI EPISTOLA

de Legalis studii ratione,

Pluribus nunc locis restituta, notatio-

nibus illustrata, atq, ex integri feré se-
culi tenebris in lucem adserta

cura

CUNRA DI *jun* Böhm.

BREMÆ, Typis Wesselianis.

Impensis hæreditæ GEORGI Heilmanni.

M. D. C. XXX.

Geor. Fabricius in praefatione Romae:

Ut Civitatum, *inquit*, magnarum, & quibus mortalium omnium iudicio Roma maxima fuit, Leges, instituta, mores, actiones libenter cognoscimus: ita ortum, incrementa, fortunam, ruinasque scire desideramus, & loca ipsa muta cum admiratione intuemur. Illud utile & necessarium est, hoc à liberali animo atque ingenio nequam alienum, &c.

Joan. Ferrius in epist. dedic. tr. de Praefectura S. Praetorii:

Quid homini jucundius, quam contueri secula priora? quam suo seculo normas ex illis petere? & Leges haurire? rem quamque è sua origine & perpetua historia integrius pernosce.

Conr. Gesner. in Bibliotheca:

Antonii Garronis Jurisconsulti in titulum Pomponii de Orig. Jur. erudita commentaria &c. Oporinus excudit Basileae anno Domini 1543.

MAGNIFICO VIRO,

Illustri generis nobilitate, sapientiâ, prudentiâ, virtute & dignitate amplissimo,

DN. FRANCISCO
RANZOVIO,

Regiæ Majestatis Consiliario, Pro-
regi Danico, Præfeto Moenæ, &c.
Domino in Ranzowholm/æ.

*Domino & Mæcenati meo salutem
& cultum.*

Nni jam sunt aliquot Do-
mine, consumti, quæ
pro studii generis, quod
olim selegeram, incre-
mento atque ornamento, remotis
arbitris, ocio actionibus fori subre-
pto, in Sophiæ amœniorumq; Mu-
saram virectis perlustrandis non in-
diligenter essem, gnarus ex iis per-
peruos flosculos efficacibus fragran-
tiæ remediis omnium functionum,

si quæ mihi Dei Deorumq; nutibus
credendæ in aliis partibus forent, se-
dulitatem ac curam refocillaturos,
posse decerpi. Quâ operis pertinaciâ
ANTONII GARRONIS commentariis
ad tit. Dig. de Orig. Jur. inter ceteras
Iucubrationes forté oblati ex lau-
dato genere secta, quorum odor fu-
ligrine longinquitatis temporû non-
nihil adulteratus erat, quem tamen,
câ abstersâ, refricandum, nec poste-
ritati diutius invidendû arbitran-
tur ii, qui in hoc censu plurimû pos-
sunt, offendi innexa. More ergo po-
stulatis gesto, typographi prelo re-
novanda commisi, surculorum alibi
abscissorum, parciûs tamen, in ipsius
fundum translatorû adjectione con-
dita. Verùm quæ divina fuit provi-
dentia, operæ, sub serenissimæ & po-
tentissimæ Regiæ Majestatis Daniæ,
&c. Domini mei clementissimi exer-
citu, à beat. & glor. mem. Principe ac

Domino, Dn. Joanne Ernesto, Duce
Saxoniae &c. ejusdē primo Ductore,
inopinatō oblati Prætoris seu Gene-
ralis Auditoris muneris, cui postmo-
dum & alterum, Quæsturæ supremæ,
fuit additū (grato submissoq; animo
refero) humillimâ meâ gestione fue-
runt abreptæ, usque dum sub Illust.
Tuæ Magnif. nomine ad sollicitatio-
nes eorum, quorum intererat, nunc
ad finem perductæ coruscant. Ingra-
tissimum me judicavi, si silētii nube
inter alia benivolentiæ signa, hono-
res Generalis Auditoris officii, cui
me post redditas rationes denuo præ-
positū voluit, involverem. Quæ me
atque alia hujusmodi oppidō perpu-
lerūt, subjecto cultu ac vultu demit-
so dedicandi munus, debitæ gratitu-
dinis indicium, insuper non habere;
pondere tamen laudis, quam Ill. T.
Magnif. meruit, obrutus, magis im-
bellicitatē ingenii mei detego, quā

ejus virtutem, sicut par est, representato. Accipiat, precor, Ill. T. Mag. hilari fronte, veniamq; audaciæ hominis peregrini, sed virtutis ejus admiratoris tribuat. Pauca, fateor, impræsentiarum salutantis sunt verba, vota tamen prolixa. Patiatur, quæso, ut doni, vilis acerræ, oblatio exigua magis mei in Ven. T. Mag. animi, quã sui pretii æstimatione pendatur. Jehova modò auctor sit, ut quæ animo deitnavi, nullis causationibus obstrepantur, ita aliis stilo majore dicendis rebus meritam Ill. T. Magnif. gratiam memori mente persolvam. Ergo quum sola voluntas sit, quæ apud me ponat officium, defero gratitudinis & observantiæ studium sempiternũ. Vale, ô Regni Danici decus, seculi gloria, ac meum præsidium. Bremæ xxix, Aug. anno ætæ Christianæ MDCXXX.

Illust. T. Magnif.

subject.

Digitized by Google **CUNRADUS** zum Böhme.

GILBERTUS COGNATUS
NOZERENUS JOANNI METELLO
& Sebastiano Rosario Juris civilis
studiofis, S. P.

Nunc jam agitur annus, cō-
stantes & perpetui amici,
quod intermisso legum stu-
dio, cui nunquam relinquitur
num totum vacavi, *ἀμάρτυ-
λος* omnem operam ad CHRIS-
TI disciplinam atque medicinam contuli, & tunc
quidem ætas nostra (quæ adhuc intra eos
annos consistebat, quibus Prætor restituti-
onem in integrum concedit.) judicio ca-
rens, quid deligete, quidve imitari, aut quo
modo deberem, desplicere nondum per-
mittebat. Itaque frustra videmini à me vi-
am petere, quæ mihi ipsi nunquam perspe-
cta, cognitæve satis fuit. Ne tamen ab amici
officio discedere omnino videat, quid sen-
tiam, quamque rationem olim sequutus
sim, paucis aperiam. Ubi enim ad ius di-
scendum æjicere animum cœpi, offensus
non nihil barbarie impolitieq; eorum, cuos
tamen videbam rerum cognoscenda-um

EPISTOLA

causa non posse omnino contemni : forte mihi venit in mentem , ut mecum quoddam studendi genus instituerem. Nam quum etiam interpretum prolixitas fastidium mihi moveret, & miram brevitem, meramque quandam latini sermonis elegantiam in Juriconsultis animadverterem, ex quorum libris *Pandectæ* sunt consecratae, tum quoque in veterum Imperatorum constitutionibus, qui *σύγγραφοι* fuerunt Jurisconsultorum, & quorum in legibus ferendis concipiendisque consilio & stilo utebantur, cepi consilium, ut quæ in scholis audirem, vel quæ legerem præcipuè apud Bartolum interpretum *κορυφαίων*, ea transferrem in eam orationis formam, quæ veteres illos usos videbam. Movebat me etiam ad hoc institutum persequendum, quod ipsos idem Juriconsultos fecisse, ex eo colligebam, quod tanta esset in eorum responsis æqualitas, ut videri possent omnes in eodem ludo docti: velut totæ *Pandectæ* ab eodem scriptæ censeriqueant, si nominum inscriptiones essent sublatae. Arguta etiam illa brevitatis, oratioque et si non red-

undans,

NUNCUPATORIA.

undans, plena tamen, perspicua, propria, puraque, maximè mihi legum interpretationi convenire videbatur: in qua id tantùm requiritur, ut ratione vel autoritate aliquâ legis, quid justum, quid æquum & bonum, quidque contrâ sit, doceamus, & hac quidem ratione aliquandiu sum usus, etiam cum Justiniani Institutiones mihi legerem, quæque ad illas sunt ab adversis Interpretibus annotata, exercitationis gratia brevius puriusque exprimere, atque ad Jurisconsultorum stylum reformare conarer. Hic verò labor in hoc certè mihi profuit, quod commentatione quotidianâ, stylum aliqua ex parte emendaverim atque confirmaverim. Tunc igitur superficiem & eutrem tantum intuitus sum, neglectâ carne & succo. Nunc verò si huic disciplinæ animum rursus applicare vellem, primo anno circa Legum contextum tantùm consisterem, postea in vulgarium quoruncunque interpretum commentaria penetrarem: quæ etsi barbarè scripta sunt, ad rerum tamen cognitionem explicationemque, de quibus in jure agitur, plurimùm sanè conferunt.

EPISTOLA

ferunt: tum in certos quosque locos, quid de quaque re apud eos scriptum reperitur, redigerem. Prudentem Ulysssem prædicant poëtæ, multorum hominum mores quod vidit & urbes. Nos eodem modo arbitramur, legum intelligentiam ex multorum sedula lectione, & crebra doctorum auditione parari.

Habetis mei candidissimi amici, quid fecerim, quidq; facturus essem ad juris studia animum contendens. Cæterum quoniam citra exactam historiarum veterum cognitionem (uti non parum multi, & quidem maximi nominis interpretes Juris civilis testantur) intelligi non possunt unquam Jurisconsultorum scripta, maximè ea quæ in titulo de Origine Juris à Pomponio traduntur, Commentarios in hunc pulcherrimum titulû elegantis atq; doctissimi ab ANTONIO GARRONE viro linguæ Romanæ candore ac juris sapientia illustri, olim scriptos, & nuper in Italia repertos, atque à me tandem non sine magno labore ex autographo descriptos, Joanni Oporino diligentissimo typographe (qui & Græcos &

NUNCUPATORIA.

Latinos libros, qua est cum utriusque literaturæ eruditione singulari præditus: tum elegantis characteribus, institutâ ad hoc superad, & Officinâ propriâ, instructissimus) excudendos, in publicumque extrudendos dedi: indignum, minimeque ferendum ratus, hos tam mirè utiles Juris studiosis Commentarios in obscuro tot annis esse, in quibus quàm fieri potest brevissimè & planissimè Juris civilis història explicatur. Tibi verò Metelle eruditissime, & tibi Rosari charissime, hos simul inscribere consilium fuit, ut quando uterque vestrùm certatim de me bene meritus est, & etiamnum bene mereretur, uterque etiam vestrùm simul à me grati animi monimentum & pignus perpetuum accipiat. Dubium enim non est, quin magnum ex his fructum accepturi sitis, & juvenus quoque historiarum rudis egregiè juvari possit. An autem aliquid ad plenum in hunc titulum ante Garonis nostri commentarios scriptum extet, mihi nondum certo cognoscere contigit. Extant eruditissima Udalrici Zasii, magni illius Juris civilis ornamenti, præceptoris nostri,

EPISTOLA NUNCUPAT.

stri, Scholia, scio, sed à quindecim annis nata. Jam restat aliud nihil, nisi amicos salutare. Vos igitur magnopere rogo, ut clarissimos senatores D. Henricum Colinzum, avunculum meum undequaque doctissimum: & D. Joannem Mauricianum, singulari quoque doctrinâ præditum meis verbis reverenter & diligenter salutetis. Renatum item Perrotum, multi nominis & magnæ eruditionis medicum. Tum facite, ut Joanni & Nicolao Fauchiis, doctoribus omni laude dignissimis, sim commendatissimus. Eadem operâ vicissim meo nomine salutem annunciabitis utriusque Juris doctoribus Vauchardo, Chuppino, & Baldo, multis mihi nominibus charissimis. Neque præteribitis Claudium Lesmæum, à primo ætatis gradu summum amicum meum. Eximio viro D. Benedicto Marino Fisci procuratori scribam, si quid erit ocii. Valete bene, candidissimi amici, & vivite felices.

Ex Nozereto, octavo Calend. Martias,

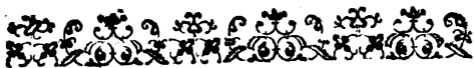
Anno Salutis reparatæ, M.

D. XLIII.

HENRICI SIMI DE ANTONII
Garronis Commentariis
Carmen.

Quisquis nunc urbis primordia querere tētā
Romulea, Antoni munera docta legat.
Hic renovat Celsum, Cajum, Proculumq;
peritos
Juris, & Hermogenem, cum Labrone sacro.
Enodat leges, legumq; anigmata solvit,
Consulto condens hac monumenta choro.
Bartolus & Baldus, Dinus, clarusq; Joannes
Cornell referunt quem genuisse forum,
Angelus, & Paulus Castrensis nomine dictus,
Amittent nomen quo veniente quidem.
Candida Casareo fingens glossemata Juri,
Accursi antiquat barbara dicta sensu.
Assidue crescet per cuncta volumina lumen,
Dummodo sint vitæ grandia pensa sua.
Nam cupit hic magno majora per aquora velo
Currere, & ignavas dilacerare moras.
Desine livor edax, morsu mordere canino
Garronem, qui per judicis ora sonat.
Hic bene lucratus doctissima pignora vitæ,
Nec minus hac, Servi, quam tua dicta vigent.
Illa Palatini, quibus est fas noscere rectum,
Perspiciant oculis Justiniana cohors.

F I N I S.

CUNRADUS Tom BÖNE,
J.U.C. Bremensis-Saxo.

αἰαζαμ.

Ars & Mars nexu secundo sic boni umbo.

Sunt duo, quæ faciunt, ut quis sit nobilis, Ars, Mars,
Qua venit est studium, gloria major erit.

Dignior es tu, cui cor; sic ad utrumque parata

Una manus Calamum, astra tenet Gladium.

Arma toga jungis, Sic nexu firma Secundo

Conveniunt arte, et sunt velut umbo boni.

Macte tuo hoc studio, mox laurus, pluscula profer,

Juraque Militibus, da quoque Judicibus.

Mecum perge: haud Memoriam nos terreat ullae,

Qui puras mentes contemere solent:

Qui pungunt, rodunt, mordent, etiam, publice, aperte.

Criminibus lacerant qui benefacta suis;

Et cum vix rectum possint unquam facere ipsi.

Nil quoque vicinum posse vel esse putant.

Inter media rerum pondera hæc
deproperabat.

Job, Heringius, Archiepisc Capitula
Bremen p. t. Syndicus.

A L I U D,

IN EDITIONEM
hujus operis.

FErme sacratos extulit Themis pedes,
Orbemque liquit, ut fraus & perjuria
Legum nec nullis impedita Vinculis
Hunc occupârunt: ut simul scelus
Pravi secuta est contumax licentia.
Frasra proinde doctus interpres modò
Legum peccet limpidarum flumina,
Nisi fugaci rectius connectitur
Astræa seculo, quò deinceps tutius
Vigere possit moris infracti decus.
At non Voluptas corruct nocens magis,
Quàm scita Juris si modesta affulsetint;
Sed ratio ite quæ gubernat, NUMINIS
Imago, quâ primæva gens olim fuit
Corulca, quando a tatis aureæ vigor
Faces pudendas criminum removerat.
Hâc arte quondam nixa gens Quiritium
Conclufit urbes mœnibus, pœnis viros;
Quorum nepotes certa per vestigia
In alta nixi, latiusque publicum
Virtutis ausi prorogare tramitem
Tandem tventur Imperi celsum gradum.

GARRONI ergo nobilem dum industrius
(**CUNRADE**, Juris incliti cultor sagax)
Partum, recenti rursus affers seculo:
Nunquam **QUITATIS** funus expectabitur.
Tandem pax alma integritatem pristinam
Reducet, hinc tuumque laus manebit Verticem.

*lubens amoris & honoris
ergo scripsit*

M. JOHANNES SHILDIVS
Scholæ Brem, Collega,

ANTO.

I
ANTONII GARRONIS

Jureconsulti doctissimi, in titulum

*FF. de Origine Juris com-
mentaria,*

**Pomponius, libro singulari en-
chiridii. &c.**

SUMMARIVM.

*Jcti Pomponii apud Alexandrum dignatio n. 1. & 5
Lampridio dicitur Legum peritissimus. n. 3. Pa-
piniani discipulus. n. 4. Ejus lucubrationes n. 7.*

*2. Consilia iorum Alexandri catalogus, eorumq;
encomia.*

6. Jul. Præulus Patro. eodem tempore floruit.

8. Compilatores Juris notantur.

9. Enchiridii significationes varia.

Pomponius 1. Jurecon-
sultus, temporibus Alexan-
dri Syri Imperatoris flo-
ruit, & in ejus consilio fu-
it, ut Helius Lampridius
testatur, sic scribens:

*Et ut scias, qui viri in ejus 2. consilio fue-
runt, nomina illorum subjiciam. Fuerunt e-*

2. Antonii Garronis
nim, Fabius Sabinus (Sabini insignis viri fili-
us, Cato temporis sui) Domitius Ulpianus juris
peritissimus, Claudius Vanantius orator am-
plissimus, 3. Pomponius legum peritissimus,
Catilius Severus cognatus ejus, vir omnium
doctissimus, Aelius Serebianus omnium vir
sanctissimus, Quintilius, Cajus, Marcellus,
quo meliorem ne historia quidem continent,
Alphenus, Aphricanus, Florentinus, Mar-
tianus, Callistratus, Hermogenes, Venulius,
Tryphonius, Metianus, Celsus, Proculus, &
Modestinus: homines juris professores boni,
sapientes, & venerandi, discipuli 4. fuerunt
Papiniani, & 5. Alexandri Imperatoris so-
cii & familiares, ut scribit Marius Maxi-
mus, & alii historici. Hæc ille. Floruit
etiã iis temporibus 6. Paulus Patavi-
nus jureconsultus. 7. Pomponius libros
scripsit, quos ad Sabinum misit, & libros
quæstionum, & variarum lectionum, & li-
brum unum, quem Enchiridion inscripsit,
ex quo sumpta fuerunt hæc de Origine Ju-
ris: aliaque multa composuit, ex quibus 8.
omnibus, ut ita dicam, nihil præter ossa re-
mansit.

mansit. Nam carnem, & cætera, temeritas
& inconsulta imperitorum licentia lacera-
vit. Enchiridion 9. Græcum verbum est.
Dici potest à nostris manuale, nam com-
ponitur ex ἐν præpositione, & χειρῶν,
quod est diminutivum à manu. Enchi-
ridion, gladiolus, sive pugio est, ut apud Hi-
eronymum : & genus libelli brevioris,
qui unâ manu capi potest: de quo intellexit
Martialis, cum ait libro primo Epigram-
matum.

Scrinia da magnitudine manus una capit.

Hoc nomine Aurelius Augustinus quod-
dam opus inscripsit, & alii nonnulli, ut me-
minerunt Plinius & Gellius.

Princip.

Necessarium itaque nobis vide-
tur in primis, ipsius juris originem
atque processum demonstrare.

SUMMAR.

1. Loquentes de nobis modo singulari, modo plurali
numero utimur.
2. Aliis adloquenturi duntaxat, singulari.
3. Ratio.

Commentar.

Necessarium nobis itaque, &c.) Nobis, scilicet mihi & aliis. Nec improprie locutus est Jureconsultus, ut imperiti legulei, id est lectores oliyarum, hoc nomine digni putant. Nam 1. loquentes de nobis ipsis, modo singulari, modo plurali numero utimur. De secunda 2. vero persona, ad quam sermonem dirigimus, numero tantummodo singulari. hac ratione, 3. quod decorum est, homines de seipsis modeste, & (ut ita dicam) humiliter loqui, de aliis vero honorifice potius & cum dignitate convenit habere sermonem. Minueremus enim quoddammodo dignitatem alterius, si ei rebus gestis autum quasi socium adjungeremus: ut si *Cesarem alloquentes, diceremus, vos Pompejum superastis, pro, tu Pompejum superasti.* Ita e contratio, videmur, nescio quo modo, modestius loqui, si que nos soli egimus, plurali numero exprimamus, hoc modo: *Multa scripsimus, multa gessimus, magnam sumus gloriam a spud nostris homines consecutus: quasi non soli, ad aliis adiutoribus ea egerimus.* Aliquan-
do

do etiam ubi hic respectus non est ; modo singularem , modo pluralem profertimus.

§. I.

Et quidem initio civitatis nostræ populus sine certa lege , sine jure certo primùm agere instituit , omniaque manu regis gubernabantur.

SUMMAR:

1. *Juris ac legis discrimen.*

2. *Juris partes : Natura, Consuetudo, Lex,*

Religio. p. 5.

Pietas. n. 6.

Gratia. n. 7.

Indicatio. n. 8.

Observantia. n. 9.

Veritas. n. 10.

11. *Jus consuetudinis quid. Eius partes.*

Patit. 12.

Pat. 13.

Judicium. 14.

15. *Legis jus quid.*

16. *Manus varia significata.*

17. *Elephantis naturæ*

Commentar.

Sine lege certa , sine jure certo) Non

A. 3.

est.

6 Antonii Garronis.
est iteratio. Nam 1. Jus (ut tradit Servius
Honoratus) generale est; lex est juris spe-
cies. Virg. lib. 1. Æneid.

Jura dabant, legesq; viris.

Juvenal. satyr. 2.

En habitum, quo te leges ac jura ferunt. &c.

Jus tres 2. patres habet, naturam, consue-
tudinem, & legem. Jus 3. naturæ est, quod
non opinio genuit, sed vis quædam innata
inseruit. Ejus 4. partes sunt, ut Cicero
inquit, religio, pietas, gratia, vindicatio,
observantia, veritas. Religio 5. est; quæ
superioris cujusdam naturæ (quam divi-
nam vocant) curam, & reverentiamque af-
fert. Pietas 6. est, per quam sanguine con-
junctis, patriæque bonioris, officium &
diligens cultus tribuitur. Gratia 7. est, in
qua amicitiarum & officiorum, alterius
memoria, & alterius remunerandi volun-
tas continetur. Vindicatio 8. est, per
quam vis & injuria, & omne omnino quod
obscurum est, defendendo, aut ulciscen-
do propulsatur. Observantia 9. est, per
quam homines, aliquâ dignitate antece-
dentes

dentes, cultu quodam & honore dignamur. *Veritas* 10. est, per quam immutata ea, quæ sunt, aut fuerunt, aut futura sunt, dicuntur. Consuetudine jus est, 11. quod leviter à natura tractum aluit, & majus usus fecit: ut religionem, aut si quid eorum, quæ antè diximus, à natura profectum, majus factum, propter consuetudinem videmus: aut quod in morem vetustas vulgi approbatione produxit. Partes ejus tres sunt. *Pactum*, 12. quod inter aliquos convenit. *Par*, 13. quod in omnes æquabile est. *Judicatum*, 14. de quo alicujus, aut aliquorum jam sententiis constitutum est. *Lege* jus est, 15. quod in eo scripto, quod populo, expositum est, ut observet, continetur. Ejus partes innumerabiles sunt: tot videlicet, quot capita legum.

MANU) id est, potestate. Nam manus 16. aliquando potestatem significat, ut cum dicimus: *Hæc res mihi in manu est: non modo significat in promptu, sed etiam in potestate.* Nonnunquam multitudinem, collectionemque indicat. Virgil. lib. 6. *Æneid.*

Hic manus ob patriam pugnando vulnera passi.

Nec tacendum reor, manum pro capiendi instrumento à veteribus accipi; non dico de manu nostra, sed pro proboscide elephantis: nam hanc manum vocant Latini. Plineius, cum de 17. elephantis scribit lib. 8. Nat. histor. sic ait: *Mandunt ore, spirant & bibunt, odoranturq; haud improprè appellatâ manu.* Idem: *Elephantis tanta narratur clementia, minus valida ut in grege pecudum occurrentia manu dimoveat, ne quid obterat imprudens.* Q. Curtius lib. 4. *Precipue terribilis illa facies erat, cum manu arma virosq; corripere.* Idem: *Copidas vocant gladios leviter curvatos, falcibus similes, quibus amputabant belluarum manus.* Manus plerumque manuum scriptura dicitur. Quintil. lib. 1. Institution. oratoriarum: *Cassa, cassus, Cicero & Virgilius scripserunt: sic manus eorum dicitur.*

§. I I.

Postea auctâ ad aliquem modum civitate, ipse Romulus traditur populum

populum in triginta partes divisisse,
quas partes Curias appellavit pro-
pterea quod tunc Reip. curiam per
sententias earum partium expedie-
bat. Erant leges quasdam & ipse
Curiatas ad populum tulit. &c.

SUMMAR.

Sabini in urbem recepti num. 1. Cur & quo as-
tum. 3.

Livi & Plutarcho dissensus ab Halicarnasseo &
Varrone, remissive. n. 2.

Astylus. n. 4.

Consualia. n. 5.

Aditus, processus & exitus de Urbem Ceninensium
n. 6. Antennatium. n. 7. Crustumeniorum. n.
8. Sabinorum. n. 9.

Arx Romana. n. 10.

Quirites unde dicti. n. 11.

Procreatio Romuli & Remi sententia ex Plu-
tarcho diversa. n. 12. Ex Halicarnasseo. 17.

Amulius qui regni successor factus ex Plutarcho. 13
Ex Plinio Nepote. 14. Livio. 15.

Amulii Crudelitas in Ausum sive Aegestum &
Liam, qua & Rhea & Sylvia. 16.

Sylvia mortuum simulans à facris abstinere. 18.

Inquisitione habità custodia traditur. 19.

Antonii pro Sylvia intercessio. 20.

Gemmarum partus. 21.

Eorum expositio. 22.

Conservatio per picum & lupam, 23, pastores: Faustulus, denique Numitorem. 24.

Romuli & Remi educatio, vitæq; institutum 25.

Unde dicti. 26.

Indoles ingeniorumq; diversitas: 27.

Ex contentione Numitoris pastorum & Amulii sublata spolia retulerunt. 28.

Remi capti conditio. 29.

Cogniti, post Amulii necem, Numitori regnum restituerunt. 30.

Consensus Dionysii cum Livio & Plutarcho in urbis constitutione. 31.

Numitoris prompta voluntas & causa: Colonia deducenda; 32.

Largitas in nepotes. 33.

Romulus & Remus urbem in partes duas dividunt. 34.

Eorum dissidium ratione loci: nova urbis. 35.

Palantium. 36.

Remonium. 37.

Avi consilium de dissidio tollendo adprobatum 38.

Augurum captatio. 39.

De Remi & Faustuli interitu sententia. Auctoritas. 40. Altorum 44.

Remi sepulchrum. 41.

Romuli perturbatio. 42.

Acca Laurentia consolatione erectus superstitionibus collectis sacra peragit, urbisq; figuram aratro designat. 43.

*Roma appellatio. 45.**Divisio multitudinis in Legiones. 46.**Populus. 47.**Senatores: qui & Patres: quòt creati & unde ita dicti
ex Plutarcho 48. 51. Livio, 50.**Patres conscripti 49.**Legionum numerus ductus. 52.**Centuriatus. 53.**Halicarnassèti dissensus à Livio in hujus divisionis
negocio 54.**Prior divisio. 55.**Posterior 56.**Curiarum numerus. 57.**Curia significatus. 58.**Pomponius Latas fuit præceptor Gavronis. 59.**Leges Romuli. 60.**Commissar.*

Sed postea aucta. &c.) Hoc est, postquam 1. recepti fuerunt Sabini in urbem, & ex duabus facta fuit una: ut 2. Livius in 1. ab Urbe condita, & Plutarchus in Romulo, licet Dionysius Halicarnassæus & Varro aliter sentiant, ut inferiùs dicemus. Recepti fuerunt Sabini hæc 3. de causa. Cum Romulus 4. Asylum patefecisset, & videret civitatem novam in dies incolarum frequentia convalescere, atque ob inopiam mulierum minimè duraturam: ex con-

filio patrum conjugia per legatos à finiti-
 mis civitatibus petiit, quibus negatis, ludos
 equestri Neptuno simulavit, quos 5. Cōsu-
 alia vocavit: ad quos cum venisset utrius-
 que sexus multitudo ex vicinis urbibus, da-
 to suis signo, virgines raptæ sunt. Raptis
 itaque virginibus, Patres irati fuerunt Ro-
 manis. Ceninenses 6. primò contra Roma-
 nos bellum sumpserunt, adversus quos Ro-
 mulus processit, leviq̄ue certamine docuit,
 vanam sine viribus iram. Exercitum fudit,
 fugavitq̄ue: fusum persecutus fuit: Re-
 gem Acronem in prælio detritavit, & spo-
 liavit, Duce hostium occiso, urbem primo
 impetu cepit: nec atrocem tamen in cives
 se præstitit: quinimò imperavit, ut omnes
 unà secum cum eorum rebus Romanam pro-
 ficiscerentur, fieretq̄ue ex duabus civitatib.
 unum corpus, & par voluntas. Propterea
 evenit, ut adiectâ undique multitudine, ita
 Roma miramagnitudine brevi concre-
 ret. Postea 7. Antemnates in agrum Ro-
 manum incurrentes, deductâ Romanâ le-
 gione palantes in agris oppressit, fusis pri-
 mo

mo impetu & clamore hostibus, oppidum cepit: jussit, ut Romam sese traducerent. Inde contra & Crustumenos bellum inferentes processit, & eos levi certamine vicit. Ultimò 9. Sabini sumptis armis, Duce Tito Tatius, bellum intulerunt, cum in Tarpejâ, ubi erat i o arx Romana, in vallemq; montis descendisset, Romulus adversus eos processit. Cum diu ac variè utrinque pugnatum fuisset, virgines raptæ, quarum injuriâ bellum motum fuerat, scissâ veste, & crinibus sparsis, in medium processerunt. Hinc viros, inde parentes arma deponere cœgerunt, dicentes: Nos itarum causa sumus, in nos convertite ferrum: melius cum viris peribimus, quàm sine viris vivere poterimus. Unde iis verbis tunc tractata pax secuta fuit. Inde ad fœdus faciendum Duces prodierunt, nec pacem solùm, sed civitatem unam ex duobus fecerunt, imperium omne Romam detulerunt. Ita geminatâ urbe, ut Sabinis aliquid daretur, Quirites à ii. Curibus oppido Sabinorum appellarunt.

ROMULUM traditur, &c.) Romulum, ut PLUTARCHUS 12. refert, alii Æneæ filium & Dexitheæ, Phorbantis gnata, fuisse existimant : illumque cum fratre Remo, parvulos admodum in Italiam delatos fuisse, a luctu fluminis ingressos, amissis navibus, in ripam incolumes evasisse. *Alii* è Roma genitum ferunt Romulum, Troadio illius filiâ, quæ Latino Telemachi F. nupsit. *Alii*, ex Æmilia præclarâ Aeneæ & Laviniaæ prole, à Marte compressâ. *Sed post multa idem inquit*: Sed alia est longè iis probabilior sententia. Nam inter 13. Albanorum reges, qui ab Aeneâ duce stirpis primordia deduxerant, totius civitatis imperium duobus relictis fratribus, Numitori & Amulio, per successionis ordinem devenit. Amulius verò cum res has bifariam partiretur, in regnum scilicet thesaurum, quem ex Troja majores devexerant, ut utrâ partem vellet Numitor deligeret, tyrannidem sibi potius elegit. Sed Amulius ob auri magnitudinem factus potentior, fratrem adortus. sedem regiam facillè occupavit.

PLINIUS

PLINIUS & **NEPOS** tradit, **Procam** regem Albanorū, **Numitori** & **Amulio**, filiis suis, regnum annuis vicibus habendum reliquisse, ut alternis imperarent annis, sed **Amulium** fratrem non reddidisse. **LIVIUS** 15 scribit, **Procam** **Numitori** filio maximo regnum verustum **Sylvia** genis legasse: sed per vim, & contra voluntatem patris, pulso **Numitore** fratre, **Amulium** regnasse. Privato igitur regiā maiestate **Numitore**, verius **Amulius**, ne penas aliquando daret, **Numitoris** filium, 16. quem **Lausum** **Ovidius**, & **Egestum** **Dionysius** vocat, tunc pubescentem interficit: filiam, quam nonnulli **Iliam**, alii **Rheam**, quidam **Sylviam** appellantiā nubilem, Sacerdotem **Vestæ** designatam, ea viro tradita, pareret ultores generis. Quarto deinde anno, ut 17. **Dionys.** ait, **Sylvia** eunti in sacrum lucum **Martis**, aquæ præferendæ gratiā, quā debebat ad sacra uti, vim quidam attulit, quem nonnulli **procorum** quendam fuisse asserunt, puellæ amore usque à teneris annis captum: **alii** **Amulium** fuisse ipsum: nec eum

eum cupiditatis magis, quàm insidiarum causâ, obstructum armis, ut stupendus conspiceretur, & aspectu cognitionem, quantum posset, incertam relinqueret. Fabulantur plurimi, Gemii fuisse (cujus locus erat) imaginem, cum multa alia huic casui divinâ operâ adhibentem, tum verò folis obscuritatem subitam, & caliginem in aëre: aspectum quoque, quem imago habuit, fuisse longè admirabiliorem dicunt, quàm ut ad magnitudinem decoremque hominum: dixisseque puellæ ajunt, Deo contubuisse: parituramque geminos, hominum longè clarissimos, & rebus bellicis. Puella igitur post vim illatam, simulans 18. adversam valetudinem (nam hoc illi perstasit mater, & securitatis causâ, & religionis in Deos) non adibat sacra amplius, sed per alias fiebant virgines, eodem honore præditas, quæcunque eam administrare oportuisset. Amulius 19. sive conscientiam perpetratorum, sive etiam suspitione verisimilium motus, causam perscrutabatur divinæ à factis abstinentiæ, summit-

tens

tenet etiam medicos, quibus maximè confidebat. Postea verò quàm mulieres arcum quendam morbum excusarunt, minimè prodendum hominibus, ad custodiam puellæ relinquit uxorem suam, quæ ut verifaceta est accusatrix morbi, muliebri argutiâ, quod aliis obscurum erat, inveniens, Amulius, mulierem confestim † primo studio observari jussit, ne clam pareret. Erat enim non longè à partu. Antho 20 verò regis filia (ut Plutarchus inquit) timè ne quid mali Sylviz suæ, quam amabat, eveniret, non cessabat precibus parentem afficere, obsecrando obtestandoque, ne vellet in Sylviam sævire. Edidit 21 tandem infantes geminos, miræ magnitudinis & formæ. Quapropter 22 rex longè ampliùs veritus, famulis quibusdam infantes in alveo jacentes exportari jussit, & in fluvium projici, xv fermè milibus passuum, ut Dionysius ait, Albâ distantem. Ii, cum inundasset fluvius, & ulterius progredi non possent, ubi prima inundatio excursus tacta est, super aquam ipsum alveum exponunt. Is parum

parumper innatavit, & illis lapidi, infantes eiecit. Qui vagientes, per eluuiem voluebantur. Eis, ut Plutarchus scribit, 23. picus volueris Martia, alimenta ministrabat: & lupa paulo antè foeta, turgentibus lacte uberibus, ea submittebat ad ora puerorum, linguâ cœnum abstergens, quo pleni erant. Interim pastores adveniunt, gregem agentes in pascua: quorum unus lupam prospiciens, miraculo stupefactus, cæteros idem inspecturos vocat. Qui rem divinam serati videre, propius accedebant, terrentes clamore belluam. Lupa autem non multum exasperata adventu hominum, sed ut mansueta, ab infantibus sepsim divulsa, ob multam importunitatem turbæ pastoralis, abiit in proximam sylvam. Infantes ipsos, 24. pastores suscipiunt, adhibentes studium, ut educarentur, quasi deorum essent. Erat inter eos quidam subulcorum regionum magister, Faustulus nomine: qui urgente quadam causâ, per id tempus Albæ fuerat, quo & corruptio Iliæ dicta est, & partus: ac postea cum deportarentur infan-

tes

res ad flumen, casu quodam cum ferentibus eos una profectus est, eandem viam, scilicet ad Pallantium vaderis. Hic igitur pastofibus minime aliis aperiens, quemadmodum aliquid de re illa sciret, concedi infantes sibi postulat, & communi consensu datos, eos ferens ad uxorem pergit. Quam cum enixam offenderet, atque moestam infante mortuo, solatur eam, gemellosque illi pro uno extincto educandos tradit, omnem narrans à principio puerorum casum. Sunt tamen qui dicant (ut Plutarch. refert) Numitorei consocium, susceptis liberis alimenta clam suggestisse: eosque literis 25. non instrenue apud Gabios postea eruditos, cetera quoque virtutum ornamenta (quibus quisque ingenuus adolescens summo loco natus instituitur) perdidicisse, 26. vocatosque esse ab ea ipsa educatione Romulum & Remum, quoniam rumas, id est lupæ mammas † emungere comperti sunt. Erant autem indole 27. nequaquam servili, sed quæ futuram quandam magnitudinem & probitatem præ se ferret. Cum
verò

† *Ferò, emungere.*

verò ambo adoleverant, viribus & animo præditi, quò quæqueres factu difficilior erat, eò audaciùs se ad eam conferebant. Eminebat tamen in Romulo natura facillior, & ad consilium civilemque prudentiam aptius ingenium. Inter communia pecorum pabula, & venationes, ea maximè de se cuique præstabat, quæ potiùs imperatorio viro quàm servo aptiora esse videbantur. Præterea contribules suos, & quemque ex infimo loco unum ambo ad se contrahebant, nec pluris regis præfides, ac regii quoque pecoris magistros existimabant, ac si nemini virtuti cederent, nec essent inferiores quocquam præstantiâ & dignitate: minas, & aliorum in se furorem parvi ducebant: victu semper, & consuetudine liberali, præ cæteris utebantur: id in primis nequaquam ingenui hominis officium esse rati, si otio aut ignaviâ † desipiscere animos sinerent: sed cursando, venando, prædonēs profligando, fures capiendo, violentissimis quibusdam manus inferendo, gloriam sibi parare posse putabant.

† Fortè, desicere.

putabant. Quapropter evenit, ut ad magnum dignitatis culmen evaderent. Ortâ deinde 28. contentione, ob pecorum pabulationes, inter Numitoris pastores & Amulii, Romulus & Remus armis obversantes oppressere, multa que deinde prædâ positi, abbo domum intacti rediere. Indignatus Numitor, iis insidias struxit, occupatoque in sacris Romulo, Remus 29. captus, & Amulio regi adductus, ejusque supplicium à rege Numitori concessum fuit. Sed motus Numitor & indolè & constantiâ Remi, cepit interrogare, quis esset? Relatâ expositione gemellorum, percussit Numitoris animum nepotum memoria. Romulus interea auxiliò fratri cum magna manu accurrens, Faustulo rem omnem aperiente, 30. cogniti fuerunt ambo Numitoris nepotes, irruentesque in Amulium, illum obruncaverunt, Albanorumque regnum Numitoriayo restituant. Hæc de procreatione & educatione Romuli & Remi; ex Dionysio, Livio, Plutarcho, & Plinio Nepote excerptimus. Nunc videamus, que circa

circa urbis constitutionem fuerunt , & in hoc sequemur 31. Dionysium : quoniam hæc fidelissimè narrat , nec ab eo Liv. & Plutarch. dissentiunt. Mortuo igitur Amulio, ubi imperium adeptus est 32. Numitor, comparare statim cogitavit adolescentibus dominationem propriam, alteram urbe conditâ. Nam & civilis multitudinis incrementum ; multiplicatâ prole emittere, pulchrum bonumque esse ducebat , maximeque adversam sibi aliquando factionem ne suspectos retineret ; communicatoque cum eis consilio, ubi ipsis eadem visa sunt, 33. regionem dat eis, in qua educati erant, & ex populo, qui suspectus erat, utpote res novas iterum nisi submoveretur , aliquando moliturus, & ex Trojano genere nobilissimos , & si qui suâ sponte voluissent, commigrandi fecit potestatem. Donavit autem adolescentibus pecunias , armâque, & frumentum , & servos, & jumenta oneraria, & si quid aliud esset urbis constitutioni conferens. Ut verò Albâ 34. demigrarunt adolescentes , commiscentes etiam, quic-

quicquid erat hominum vel in Pallantio, vel circa Saturniam habitantium, multitudinem omnem in duas partes dividunt. Hoc autem eis opinionem præbuit ambitionis, ut æmulatione mutua celerius opera perficerent. Cæterum 35. causa maximi mali, seditionis, fuit. Nam utrique, dum, suum Ducem extollunt, nata est cupiditas, ut alter alteri dominaretur. Erumpunt primum, cum locum condendæ urbi non eundem uterque eligeret. Romuli erat sententia, ut in 36. Pallantio concederent, cum aliarum rerum causa, tum fortunæ loci, quæ servari ipsos, & nutrirî præstiterat. Remo autem videbatur, ut ab eo vocatam 37. Remoriam incoherent. Est enim locus, ad capiendam urbem opportunus, collis non procul à Tyberi, xxx stadiis Româ distans. Dum ita contendunt, visum est, ut omnia avo 38. materno permittant. Is jubet Deos judices facere, ut peractis sacris bonas aves observet, & qui prius meliores aves habuisset, is esset coloniarum dominus. Sententiâ comprobata Romulus ascendit Pallan-

Pallantium, Remus Aventinum, adhibitâ ambobus custodiâ, ne quid perperam ageretur: Romulus 39. sive dolo, sive iubente Deo, antequam ullum signum vidisset, per nuncios fratrem venire quàm celestimè jubet, quia meliores aves haberet prior. Remo sex vultures signum dant, à dextris volantes. Sed ubi ad fratrem, * quisnam prior aves vidisset? Hærebat autem Romulus, nihil habens, quod responderet. Interim XII vultures fausti, Romulo se ostendunt volantes. Quibus visis, confirmatus ille, ostendensque eos fratri: Quid dudum iussa, inquit, scire postulas? ipse enim alites spectas. Rem graviter tulit Remus quod per fraudem coloniam à se detractam cerneret. nam prior faustas aves inspexerat. Orta est 40. contentio & pugna, in qua mortuus est & Remus, & Faustulus, adolescentium educator, dum inermis inter armatos se coniecit, cõtentionem dirempturus. Mortuum 41. Remum frater in Remoria sepelit, & miserrimam 42. victoriam ex fratris nece adeptus, præ dolore & pœnitentia

rentia gestorum, seipsum linquens, in vitæ desperationem convertit. Verùm 43. Accâ Laurentiâ, eâ, quæ illos suscipiens expositos educaverat, nec secus ac mater complectebatur, consolante & rogante persuasus exsurgit, Latinos congregat, quicumque pugnae superfuerant, paulò plures tribus hominum millibus, ex majori longè numero Pallantium munit. Hic sermo de morte Remi verisimillimus omnium est: licet quidam 44. dicant, concessio fratri principatu, dolentem Remum, structo muro, cum demonstrare vellet inanes munitiones, dixisse: Ecquis hostis non hæc faciliè transcendet, sicut ego? transiisseque muros: tum Celerem quendam operi præsentem respondisse: Ecquis nostrum non hunc hostem faciliè repelleret? caput inde ejus pelvi percussisse, & statim interfecisse, & eum finem dissensionis fratrum fuisse. Ubi autem nulla causa impedimento erat urbis constructioni, prædicens, quâ die placatis Diis initium operum facturus esset, præparatis omnibus, quæ ad sacrificia

& ad populum excipiendum percommoda futura essent, ut statutum temporis advenit, ipse prius Diis sacra faciens, aliosque jubens idem pro viribus facere, aquilas primum excipit: deinde focos ante tabernacula fieri jubens, educit populum, flammam transilientem expiationis pollutionum causa. Peractis factis, quanta Diis humanam ratione poterant effici, convocatisque omnibus in destinatum urbis locum, quadrangularem figuram describit, junctisque ad aratrum bobus, mare & feminam, sulcum perpetuum duxit, qui esset murum excepturus. Hec cum fecisset, immolato bove utroque, multisque aliis victimis, institit operibus. Hæc ex Dionysio excerptim.

Roma 45. dicta fuit à Romulo, ut Varro, Livi, Dionysius, Plutarchus, & Poppo tradunt. Sed ideo Roma, & non Romula, ut ampliori vocabulo, prosperiora patriæ suæ ominaretur.

In triginta partes divisisse, &c.) De multitudinis divisione ita PLUTARCH. in Romulo inquit: Conditam civitate, primum Romu-

Romulus eos, quibus inerat ætatis vigor, 46. in militares legiones distribuit: quarum quælibet peditum tria millia, & equitum trecentum numero continebat. Cæteram verò multitudinem, populum 47. vocavit. 48. Centum deinde creat Senatores, quos Patres appellavit: & ordinem, Senatum. Quæ quidē nominis appellationē, à senectute emanasse constat. Patres autem vocatos ferunt, quòd liberorum patres essent, *aut*, ut quidam volunt, quòd, qui non habebāt, eos possent tanquam suos patres demonstrare: quod multùm contigerat, & his potissimùm, qui primùm civitatem tenuerant. *Vel*, quòd ipsi reliquæ multitudini patroni, hoc est, defēsores esse debebant. Nam sic Romani defēsores appellant, à Patrone quodam, ut existimant, ex iis, qui cum Eumandro olim ea loca tenuerant, viro quippe laborantis inopiâ plebis studiosissimo ac opitulatore. *Aut* certè Romulus ipse, quos videbat virtute ac dignitatis excellentiâ præstare, ut eos aliquo præmio exornaret, superiores fecit, sic Patres appellans, ut ea

nominis mansuetudine & benignitate, & magistratus austeritatem, & privatorum formidinem ac invidiam succidere posset. Quae consuetudo hucusque conservata est, nisi quòd, cum plures indies huic ordini adscriberentur, Patres 49. conscripti modò appellentur. Quod nomen etiam priscum illud dignitate excellit: & peregrini non Patres eos, sed Romanos principes vocabant, & cæteros defensione Patronos. Hæc ille, 50. Livius verò ait: *Cum jam virum non pœniteret, consilium deinde viribus parat. Centum creat senatores, sive quia is numerus satis erat, sive quia centum erant, qui creati patres possent. Patres scitè ab honore, Patriciorum eorum progenies appellati.* Hæc Livius. Sed, ubi Sabini recepti fuerunt in urbem, Romulus in xxx Curias populum divisit, ut Livius tradit, & PLUTARCHUS iis verbis. 51. Duplicatâ igitur civitate, centum illicò ex Sabinis creat Senatores. Duplicatur 52. etiâ legionum numerus, ut quælibet sit peditum sex millia, & equitum sex centum. Centurionum 53. quoque tres descriptæ sunt, & appellatæ prima

prima à Romulo Rantienſis, altera Tatiens-
ſis à Tatio, & à Lucero Luceris, ubi conſtitu-
tum erat aſyli templum. Nec plureis fuiſſe
id teſtatur, quòd huc uſque centuriæ Tri-
bus dictæ ſunt: qui verò iis præerant, Tri-
buni vocati. Harum quælibet decem curias
cõtinebat. Hæc Plutarchus, DIONYSIUS ve-
rò Halicarnæſeus, 54. ut ſuprà diximus,
diſſentit à Livio & Plutarcho: cùm dicat,
Romulum omneis prædictas diviſiones an-
te receptionem Sabinorum feciſſe. ait er-
gò: Conditâ urbe 55. Romulus rex & ab
hominibus & Diis creatus, multitudinem
triſariam diviſit; ſingulis partibus ſingulos
præfecit duces clariffimos. Deinde trium-
viriſ earum partium unamquamque divi-
dens in decem partes æqualeis, harum quo-
que Duces deſignavit fortiffimoſ viros.
Vocavit autem partes majores, Tribus: & mi-
nores, Curias. Eſſent autem eã nomina lin-
guâ Græcâ interpretata, φυλή quidem &
τριτύς, tribus: φρετρία verò & λόχοι, Cu-
ria; homines verò, qui tribuum ducatus ha-
bent, φυλάρχαι quidem & τριτύαρχαι, quos

Romani Tribunos vocant, qui verò *φεγε-
ταις* praesiderent, *φεγεταίχαι*, & *λοχαγοί*,
quos illi Curiones dicunt. Erant autem et-
iam in decurias divisae Curiae, Duce, que sin-
guli suam quisque decuriam tuebantur, ap-
pellati & illi linguâ incolarum Decuriones.
Hæc fuit prima divisio. 26. Altera item
hominum ipsorum fuit, commoda, & ho-
nores pro dignitate cujusque partiens, illu-
streis genere & inspectatæ virtutis viros, tum
pecuniis* (ut illis temporibus) divites, &
quibus erant filii, ab ignobilibus discrevit,
humilibusque & egenis, vocavitque tenui-
oris fortunæ homines Plebejos, quemad-
modum Graeci dicerent *δημοτικούς*, & qui
meliori erant conditione, Patres; sive, quia
alios ætate præcederent, sive, quia filii eis
essent, sive ob nobilitatem generis, sive
propter hæc omnia, ex Atheniensium rep.
(ut aliquis opinari posset) ea quæ tunc erat,
seu etiam ex præsentis, exemplo sumpto.
Illi enim in duas partes multitudinem divi-
dentes, eos qui ex familiis erant illustribus,

* *εὐπαι-*

* *ἐμπτείδας* vocaverunt, iisque mandata erat civitatis tutela: reliquos autem cives *αἰχμοίους* * dixere, qui nullius erant publici juris domini. Cæterum, post aliquantum temporis, ii quoque assumti sunt ad magistratus. Ac qui quidem probabiliora de rep. Romanorum scripsere; Patres esse vocatos illos iis de causis dicunt, progeniemque eorum deinceps Patricios. Ubi verò hæc constituit, consiliarios statim instituere, quibus cum seria perageret, cogitavit, centum viros ex patriciis eligens, fecitque delectum eorum hoc modo. Ipse enim unum ex omnibus optimum designavit, cui permitti oportere putavit urbana negotia, cum ipse exercitum extra fines duceret. Tribuum autem unicuique edixit, ut trinos viros deligerent, qui & prudentissimâ ætate essent, & generis nobilitate excellerent. Post hos autem novem viros, etiam Curiis singulis imperavit, trinos ipsos quoque maximè idoneos ex patriciis deligere. Posteaquè novem primis à tribubus electis addens xc.

B 4

quos

* i. e. Patricios.

* i. e. rusticos.

quos Curia suffragiis prætuleraut, eo quoque, quem ipse elegerat, duce addito, centum consiliariorum numerum explevit.

Consilium autem hoc Græcè interpretatum, * *γερονσία* significare potest, ac sic hucusque ipsum à Romanis Senatus dicitur.

Utrùm autem propter senectutem eorum, qui in id consilium erant electi, an propter virtutem hoc cognomen habuerint, affirmare non satis queo. Nam & seniores & optimos solebant prisci senes appellare. Hujus autem ordinis participes, Patres conscripti dicti sunt. Hæc Dionysius. Iis xxx. Curia additæ postea fuerunt quinque, ut tradit *Festus Pompejus*. Sic fuerunt xxxv, ut testatur *Appianus* lib. i. de Bellis civilibus. *Alconius Pædianus* 2. in Verrem actione. idem *Dionysius*, *Livius*, *Plutarchus*, & *Pompejus* scribunt.

Curia locum 58. etiam significat, ubi publicæ curæ geruntur, ut *Varro* etiam & *Pompejus* tradunt. Aliquando, ubi tantùm ratio factorum geritur. Inde est, quòd Romulus sacerdotes Curiones appellavit,

* *Senatum.*

pellavit, teste 59. Pomponio Laeto præceptore meo.

Leges quasdam, &c. Romulus 60. multas leges tulit: quarum, ut PLUTARCHUS meminit, potissima hæc fuit, Ne qua mulier à marito divortiretur: neque propelli posset, nisi aut veneficio in filios, aut clavium adulatione, aut stupro caperetur. sin secus, viri fortunæ mulieri provenirent. Tulit & legem, ut DIONYSIUS inquit, quâ voluit mulierem nuptam, quæ per sacras leges viro conjuncta esset, pecuniarum omnium sacrorumque esse sociam. Tulit & hanc, ut *idem ait*, quâ omnem potestatem per omne tempus vitæ patri in filium concessit, sive coërcere, sive verberare, sive vinctum rustico operi deripere, sive mallet etiam occidere, vendere, &c. patri filium permisit. & hæc lex posita fuit à x viris, in iv tabula, xii. Tabularum, ut *idem scribit.*

Tulerunt & sequentes leges, quæ omnes conscriptæ extant in libro Sexti Papyrii, qui fuit illis temporibus, quibus Demetrius Corinthii

B 5 . filius

filius Priscus, ex principalibus viris.
 Isque liber (ut diximus) appellatur
 jus civile Papyrianum. non, quia Pa-
 pyrius de suo quicquam ibi adjecit,
 sed quod leges sine ordine latas in
 unum composuit.

S U M M A R.

1. Series Regum Romanorum. 1. 1.

N^{um}ma Leges. 2.

C. Papyrius. 3.

Textus emendatur. 4.

Tarquinius Priscus fuit Demarati filius. 5. Super-
 bus fuit hujus Prisci filius. 6.

Priscus inde dicitur 7.

Demarati genus. 8. mercatura. 9. sedis translatio.

10. Oeconomicus status 11.

Arms & Lucumo Demarati filii. 12.

Lucumonia migratio. 13. nominis imitatio. 15. digni-
 tas. 16.

Sanquil. 14.

Corinthii. 17.

Corinthus. 18.

Reges sequentes tulerunt, &c.) Scilicet 1.
 Numa Pompilius, Tullus Hostilius, Ancus
 Martius, Tarquinus Priscus, Servius Tul-
 lius, Tarquinus Superbus. N^{um}ma. 2. leges
 tulit

tulit plures, & utiles, ut Plinius nepos tradit, ex quibus, ut DIONYSIUS inquit, hæc fuit: Si pater filio permisit uxorem ducere, sacrorumq; & pecuniarum sociam legibus futuram, non amplius potestatem esse vendendi filium patri. Tulit & hanc, ut Festus Pomp. inquit: Si quis hominem liberum sciens morti dederit, parricida esto. Et hanc, ut idem Festus & Gellius tradunt: Pellex aram Junonis ne tangito. si tanget, Junoni crinibus dimissis agnam faeminam cadito. Leges aliorum Regum invenies apud Dionysium Halicarnassem,

C. PAPYRII)3. De hoc Papyrio nusquam aliud legi, nisi apud DIONYSIUM (qui sentire videtur, eum fuisse post reges exactos) hæc pauca: Post ejectionem regum, leges & sacrorum descriptiones in usum rursus publicum, traductæ sunt, à Pontifice C. Papyrio, sacrorum omnium principatum habente.

PRISCUS) In omnibus 4. aliis codicibus mēdosè scriptum est Superbus: quod ferre veritas non potest. Legatur igitur nostrâ emendatione Priscus. Nam 5. Tarquinius 5, Priscus, Demarathi Corinthii filius

fuit, ut Livius, Dionysius, Plinius Nepos, Strabo & alii scribunt. 6. Superbus verò hujus Prisci filius fuit, ut Strabo clarè ostendit in 5. libro. Idem volunt Plinius Nepos, & Eusebius in Temporibus, quantum ex ipso elici potest. Dionysius verò & Florus, quantum ex ipsis colligi potest, volunt fuisse nepotem Prisci. Livius incertum reliquit, cum dicat, *Tarquinius Prisci Tarquinii regis filius neposve fuerit, parum liquet, plurimis tamen autoritatibus filium crediderim.* Priscus quintus rex Romanorum fuit 7. *dictus Priscus* (ut Festus Pompejus tradit) *quia prius fuit, quam Tarquinius Superbus.* ideo dicitur Priscus, id est antiquus.

DE MARATI Corinthii) Demaratus 8. Corinthius fuit, ut Dionysius & Livi. scribunt, *ex Bacchiadum familia:* quæ, ut Strabo inquit, annis ferme ducentis Corinthum dominatione tenuit. *Is mercaturam 9. exercere volens, navigavit in Italiam, onerariam navem adducens propriam, & onus proprium, exoneransq; onus ipsam in urbibus Etrurorum, felicissimus tunc omnium Italiae,*

&

& lucra inde magna capiens, nolebat amplius adduci in alios portus, sed idem mare assidue peragrabat: Græcas verò merces ad Etruscos, & Etruscas in Græciam vehens. factusque fuit multarum pecuniarum dominus. Occupante 10. autem Corinthum seditione, & instante Bacchiadibus Cypseli tyrannide, cum haud tutum videretur sub tyrannide vivere, hominem præsertim multa possidentem, eumque ex familia factionis optimarum, compositis rebus suis, quibuscunque erat ferri possibile, è Corintho solvens, cum frequenti populo profectus fuit: habensque amicos multos ex Etruscis, & bonos, propter continua commercia, maximeque in Tarquiniis urbe magnâ aliquando, & fœlici, domum ibi sibi construxit. 11. & uxorem genere illustrem duxit: susceptisque duobus filiis, Etrusca eis nomina imposuit, Aruntem 12. scilicet, alterumque Lucumonem vocavit, & utrumque Græcâ & Etruscâ disciplinâ erudivit, virisque factis uxores ipsis ex illustrissimâ famili cepit. nec multo post senior eorum

decessit, uxore gravidâ relictâ, postque pau-
cos dies etiam præ incærore Demaratus :
qui cum ignoraret nurum ferre uterum,
Lucumonem filium solum hæredem reli-
quit. Lucumo 13. cum in ea urbe, quia per-
egrinus esset, majoribus honoribus non
dignaretur, audirétque Romæ & externis
honores dari, illuc contendit, maximè ad-
hortante Tanaquili 14. ejus uxore: quæ E-
truscâ disciplinâ imbuta, maximos illic ho-
nores illum assecuturum esse prædixit: Ro-
mæque civis factus, sibi pro 15. Lucumone
Lucium nomen posuit: et Tarquinius ab
urbe, unde venerat, se cognominavit. De-
hinc pecuniâ & industriâ 16. dignitatem,
atque etiam Anci regis familiaritatem con-
secutus, à quo tutor liberis relictus, regnum
intercepit, & ita administravit, quasi jure
adeptus fuisset.

CORINTHII) à Corintho 17. sic Co-
rinthius, Corinthiacus, & Corinthiensis.
Ovid. lib. 1. Tristium,

*Ille Corinthiacis primùm mihi cognita terris.
Fest. Corinthiensis ex eo primùm dici coepit.*

ex:

ex quo coloni Corinthum sunt deducti, qui antea Corinthii sunt dicti. Quam consuetudinem servamus etiam, cum Romanenses & Hispanienses & Sicilienses negotiatores dicimus, qui in alienis civitatibus negotiantur. Corinthus 18. civitas fuit Achaiae, quae primum, teste Eusebio in Temporibus, à Sisypho latrone Acoli filio, super isthmo in medio maris Ionii & Aegaei constructa fuit, & † Cercica cognominata fuit: deinde Ephyra, ab Ephyre Oceani filia, ut Eumelus scribit. Sed postea eversa, & à Corintho Orestis filio instaurata, Corinthus vocata fuit. Ultimo à Romanis incensa fuit, ut ostendit Florus bello Achaico, & Justinus Epitomate *
XXXI III.

§. III.

Exactis deinde regibus, lege Tribunitia omnes leges hae exoleverunt: iterumque coepit populus Ro. incerto magis jure & consuetudine aliqua uti, quam per lata lege: idque prope viginti annis passus est.

† Cichyrus, ut Strab. lib. 8.
barbare pro epitome.

* SUM.
* sic.

SUMMAR.

Regum filii, dicuntur etiam reges. n. 1.

Roma quot annis sub Regibus. 2. Exigere. 3.

EXACTIS deinde regibus) Hoc est, Tarquinio Superbo, & ejus i. filiis, qui reges etiam dicuntur. vel Tarquinio, & aliis regibus, qui futuri erant, Reges 2. Romæ imperarunt, ut Solinus ait, C C X L I annis: ut Sextus Ruffus, C C X L I I I. ut Dionysius & Livius, C C X L I I I. Quare exacti fuerint, inferius dicemus.

Exactis) id est, expulsis. nam exigere, expellere significat. Plautus in Aulularia: *Itaque omnes exigit foras.* Terent. in Andr. *Spestande, an exigenda vobis sint vobis prius.* Tullius in Philippic. *Clavos ademit, forasq; exegit.*

§. IV.

Postea, ne diutius hoc fieret, placuit publica auctoritate decem constitui viros, per quos peterentur leges à Græcis civitatibus, & civitas fundaretur Legibus, quas in tabulas eboreas perscriptas, pro rostris composuerunt, ut possent aperius percipi &c.

Sum.

SUMMA.

- Pomponius notatur. 1.
Plebis seditio unde. 2.
Legatorum ad Leges Gracia civitatum describendas
missio. 3.
Reditus. 4. Decemviri qui primum creati. 5.
Ad Decemviros imperii summa transfertur. 6.
X. Legum tabula. 7.
Decemviri magistratu se abdicant. 8.
Alii Decemviri subrogati. 9.
Appii facinora. 10. Ejus collega. 11.
Decemvirorum tyrannis. 12.
Dua tabb. prioribus X, adjecta. 13.
Bellum Sabinorum & Æquorum. 14.
Decemviri in bellum prodeunt, Appio urbanis rebus
relictis. 15.
Appii Claudii nefanda luxuries. 16.
Secessio plebis in montem Aventinum. 17.
Decemvirorum supplicia. 18.
Gracia unde dicta. 19.
Legum in civitate usus. 20.
Jus Civile. 21. Leges in bases aneas scriptae. 22.
Ebores. 23.
Pro, vocabuli varius usus. 24. Rostra. 25.
Pomponius notatur. 26.
XII. Tab. encomium. 27. Hermodorus. 28.
Ephesus 29.

Commentar.

DECEM constitui viros, per quos pe-
terentur

terentur, &c.) Hic Pomponius à Livio & Dionysio, & cæteris historiographis dissentit. Nam non x, sed tres tantum constituti legati fuerunt, qui petierunt leges à Græcis civitatibus: quibus reversis cum legibus, creati fuerunt x viri. Sed de legibus & x viris secundum *Livium* videamus, nec à Dionysio dissentit Livius. Plebe 2. Romanâ quotidianis seditionibus, *tum* ob creandos de plebe magistratus, *tum* ob ferendam legem Agrariam, *tum* ob legem de solvendo nexos à fœneratoribus, *tum* de connubio patrum, omnia involvente, & *sandem* communes quasdam leges ferri petente, ne quis esset invidiæ locus, leges extraneas accersiri placuit. Missi 3: ergo tres legati sunt Athenas, Spurius Posthumius Albus, Aulus Manlius, Publius Sulpitius Camerinus, jussique inclitas leges Solonis describere, & aliarum Græciæ civitatum instituta, mores, juraque noscere. Qui tertio 4. redeuntes anno, leges scriptas referunt, pro quibus sanè censendis promulgandisque centuriatis comitiis, anno ccc. altero Ur-

bis

bis conditæ, x viros creant. Hi 5. fuerunt, Appius Claudius, T. Genutius, P. Sextius, L. Veturius, C. Julius, A. Manlius, P. Sulpitius, P. Curiatius, T. Romuleus, Sp. Posthumus: placuitq; ne ab horum esset parte 6. provocatio, & x die jus populo singuli redderent, eo die penes præfectum juris fasces XII forent. Eodem ergo anno propositis x tabulis populum ad cõcionem advocant, ire, & legere propositas leges jubent, se, quantum x hominum ingeniis provideri potuerit, omnibus summis infimisq; jura æquasse: plus pollere horum ingenia, consiliaq; versarent in animis unamquamque rem, agerent deinde sermonibus: atque in medium, quid in qua; re plus minusvé sit, conferrent: omnium sententias æquo esse audituros animo. Postquam satis emendatas 7. esse apparuit, x Tabulis leges scriptas centuriatis comitiis perferunt, ac simul 8. se magistratu abdicant: Cum verò rumor percrebuisset, duabus aliis tabulis pop. Romani jus plenum & absolutum fore, habitis comitiis 9. alii x viri subrogati sunt. Tum Appi-

44
Appius, 10. cui comitia habere datum fuerat, se contra jus fasque x virum creat. Collegæ 11. fuere, M. Cornelius Maluginensis, M. Sergius, L. Minutius, Q. Fabius Vibulanus, Q. Petilius, T. Antonius Merenda, C. Duilius, Sp. Oppius Cornicenſ. M. Rabuleius. novosq; collegas, priusquam inirent magistratum, in suos morès formare cœpit, quotidie † communicabant remotis arbitris. ad Idus Majas rem perduxêre: idustum Majæ solennes incundis magistratibus erant. Cum priores x viri servassent, ut unus fasces haberet, & hoc insigne regum in orbem suâ cujusque vice per omnes iret, subito 12. cum duodenis fascibus prodire omnes. cxx. lictores forum complevere: neque ad rem pertinere, demi secures, quando absque provocatione creati essent, interpretabantur: decem species regum erat. Incredibile est, quantum ea res urbi terrorem injecerit, neque suus urbem fefellit timor. Primum enim ut à Patribus abstinere cœpissent, in plebem crudelitatem libidinemque exercebant. hominum, non cau-

satum,

† *coibant.*

farum, toti erant: ut apud quos gratia vim
æqui haberet. Judicia domi conflabant,
pronunciabant in foro. si quis collegam
appellasset, ab eo, ad quem venerat, ita dis-
cedebat, ut pœniteret, eum non prioris
dēcreto stesisse. Opinio etiam sine autore
exivit, non in præsentis modó temporis eos
invidiam conspirasse, sed fœdus clandesti-
num inter ipsos jurējurando ictum, ne com-
itia haberent, perpetuóque x. viratu pos-
sessum semel imperium obtinerent. Hac
conditione processerat major pars anni, &
13. duæ Tabulæ legum prioris anni x. tabu-
lis adjectæ erant, nec quicquam jam super-
erat, nisi eæ leges centuriatis perferrentur
comitiis. Hoc pacto cum annus laberetur,
nullaque mentio comitiorum fieret, Idus
Majæ venere: & privati facti exactione an-
ni, nullis subrogatis magistratibus, suâ sem-
per crudelitate & libidine utebantur: de-
plorabatur in perpetuum libertas. Sed hos
urbanos strepitus nunciatum 14.º bel-
lum à Sabinis Æquisque impendere, pau-
lulum intercidit. Habito enim 15. delectu

x. viri armato exercitu in bellum prodeunt. Dum bellum vario eventu geritur, 16. Appius x vir, qui gerendis rebus urbanis remanserat, Virginiam L. Virginii filiam, diversis artibus stuprare aggreditur: de qua infra dicemus. Hoc tam magno luxuriæ exemplo incitata 17. plebs, montem Aventinum occupavit, 18. coëgitq; x. viros magistratu se abdicare. ex quibus Appius, & unus collegarum, qui præcipuam pœnam meruerat, in carcerem conjiciuntur, cæteri in exilium mittuntur. Hæc ex Livio excerptissimus. sed jam ad Pomponium redeamus.

(A GRÆCIS CIVITATIBUS) Græcia 19. dicta est à Græco rege Atticæ regionis, ut Aristoteles in Meteoris inquit.

(LEGIBUS fundaretur) Leges 20. civitatum fundamenta sunt, ut Plinius Nepos inquit: *Et ut eam prius legibus muniret, quam mœnibus, edixit: Ne quis vallum transiliret.* Marcus Porcius Cato dicebat, leges esse nervos civitatum. Cicero in oratione pro Aul. Cluentio habitâ, sic inquit: *Ut corpora nostra sine mente; sic civitas sine lege, suis parti-*

partibus, ut nervis, ac sanguine, & membris, uti non potest. Legum ministri magistratus, legum interpretes, iudices, legum denique, igitur omnes servi sumus, ut liberi esse possimus. De jure autem civili sic inquit pro Aulo Cæcinnâ: *Qui jus civile contemnendum putat, is vincula revellit non modo iudiciorum, sed etiam militatis vitæque communis. Est jus civile, quod neque gratiâ inflecti, neque potentiâ perfringi, neque adulserari pecuniâ possit. Quod si non modo oppressum, sed & desertum, aut negligentius asservatum erit, nihil est, quod quisquam sese habere certum, aut à patre accepturum, aut relicturum liberis arbitretur.*

EBURNEAS) Dionys. Halicar. lib. x. tradit, 22. in bases æneas scripsisse. Ab ebore fit 23. eboreus, eburneus, & eburnus. Quintil. in vi. *Cum in triumpho Cesaris eborea essent oppida translata.* Ulpianus de legatis tertio: *Quod si in codicibus sint membranis vel chartaceis, vel etiam eboreis.* & paulo post: *Eboream bibliothecam emit.* Hieronymus in Canticis: *Collum tuum sicut turris*

tutris eburnea. Ovidius : *Impubesq; genas,
 & eburnea colla, decusq;.* Virgil. *Humeroq;
 Pelops insignis eburno.* Tibullus : *Hanc pra-
 mium veniens plectro modulatus eburno.*

PRO ROSTRIS posuerunt) Pro, 24. id est
 in, nam aliquando *in* significat. Virgilius:
Hirsutumq; supercilium, promissaq; barba,
 id est, immissa. Aliquando *pro* amplificando
 ac palam faciendo ponitur: ut prodi, pro-
 voca, portrahe, profili. Aliàs pro *juxta*, ut
 pro sententia, pro judicio. Nonnunquam
 pro *causa*: ut testis inductus pro testimo-
 nio, hoc est, causa perhibendi testimonii.
 Interdum pro *loco*: ut cum dicimus, cervam
 pro Iphigenia. Plerunque pro *ante*: ut, *Soli
 pro portus Messapus & Acer Atinas; &, Stabat
 pro templo, & Capitolià celsa tenebat.* Sæpe
 etiam pro *porro*: ut cum profundum dici-
 mus pelagus, cui porro sit fundus: ut, *Hinc
 altas cautes, projectaq; saxa Pachyni.* Item
 pro *autoritate*: ut, Trib. pleb. pro potestate
 intercesserunt, hoc est, autoritate potesta-
 tis suæ. Item *propter*: ut, pro injuria, quam
 accepi, hoc est, propter injuriam quam ac-
 cepi

cepi. Est etiam aliquando *adverbium admirantis*: aliquando *interjectio dolentis*: necaspirationem accipit in fine, ut quidam tradunt. Lucanus, *Pro si remeasset in urbem.*

Rostra 25. quid fuerint; *Livius lib. iix.* ab Urbe condita ostendit: *Naves Antiatum partim in Navalia Roma subducta, partim incensa, rostrisq; earum suggestum in foro extructum adornari placuit.* Hæc ille. Erant rostra in foro, locus ad Palatini radices, unde ad populum loqui ut plurimum consueverant: & à rostris navium ibi positus sic quoque cognominatus.

Datumque est eis jus eo anno in civitate summum, uti & Leges corrigere, si opus esset, & interpretarentur: neque provocatio ab eis, sicut à reliquis magistratibus, fieret. Qui ipsi cum animadvertentur aliquid deesse istis primis Legibus, ideoque sequenti anno alias duas ad easdem tabulas adjecerunt, & ita ex accidente appellatae sunt Le-

ges XII. Tabularum : quarum ferendarum autorem fuisse Decemviris Hermodorum quēdam Ephesium exfulantem in Italia, quidam retulerunt.

ANIMADVERTERUNT.) 26. Primi x viri non adjecerunt, sed x viri sequentis anni: ut *Dionysius & Livius* scribunt,

ALIAS duas.) Scilicet tabulas, quas ab equi curilibus acceperunt, ut *Servius* super VII. *Aeneid.* scribit. Quod non puto verum: nec meminerunt *Dionysius & Livius*.

LĒGES XII tab.) De quibus 27. *Crasus* apud *Ciceronem* de Oratore sic inquit *Fremant omnes licet, dicam, quod sentio: Bibliothecas mehercule omnium Philosophorum unus mihi videtur XII. Tab. libellus, si quis fontes & capita viderit, & autoritatis pondere, & ubertate utilitatis superare.*

QUARUM.) scilicet duarum Tabularum, quod placet: vel XII. Tabularum, HERMODORUM 28. Ephesium.) Hujus *Dionysius & Livius* non meminerunt.

Hunc

Hunc *Plinius* in xxxiiii. *Nat. Historiæ* lib. Interpretem vocat: *Fuit & statua Hermodori Ephesi in comitio, Legum*, interpretis publicè dicata.* Ephesus 29. urbs nobilissima *Lydiæ* est, *Amazonum* opus: templum habuit *Dianæ*, ædificiorum *Græcorum* omnium pulcherrimum.

§. V.

His legibus latis, cœpit (ut naturaliter evenire solet) ut interpretatio desideraret *Prudentium* auctoritatem, necessariamq; disputationem fori.

Hæc disputatio & hoc jus, quod sine scripto venit, compositum à *Prudentibus*, propriâ parte aliquâ non appellatur, ut cæteræ partes *juris* suis nominibus designantur, datis propriis nominibus cæteris partibus: sed communi nomine appellatur *Jus civile*.

SUMMAR.

Forum unde. 1.

Fori significatus. 2.

Fora judiciaria Romanis quinque fuerunt. 3.

Forus. 4.

Festus reprehenditur. 5.

* quas Decemviri scribebant,

Commensur.

FORI.) Forum, teste *M. Varro*, à ferendo dictum est, quod res venales & controversiæ illuc ferantur. Forum 2. sex modis intelligitur, ut *Festus Pomp.* inquit. Primo, negotiationis locus, quo venalia feruntur: ut forum *Julium*, forum *Flamminium*, forum *Sempronium*, ab eorum nominibus, qui ea fora curarunt custodienda. Quod etiam in locis privatis, in viis & agris fieri solet. Unde forum *boarium* dicimus, in quo boves venduntur: forum *suarium*, in quo sœc: forum *horticium*, in quo herba: forum *piscatorium*, in quo pisces: forum *cæpedinis*, in quo *cupedia*. Alio, in quo judicia fieri, cum populo agi, conciones haberi solent. Fora 3. judicaria Romæ quinque fuisse comperio: forum *Latinum*, sive *Romanum*, omnium antiquissimum: forum *Cæsaris Dictatoris*, in quo loricatam sibi fieri statuam passus est: forum *Augusti*, quod cum æde Martis ultoris extruxit: forum *Nervæ Imperatoris*: & forum *Trajani*, quod mirabili structura ædifica-

ædificavit, in quo columna his temporibus integra cernitur centum quadraginta cubitorum altitudine, in qua res gestæ quæ Principis admirabili opere insculptæ cernuntur. Tertiò, cum is, qui provinciæ præest, forum agere dicitur, cum civitates vocat, & de controversiis eorum cognoscit, ac sententiam fert. Quarto, forum antiqui appellabant, quod nunc vestibulum sepulchri dicitur. Quintò, locus 4. in navi: sed tunc est masculini generis: 5. nec singulari caret, ut Pomp. tradit. Ennius,

Multa foro ponens ageaq; longa repletur.

Sextò fori significant circensia spectacula, hoc est, in circo loca erecta, ut ex his spectetur. Livi. primò ab Urbe Conditâ: Tum primùm circo, qui maximus dicitur, designatus est locus: divisa loca patribus, equitibusq;, ut spectacula sibi quisque faceret, fori appellati. Ex iis minores forulos 6. dicimus, qui aliquando armariola significant, in quibus libri reponuntur. Juvenalis Satyra III.

Hic libros dabit, & forulos.

Suetonius: *Duobus forulis cecidit auratis.*

Deinde ex his legibus, eodem tempore ferè, Actiones compositæ sunt: quibus inter se homines disceptarent. Quas Actiones ne populus, prout vellet, institueret: certas solemnesque esse voluerunt: & appellatur hæc pars juris, Legis actiones, id est, Legitimæ Actiones. Et ita eodem penè tempore tria hæc jura nata sunt: Leges duodecim tabularum: ex his fluere cæpit Jus civile: ex iisdem Legis actiones compositæ sunt.

Omnium tamen harum & interpretandi scientia & Actiones, apud Collegium Pontificum erant: ex quibus constituebatur, quis quoque anno præesset privatus: & populus propè centum annis hac consuetudine usus est.

SUMMARIUM.

Pontifices à Numa instituti. n. 1. Quat. num. 2. Ex Patribus creati. 3.

Anous Martius eis præfektus. 4. qui appellabatur Pontifex Max. & cur. 3.

pontif.

Pontificum auctoritas & officium 6. 7. 8. 9. 10. 11.
12. 13. 14. 15. 17. 18. 20. 21. 22. 23. 24. 29
26. 27. 28. 30. 35.

Pontifex Vestalium magister. 16.

Annales Maximi. 19.

Nomina Pontificum varia. 28.

Pontifices alii ex plebe desumpti. 31.

Tiber. Coruncanius primus ex plebe Pontifex. 32.

Pontifices unde dicti. 33.

Pons sublicius. 34. ligneus. 36. 38. lapideus 37.

Commentar.

COLLEGIUM Pontificum, &c.) Pontifices à Numā 1. Pompilio constituti fuerunt, ut Dionysius, Livius & Plutarchus scribunt. Hi 2. quatuor fuere, & ex 3. patribus, quibus Ancum 4. Martium praefecit. Isque appellabatur 5. Pontifex Maximus, quod maximarum (ut festus Pomp. tradit) rerum, quæ ad sacra & religionem pertinent, iudex esset, vindexque contumaciæ privatorum magistratumque. Eius, ut Livius scribit, sacra 6. omnia exscripta, insignataque attribuit: 7. quibus hostiis, 8. quibus diebus, 9. ad qua templa sacra fierent, atque 10. unde in eos sumptus pecunia erogaretur: 11. ceteraque omnia sacra pu-

blica privatâque Pontificis scitis subjecit, & ut
 esset 12. quò consultum plebs iret, nequid di-
 vini juris patrios ritus negligendo, peregrinosq̃
 asciscendo turbaretur? nec cœlestes modò cer-
 monias, sed iusta 13. quoque funebria, pla-
 candosq̃ manes, ut idem Pontifex edoceret.
 Et PLUTARCHUS ait: Maximus verò
 ex Pontificibus, veluti interpretis, & pro-
 nunciatoris, quin hierophantæ potius ordi-
 nem & locum tenet. Quì quidem non 14.
 solùm res, quæ publicè fiunt, curat, sed &
 privatim sacrificantes observat: impedi-
 mentoq̃ue est, ne quis legitima transgre dia-
 tur, docetq̃ue 15. quâ quispiam re ad ve-
 nerationem Deorum, aut ad postulandam
 veniam, indigeret. Erat 16. & sacrarum
 virginum custos, quas Vestales appellant.
 Pontifex Maximus, ut Cicero lib. de Ora-
 to. II. inquit, res omnes singulorum annorum
 mandabat literis, referebatque in album, &
 18. proponebat tabulam domi, potestas ut esset
 populo cognoscendi. In libri 19. Annales maxi-
 mi nominabuntur. DIONYSIUS HALI-
 CAR. de Pontificib. sic inquit: Sunt autem
 Ponti-

Pontifices rerum maximarum domini : etenim 20. adjudicant sacras omnes causas, privatisque & magistratibus, & ministris Deorum: ac 21. Lege statuunt, quæcunque sunt factorum non scripta & incognita, judicantes ipsi, quæcunque opportuna & convenientia esse appareant Legibus & cõsuetudini: 22. magistratusque isti omnes, quibus aliquod sacrificium sive cultus Deorum est aliquis attributus: ac 23. sacerdotes etiam ipsi omnes recensent, atque eorum famulos & ministros, quibus utuntur ad sacra: 24. observant iidem, ne quis peccet in sacris legibus. Tum 25. privatis hominibus, quicumque Deum aut geniorum cultiones nesciunt, isti enarratores & prophetae sunt, & si quos 26. sentiunt jussis suis minimè parentes, mulctant, ad unum quodque negotium respicientes. Sunt autem 27. ipsi nulli causæ dicendæ, at mulctæ obnoxii, neque Senatui rationem, neque populo reddentes. Hos autem si quis velit 28. Hierodidascalos, sive hieronomas, sive hierophylacas, sive (ut nos cenfe-

mus) hierophantas dicere, non aberrabit à vero. Defuncto autem 29. eorum aliquo, alius in demortui locum substituitur, non à populo electus, sed ab eis ipsis, quicumque maximè idoneus ex civibus videatur. Is itaque Sacerdotium 30. probatus accipit, si bonarum eidem avium auguria eveniant. Hæc ille.

Cū pō. fices solum ex Patribus crearetur, tū plebs Tribunitiis rogationibus obtinuit, M. Valerio & Q. Apulejo cons. ut inq̄t Livius lib. x. ab U. C. ut Pō. fices alii quatuor ex 31. plebe crearentur. creatique fuerunt Sp. Decius Mus, P. Sempronius Sophus, C. Martius Rutilus, M. † Tullius Denton. & sic octo fuerunt. Tiberius 32. Coruncanus primus ex plebe Pontifex Max. creatus fuit, ut *Idorus* xviii. Epitomate Livii inquit.

Pontifices 33. dicti fuerunt à posse & factio, ut Q. Mutius Scævola Pontifex Max. volebat, quæ denominatio Varroni non placet: sed appellato existimat à ponte sublicio, eò quòd ab iis primùm 34. pons sublicius factus est, ac sæpe restitutus. Idem vult Di-

onys.

† Livius

onym. PLEUTARCHUS verò alias ἐτυμολογίας huic nomini affert in Numa, iis verbis: Vocatos autem Pontifices *alii* dicunt, quoniam Deos colunt, potentiae illos ac omnium dominos. *Alii* verò inquirunt, nomē effectum esse ad potentum profligationem, tanquam jubente legumlatore, Sacerdotes obire potētia sacra: si verò quid majoris impedimenti fuerit, crimini illo non apponente. *Alii* verò plurimi, quòd in nominibus rideri solet maximè, autumant atque confirmant, nihil aliud Pontifices, quàm à pontibus faciundis esse vocitatos, ab sanctissimis & vetustissimis sacrificiis, quæ ad pontem fierent. Esse autem eam 35. observationem & structuram, veluti aliud quicquam, ex immotis patriisque sacris, Sacerdotibus delegatam. Nefas enim & execrabile apud Romanos existimari, lignei 36. pontis dissolutionem. Connectebatur autem lignis, ut ajunt, pro divino quodam dicto, omni prorsus amoto ferro. Lapideus 37. enim pons diu postea structus est ab Æmylio quæstore. Quinetiam 38.

lignum post Numæ tempora factum, & absolutum dicunt à Martio rege, qui Numæ ex filia nepos fuit. Hæc Plutarchus.

OMNIUM TAMEN HARUM) Idem Liv. & Val. Max. scribunt. Quorum verba statim ponemus, cum de Cn. Flavio scribemus.

§. VII.

Postea cum Appius Claudius proposuisset, & ad formam redigisset has Actiones, Cn. Flavius scriba ejus, libertini filius, subreptum librum populo tradidit. & ad eò gratum fuit id munus populo, ut Tribunus plebts fieret, & Senator, & Ædilis curulis.

Hic liber, qui Actiones continet, appellatur Jus civile Flavianum: sicut ille Jus civile Papirianum. Nam nec Cnæus Flavius de suo quicquam adjecit libro. Augescente civitate, quia deerant quædã genera agendi, non post multum temporis spatium, S. Aelius alias actiones composuit: & librum populo dedit, qui appellatur Jus Aelianum.

SUM-

S U M M A R.

Cn. Flavius patre libertino ortus 1. *Ædilis Curulis* factus 2. 9. *prætoris*: *Consulum* filius. 11. *Jus Civile* evulgat; 3. *Fastos* circa forum in albo proponit; 5. 10. *Ædem Concordiæ* in area *Vulcani* dedicat; 6. *Curuli* sellâ in nobilium respectum utitur. 7.

Jus Civile in penetralibus *Pontificum* erat repositum, 4, 8.

Actiones. 12. *Discrepantia auctorum*, 13.

Commentar.

A P P I U S *Claudius*) Cognomento *Cæcus*, de quo infra videbimus.

C N. Flavius &c.) Hujus meminit *Levi*. lib. IX. ab Urbe cond. *Cneus* 1. *Flavius Cnei* filius, scribe, patre libertino, humili fortunâ ortus, ceterum callidus vir, & facundus, 2. *Ædilis curulis*, *jus* 3. *civile repositum* 4. in penetralibus *Pontificum* evulgavit, *fastosq;* 5. circa forum in albo proposuit, ut quando âgi lege posset, sciretur. *Ædem* 6. *Concordiæ* in area *Vulcani*, summâ invidiâ nobilium dedicavit. Ad collegam agrum visendi causa *Cum Flavius* venisset, consensuq; nobilium adolescentium, qui ibi assidebant, assurrectum ei non esset, *curulem*. 7. *sellam* afferrî eò jussit.

C. 7.

Hæc.

Hac sede honoris sui anxios invidia inimicos spectavit. Idem Val. Max. lib. II. de Inst. antiquis : *fus 8. civile per multa secula inter sacra cerimoniasq; Deorum immortalium abditum, solisq; Pontificibus notum, Cn. Flavius libertino patre genitus, & scriba, cum 9. ingenti nobilitatis indignatione factus Aedilis Curulis evulgavit, ac fastos toto penè foro exposuit.* Plin. verò lib. XXXII. Nat. hist. sic scribit: *Cn. Flavius publicatis 10. diebus fastis, quos populus à paucis principibus quotidie petebat, tantam gratiam plebis adeptus est, alioqui libertino patre genitus, & ipse Appii Caci scriba, cujus hortatu exceperat eos dies consultando assidue sagaci ingenio, promulgaveratque, ut Aedilis Curulis crearetur cum Q. Anitio Praenestino, qui paucis antè annis hostis fuerat: praeteritis C. Petilio & Domitio, 11. quorum patres Consules fuerant. Additum Flavio, ut simul Tribunus plebis esset.* Hujus etiam meminit *Aut. Gellius lib. VI. Noctium Attic.*

SCRIBA) Ideo ejus scriba, quia tunc censor erat, ut *Livi. lib. IX. scribit.*

SUBREPTUM *librum.*) 12. Actiones
Tul-

Tullius vocat lib. I. de Orator. Expositis à Cn. Flavio primùm actionibus. & lib. VI. ad Atticum: De Cn. Flavio Cn. filio, Ille verò ante x viros non fuit. quippe qui Aedilis Curulis fuerit, qui magistratus multis annis post x viros institutus est. Quid ergo profecit, quod protulit Fastos? Occultam putant quodam tempore istã Tabulam, ut dies agendi peterentur à paucis. Nec verò pauci sunt auctores, Cn. Flavium scribam fastos protulisse, actionesque composuisse: ne me hoc, vel potius Africanum (is enim loquitur) commentum putes.

TRIBUNUS plebis) Idem Plin. scribit, Et senator) Hoc non scribunt Livius, Valerius, Plinius.

Et Aedilis) Idem Plinius. Livius verò & Valerius volunt fuisse Aedilem Curulem, cum Fastos circa forum in albo proposuit, & Jus civile evulgavit.

SEXTUS Halitus) Dicitur infra de isto Sexto.

§. IIX.

Deinde cum esset in civitate Lex duodecim tabularum, & Jus civile, essent

essent & Legis actiones, evenit, ut plebs in discordiam cum patribus proveniret, & secederet: sibi que jura constitueret, quæ Plebiscita vocantur. Mox cum revocata esset plebs, quia multæ discordiæ nascebantur de his Plebiscitis, pro legibus placuit & ea observari, lege Hortensia: & ita factum est, ut inter Plebiscita & Leges species constituendi interesset, potestas esset eadem.

SUMMAR.

Secessio plebis in Janiculum. 1.

Plebiscita. Scissere. 2 & 4.

Q. Hortensii Dictat. lex. 3.

Legum ferendarum ratio. 5 & 10.

Promulgare. 6.

Trinundinum 7. *Nundina.* 8.

Rusticorum ex agris in urbem itiones. 9.

Discrimen Legis promulgatæ & Latæ. 10. 11.

Commentar.

SECEDERET) scilicet in Janiculum.
 De hac secessione L. Florin. 81. Epitome:

mate sic scribit : *Plebs propter a alienum, & propter graves & longas seditiones ad ultimum secessit in Janiculum. Unde à Q. Hortensio Dictatore deducta est.*

PLEBISCITA) hoc est, statuta plebis. Nam scissere, statuere significat.

LEGE Hortensia) à Q. Hortensio 3. Dictatore lata. Nam Legē tulit, ut eo jure, quod plebs statuisset, & patritii & omnes Quirites tenerentur; ut scribit *Aul. Gellius* lib. xv. Noct. Attic. & *Plin.* lib. xvi. Nat. histor. *Quintus Hortensius dictator, cum plebs secessisset in Janiculum, legem in Esculetoto tulit, ut ea, quae jusisset, omnes Quirites tenerent.*

INTERESSET) Nam cum 4. Plebiscita ferebantur, sola plebs rogabatur: cum verò Eeges, populus. Hic locus poscere videtur, unde constitutione legum pauca differamus. Lex 5. trinundino ferebatur, nec alio modo ritè ac justè dicebatur, nisi trino promulgata nundino. Est autem 6. promulgare, quasi provulgare, hoc est in vulgus edere, ut *Festo Pomp.* placet &

7. tri-

7. trinundinum, à ternis nundinis dicitur. Nundinæ 8. verò, mercatum significant: quoniam octo diebus 9. rustici in agris versabantur, in opere faciundo occupati, & nono quoque die in urbem veniebant, rerum permutationes facturi, lites composaturi, ac suffragia Senatusconsulto concessa, si opus foret, laturi. Primis 10. nundinis, & item secundis, lex promulgabatur, ut à singulis atque universis (quod ait *Macrobius*) facile nosceretur. Tertio foro seu mercatu, cum omnis & urbana & agrestis adesset turba, rogatio fiebat, Præco verba legis, Scribâ subjiciente, recitabat: & si populus scisciebat, Lex ferebatur, hoc est, in æs incidebatur, & in ærario reponebatur, & tunc demum lata dicebatur. Tempore 11. promulgationis, hoc est, primis & secundis nundinis, intercedere, hoc est, contradicere licebat: cum verò lata fuerat, minimè. Quam rem significat *Cicero* in 1. Antonianarum, dicens adversus leges duas, quas Antonius post Cæsaris mortem promulgaverat, alteram de tertia decuria

judicum

judicium , alteram ut * de vi damnati ad
 populum provocarent, si vellent. Ait enim:
*Ac de iis tamen legibus , qua promulgata
 sunt , saltem queri possumus : de iis que
 jam lata dicuntur, ne illud quidem licuit. Illa
 enim nulla promulgatione lata sunt ante, quam
 scripta. Quid est ergo, quod dixit, Nulla pro-
 mulgatione lata sunt: nempe, quod trinundi-
 no populo recitatae non fuerunt , nec licuit
 illis contradicere, vel, ut magis, intercedere.*
 Unde paulò post ait: *Loquor de legibus pro-
 mulgatis, de quibus est integrum vobis. non e-
 nim latae erant, sed tantum promulgatae.*

§. IX.

Deinde quia difficilè plebs con-
 venire cœpit , populusque multò
 difficiliùs in tanta turba hominum:
 necessitas ipsa curam reipub. ad Se-
 natum deduxit. ita cœpit Senatus fe-
 interponere: & quicquid constituis-
 set, observabatur: idque jus appella-
 batur Senatus consultum.

* Fortè: & de vi & de majestate damn.

S U M M A R.

Plebis appellatione qui versant. 1.

Qui populi. 2.

Turba quid. & unde dicatur. 3.

Senatus unde: & significatus. 4.

Senatus consultum duob. modis fiebat. 5.

C O M M E N T A R.

P L E B S) In 1. plebe (ut Attejus Capi-
to ait, referente *Aulo Gellio*) non insunt
nobiliores & patricii. Dicitur autem ἀπὸ
τῶν πλειόνων, hoc est à pluribus, quia plures
sunt plebei quàm patricii.

P O P U L U S.) In 2. populo omnis pars
civitaris, omnesque ordines continentur.
Dicitur ἀπὸ τῶν πολλῶν πλειόνων, à multo plu-
ribus, quòd populus omnes ordines com-
plectatur.

T U R B A, in tanta multitudine.) Turba 3.
proprie perturbationem significat: quòd
docet verbum ex ea significatione ductum,
perturbo, disturbo, deturbo, conturbo, ipsa-
que Græca origo. Nam à ταρατήω deducitur,
quòd est turbo. Cæterum, quia multitudo
non ferè vacat perturbatione, & ipsam ap-
pellamus turbam.

A D.

Ad *Senatum deduxit.*) Senatus 4. à senectute deductus fuit, ut *Cicero* in *Cato*ne majore, & *Plutarchus* in *Romulo*, & *Ovid.* in quinto *Fastorum* scribunt.

Nomen & ætatis mæ senatus habet.

DIONYSIUS VERO **HALICARNASSEUS** inquit; Senatus, utrum propter senectutem eorum, qui in id consilium electi erant: an propter virtutem hoc cognomen habuerit, affirmare non satis queo. Nam & seniores, & optimos, solebant præci fenes appellare.

Senatus (ut *Aul. Gellius* inquit lib. XIX. Noct. Att.) & pro loco, & pro hominibus ponitur.

SENATUSCONSULTUM) Quod 5. duobus modis fiebat, aut per discessionem, si consentiebatur: aut, si res dubia erat, per singulorum sententias exquisita.

§. X.

Eodem tempore & Magistratus jura reddebant: & ut scirent civēs, quod jus de qua re quisque dicturus esset, seque præmunirent, Edicta propo-

proponerant, quæ Jus Honorarium constituerunt. Honorarium dicitur, quod ad honorem Prætoris venerat.

S U M M A R.

Magistratus. 1.

Magistrare. Magistri. 2.

Edico. Edicta. 3.

ET *magistratus*) scilicet Prætores. *Magistratus* 1. duo significat, ut *Fest. Pomp.* scribit us verbis: *Magistrare* 2. est moderari, unde *magistri* non solum doctores artium, sed etiam pagorum, societatum, vicorum, collegiorum, equitum dicuntur: quia omnes ii ceteris magis possunt, unde & *magistratus*, qui per imperia potentiores sunt, quam privati. *Que* vox duabus significatibus notatur. nam aut ipsam personam demonstrat, ut cum dicimus, *Magistratus* iussit: aut honorem, ut cum dicitur, *Titio magistratus* datus est.

EDICTA) Ab 3. edico, quod propriè literè aliquid jubeo, & impero significat: & est *Magistratuū* ac Regum *Edicta* Consulū, edicta

edicta Prætorum, sunt literæ Consulium & Prætorum, quibus aliquid jubent atque imperant.

§. XI.

Novissimè, sicut ad pauciores juris constituendi via transisse, ipsis rebus distantibus, videbatur: per partes evenit, ut necesse esset, Reipublicæ per unum consuli: Nam Senatus non perinde omnes provincias probè gerere poterant.

Igitur constituto Principe, datum est ei jus, ut, quod constituisset, ratum esset.

Commentar.

RATUM esset.) Idem Ulpianus: Quod Principi placuit, legis habet vigorem, ut pote cum Lege regiâ, qua de imperio ejus lata est, populus ei, & in eum omne suum imperium ac potestatem concessit.

§. XII.

Ita in civitate nostra, aut jure, id est Lege constituitur, aut est proprium jus civile, quod sine scripto in sola Prudentium inter-

pre-

pretatione consistit: aut sunt Legis actiones, quæ formam agendi continent: aut Plebiscitum, quod sine auctoritate patrum est constitutum: aut est magistratum Edictum, unde Jus Honorarium nascitur: aut Senatus consultum, quod solum senatu constituyente inducitur sine lege: aut est Principalis constitutio, id est, ut, quod ipse Princeps constituit, pro Lege serverur.

§. XIII.

Post originem juris, & processum cognitum, consequens est, ut de Magistratum nominibus & origine cognoscamus: quia, ut exposuimus, per eos, qui jura dicendo præsumunt, effectus rei accipitur. Quantum est enim Jus in civitate esse, nisi sint, qui Jura regere possint? Post hoc deinde de Auctorum successione dicemus: quod constat non potest Jus, nisi sit aliquis Jurisperitus, per quem possit quotidie in melius produci.

§. XIV.

Quod ad magistratus attinet, initio Civitatis hujus constat, Reges omnem potestatem habuisse.

§. XV.

6. XV.

Iisdem temporibus & tribunum Celerum fuisse constat. Is autem equitibus præerat, & veluti secundum locū à Regibus obtinebat: quo in numero fuit Junius Brutus, qui author fuit regis ejiciendi.

SUMMAR.

Celeres à Romulo instituti: cur: 1. imitatione Laomedamoniorum. 6. Unde nomen sortiti. 1. 3.

Q. Metellus Celer. 2.

Tribunus Celerum. 4. Centuriones. 5.

Numa Celeres cur dimiserit. 7.

Celeres qui antiquis. 8.

Celeres dicti quandoq; Flexumites, item Trossuli. 9.

Junius Graccharius. 10.

L Junii Bruti familia. 11.

Superbi Tarquinii crudelitas. 12.

Bruti fatuum se simulantis conditio. 13. Nomen. 14.

Historicorum discrepantia. 15.

Brutus ex Oraculi sensu terram deosculatur. 16.

conjurat in Regum necem. 17. 29. Primus

Consul creatur. 18. 37. 42. Filios securi percussit. 19. Ejus interitus. 20.

Astor. Autoritas. 21.

Ex mulierum laudibus certamina. 22.

Lucretia sedulitas. 23. Continentia. 25. Quærela.

26. Mori. 27. 38.

S. Tarquinii libido. 24.

P. Valerius. 28.

Bruti consilium de regiminis ordinatione. 30. 40.

Approbatur. 35.

Regni incommoda. 31.

Lacedamoniorum Respubl. 32.

Magistratus annui commoda. 33.

Rex sacrificulus. 34.

Spu. Lucretius Interrex creatur. 36. 41.

Regum proscriptio. 39. 43.

Commentar.

TRIBUNUM *Celerum*.) Videns 1. Romulus (ut verisimile est) quod juventute quoque opus esset quadam statuta, qua uteretur ad custodiam corporis, & ad urgentia rerum ministeria, tercentos viros ex generosissimis familiis eligens, robustissimis corporibus, quos curia renunciarunt, singula decem juvenes, eos semper circum se habuit, nomenque omnes ii commuue habuerunt, *Celeres*, ut nonnulli scribant, a sequendi ministerii celeritate. Promptos enim & veloces ad opera, Romani *Celeres* vocabant. Unde 2. Q. Metellus *Celer* dictus, quod parenti mortuo gladiatores ludos paucissimis diebus absolvit, cum omnes apparatus illius celeritatem obstupescerent

scerent, admirarenturque diligentiam. Valerius Antias & Pompejus Festus dicunt, à primo 3. eorum duce, cui Celer nomen fuit, nominatos fuisse. Præerat enim dux istis, etiam clarissimis, qui Tribunus 4. Celerum dicebatur, Cui tres suberant 5. Centuriones, & sub eis magistratus rursus alii inferiores, qui per urbem sequentes eum, cum telis administri jussorum erant: in exercitu autem propugnatores, protectoresque erant, ac multa in certaminibus corrigebant, primi pugnam capescentes, & ultimi prælio excedentes: ubi campus equestri pugnae esset idoneus, equites, & ubi asper inuisque equis lotus esset, pedites. Hunc 6. morem (ut D I O N Y S I U S ait) mihi videtur Romulus transtulisse à Lacedæmoniis, cum didicisset, quòd apud eos generosissimi juvenum trecenti erant custodes Regum, quibus in bello utebantur scutatis, iisdem & equitibus & pedibus. Numam hunc usus non fuit, ut P L U T A R C H U S inquit scribès: Numam assumpto imperio, omnium primam trecentorum illorum turmas, quibus ad tutelam corporis Romulus usque utens,

Celeres eos appellavit, dissolvit. Neque enim dignum putabāt, aut credentibus minùs credere, aut non credentibus imperare. Deinde *Festus Pompejus* scribit: Celeres 8. antiqui dixerunt, quos nunc Equites dicimus. Idem ait *Plin.* lib. xxxiii. Natural. hist. Cap. 2. his verbis: *Equitum nomen saepe variatum est, in iis quoq, qui ad equitatum transiebantur.* 9. Celeres sub *Romulo Regibusq,* appellati sunt, deinde *Flexumines*, postea *Trossuli*, cum oppidum in *Thuscis* citra *Volscinias* hoc nomine, passuum novē millia, sine ullo adimento peditum cepissent. *Ejus* vocabuli videtur duravit ultra *Cajum Gracchum*. *Fudius* 10. certè, qui ab amicis idem *Graccharius* appellatus est, scriptum reliquit his verbis: Quod ad equestrem ordinem pertinet, antea *Trossulos* vocabant, nunc *Equites* vocant: ideo, quia non intelligunt, *Trossulos* nomen quid valeat, multos pudet, eo nomine appellari, & causam, que supradicta est, exponit, in vitosq, etiamnum tamen *trossulos* vocari. Hæc *Plinius*.

Equitibus.) id est *Celeribus*.

Junius Brutus.) *L. Junius II. Brutus*, ut

Dionys.

DI **O**N **Y**S **I**U **S** inquit, M. Junii filius fuit, è progeniè uniùs eorum, qui cum Ænea coloniam deduxere, clarissimi inter Romanos numerati. Bruti Tarquinia, Tarquinii Prisci filia, mater fuit. Superbus 12. Tarquinius Tullium interficiens, cum multis bonis, Bruti quoque patrem clauso occidit, nullo tamen delicto, nisi tantam divitiis ejus invidians: & cum eo alterum ex duobus filiis majorem natu sustulit: Juvenis 13. adhuc Brutus auxiliis & cogitatorum inops, factum se simulavit. Unde Bruti 14. cognomen assumpsit, & in ea fatuitate perseveravit, dum visus non est haberetempus opportunum. Hunc ademptis tamen bonis omnibus sub se custodiebat Tarquinius, non honoris gratiâ, sed stulta dicentem, stulta agentem, & veris fatuis similia, ut adolescentis risum moveret. Hic itaque Delphos cum Tito & Arunte Tarquinii Superbi filiis petiit: & cum ceteri dona pretiosa obtulissent Deo, Brutus baculum ligneum obtulit: quod risum illis movit. Sed illic in baculo virgam aut eam, nemine sciente, incluserat.

Postquam de portento seu morbo consu-
 luere, interrogatunt deinde Deum, cui fato
 datum esset Romanum imperium. Reddita
 vox ex oraculo: Qui primus oscula matri
 dederit. Componunt inter se iuvenes, ut
 Sextum fratrem, qui Romæ erat, lateat: ipsi,
uter matri osculum redditurus sit (ut 15. Li-
 vius ait) *sorti permittunt*; ut DIONYSIUS, ut
 unâ matrem oscularentur, pariterque re-
 garent. *Brutus alio ratus spectare oraculum*
 (ut Livius refert) *veluti si prolapsus cecidisset,*
terram osculo contingit, quòd ea mater commu-
nis omnium mortalium esset; ut DIONYSIUS,
 ubi quàm celerimè Italianam terram ascen-
 dit. 16. prociðens osculatus est terram.
Plinius Bratum osculatum terram Parna-
 siam ostendit, cum de lauris loquitur, lib. xv.
 Deinde propter stuprum Lucretiæ, de quo
 statim dicemus, cum Tricipitino & Colla-
 tino in 17. exitium Regum conjuravit.
 Quibus in exilium actis, primus 18. Con-
 sul creatus est, & ita primus regnavit: filios
 19. suos scilicet Titum & Tyberium, quòd
 cum Aquiliis & Vitelliis ad recipiendum in
 urbem

urbem Tarquinius conjuraverant, virgines
 cæcos, securi percussit. Deinde in 20.
 prælio, quod adversus Tarquinius gerebas,
 singulari certamine cum Arunte filio Tar-
 quini congressus, sese ambo mutuis vulne-
 ribus occiderunt: cujus corpus in foro posi-
 tum, à collega laudatum, matronæ anno lu-
 xerunt.

Quo in numero, id est Tribunorum Cæ-
 lerum. Nam fuit Tribunus Celerum, ut
Dionysius & Livius testantur.

AUCTOR.) Non à se abaugeo, nec
 ἀπὸ τῆ αὐθεντίας, sed à se nascitur, teste Ser-
 vio. Autor est, ut sic dicam, factor. Unde
 Poetas cæterosque operum conditores, au-
 tores vocamus, & illum, qui fecit aliquod
 opus, qui egit bellum, fecit pacem, autorem
 operis, autorem belli, autorem pacis dici-
 mus. Quinetiam non tantum qui aliquid
 facit, sed qui princeps est, & primus jubet,
 ut aliquid fiat (multaque fieri possunt ab
 aliquo, alio tamen autore, qui nihil in iis
 agat) autor appellatur. Unde autoritas di-
 cta est, ut apud *Livium* dicitur: *Decreve-*

truntem, ut quo modo populus regem iussisset, si ratum esset, si patres auctores fierent: hoc est auctoritatem (ut ajunt) suam & decretum interponerent, ratum haberent, atque ratificarent, siue comprobarent.

REGUM ejiciendorum auctor fuit, &c.) CUM Tarquinius Ardeam obsideret, & Ardeates strenuè repugnant, & juvenes regii obsidione diutinâ fessi, interdum otium (ut Liv. scribit) convivii comestationibusq; inter se tererent, & forte Tarquinius Collatinus Egerii filius, apud Sextum Tarquinium cenaret cum aliis juvenibus regis, 22. incidit de uxoribus mentio, & suam cum unusquisque miris modis laudaret, inde certamine accenso, Collatinus negat verbis opus esse paucis id quidem horis posse sciri, quantum ceteris prestat sua Lucretia: quin, inquit, si vigor inest juventa, conscendimus equos & incaluerat vino sane omnes, citatisq; equis Romam advolant, Regias muros in convivio & lusu deprehendunt: inde Collatiam pergunt, 23. ubi Lucretiâ deditam lana inter lucubrantem ancillas in medio adsum sedentem inveniunt. Ita nuptialis

certa-

certaminis laus penes Lucretiam fuit. Adve-
niens vir, Tarquiniūq; exceptit benignē victor
maritus comiter regionem vitat jūvenes. Ibi
Sex. 24. Tarquiniū mala fido, Lucreti-
e stuprande per vim, capit, cum forma, tum
castitaspectata incitat. Et tum quidem à
nocturno juvenili fido in castra redeunt. Pau-
cis interjectis diebus, Sex. Tarquinius, in scio
Collatim, cum comite uno Collatiam venit, ubi
exceptus benignē ab ignavis consilii, cum post
comam in hospitale cubiculum ductus esset,
amore ardens, postquam satis tuta cuncta, sopi-
tū omnes videbantur, stricto gladio ad dormi-
entem Lucretiam venit, sinistraq; manu mult-
is pectus oppresso: Tace Lucretia, inquit, Sex.
Tarquinius sum. morieris, si emiseris vocem.
Cum pavida mulier ex somno nullam opem,
propter mortem imminentem, videret, tum
Tarquinius fateri amorem, orare, miscere pre-
cipis minas, versare in omnem partem muliebrē
animum. Ubi 25. obstinatum videbat, Et no-
metu quidem mortis inclinaxi, addidit ad me-
tam dedecus: cum mortuā jugulatum ferum
nudum positurū se ait, ut in fonsido adiscrio-

neoata dicatur. Quo terrore 26. cum victis-
 set obstinatam pulcherrimam velut victrix libido,
 profectusq; inde ferox Tarquinius, expugnata
 muliebri decore, esset, Lucretia tantum confuso
 acerrimè ferens, ut DIONYSIUS inquit,
 celerrimè curum ascendit, & veste lu-
 gubri cultro sub stola abscondito, Romam
 venit, nec appellans obvium quenquam,
 nec appellanti respondens. Quæ ubi patris
 domum ingressa est, aderant cognati qui-
 dam, procubuit ad patris genua flens; vo-
 cemque emittens nullam. Erecta à patre,
 iustus causam postulante: Supplico tibi (in-
 quit) ut injuriam hanc intolerabilem ulci-
 scare, neque despicias filiam morte longè
 majora passam. Interroganti de injuria, Ad-
 voca (inquit) quoscunque potes, & amicos
 & cognatos, ut hæc à me, non ab aliis, acci-
 piant. Quibus auditis, consulta, nec vindi-
 ctam differ. Factâ celeri evocatione illustri-
 simorum virorum in domum ejus, Lucretia
 rem omnem aperit. Salutato 27. deinde
 patre, & Deos & lares preçata, celerem si-
 bi dari migrationem è vita, eduxit cultrum,

unum.

unumque pectori vulnus inferens, ad cor usque gladium trudit. Implera est luctu & muliebri comploratione domus. Pater infusus corpori, complectebatur, revocabatque, & ut recreandæ ei ex vulnere diligentiam adhibebat. Ipsa verò in gremio ejus palpitans, pudicamque efflans animam, emoritur. Atrox est visum omnibus facinus, una fuit omnium vox: Præstare mori, quàm has sub tyrannide contumelias pati. Erat cum iis P. 28. Valerius, unius Sabi-
norum, qui cum Tatio remanserat, pronepos, vir prudens & alacer, Is ad exercitum ab ipsis mittitur, Lucretiæ viro rem omnem relaturus, & cum eo defectionem militum à tyrannis sollicitatus. Vix urbe egresso ei fit obvius, adducense numine, Collatinus rerum ignarus, & cum eo L. Junius, cui Bruto fuit cognomentum. Conju-
rant 29. in exitium regum. Ubi conjuraverunt, suscipiens sermonem Valerius dixit. Consideremus item quis sit post dissolutionem regni futurus ad tuendam temp. magistratus, & à quo viro sit designandus.

Declaret quisque vestrum, quæ sentit. Post-
 que hæc dicti multi sunt & à multis sermo-
 nes: vilumque est aliquib. potestatem regi-
 am rursus esse constituendam, enumeranti-
 bus ipsis, quanta in civitatem bona intulis-
 sent omnes priores Reges: aliis autem, non
 amplius in uno Principe ponendam esse
 Rempublicam (per centibus tyrannicas
 iniquitates) sed consensum consilii consti-
 tuendum esse omnium rerum dominum, ut
 in multis Græcis urbibus. Alii verò neu-
 trum quidem horum eligebant statuum:
 consulebantque populum constituendum,
 ut Athenis. Ultimus suscipiens: 30. Bru-
 tus sermonem, inquit: Ego Lucreti & Colla-
 tine, & vos omnes, qui abstatis, viri boni, no-
 vam nullam, puto, vobis constituendam esse
 in præsentia Rempublicæ formam. Tem-
 pus, in quod conducti sumus à rebus, ipsum
 breve est, nec facile in eo civitatis ornatum
 est concinnari: estque tentatio ipsa mutatio-
 nis; etsi in præclara incidamus, de hæc con-
 stituentes, lubrica, nec sine periculo. Licebit
 autem nobis posterius, liberatis tyrannide,

cum

eum majori potestate, perque otium consultantibus, meliorem Reip. formam loco peioris eligere, siquidem melior sit aliqua, cetera, quam Romulus, & Numa, & ceteri post illos Reges constituentes nobis tradiderunt, ex qua magna felixque & multorum principis hominum facta est urbs nostra. Quae verò sequi solent principatum unius aeterna, ex quibus illi ad tyrannicam crudelitatem delinquant, & ob quae illos oderunt omnes, ea nobis corrigenda & nunc, & ne deinceps fiant unquam, cavenda esse admoneo. Quae nam verò 31. haec sunt? primum quidem, quoniam primum considerant multa nomina, & ex eis aut advenit noxia aliqua, aut fugiuntur utilia, in quibus etiam Principatum unius esse contigit, mutare vos reip. nomen laudo: & eos qui habituri sunt omnium rerum potestatem, neque Reges, neque Principes solos amplius vocare, sed moderatiorem aliquam & humaniorem imponere eis appellationem. Deinde minime sententiam unius rerum omnium dominam facere, sed duobus

viris. permittere principatum regium ,
 uti audio 32. Lacedæmonios jam in
 multas ætates facere , ac propter formam
 istam administrandi ex Græcis eos præci-
 puè bonis uti legibus , agereque foeliciter.
 Minus enim contumeliosi minusque gra-
 ves erunt, divisa sibi bifariam potestate, &
 habente utroque vim eandem. Pudor e-
 nim inter se & inhibitio vivendi ad volu-
 ptatem, ambitioq; ad virtutis apparentiam
 innasci possit ex hoc honoris æqui princi-
 patu, maximeque ex insignibus, quæ regi
 sunt tradita, multis ipsi, puto equidem si a-
 aliqua odiosos affectus & invidiosos apud
 multos exhibent, eorum alia minuire, alia-
 que tollere oportere : sceptra dico, coro-
 nasque aureas & violaceas, aureique stami-
 nis vestes, nisi cæcis quibusdam temporibus,
 diebusque solennibus, & in pompis trium-
 phorum: quando quidem ea honoris Deo-
 rû causa suscipient. Nihil enim hæc offen-
 dent, perstringentve oculos, si flammæ rara.
 Solum autem iis eburneum in quo seden-
 tes ius dicant, & vestem candidam, circum-
 que:

que purpuram, & præcedentes in egressibus eorum duodecim secures relinquere. Ad hoc autem, 33. quod ego omnium dictorum fore puto utilissimum, ac ne mulrum peccent, qui hunc magistratum suscipient, causam maximam: non per vitam oportere omnem eos in magistratu esse: gravis enim res est infinitum omnibus imperium, nec exhibens ullam rationem gestorum, ex qua tyrannus gignitur: sed in tempus annum, ut sit apud Athenienses, magistratus potestatem contrahere. Imperare enim alique quandoque, & eundem parere, ac priusquam videntur sensus, potestate absistere, arrogantia ingenia comprimunt, neque sinit mores inebriari licentiâ. Hæc verò nobis constituentibus, ad erit frui regiâ administratione bonis, & malis illam consequentibus liberari. Ut autem, 34. nomen regis quoque potestatis, patrium ipsum nobis, & cum auspiciis prosperis confirmantium deorum ingreſsum in urbem, pietatis causa custodiatur sacrum, creetur Rex aliquis perpetuus, hunc honorem habiturus per omnem.

omnem vitam, ab omni bellico negotio absolutus: hoc solum habens ut Rex, principatum sacrificiorum, & nihil aliud, Quem admodum autem unum quodque fiet horum, audite. Conducam ego concionem, quando quidem id mihi concessum à lege est, introducamque sententiam, exulem fieri Tarquinium cum filiis & uxore, urbe simul & regione omni Romanorum prohibitos, per omne tempus, ipsoque & eorum genus. Quando autem per suffragia confirmarint Regem cives, declaras ipsis, quam Reip. formam cogitemus, Interrogem eligam, designaturum eos, qui remp. suscepturi sunt, annuumque Principatum, deponamque; ego Celerum praefecturam. Qui verò à me constitutus erit Interrex, & curatim adducens concionem omnem nominet eos, qui sint habituri futurum regimen, suffragiaque de ipsis ferenda det civibus: sique pluribus apparebit centuriis, ratam esse oportere horum virorum electionem, ac pulchra de iis veniant auspicia, ii secures accipientes, & cetera regiae potestatis insignia,

† centuriatim

gnia, dent operam, ut patriam incolamus liberam, nec amplius habeant Tarquinii in eam reditum. Hæc sunt igitur maxima eorum, quæ ego vobis in præsens tempus dicenda habeo: particularia verò, neque facilia, nunc clarè discuti (conducti enim sumus in tēpus velox) nequeunt, ab ipsis puto fieri oportere, qui imperium suscipient. Deliberate tamen dico oportere hos viros cum Senatu, sicut Reges faciebant, neque quicquā sine nobis ipsos agere: & quæ Senatui visa fuerint, ad populum referre, ut majoribus nostris moris facere fuit, nihil illos auferentes eorum, quorum antea erat dominus. Sic n. ipsi securissimè & pulcherrimè habebūt imperia. Hanc sententiā 35. demonstrāte L. Junio Bruto, omnes laudaverant, statimque de iis, qui suscepturi principatus essent, consultantes, Interregem 36. creandum decrevere Spu. Lucretium, ejus, quæ se interemerat, patrem: ab eoque constituendos esse habituros Regiū 37. principatum, L. Junium Brutum, Luciumq; Tarquinium Collatinum: hosq; Principes vocari instituerunt

runt, secundum linguæ suæ proprietatem Consules. Hoc enim nomen interpretatum in linguam Græcam, significare potest symbulos, sive probulos. συμβαλλῶ enim consilium Romani vocant. ὑπατοι enim aliquando nominari sunt isti à Græcis, à magnitudine potestatis, quòd & omnibus imperent, & supremam dignitatem habeant. Quod enim eminent culmen, ὑπατοι vocabantur prisci. Iis discussis, 38. atque constitutis, Diis que precatis ac votis nuncupatis, ut piorum operum justorumque expectantibus ipsis opem ferrent, exiverunt in forum: sequebanturque eos famuli, super lecto nigris vestibus constrato, incultam sanguineque conspersam mortuam portantes. Quam ante curiam poni jubentes, altam & conspicuam, populum in concionem advocaverunt. Turba autem congregata, ascendens Brutus in eum locum, unde iis, qui concilia convocant, mos est concionari, sibi que patricos assistere jubens orationem longam habuit. Ubi verò loqui desit velut uno ex ore.

ore omnes eandem vocem exclamaverunt, duceret se ad arma. Isque gavisus, Si quidem (inquit) prius, quæ Senatui visa sunt discentes, quod statutum est, firmaveritis. Visum enim est nobis, 39. proscribere Tarquinius ex urbe Roma, Romanorumque regione, genusque eorum omne, nemini que licere de reditu Tarquiniorum agere, vel dicere. Si que aliquis contraria iis faciens inveniatur, ipsum mori. Hanc si vultis sententiam firmam esse, divisi in Curias ferte suffragia, & hoc vobis primum incipiat esse jus libertatis. Sunt hæc facta: & ubi Curia omnes exilium Tyrannorum decreverit, progrediens iterum Brutus dixit: Postquam prima confirmata 40. sunt à vobis, ut oportuit, audite etiam reliqua, quæcumque consulta sunt nobis de reip. forma speculantibus, quisnam magistratus fiat publicorum dominus: Regnum quidem visum est nobis non amplius constitui oportere, Principes autem singulis annis binos creare Regiam potestate, quos vos in comitiis designabitis.

bitis, ferentes calculos per centurias. Si hæc igitur quoque vobis volentibus facta sunt, per suffragia declarate. Laudavit quoque hanc sententiam populus, neque adversus calculum ullus fuit. Post hæc progrediens Brutus 41. Interegem designat, curam Comitiorum habiturum ex patriis legibus, Spurium Lucretium, isque solveus concionem, jussit omnibus in campum ire, in quo eis consueverat habere comitia, cum armis celeriter: advenientibusque eis elegit 42. duos viros, peracturos omnia, quæcunque agere licebat Regibus, Brutum & Collatinum. Vocatusque populus per centurias, sanxit eis imperium. Itum est Ardeam, ad persuadendos milites ad defectionem. Quod facile obtentum est. Rex iis 43. auditis, Romam veniens ad comprimendos motus, nec obvians eis, qui jam ad exercitum missi erant, portas urbis clausas invenit, exiliumque illi indictum est. Hæc ex Livio ex Dionysio:

§. XVI.

Exactis deinde Regibus Consules constituti sunt duo : penes quos summum jus uti esset, Lege rogatum est. Dicti ab eo, quod plurimum reipub. consularent. Qui tamen ne per omnia regiam potestatem sibi vindicarent. Lege latâ factum est: neve possent in caput civis Romani animadvertere injussu populi, solùm relictum est illis, utcoercere possent, & in vincula duci juberent.

SUMMAR.

- Historicorum diversitas.* 1.
Penes, Apud. 2.
Consulum primorum insignia. 3.
Fascium usus horum Consulum tempore. 4. *tempore Publicola.* 5.
Lictores unde dicti. 6. *Eorum officium* 7. *Numerus.* 9. *Institutio.* 10.
Vingarum & securium in fascibus preferendarum ratio. 8.
Impem insignia ab Etruscis. 11.
Consulis auctoritas & officium. 12. *Ejus designandi modus.*

modus. 13. Tempus ineundi magistratus. 16.

Appellatio. 18.

Comitia. 14.

Candidati. 15.

Consulo. 17.

Lex Valeria cujuscumodi. 19.

Historicorum dissensus. 20.

Animadvertere. Punire. 21

Vincula. 22.

Commentar.

CONSULES constituti sunt.) Scilicet 1. à Lucretio praefecto urbis, ut Livius inquit, ex commentariis regis Servii Tullii, L. Junius Brutus & L. Tarquinius Collatinus, Anno ab Urbe condita CCXLIII. vel à Lucretio Inter-rege, ut Dionysius ait.

PENES.) Penes 2. (ut Ulpianus tradit) ampliùs est, quàm apud. Nam apud te est, quod qualitercunq; à te tenetur. Penes est, quod quodammodo possidetur. Festus Pompejus in hoc differre inquit, quod apud personam cum loco significat ut apud Platonem, id est, in loco, in quo est Plato. Penes verò personam & dominium ac potestatem: quod trahi dicit à penitus: ut, penes te est stilus, & vita mea, quasi in manu tua: & arbitrium

bitrium vitæ meæ penes te est. *Penes*, dū tantūm ad personam refertur, non modò dominium adesse significat, verūm etiam laudem, ac vituperationem. De laude, Cicero in Bruto: *Cujus penes quos laus adhuc fuit, * rationis & scientiæ.* De vituperatione, Quintilianus in Gladiatore: *Vereor, ne illius inexplicabilis & sæpè reprehensi odii alii culpa videatur penes patrem, qui tam facile irascitur.* Aliquando tamen requirit personam sine dominio: ut, fides penes auctores est, id est, apud. Nonnunquam loco servit, Cicero ad Herennium: *Ita petulans es atque acer, ut ne ad solarium quidem * ut mihi videtur, sed penes scenam, & in ejusmodi locis exercitatus sis.*

SUMMUM jus esset.) Consularis potestas exemplo regiæ potestatis constituta est, ut diximus. 3. *Consules primi, ut Livius inquit, omnia jura omniq̃, regalia insignia tenere, nisi quòd fasces ambo non habebant, ne duplicatus terror Romanis videretur.* Brutus (ut idem ait) prior, concedente collegâ, fasces habuit

* non fuit rās.

* idoneus.

habuit. DIONYSIUS verò inquit: Veriti (ut mihi videtur) ne ex hac novâ forma administrandæ reipublicæ, innasceretur multis opinio nequaquam vera, quòd pro uno duo Reges facti essent vobis domini, habète Consulum unoquoque duodecim secures, sicut Reges habuerant, merum civibus adimere cogitarunt, potestatisque hujus invidiam imminuere, 4. statuentes alterum consulum XII. secures præcedere, alterum verò ministros XII. virgarum tantùm fascis habentes, & (ut quidam tradunt) etiam cornicines, fierique securium susceptionem ex conversione, unum mensem obtinente eas invicem utroque. 5. Publicola (ut idem DIONYSIUS scribit) abstulit à fascibus secures, constituitque futuris post se Consulibus consuetudinem, ut cum extra urbem essent, uterentur securibus: intus verò, tantùm fascibus ornarentur.

Hic locus exigere videtur, ut de lictoribus & fascibus aliqua dicamus. 6. Lictor (ut *Ant. Gellius* censet lib. XII. Nocti Atticarum) à ligando dictus: licet PLUTARCHUS in

in Romulo & Problematibus, græcè putet; quod græcè λειτουργός per simplex τ, minister populi dicitur. Lictores 7. carnificis officio fungentes, virgarum fasciculum cum securi ligatum portabant, magistratusque præbant, ac quotiens jussi erant, fascem solventes, primò virgis reum cedebant, mox securiferiebant. *Livius* de cæde filiorum Bruti: *Missiq; lictores ad sumendum supplicium, nudatos virgis cadunt, securiq; ferissent.* Sed cur lictores virgas alligatas ferrent, **PLUTARCHUS** Problemate LXXXII, inquit: An signum 8: est, non oportere magistratus iracundiam promptam ac dissolutam esse? an virgarum dissolutio, morâ & tarditate iram frangit, & impetum moderatur? Sed malitia quoniam partim medicabilis est, partim curari non potest, virgæ, quod medicari potest, corrigunt, securitatem, quod emendari non potest, abscindunt. Et 9. erant Lictores Consulium XII, Prætorum ac Præsidum sex. Quos 20. aliqui volunt primò Romulum instituisse, sive à vulturum numero, sive ab Etru-

scis

scisedoctum, quod Livio placet. Verùm
 DIONYSIUS HALICARNASSEUS in-
 quit, II. Tarquinium Priscum Etruscos
 penè domitos coëgisse, ut insignia Regum
 suorum Regi Romano traderent. Quæ hæc
 fuêre, XII securæ, trabea, curules, annuli,
 phalera, paludamenta, prætexta, togæ pictæ,
 tunica palmata, & omnia imperii insignia,
 quibus imperii majestas eminebat. Apud
 Macrobium autem legimus, Tullum Ho-
 stilium, Regē Romanorum tertium, debellatis
 Etruscis, sellam curulem, lictores, & togam pi-
 ctam atq; prætextam, insignia magistratum
 Etruscorum, Roma ut gererentur, instituisse.

Et Silius Italicus de iis ita inquit :

*Maoniaq; decus quondam Vetulonia
 gentis,*

Bissenos hac prima dedit præcedere fasces,

Et totidem junxit tacito terrore securæ.

Hæc altæ eboris decoravit honore curule

Et princeps Tyrio vestem prætexuit ostræ.

Fasces erant ex betula gallicâ arbore can-
 didissimâ.

De 12. autoritate & officio Consulibus
 sic

fic scribit *Cicero* lib. III. *Legum* : *Regio imperio duo sunt. iisq; pœuendo, . iudicando, consulendo, praetores, iudices, consules, appellator., militia ius summum habento, nemini parento, salus iis populi. suprema lex est q, eundem magistratum, ni interfuerint decem anni, ne quis capito, a vitatem annali lege seruant, duella iusta iuste gerunt, sociis parcento, se & seruos continento, populiq; sui gloriam augento, domum cum laude redeunt.* Idem in oratione pro *Rabirio* : *Summum in Consulibus imperium, summum in Senatu consilium. Honorum populi finis erat Consulatus,* ut idem pro *Planco* scribit.

De 13. constitutione Consularis potestatis illud vulgò compertum est, haberi scilicet per Consules, siue alterum duorum, siue per Interregem aut Dictatorem 14. Comitii, quæ tribuum centuriarumque conuentu ac suffragiis constant, & in campum Martium accitis, quòd, qui Consulatū petiti essent, in campum descenderent: atque eò, quod tunc candidis vestibus induti sunt, 15. Candidati vocentur. In

quem igitur populi suffragia Consulatibus habitis Comitibus, auspiciisq; ritè peractis, concurrèbant, is erat Consul designatus.

Consules 16. magistratum inibant Cal. Januariis, ut *Plutarchus* in *Mario* ostendit.

Consulatum petentibus necessarium erat, ut pro se ipsis Comitibus interessent, ut *Appianus* lib. II. de Bellis civilibus inquit, per alios petendi facultas nullo pacto decernebatur.

Consulatum & filii familias, & sui juris constituti, consequuntur, seq; ipsos apud se suâ autoritate emancipandi facultas est.

Tandem etiam institutum, ut qui Consules fierent, ipso jure, sine emancipatione, à patriæ potestatis vinculo liberarentur.

Annorum numerus, ab eorum magistratu signabatur.

LEGE rogatum.) Per legem, in qua ferenda populus rogabatur, Brutus populum interrogavit, ut supra ex *Dionysio* recitavimus.

CONSULERENT.) Id est, providerent.
Nam

Nam 17. consulo, cum dativum solum habet, provideo denotat Ovidius,

At bene consuluit casto Deus equus amori.

Livius : *fuurabit tamen, rerum gestarum memoria principis terrarum populi, pro virili parte & meipsum consuluisse.* Inde, inquit Nonius Marcellus, *Consulum 18. & Pratorum proprietates quedam, ut consulat & preeant populis, idem, autoritate Varronis ostenditur de Vita po. Rom. lib. 11. quod ideo dicebantur Pratores, quod praerent populo, Consules, quod consulerent Senatui.* De Lingua vero Latina, M. Varro Consulem dictum esse inquit, *quod populum & Senatuum consulat.* Plutarchus in Romulo, *Consules à Conso Deo dictos esse tradit: quos ἰσθάρους Græci vocant.*

LEG E latâ) scilicet à 19. Valerio Publicola, ut *Dionys. Liv. & Plutarch.* scribunt. In qua scriptum fuit (ut idem DIONYSIUS ait) Si magistratus aliquis Romanum quenquam interficere, verberibusve cedere, aut pecuniis mulctare vellet, licere utique privato illi à magistratu ad populum provocare, patiq; interim à magistratu

E 3. nihil

nihil, donec populus suffragia de eo ferret. Et alio loco sic de hanc inquit: Lex, quam alter Consulum sanxerat, P. Valerius Publicola, de qua prius dixi: fecisse eam sententias Consulum invalidas ad puniendum Romanorum, quenquam, ante causæ dictionem: permittentem eis, qui ducebantur ad supplicia, provocare ad cognitionem causæ ad populum, donec quæ tulisset populus de corporibus eorum vitæque suffragium, esse eos in tuto: ac iubentem, qui præter ista facere conarentur, impune morti tradi. Livius verò lib. x. tradit, hanc legem 20. nullam pœnam imposuisse Consulibus contra facientibus, iis verbis: *Valeria lex, cum eum, qui provocasset, virgis eadi, securiq, necari vetuisset, si quis adversus ea fecisset, nihil ultra quam improbè factum adjecit: id quod tum pudor hominum erat visum. Credo vinculum satis validum legis.* Hæc lex ter lata fuit, & semper à familia eadem, ut Livius eodem lib. scribit.

Ab eis) s. Consulibus.

Provocatio) s. rei ad populum.

IN

IN CAPUT civis Romani animadvertere) id est, punire civem Romanum. Animadverto 21. constructum cum accusativo, In præposita, idem sibi vult, quod punio: Sed cum hac differētia (ut *Laurentius Valla* tradit) quod punire est quorumcunque, siye jure, siye injuria: animadvertere verò, est ejus, qui in alterum habet potestatem, ordinē ac ritē, id est cum animadversione punire. Aliquando etiam ejus, qui in alterum non habet potestatem. *Plautus:*

Is enim in herum animadvertisset gravisus.

POPULI) Hoc est, donec populus suffragium tulisset.

IN VINCULA publica) Ideò publica addidit, quia *vinculorum* 22. appellatione (ut *Venulejus* de verb. significat. inquit) *vel privata, vel publica vincula significantur.*

§. XVII.

Post deinde cum census jam majori tempore agendus esset, & Consules non sufficerent huic officio, Censores constituti sunt.

Textus emendatus 1.

Census à quo institutus. 2. *Quando actus.* 3.

Pomponius notatur. 4.

Censura in Pop. Rom. initium, 5.

Censores unde dicti, ex Liv. Varr. Fest. Javoleno. 6.

Censere. 7.

Censura quinquennalis. 8. 14. 61. *Annua & semestris facta.* 10. *Non bis petenda.* 11. *Ejus dignitas & officium ex Liv. Cicer. Plutar. h. Asco. Padiano.* 12.

Lustrum. 9. *Ævariis.* 17.

Censurorum numerus. 13 *Hi primùm ex Patribus.* 18. *post unus ex Patribus alter ex Plebe* 15. 19, *denique uterque ex Plebe.* 20.

Mortuo Censurorum altero, alter magistratu abijt. 21.

Commentar.

CENSUS agendus esset) Hoc est, fienda esset æstimatio rerum ac bonorum omnium, secundum quam tributa pendebantur. In 1. omnibus libris, *Augendius*, legebatur. Nos ita emendavimus, *agendus* legatur: cum Censores creati fuerint, ut censum agerent: & cum legatur apud *Livium* & alios, census actus est, & censum agere, hoc est, recensere hominum facultates.

Census 2. à rege Servio Tullio institu-

tus

tus est, ut Dionysius & Livius scribunt. Censa 3. dicuntur civium millia lxxx. Ad-
 jicit scriptorum antiquissimus Fabius Pictor,
 eorum, qui arma ferre possent, cum nume-
 rum fuisse. Secundus census tertio anno
 post fugam Tarquiniorum, P. Valerio
 Publicola, & T. Lucretio Coss. inven-
 ta puberum Romanorum cxxx. millia.
 Tertius census, anno xii, T. Lar-
 gio Flavio & Q. Clælio Sicelio Coss. i-
 dem T. Largius Dictator censum renova-
 vit, inventa puberum Romanorum cl mil-
 lia. & dcc. Anno xix, id est, secundo post
 creationem Tribunitiam, habitus à Coss.
 census quartus, inventa civium Romano-
 rum clxi & dcc. Anno xxxvi, Servio
 Servilio & Aul. Virginio Coss. habitus cen-
 sus quintus, inventa civium puberum plura
 quàm c & x. millia, & cæterorum ccc &
 xxx. millia. Anno xxxviii. A. Manlio &
 L. Furio Coss. habitus census sextus, & civi-
 um Romanorum incertus numerus. Supra
 annum lxvi. Censores creati fuere.

A MAJORI.) Hoc est, cum per multos
 E. S. annos.

annos populus incensus mansisset, nec differri census posset.

ET CONSULES non sufficerent.) scilicet propter tot bella imminencia, ut Livius ait.

CENSORES constituti sunt.) Miror, cur 4. Pomponius post Consules statim Censores ponat, cum Dictatores, Trib. plebis, & Ediles, Quæstore, XVII, Tribuni militum cum Consulari potestate, ante Censores creati fuerint: ut ex Livio patet, qui sic scribit in IV. ab Urbe condita: M. Geganius Macerino & T. Quintio Capitolino Coss. initium 5. Censurae fuit. Ortum autem initium rei est, quod in populo per multos annos incenso, neque differri census poterat: neque Consulibus, cum tot populorum bella imminerent, operærat, id negotium agere. Mentio ibi ab Senatu est, rem operosam & minimè Consulatu suo proprio magistratu egere: cui scribarum ministeriū, custodiaq; & tabularū cura, cui arbitriū formulæ cæsus subjiceretur. Et Patres, quæquam rem parvam, tamen, quò plures patricii magistratus in Rep. essent, lati ac cepere. Id etiam, quod avertit, futurum, credo, ut mox opes eorum, qui præessent, ipsi honori jus & ma-

gesta-

justatam adjicerent. Et Tribuni (id quod tunc erat) magis necessariam, quam speciosi ministerii procurationem intuentes, ne parvis quoque rebus incommode ad versarentur, haud sanè tendere. Cum à primoribus civitatis spreto honor esset, Papyrius Semproniumq̄, quorum de Consulatu dubitabatur, ut eo magistratus parum solidum Consulatum explerent, censu agendo populus suffragiis prefecit. Censores ab re appellati sunt. Hæc Livius.

Censores (ut M. Varro de Lingua Latina ait) dicti, ad quorum censione, id est, arbitriū populus censeretur. Et de Vita pop. Ro. lib. II. Itaque quod hos arbitros instituerunt, populi Censores appellaverunt: Idem enim valet censere & arbitrari. Festus Pompeius inquit: Censores dicti, quod rem suam quisque tanti æstimare solitus sit, quanti illi censuerunt. Favolenus vero de Verborum significatione scribit: Censere 7. est constituere, & præcipere. Unde dicere solemus, Censco hoc facias, & Senatū aliquid censuisse. Inde Censoris nomen videtur tractum. Censura 8. cum quinquennio perduraret, quod

tempus 9. Lustrum dicebatur, à Mamerco Aemilio Dictatore 10. annua & semestris facta est, ut Livius tradit lib. IV. Julio Virginio & Appio Coss. Bis 11. hunc magistratum ambire non licebat, ut Plutarchus in Coriolano tradit. Censura à parva origine orta, ut Livius ait, tanto 12. postea incremento aucta est, ut morum disciplinae Romanae penes eam regimen, Senatus, equitumq; centuria, decoris dedecorisq; discrimen, sub ditione ejus magistratus, publicorum jus, privatorumq; locorum, & vectigalia Pop. Ro. sub nutu atque arbitrio essent. Cicero de leg. III. Censores populi a vitates, soboles, familias, pecuniasq; censent: urbis templa, vias, aquas, ararium, vectigalia tuentor, populiq; partes in tribus distribuunt, ex in pecunias, a vitates, ordines partiunt, equitum peditumve prolem describunt, coelibes esse prohibent, mores populi regunt, probrum in Senatu ne relinquunt: 13. Bini sunt: magistratum 14. quinquennium habent, reliqui magistratus anni sunt, eaq; potestas semper esto, ordo vitio

sarcio.

careto, ceteris specimen esto. Censura (ut PLUTARCH. in Paulo Aemilio tradit) maximæ omnium reverentiæ magistratum, plurimæq; potestatis in aliis rebus, tum maximè ad morum emendationem. Nam à Senatu removere potest, equitibus auferre equos, notare infamiâ, censum agere, lustrum condere. Et in M. Porcio Catone inquit: Post Consulatum Censuram ambivit, quæ, cum omnium magistratum facile princeps sit, univèrsæ reipub. supremum & perfectissimum locum habet. Hæc cum, alias res, tum verò, ut mores vitasq; discutiat, plurimo imperio ac potestate est, utque de nuptiis, & liberorum procreatione, de vivendi ratione, de conviviiis diligenter inquirat: nullam denique omnium cupiditatum ac institutionum esse, quam odorari ac indagari non oporteat. His enim longè putabant faciliùs, quàm publicis muneribus, aut iis quæ in oculis omnium fiunt, hominum mores cum posse deprehendere, qui severitate disciplinæ, ne quis ad voluptatem uteretur, custodiret; & acerrimè

coërceret, ne quis primam ac consuetam vivendi disciplinam transgredere-
 tur. Ad hoc igitur munus 15. alter patritius, alter
 verò plebejus deligebantur, quos Cen-
 sores appellabant. Iis licebat, & integrum
 erat, & Senatu eos ejicere, & illis equum
 adimere, qui flagitiosè ac intemperanter
 degerent. Ipsi quoque sacrificiorum pre-
 cia curabant, & descriptionibus genera, &
 reip. officia distinguebant: multas præterea
 potestates hic magistratûs habet. Hæc
 Plutarchus. *Ascon. Padian. prima actione
 in Verrem:* Censores quinto 16. quoque
 anno creari solebant. ii proflus cives sic
 notabant, ut qui Senator esset, ejiceretur
 Senatu: qui eques Romanus, equum pu-
 blicum perderet: qui plebejus, ne in ta-
 bulas referretur, & esset 17. ærarius, ac per
 hoc non esset in albo centuriæ suæ, sed ad-
 huc non esset civis, tantummodo pro ca-
 pite suo tributi nomine æra præberet. No-
 tæ censoriæ, quæ duplices erant: nam aut
 ex Senatu, atque ex alio magistratu reos
 admonebant, aut ærarios, id est, ut
 pecunias

pecunias in ærarium mitterent, faciebant: quàm plurimæ apud *Valer. Max.* lib. 2. & *Gellium & Livium & alios* leguntur.

Censores cùm, præterquam ex 18. patribus, creati aliquando nefas fuerit, id quoque, ut cætera, imminutum est. Unus 19. ex patribus, alter ex plebe creabatur, ut *Plutarchus* inquit.

M. Perpenna Consul; Q. Pompejus, Q. Metellus, ut *Livi lib. LIX. scribit*, tunc 20. primùm uterque ex plebe facti Censores fuerunt, & lustrum condiderunt. Illud non prætermittemus, quod tradit *Plutarchus* in *Problematibus*, 21. altero ex Censoribus mortuo, alterum se magistratu abdicare oportebat. Mortuo enim Livio Druso, collega ejus Scaurus, magistratu se minimè abdicare volebat, donec Trib. plebis jussu in carcerem ductus est. Id enim huic observationi causam dedit, ut *Liv. lib. v. tradit*, quòd eo anno, quo Galli Romanam ceperunt, altero ex Censoribus mortuo, alter quidem in demortui locum fuerit suffectus. Omen ergo visum est, & pro lege

lege perpetuò, ne id amplius fieret, observatum est.

§. XIIIX.

Populo deinde aucto, cum crebra orientur bella, & quaedam acriora à finitimis inferrentur, interdum re exigente, placuit majoris potestatis magistratum constitui. Itaque Dictatores prodicti sunt, à quibus nec provocandi jus fuit, & quibus etiam capitis animadversio data est. Hunc magistratum, quoniam summam potestatem habebat, non erat fas ultra sextum mensem retinere.

S U M M A R I :

Latinorum in Rom. bellum. 1.

Oberatì ante debiti abrogatione bellum agrarum. 2.

Patriciorum persuasiones à plebe explosa. 3.

Securum de suspendendis exactionibus. 4.

Rejicitur. 5.

Consilium de Dictatura instituenta. 6. Ejus ratio. 7.

Senatus

Scutum de tollendis magistratibus, & Dictatore creando. 8.

Dictatoris potestas. 9. 27. 28.

Largius primus Dictator. 10. 14. A quibus lectus. 13. Quo anno. 15.

Dictatura à quibus accepta. 11.

Spurius Cassius Magister equitum. 12. Ex plebe. 23.

Dictator unde. 16. Edicta. 18.

Dictator appellatus fuit Magister populi. 19. Cur. 20.

Dictatores primum creabantur ex Patribus. 21. post ex plebe. 22. Eorum insignia. 24. Cur eis equo vohi non licitum. 25. Quando creati. 26. Quo modo & à quibus 29. 17.

Sylla Dictatura. 30.

Dictatores clavi figendi: feriarum causa: 31.

Commentar.

MAJORIS potestatis.) quàm consularis.

DICTATORES proditi sunt.) Anno XII: post Reges exactos, T. Largio Flavio & Q. Clælio Siculo Coss. congregato concilio in Ferentino agro (ut DIONYSIUS inquit) Latini Sexto Tarquinio, & genero ejus Octavio Manilio ducibus, præsidesq; Aricinæ urbis, & Latini generis participes, susceperent communiter adversus Romanos bellum.

bellum. Romani verò, paratis opportu-
 nis ad bellum, scribere incipientes Legio-
 nes, in multam inciderunt difficultatem,
 non eandem exhibentibus omnibus ad o-
 pera promptitudinem. Vitæ enim 2. te-
 nuis homines, & præcipuè, qui æs alienum
 dissolvere æquaquam poterant, multi ad-
 modum, vocati ad arma minimè obtempe-
 rabant, neque esse cum patriciis partici-
 pes alicujus operis volebant, nisi eis illi de-
 cernerent pecuniæ debitæ dissolutionem.
 Quin & urbem relicturos se, eorum aliqui
 prædicabant, cohortabanturq; alter alte-
 rum, ne in urbe habitare cuperent, nullius
 se boni participes faciente. Primum igitur
 3. cohortarios patricii, dissuadereq;
 eis ista nitebantur. Postea verò quàm ni-
 hilo illi moderatiores fiebant, convenien-
 tes in curia speculabantur, quænam decens
 opportunitas liberatura esset urbem per-
 turbatione. Cùm variè dicerentur sen-
 tentiæ, victrix fuit sententiâ, 4. nullum
 fieri in præsentia Senatusconsultum de iis
 rebus. Cùm verò finem caperent præcla-
 rum

rum bella , tunc referrent ad Senatum.
Confules , exquirentq; ab iis sententias , nullamq; interim fieri exactionem contractus alicujus ; sive vadimonii , sive condemnationis , intermittiq; alias disceptationes omnes , justitiamq; iudici , neque cognoscere magistratus de aliquo, præter ea , quæ ad bellum pertinerent. Hoc Senatus consultum 5. datum in plebem, diminuit quidem aliquid civilis perturbationis, sed non tamen sustulit ex urbe omnem seditionem. Erant enim mercenariæ multitudinis aliqui, quibus minime sufficiens auxilium videbatur spes de Senatu , clari certiq; habens nihil : sed ex duobus alterum postulabant Senatum facere: aut dare eis jamjam debitæ pecuniæ dimissionem, si eos socios habere vellet periculorum: aut non verba eis dantem, rem omnem ipsum in alia differre tempora. Non enim sensus eosdem esse hominum, cum indigent , & cum omnibus, quorumcunque indigebant , sunt expleti. In tali reip. constitutione 6. speculari Senatus,
per

per quem maximè modum fieret , ne plebs amplius moliretur res novas , tollendam esse judicavit in præsentia Consularem potestatem , aliquemq; alium magistratum creandum, belli, pacis, rei; omnis dominum, Imperatorem: neque obnoxium rationi reddendæ alicujus eorum, quæ vellet , aut ageret. Esse verò potestatis tempus magistratui novo moderatum , sex menses, postq; tempus illud semestre imperare rursus Consules. Quæ 7. verò Senatum cogebant ad tyrannicum dissolvendum bellum; ultroneam tolerare tyrannidem, multa quidem erant alia : super omnia verò Lex, quam alter Consulum sanxerat , P. Valerius Publicola. Cogitabat igitur hac Lege stante, minimè obtemperaturos esse coactos à magistratibus, pauperesq;, despicientes (ut verisimile erat) supplicia, quæ non statim subituri essent , sed cum eos condemnasset populus. Abrogatâ verò hac Lege, in multam omnes adduci necessitatem, ut jussa facerent. Ne ergo pauperes adversarentur , si quis hanc Legem palàm abro-

abro-

abrogaret, statuit parem tyrannidi magistratum adducere ad res gerendas, qui leges omnes sub se habiturus esset. Scribitq; Senatusconsultum, per quod quidem decipiens pauperes, & quæ eis libertatem confirmabat, Legem auferens, latuit. Erat 8. autem Senatusconsultum tale, ut Lartius & Clælius, tunc Consules, potestatem deponerent, & si quis alius magistratum haberet, aut publicarum rerum procuracionem: unusq; vir, quemcunque Senatus eligeret, populusq; confirmaret, rerum omnium potestatem assumens imperaret, 9. non plus quam semestrem tempus, majoremq; habens, quam Consules, potestatem. Hoc quam haberet vim, plebs ignorans, decernit, firma esse, quæ Senatui viderentur. Erat igitur hic magistratus major tyrannide, secundum leges: electionemq; futuri magistratus, Senatui ipsi concedunt consultantique per sese facere. Post hæc vero multa affuit primoribus senatus inquisitio, atque providentia de viro, qui esset ad imperium suscipiendus. Tandem post

post multa Clælius pronunciat 10. Largium, quemadmodum soliti erant Interreges, seq; magistratu abdicat. Sicq; primus creatus est hic Romæ Princeps unicus belli, pacis, rerumq; cæterarum Imperator. Videntur enim autem mihi Romani hoc exemplum sumpsisse à Græcis. Licinius autem putat, eos Dictatorem ab Albanis sumpsisse, dicens, illos primos post Amulii & Numitoris mortem, deficiente regiâ cognatione, annuos creasse magistratus, potestatem eandem habentes, quam Reges antea, vocasseq; eos Dictatores. Statim ubi Largius potestatem assumpsit, 12. Magistrum equitum designavit Sp. Cassium. Hæc ex Dionysio excerptimus.

Livius verò sic scribit : Insequens annus Posthumium Cominium & T. Largium Consules habuit. Eo anno Roma, cum per ludos à Sabinorum juventute per lasciviam scortaraperentur, concursu hominum rixa ac propè prælium fuit, parvaq; ex re ad rebellionem spectare videbatur res. Supra Latini belli metum id quoque accesserat, quod xxx jam

conju-

conjurasse populos, concitante Octavio Manilio, satis constabat. In hac tantarum expectatione rerum sollicitâ civitate, Dictatoris primum creandi mentio orta: sed nec quo anno, nec quibus factis Consulibus, quia ex factione Tarquiniana essent, (id quoque enim traditur) parum creditum sit, nec quis Dictator primum creatus sit, satis constat. Apud veterrimos tamen auctores, T. Largium Dictatorem primum, Sp. Cassium Magistrum equitum, creatos invenio. Consulares 13. legere: Ita lex jubet, de Dictatore creandolata. Eo magis adducor, ut credam Largium, 14. qui consularis erat, potius quam M. Valerium Fusium, Volefi nepotem, qui nondum Consul fuerat, moderatorem & magistrum Consulibus appositum. Hæc Livius.

Eusebius in Temporibus sic scribit: Nonno 15. anno post exactos Reges nova dignitas est creata, Dictatura scilicet, & Magister equitum, qui Dictatori obsequeretur. Dictator primus T. Largius, Magister equitum Sp. Cassius fuit.

Dictator 16. dictus est, ut M. Varro de lingua

Latina inquit, quòd à Consule dicebatur, cuius dicto, omnes obedientes essent. & PLUTARCH. in Marcello : Dictator 17. non à populo, aut à Senatu deligi potest, verum alter Consulum, aut Imperator, progressus ad populum, quem censeat, Dictatorem dicit. Unde, quia dictus sit, Dictatorem appellant. Nonnulli ab eo nuncupatum Dictatorem ajunt, quòd non populi suffragio aut assensu, verum quòd is censeat auctoritate propriâ, impetet. Siquidem iussa magistratum (quæ Græci διατάγματα) Romani vocant 18. Edicta. Hæc Plutarchus. Eadem Dionysius scribit.

Is appellatus 19 fuit à majoribus Magister populi, ut testatur Cicero de Finibus bonorum & malorum. Et Seneca in epistolis: *Eum quem nos Dictatorem dicimus, & in historiis nominari ita legimus, apud antiquos magistrum populi vocatum hodieq; id extat in auguralibus libris: & testimonium est, quòd qui ab illo * Magister equitum est. Idem dictus 20. Magister populi fuit, ut M. Varro ait, quòd summum ei jus in populum,*

* *dominatur,*

Im, summa potestas erat. Ex quo factum fuit, ut qui potestatem aliquam de publico haberet, utpote illud à suprema Dictaturæ potestate ortum duceret, *Magistratus*, velut ab albo albus, appellaretur.

Dictatores 21. non creabantur, nisi à Patribus. Tandem, ut cætera, id ipsum immutatum est. Bello enim, ut *Livius* tradit, quod Romanus populus cum Faliscis gessit, primus 22. de plebe Dictator creatus est *C. Marius Rutilus*, qui 23. ipse Magistrum equitum, etiam de plebe hominem, *L. Plautium* dixit.

24. Dictatores, lictores, & cætera Regū insignia habebant: equo 25. autem in bello non utebantur. primusq; usus est *Fabius Maximus*, ut in ejus vita *PLUTARCHUS* tradit iis verbis: *Fabius Dictator designatus, Magistrum equitum † Lantium Numatium* dicens, primùm à Senatu petiit, ut equo uti sibi Dictatori liceret. Non enim antea equitare Dictatori fas erat, sed per quandam Legem veterem prohibitum fuerat, sive quod majores vires inesse pedestribus copi-

F

is

† *L. Minutium*

is arbitarentur, & propter hoc Imperatorem in phalange permanere oportere, nec locum deserere: sive, quoniam, ad alia omnia; tyrannica magnaque sit ejus principatus potentia: in hoc appareret, Dictatorem, volente populo, indigere. Hæc Plutarchus.

Dictator 26. nullo alio pacto creari consuevit, quàm cum vis aliqua major de improviso oborta, ingentem urbi cladem minitari videretur. Cicero lib. III. Legum: *Est si quando duellum gravius, discordia civium est: sicut, ne 27. amplius sex menses, si Senatus creverit: idem juris 28. quod duo Consules, tenent: isque, a ve sinistra dicitur, populi magister esto: equitatum quicumque regat, habeto: pari jure cum eo, disceptator quicumque erit juris. Est quando consul is est, magistratusve populi, reliqui magistratus ne sumo. Quomodo 29. & à quibus Dictator crearetur, Livius lib. XXVII. ostendit, iis verbis: Decrevit Senatus, ut consul M. Valerius ex Sicilia vocatus, priusquam ex urbe discederet, populum rogaret, quæ Dictatorem dici placeret: eumque, quæ populus jussisset, diceret Dictatorem? Si consul nolisset, Prætor urbanus populum rogaret. Si nec is qui-*

is quidem velle, tunc Tribuni ad plebem ferret.
 Cum Consul populum se rogaturum negasset,
 quod sua potestatis esset, Prætorumque vetuisset
 rogare, Trib. pleb. rogant, plebsque scivit, ut Q.
 Fulvius, qui tum ad Capuam erat, Dictator di-
 ceretur. Sed quo die id plebis consilium futu-
 rum erat, Consul nocte clam in Siciliam abiit,
 destitutiq; Patres literas ad M. Claudium mit-
 tendas censuerunt, ut desertare ip. à collega sub-
 veniret, diceretq; quem populus iussisset, Di-
 ctatorem. Ita à M. Claudio Consule Fulvius
 Dictator dictus. Hic magistratus, cum per
 quatuor centum annos defuetus fuisset, ut
 Appianus lib. 1. Bellor. Civilium scribit, 30.
 Sylla Dictator factus, quod nemo unquam
 fecerat, cum fascibus xxiv. processit, ut Liv. &
 Appianus scribunt. Evêre & alii Dictato-
 res, solo pene nomine: unus figendi clavi
 causa, ob sedandam pestem, ut Liv. lib. vii.
 inquit, alter, de quo Liv. lib. vii, Dictator
 feriarum causa dictus.

§. XIX.

Et his Dictatoribus Magistri equitum
 iungebantur sic, quo modo Regibus Tri-

buni Celerum; quod officium ferè tale erat, quale hodie Præfectorum prætorio. Magistratus enim legitimi habebantur.

SUMMARIUM.

Magister Equitum à Magistro populi seu Dictatore designabatur. 1.

Spurius Cassius primus Magister Equitum. 2. Ejus potestas. 3.

Præfecti prætorio à Principibus in vicem Magistri Equitum lecti. 4. Officium ejus. 5. Privilegia 6. 7.

Præfectura prætorii à quibus administrata. 8. 9.

Præfectus prætorio, declinante imperio, Magister stabuli dictus. 10.

Dictator ceteras potestates præter Tribunitiam dissolvit. 10.

Commentar.

MAGISTRI equitum) 1. Magister equitum à Magistro populi dictus fuit, ut Seneca in epistolâ inquit. Primus 2. fuit Spurius Cassius, à T. Latio primo Dictatore dictus, ut supra ex Dionysio, Livio, & Eusebio recitavimus. Et ut Dictator jus summum in populum habebat, ita Magister 3. equitum in omnes milites, ascensos: Dictatori obsequebatur, & secundam post eum potestatem gerebat. **QUOD**

QUOD officium) Magistrorum equitū,
Hodie.) apud Imperatores.

PRÆFECTORUM pratorio) 4. Præfecti pratorio, regimentis reip. ad Imperatores perpetuos translatis, ad similitudinem Magistrorum equitum à Principibus electi sunt, ut *Aurelius Arcadius* inquit. Disciplinæ 5. militari præerant. Sed postea aucta erga forenses causas eorum autoritas, ut, cum aliquo tempore à Præfectis pratorio provocare liceat, extarentq; exempla majorum, quo pacto ab iis provocassent, lectâ postmodum Principis sententiâ, 6. à Præfecto pratorio provocatio sublata sit. Credidit enim Princeps, eos qui ob singularem industriam, exploratâ eorum fide et gravitate, ad officii hujus magnitudinem adhiberentur, non aliter pro sapientia ac splendore dignitatis sua, quàm eundem, fore judicatuos. Alio 7. etiam privilegio hujusmodi potestas subnixâ est, ne ab eorum sententia minores etate ab aliis magistratibus, nisi ab ipsis Præfectis pratorio, restitui possint. Præfectura pratorii non nisi 8. ab Equitibus Romanis administrabatur, donec

Titus 9. Vespasianus eam suscepit, ut Suetonius in ejus vita tradit: *Præfecturam quoque prætorii suscepit, nunquam ad id tempus, nisi ab Equite Romano administratam.*

Ubi autem 10. imperium declinare cepit, Præfectus prætorio nomen mutavit, Magister stabuli dictus.

MAGISTRATUS *legitimi*,) scilicet Magistri equitum. Nec exponendum est, priores magistratus: cum Dictator (ut *Plutarchus* in Pompejo scribit) cæteras potestates præter Tribunitiam dissolverit. Quod etiam *Cicero*, *Dionysius*, *Livius* tradunt.

§. XX.

Iisdem temporibus cum Plebs à Patribus secessisset, anno ferè septimodecimo post Reges exactos, Tribunos sibi in Monte sacro creavit, qui essent Plebeji magistratus.

SUM.

S U M M A R.

- Divitum exactio arii rigorosa.* 1.
Valerius Dictator sit plebi sponsor. 2.
Senatus promissorum immemor. 3.
Sententia de plebis seditione tollenda. 4.
Plebis in sacrum montem secessio. 5.
Menenii Agrippa ad plebem oratio, & apologus de ventre & membris. 6.
Tribunorum creatio & officium. 7. *Dies creationis.* 9.
Patribus non licebat esse Tribuni. 8. 15.
Tribunitia potestas Reip^{us} pestis. 10.
Dissensio Autorum de anno creationis Tribunorum 11. *Item de numero* 12.
Tribuni annui sunt magistratus. 13.
Mons sacer. 14.
Tribuni à quibus lecti, 16. *Potestas eorum extra urbem.* 17.
Tribuni plebis an magistratus. 18.
Qualis eorum & quanta potestas ac officium. 19. 20. 21. 22. 23. 28. 32.
T litera Scis subscripta. 24.
Tribunorum plebis in Collegas potestas. 25. 26. 27.
Potestas Tribunitia per Syllam debilitata. 29. *revocata per Pompejum.* 30.
Labco Antistius. 31.

Commentar.

F. 4.

CUM

CUM PLEBS a patribus secessisset.) Secessionis hæc causa fuit .1. Cum plebs à divitibus, favente Senatu, vexaretur, & multa à Senatoribus gravissima perpetreretur, coorta est seditio. 2. li enim, quibus nullum aderat peculium, aut pignoris, aut venditionis nomine omnibus fortunis exuebantur. Qui verò omnino inopes erant, carceri deducebantur: quanquam plures vulnerum cicatrices, quas ipsi pro patria laborantes inter militandum acceperant, corporibus ostenderent. Postremò cum bellum adversus Sabinos suscepissent, M. Valerio Dictatore 2. pro illis ex Senatusconsulto sponse interveniente, divites sese modestiùs habituros polliciti sunt. Postquam autem eo bello egregiè ac prosperè confecto, victores hostium redière, 3. nihil in eos mite aut clemens à sceneratoribus perpetratum est: Senatusq; meminisse conventorum dissimulàs, rursus eos in vincula duci, ac bonis spoliari, contemnebat. Quocirca sævissimus in civitate tumultus, & intestinæ seditioes erant. Quæ res cum minimè latuisset hostes,

stes,

stes, incursionibus factis, agrum igni vastabant. Cumq; Consules eos, qui per ætatem ferre arma poterant, nominatim citarent, neminẽ eis obedisse constat. Subinde inter primores discordiæ fluctuabant. Existimabant 4. nonnulli, districtum illum nimis rigorem adversus inopes, in mollius oportere remitti. Cæteri, quorum & M. Coriolanus erat, reluctabantur, non æris magnitudinem, verum † tantum & superbæ popularis initium animo versantes, quod adeo temere cõtra Leges infirgatur. Idcirco, ut resipiscant, sedandos, restringendosq;. Cujus rei gratiã cum intra paucos dies sæpe Senatus cogeretur, nec ullus propterea rebus afferretur exitus, s. congregati repente pauperes, se mutuo irritarunt. Inde, relicta urbe, in Sacrum montem trans Anienem secesserunt, ubi quietè residendo, violentum, quidẽ nihil aut seditiosum agẽtes à divitibus se urbe ejectos diu clamitabant: aërem, aquam, & sepulturæ locum ubique sibi præbituram Italiam: nihil amplius & Romam habitantes se assequi, quàm ut pro

F 5

divitibus

† tentamen.

divinibus militando, vulnera & mortes excipiant. Ea res pavorem iniecit Patribus. Grandævositaque, qui placabiliores & plebi cariores erant, Oratores mittere placuit. Prior orsus 6. Menenius Agrippa, multacùm plebem orando, tum pro patribus incusando, denique sermone circuito, vulgaram illam narrasse fabulam traditur. Omnia, inquit, hominis mēbra olim adversus ventrem conspirasse, eumq; (quòd solus nihil impartiens, ociosus in corpore sederet) incusasse, cùm interea cætera ad ejus explendos appetitus, & labores maximos & ministeria perferant. Eorum verò fatuitate in ventrem irrisisse. Ignorare enim, quòd cùm in se universum suscipiat nutrimentum, cæteris tamen à se distributum rursus emittat. Eadem, inquit, rursus pro vobis ratio Senatus est. Quæ enim pro debita rerum dispensatione apud eum consilia sunt, nobis omnibus ac nostro usui & emolumento refert atque distribuit. Eâ igitur remittatis, agi deinde de concordia cœptum: concessumq; in condiciones, 7. ut plebi.

Plebi sui magistratus essent sacrosancti, quibus auxilii latio adversus Consules esset, neve 8. cui Patrum capere eum magistratum liceret. Ita Tribuni creati.

Dies 9. verò, quo tribuni electi fuere, fuit iv. Idus Decembris. Et in loco, ubi castra posuerunt, erecta ara Jovi solventi mentum. Hæc 10. potestas fuit reip. pestis. Hinc civile nefas ortum habuit, ut apud *Appianum* patet: & quemadmodum propter seditionem esse cœpit, seditiosus magistratus semper fuit.

ANNO FERE XVII) II. *Cicero* in oratione pro Cornelio de majestate, sextodecimo ait. Idem *Estropius* inquit, *Eusebius* verò in temporibus, xviii scribit. Idem, fere, *Pomponius* posuit.

TRIBUNOS *sibi, &c.*) 12. Quot sibi Tribunos creaverit, variæ sunt opiniones. *Cicero* in Oratione pro Cornelio, duos Tribunos creatos fuisse tradit. *Asconius* verò *Pædianus* in expositione illius orationis, aliter sentit, iis verbis: *Non duo Tribuni pl. (ut Cicero dicit) sed quinque tradunt creatos tum esse*

esse, singulosex singulis classibus. Sunt tamen, qui eundem illum duorum numerum, quem Cicero, ponant: inter quos TUDIANUS & POMPONIUS ATTICUS, LIVIUSq; noster. Idem hic, & TUDIANUS, adjiciunt, tres propterea ab illis duobus collegas esse creatos. Hæc ASCONIUS: LIVIUS ita scribit: Tribuni pleb. creati duo, Q. LICINIUS & L. ALBINUS. Is tres collegas sibi creaverunt. Sunt qui duos tantum in SACRO monte creatos Tribunos esse dicant. L. FLORUS tradit quinque creatos fuisse. Idem PLUTARCHUS in Coriolano ait: & DIONYSIUS sic scribens: 13. Magistratus in anñum creant, L. JUNIUM BRUTUM, C. que SICINIUM BELBATUM, ultraq; hos C. P. que LICINIOS & C. VISILIUM RINGANUM: iiq; primi quinque viri potestatem Tribunitiam acceperunt. Hæc DIONYSIUS.

Legimus in historiis DIODORI SICULI, APPIO CLAUDIO & T. QUINTIO COSS. creatos fuisse quatuor Tribunos, Cn. SICCIVM, L. NUMITORIUM, M. DUELLIVM. Spu. FLICIVM. LIVIUS verò iis COSS. creatos fuisse quinque tradit, sic scribens: *Tum primum Tribunitia*
comitia.

comitiis creati Tribuni sunt , numero etiam additi tres , perinde ac duo antea fuerint. Piso autor est , nominatq³ Tribunos, Cn. Siccius, L. Numitorius, M. Duellius, Sp. Hiccius, L. Metilius.

Anno xxxvi à primis Tribunis plebis, Q. Numitio & M. Horatio Pulvillo Coss. creati fuerunt x Tribuni, bini ex singulis classibus. Itaque cautum est, ut postea crearentur, ut Livius lib. III. inquit.

MONTE sacro) Mons 14. sacer (ut Pomp. Festus inquit) trans Anienem fluvium , ultra tertium milliarium appellatur, quod Jovi fuerat consecratus. Et tria milia passuum, etiam Dionysius, Livius, Plutarchus, distate ostendunt. Piso autor est, in Aventinum factam secessionem fuisse.

PLEBEI magistratus, &c.) Nulli 15. Patrum hunc magistratum capere licebat, sed soli Plebei creabantur , ut defensores plebis essent adversus Consulum conatus, ut Livius & Appianus scribunt. Cicero Legum III: Plebs , quos pro se contra vim autilis ergo, decem creaverit , Tribuni ejus sunt.

to: quodq; ii prohibuissent, quodq; ii Plebem rogassent, ratum esto: sanctiq; sunt: neve plebem orbam Tribunis relinquunt.

16. Tribunos Senatus eligebat, ne perfectam illi in rep. potestatem haberent, ut *Appianus* scribit.

Tribunitia: 17. potestas nullius domina erat extra urbem, ut *Dionysius* scribit. Nam potestas eorum erat in mœnibus urbis circumsepta, nec fas erat eis extra urbem commorari, nisi ad unum tempus, cum sacrificium Jovi perficiebant communiter magistratus omnes urbis, pro Latino-rum gente, in Albanum montem ascen-dentes.

Trib. 18. pleb. magistratus dignitatem non habet. Nam, (ut *PLUTARCHUS* in Problematibus refert) sicut ceteri magi-stratus, 19. purpurâ non utitur: quia Tri-bunatus non est magistratus. Nam 20. nec lictores habet, nec 21. in sella curull sedet, jus diciturus: nec 22. creato Dicta-tore jus dimittit, sicut ceteri magistratus: sed Tribunatus magistratus & imperio potens

tius objicitur, quàm ipse sit magistratus. Magnitudo & fastus Consulem deceet & Imperatorem: Tribunum verò abjectum esse oportet, nec aspectu gravem, nec aditu difficilem, sed facilem, & multitudini commodum ac tractabilem. Unde nec domus Tribuni januam claudere moris erat, sed noctu & interdium temper patère, tanquam portus quidam ac profugium, quibus optulandum esset. *Tribunis pl.* ut VALERIUS MAX. lib. II. inquit, *intrare* 23. *Curiam non licebat, ante vultus autem postis subsellis decreta Patrum attentissimâ curâ examinabant, ut, si qua ipsi improbassent, rata esse non ficerent. Itaque veteribus Senatusconsultis* T 24. *littera subscribi solebat, eaq; notâ significabatur, illa Tribunos quoque censuisse.*

Si 25. quando cogendus Trib. pl. erat ad aliqua facienda, id manus collegæ præstabant. Nam cum L. Cotta Trib. pl. ut *Valer. lib. VI. ait.* æs alienum solvere nollet, quòd in jus vocari nequiret, collegæ illum coegerunt, comminati, se creditoribus eum concessuros, si postulassent.

Trib.

Trib. pl. etiam 26. errata invicem moderabantur, corrigebantq; Memmius Trib. pl. accusatum Aulum Gabinium condemnari obtinuerat, lictoresq; jam manū accusato injiciebant: cum filius Gabinii Sisen-na ad pedes Memmii procidens, veniam patri orabat. Quem ille humi jacentem cum diu sic esse permitteret, collegæ indignati insolentiam, Gabinium absolverunt.

Plutarchus in vita Gracchorum, & Catonis Uticensis, tradit 27. moris fuisse Tribunorum plebis, ut uno intercedente, nihil alii possent efficere: ideo, quia jus Tribunitiæ potestatis magis ad impediendum erat, quam ad agendum; Consulemq; 28. à Tribuno pl. in carcerem duci potuisse, unde Scipio Nasica; Quando (inquit) consul civitatem prodit, qui Leges esse salvas cupiunt, me sequantur.

Tribunitiã 29. potestatem Sylla (ut *Appian.* lib. 1. Bellorum civilium scribit) adeo perfregit ac debilitavit, ut ferè ad nihilum redigeret, cum ex Lege prohiberet, qui Tribunatum gessisset, ulterius potestatem habere

non

non posse. Quamobrem omnes qui gloriâ aut genere pollerent, Tribunatum in futurum averfati sunt. * Postea 30. verò Pompejus, poteftatem Tribunitiam in priftinum ftatum redegit, ut idem *Appianus* lib. II. inquit. De poteftate tribunitia nonnulla ex *Capitone* refert *Aulus Gellius* libro XIII. Noctium Atticarum, II. verbis : In quadam epiftola *Attei Capitonis* fcriptum legis mus, 31. *Labeonem Antiftium* legum ac morum populi Romani jurisq; civilis apprimè doctum fuiſſe. Sed agitabat (inquit) hominem libertas quadam nimia & vecors, uſque eò, ut diſvo *Auguſto* jam principe, & remp. obtinente, ratum tamen penſumq; nihil haberet, niſi quod juſtum ſanctumq; eſſe in Romanis Antiquitatibus legiſſet. Ac deinde narrat, quid ipſe *Labeo* per viatorem a Trib. pl. vocatus, reſponderit. Fuſſit enim eum, qui miſſus erat, redire, & Tribunis dicere, jus 32. eos non habere, neque ſe, neque alium quemquam vocandi, cum moribus majorum Trib. pl. prehentionem haberent, vocationem non haberent. Poſſe igitur eos venire, & prehendi ſe jubere, ſed vocandi

dē absentem jus non habere. Cum hoc in ea Capitonis epistola legissemus, id ipsum postea in M. Varronis rerum humanarum uno & xx libro enarratius scriptum invenimus. Verbaq̄, ipsa super ea re Varronis adscripsim⁹. In magistratu (inquit) habent alii vocationē, alii prehensionē alii neutrum: Vocationē, ut Coss. & ceteri, qui habent imperium: Prehensionem, ut Trib. pl. & alii, qui habent viatorem: neque vocationem neque prehensionem, ut Quaestores, & ceteri, qui neque lictorem habent, neque viatorum. Qui vocationem habent, iidem prehendere, tenere, adducere possunt, et hac omnia sive adsunt, quos vocant, sive accersiri iusserunt. Tribuni plebis vocationem habent nullam, neque minus multi imperiti, perinde atque haberent, eā sunt usi. Nam quidam non modò, privatim, sed etiam Consulem in rostra vocari iusserunt. Ego Triumvir vocatus à Porcio, Trib. pl. non iui, auctoribus principibus, & vetus jus tenui. Item Tribunus cum essem, vocari neminem iussi, neque à collega vocatum parēre invitum. Sed quarentibus nobis, cum ob causam Tribuni, qui haberent summam coercendā:

ērcendā:

ascendi potestatem, jus vocandi non habuerint: illud occurrit, quòd Trib. pl. antiquitus creati videntur, non juri dicendo, nec causis querelisq; de adsentibus noscendis, sed intercessionibus faciendis, quibus presentes fuissent, ut injuria, que coram fieret, arceretur, ac propterea jus ad se vocandi ademptum: quoniam, ut vim fieri viderent, assiduitate eorum, & presentium oculis opus erat. Hæc Aul. Gellius.

Dicti Tribuni, quòd olim in tres partes populus divisus erat, & ex singulis singuli creabantur: Vel quia tribuum suffragio creabantur.

SUMMAR.

- Tribuni tribuum. 1.
- Tribus tres, earumq; appellatio. 2.
- Volturnius Tragediarum scriptor. 3.
- Tribus unde dicta. 4.
- Suffragium. 5.

Commentar.

Dicti Tribuni.) Non est i. intelligendum de Tribunis pl. ut quidam intelligunt: sed de tribunis, qui tribus tribubus præerant. Nam eo tempore, quo Trib. pl. creati fuerunt

fuerunt, non tres Tribus, sed quatuor erant, ut Dionysius tradit. Præterea non creati tres fuerunt, sed duo, vel quinque, ut supra diximus. Idem, ut Jurisconsultus, *Dionysius* scribit. Urbem Romulus trifariam divisit, & unicuiq; parti unum præfecit, hi appellati fuere Tribuni. Idem *Plutarchus* in Romulo: & *Asconius Pædianus* III. in Verrem actione, & *M. Varro* de lingua Latina. Tribuni plebis, teste eodem *M. Varro*, dicti fuerunt, quia ex Tribunis militum primùm facti fuerunt, qui plebem defenderent in secessione.

IN tres partes) id est, 2. in tres Tribus, scilicet Ramnensem, Titientem, & Lucerem. De harum appellatione ita *M. Varro* inquit: Ager Romanus primùm divisus in partes tres, à quo Tribus appellatæ: Titientium, & Ramnium, & Lucerum nominatæ, ut Junius ait. Titientis à Tatio, Ramnensis à Romulo, Luceres (ut ait Junius) à Lucumone. Sed hæc omnia vocabula Thufca, ut 3. *Volumnius* (qui tragedias Thufcas scripsit) dicebat. Et *Pomp. Festus*

Festus inquit: Titiensem tribum à prænomine Tatii regis appellatam videri. *Et alio loco*: Lucerenſes, & Luceres, quæ pars tertia populi Romani eſt, diſtributa à Tito Tatío, & Romulo, appellati ſunt à Lucero, Ardeæ Rege, qui auxilio fuit Romulo adverſus Tatium. *Et Aſconius Padianus* ſcribit: Principio tres tribus fuerunt, Titienſis à Tatiorege, Ramnes altera à Romulo, Luceres altera à Luco monte, ſive Lucretino: ſive à luco, què lucum Aſylum vocaverat Romulus. *Et PLUTARCHUS*: Centuriæ tres deſcriptæ ſunt, & appellatæ, prima à Romulo Ramnenſis, altera Titienſis à Tatío, & à luco Luceris, ubi conſtitutum erat Aſyli templum.

VEL quia tribuum, &c.) Tribus 4. dictæ ſunt, ut ait *Padian*. aut à tributo dando, aut quia primò tres fuerunt. *Varro*: Ager Romanus primùm diviſus in partes tres, à quo Tribus appellatæ. *Idem Plutarchus* tradit in Romulo. *Verrius Flaccus*, referente *A. Gellio lib. xvii*, Noct. Attic. tradit, tribus

tribus dici & pro loco, & pro jure, & pro hominibus.

SUFFRAGIO.) Suffragium ꝑ. verbum est compositum ex sub & fragor, quod non est in usu, & auxiliari apud antiquos significabat. Sunt suffragia propriè, ut sic dicam, voces, quæ dicebantur ad comitia, in tabellæ scribebantur, quibus suam quisque declararet voluntatem, de aliquo eligendo in magistratum. Suffragium etiam sæpè pro auxilio ponitur.

§. XXI.

Itemque ut essent, qui ædibus præessent, in quibus omnia scita Plebs defererebat: duos ex Plebe constituerunt, qui etiam *Ædiles* appellati sunt.

SUMMAR.

Ædis 1.

Ædes 2.

Ædis & templi differentia 3.

Scita in adem Cerevis ad ædiles plebis delata 4.

Plebei in Vulcani ade Conciones habebant 5.

Ædiles 6.

Ædi

Ædilium varia nomina. 7. Eorum appellatio. 8.

Commentar.

Qui adibus præessent.) Aedibus, scilicet sacris. Aedeis ab aditu, teste *M. Varrone* de Ling. lat. dicta est, quod scilicet plano pede adibant. *Servius* vero ab eo dictam tradit, quod in illa sacrificantes edere consueverunt. *Festus Pompejus* ait : Aedis, domicilium in edito positum, simplex, atque unius aditus : sive ideo ædis dicitur, quod in ea ævum degatur, quod græcè *αἶον* vocatur. Aedes 2. in plurali, pro domo accipitur, ut *edes meas non proscribam*: in singulari atque adeo in plurali, pro templo, ut *Cicero*, *Ex eo die quo in adem Telluris convocati sumus, in quo templo quantum in me fuit, jeci fundamenta pacis* : in quo templo dixit, in qua æde Telluris. Sed hac in re 3. differt à templo, quod semper in utroque numero habet adjectionem, ut in æde Jovis, Mercurii, Minervæ: & in plurali ædes deorum, ædes Nympharum. *Lucretius* de Jove loquens, sic ait:

Ipse suas ades disturbat. Quod perinde est

est, ac si dixisset, Jovis ædes. *Horat.* quoq; in III. Carminum pulchrè significavit dicens:

*Delicta majorum immeritus lues
Romane, donec templa refeceris,
Ædesq; labentes Deorum, &
Fæda nigro simulacra fumo:*

Ulpianus tamen addidit nihil, dicens, Depositi, vel contra; *Vel si hoc recusaverit in eadem deponendo*: & Familiæ herciscundæ; aut in eadem deponi: & Pomponius hic.

IN quibus) scilicet ædibus sacris.

SCITA sua) id est statuta, ut à *L. Valerio*, & *M. Horatio* consulibus institutum fuit, ut *Liv.* tradit, 4. ut *Senatusconsulta* in eadem *Cereris* deferrentur, ad *Ædiles plebis*, quæ ante arbitrio *Consulum* supprimebantur, vitabanturq;. Plebei in *Vulcani* æde conciones habebant, ut *Dionysius* tradit.

Duos ex plebe constituerunt) *DIONYSIUS HALICARNASSEUS* sic inquit: 6. Postquam plebei in urbem descenderunt ex *Sacro monte*, petierunt à *Senatu*, ut permitteret sibi binos viros quotannis plebes

bejos creare, subministrantes Tribunis omnia, quorum indigerent, judicantesq; eas causas, quas ipsi eis permetterent, ac sacrorum publicorumq; locorum & affluentie forensis curam habituros. Quo à Senatu concessio, viros duos creavere, quos 7. ministros Tribunorum, & collegas, judicesq; vocaverunt. Nunc tamen isti sermonum eorum gentilitio, ab officio ipsorum uno, sacrorum locorum Curatores vocantur. subministrativamq; potestatem alteram habent quoque, sicut prius, suntq; eis permessa multaq; & magna, similesq; illi quodammodo sunt in plurimis apud Græcos * ἀγορονομῶν. Hæc ille. De iis sic scribit Cicerolib. III. Legum: Suntq; *Ædiles curatores urbis, annonæ, ludarumq; solennium, illiq; ad honoris ampliori gradum is primus ascensus est.*

ÆDILES appellati) scilicet 8. ab ædibus sacris. *M. Varro* tamen de Lingua Latina tradit, *Ædiles dictos*, quod sacras & privatas ædes procurarent. *Festus* verò *Pompeius* ait: *Ædilis in initio dictus est*

G

magi-

* i. e. fori & rerum venalium arbitria.

magistratus, qui ædium non tantum sa-
crarum, sed etiam privatarum curam ge-
rebat: postea hoc nomen etiam ad magi-
stratus translatum est. Dicitur est autem
Ædilis, quod facilis ad eum plebi aditus es-
set. Sed & ædilatus eadem dignitas dice-
batur; sicut magistratus, & pontificatus,
consulatus. Hæc Festus.

S. XXII.

Deinde cum ærarium populi au-
ctius esse cepisset, qui illi præses-
sent, constituti sunt Quæstores: di-
cti ab eo, quod inquirendæ & con-
servandæ pecuniæ causa creati e-
rant.

S U M M A R.

- Ærarium. Ejus notatio, 1.
 Saturnales Ærarium Rom. 2. 7.
 Ulpiani à Pomponio diffusus. 3.
 Quæstorum triplex ex Ulp. 4. Tacito. 5. 14. Plutar-
 cho. 6. Livio. 9.
 Primi Quæstores. 8. Eorum officium. 10.
 Candidati Principis. 11.
 Quæstore ex quibus creentur. 12.
 Quæstura prætorum ibidem. 15.

Numerus Quæstorum auctus. 15.

Quæstura ante Dolabella sententiam gratuita. 16.

Quæstor inter minores magistratus refertur. 17.

Unde dictus. 18.

Commentar.

DEINDE cum ararium.) Aerarium i-
repositorium est æris, hoc est, nummorum,
similiumq; rerû preciosarum, atque opum.
Dictum ab ære, ideo quod primi nummi ex
ære fuerunt. Ovid. lib. 1. Fastorum.

*Aera dabant olim, melius nunc nomen in
auro,*

Victaq; concessit prisca moneta nova.

Aerarium 2. Romanum ædem Satur-
ni, cum non omnino publicas pecunias in
privatam domum inferri æquum duceret
Publicola, constituit, ut in ejus vita *Plutar-
chus* scribit. *Macrobius* verò lib. Saturnali-
orum. 1. inquit: *Romani ædem Saturni ara-
rium esse voluerunt, quod tempore, quo Italiæ
incoluit, fertur in ejus finibus nullum furtum
esse commissum: aut quia sub eo nihil erãt cuius-
quam privatum.*

*Nec signare solum, aut parsiri limite cam-
pam,*

Fas erat, in medium quarebant, ut ait Virgilius.

CONSTITUTI sunt *Questores.*) 3. *Ulpianus* à *Pomponio* dissentit, cum dicat, creatos fuisse temporibus *Regum*. Inquit ergo: 4. *Origo Questoribus creandis antiquissima est, & penè ante omnes magistratus instituti sunt. Gracchanus autem in lib. quem de potestatibus scripsit, ipsum etiam Romulum & Numam duos habuisse Questores, quos non sua voce, sed populi suffragio creatos scriptum reliquit. Sed sicut dubium est, an Romulo & Numà regnantibus, Questores fuerint: ita Tullio Hostilio rege Questores fuisse, certum est. Crebrior opinio apud veteres est, Tullum Hostiliū primum in *Remp.* induxisse Questores. Hæc ille. Et 5. *Cornel. Tacit.* lib. *XL. Annal.* *Questores Regibus etiam tum imperantibus instituti sunt, quod Lex Curjata ostendit, à L. Bruto repetita. PLUTARCHUS 6. verò scribit, Publicolam in suo primo consulatu concessisse populo, ut Questores crearet, iis verbis: In Quæstoria Lege ferenda maximam est laudem consecutus.**

Ubi

Ubi enim opus erat ad bellum pecunias pro facultatibus cives conferre, cum neque ipse id munus obire vellet, & ab eo obeundo amicos deterreret, nec omnino pecunias publicas privatam in domum inferri æquum duceret, 7. *Ærarium* ædem Saturni constituit: itaq; hodie manet. Concessit autem populo, ut *Quæstores* duos creare posset, 8 creatique sunt primi, P. Veturius & M. Minutius, & pecuniæ permultæ coactæ. C enim & XXX. millia in *ærarium* redacta sunt, orphanis & viduis remisso tributo. Hæc Plutarchus. *Livius* 9. verò ab iis dissentit, & cum Pomponio convenit, cum inquit lib. IV. *Consules nunquam fuerant, Regibus exactis creati sunt. Dictatoris nec imperium nec nomen fuerat, apud Patres esse cœpis. Tribuni pleb. Ediles, Quæstores, nulli erant, institutum est, ut fierent.*

Qui pecunia præessent) Alconius Prædian. II. in Verrem actione: *Quæstores* 10. *Urbani ærarium curabant, eiq; pecunias expensas & acceptas in Tabulas referebant.*

Ex Quæstoribus (ut Ulpianus tradit) quidam solabant vectigalibus exigendis Provincias sortiri, ex Senatusconsulto, quod factum D. Druso & Porcina Consulibus. Sanè non omnes Quæstores Provincias sortiebantur: verùm excepti erant 11. Candidati Principis. Hi etenim solis libris legibus principalibus in Senatu vacabant. Hæc itaq; 12. obtinuit indifferenter Quæstores creari, tam patricios quam plebejos, cum prius solum e patribus crearentur. Ingressus 13. est enim, & quasi primordium gerendorum honorum, sententiæq; in Senatu dicenda. CORNELIUS 14. de Quæstoribus multa scribit, iis verbis, lib. xi. Annal. P. Dolabella censuit, spectaculum gladiatorum per omnes annos celebrandum, pecunia eorum, qui Quæsturam adipiscerentur. Sed Quæstores, Regibus etiam tum imperantibus, instituti sunt: q. Lex Curviata ostendit, à L. Bruto repetita. Mansitq; Consulibus potestas deligendi, donec eum quoque honorem populus mandaret. Creatiq; primum 15. Valerius Potitius & Æmilius Mamercus, sexagesimo tertio anno post Tarquinius exactos

exactos, ut rem militarē comitarentur. Deinde gliscens negotiis, duo additi, qui Romæ curarent. Mox duplicatus numerus, stipendiariâ jâ Italiâ, & accedentibus provinciarum vectigalibus. Post lege Syltæ xx creati sup-
plendo Senatui, cui judicia tradiderat. Et quanquam Equites judicia recuperavissent, Quæstura 16. tamen ex dignitate Candidatorum, aut facultate tribuentium gratuito concedebatur, donec sententiâ Dolobella velut vendaretur. Hæc Cornelius. Quæstor 17. quia minoribus magistratibus adscribitur, neque prehensionem, neque vocacionem habet, ut tradit M. Varro lib. xxi. rerum humanarum. Ideo, quemadmodum privatus, in jus vocari solet.

DICTI sunt Quæstores: 18. ULPIANUS: Quæstores à genere quærendi initio dictos, & Junius, & Trebatius, & Fonestella scribunt. Varro de lingua latina: Quæstores à quærendo, qui conquirent publicas pecunias, & maleficia, quæ Triumviri capitales nunc conquirunt, ab iis postea dicti, qui quæstionum judicia exercent, Quæstores.

§. XXIII.

Et quia, ut diximus, de capite civis Romani injussu populi non erat Lege permillum Consulibus jus dicere, propterea Quæstores constituebantur à populo, qui capitalibus rebus præessent: hiq; appellabantur Quæstores paricidii, quorum etiam meminit Lex XII. Tabularum.

SUMMAR.

Capitali. Paricidii. Quæstores. 2. Paricida. 3.

COMMENTAR.

CAPITALIBUS rebus) Capitale, & per apocopen Capital, ut Festus Pomp. tradit, facinus est, quod capitis poenâ luitur. *M. destinus* de verborum significatione Capitalis, licet Latine loquentibus omnis casus existimationis videatur, tamen appellatio Capitalis, mortis, vel amissionis civitatis intelligenda est.

QUÆSTORES paricidii) Hos paricos Festus appellat. *Parici Quæstores* appellabantur, qui solentur creari causa rerum
capita.

capitalium querendarum. Nam paricida non utique is, qui parentem occidisset, dicebatur, sed qualemcunque hominem. Inde autem fuisse, indicat lex Numa Pompilis regis, his composita verbis: Si quis hominem liberum sciens morti dederit, paricida esto.

§. XXIV.

Et cum placuisset Leges quoque ferri, latum est ad populum, ut omnes Magistratus se abdicarent, & Decemviri constituti sunt, anno uno. Hi cum magistratum prorogarent sibi, & rem injuriosam tractarent, neque vellent deinceps sufficere magistratus, ut ipsi & factio sua perpetuo Rempub. occupatam retinerent, nimiam atque asperam dominatione eò Remp. perduxerunt, ut exercitus à Repub. secederet.

• Initium fuisse secessionis dicitur Virginius quidam: qui cum anim-

G. S. adver-

advertisset, Appium Claudium
 contra jus, quod ipse ex vetere ju-
 re in XII. Tabulas transtulerat, vin-
 dicias filiae suae à se abdixisse, &
 secundum eum, qui ab eo suppo-
 situs, in servitutem petierat, dixisse:
 captumque amore virginis omne
 fas ac nefas miscuisse: indignatus,
 quod vetustissima juris observantia
 in persona filiae suae defecisset (ut-
 pote cum Brutus, qui primus Romae
 Consul fuit, vindicias secundum
 libertatem dixisset in persona Vin-
 dicis Vitelliorum servi, qui pro-
 ditionis conjurationem indicio suo
 detexerat) & castitatem filiae suae,
 vitae quoque ejus praefendam pu-
 taret: arrepto cultro de taberna
 Ianionis, filiam interfecit, in hoc
 scilicet, ut morte virginis contum-
 eliam stupri arceret, ac protinus
 recens à caede, madensque adhuc
 filiae

filiae cruore, ad commilitones confugit: qui universi de Algido, ubi tunc belligerandi causa Legiones erant, relictis Ducibus pristinis, signa in Aventinum transtulerunt, omnisq; plebs urbana nox eodem se contulit. Ita populi consensu partim Decemviris in carcere necatis, partim in exilium actis, rursus Respub. suum statum recepit.

SUMMAR.

Decemviris sine provocatione ex Patribus creatis, forma civitatis iterum mutatur. 1.

Pomponius à Livio dissidet. 2. 3.

Appii Claudii Decemviri libido in Virginiam nefanda. 4.

Pater Virginia fuit L. Virginus. Ejus sponsus Icilius. 5.

M. Claudius minister libidinis: trahat virginem ad Appii tribunal. 6.

Advocati Virginia. 7.

Appii placito fortiter resistitur. 8.

Virginium è castris evocatus filiam in forum deducit. 9.

Appii sceleratum judicium. 10.

Virginus xerodixus. 11.

Virginus filiam cultro transfigit, 12.

sp. 62-

- Sp. Oppius collega Appii. 13. 18.
 Virginius in castra profectus opem commilitonum
 implorat. 14.
 Multitudinis auxilium. 15.
 Decemvirorum cura & sedulitas. 16.
 Milites, castris rictis, Aventinum insidens. 17.
 Legati mittuntur. 19.
 Decem Tribuni militum creantur in urbe. 20.
 cem alii in castris. 21. Hi viginti ex suo
 ro duos creant. 22.
 Plebis ex Aventino in sacrum Montem secessio. 23.
 Horatii & Valerii oratio. 24.
 Decemviri se in Patrum potestate futuros adfir-
 mant. 25.
 Horatius & Valerius ad Plebem revocandam e-
 mantantur. 26.
 Plebis postulata. 27. Disuadentur à Legatis. 28.
 Decemviri abdicant se magistratu. 29.
 Plebs Tribunos plebis creat. 30.
 Consules creantur. 31.
 L. Virginius laedi. 32.
 Vindex. Lis vindiciarum. 33.
 Vindicius. 34. 38.
 Livii dissensus à Dionysia & Plutarcho. 35.
 Vitellii. 36.
 Conjuratio. 37.
 Taberna. Officina. 39.
 Lanio. Lanius. 40.
 Plinii ius, discrepancia à Livio & Dionysio. 41.

Algidus & Algidum. 42.

Aventinus mons. 43.

Velabrum. Vela. ura. 44.

Decemvirozum, Appii, Oppii & aliorum inter-
itus. 45.

Ed. Claudii exsilium. 46.

Commentar.

ABDICARENT, &c.) *Livius* vero inquit. Postquam redierunt legati anno III. cum *At-*
ticia legibus, placuit creati decemviros sine
provocatione: Et ne quis eo anno alius magi-
stratus esset, admiscerentur ne plebei, contro-
versia aliquandiu fuit: postremo concessum
Patribus. Anno CCC. altero quam condita
erat Roma, iterum mutatur forma civitatis
à Consulibus ad Decemviros.

ANNO uno) 2. ultra unum annum, cum
in annum creati fuissent, ut *Dionysius* &
Livius scribunt.

SIBI) scilicet 3. Decemviri secundi anni.
Nam, ut *Livius* inquit, Decemviri primi
anni posuissent legum x. Tabulis, magistratus
se abdicarunt. Sed cum percrebuisse, duas
desse tabulas, alii Decemviri subrogati
sunt, qui cum ad x. duas adjecissent tabulas

& complura impotenter fecissent, magistratum noluerunt deponere, & in tertium annum retinuerunt, donec invito eorum imperio finem attulit libido Appii Claudii.

INITIUM *fuisse secessionis*) Cum Decemviri in annum tertium imperium retinerent, & bellum à Sabinis Æquisq; nunciatum esset, & Decemviri delectu habito in bellum prodiissent, & Appius Claudius & Oppius ex Decemviris gerendis urbanis rebus remansissent, 4. *Appium plebeje virginis stupranda libido cepit. Pater* 5. *L. Virginium eam desponderat L. Icilio Tribunitio viro. Hanc virginem adultam, & forma excellentem, Appius amore ardens precioso spe pellicere adortus, postquam omnia pudore septa animadverterat, ad crudelem superbamq; vim animum converterat.* 6. *M. Claudio negotium dedit, ut virginem in servitutem assereret, neque cederet secundum libertatem postulanti- bus vindicias. Virgini venienti in forum (ibi namq; in tabernis literarum ludi er-*

rant) Claudius minister Decemviri libidinis
 manū iniecit, servā suā natam, servamq; appel-
 lans, sequiq; se puellam jubet, cunctantem vi ab-
 stracturum. Pavidā puella stupente, ad cla-
 morem nutricis fidem Quiritium implorantis
 sit concursus. Jam à vituta erat, cum assertor
 nihil opus esse multitudine concitata ait: se jure
 grassari, non vi. Vocat puellam in jus, au-
 toribus qui aderant, ut sequeretur. Ad tri-
 bunal Appii perlatum est notam iudici fabu-
 lam petitor, quippe apud ipsum autorem argu-
 menti, peragit: puellam domi suae natam, furtoq;
 inde in domum Virginii translata, supposita-
 tamq; ei esse, id se iudicio compertum afferre,
 probaturumq;: interim dominum sequi ancil-
 lam aquum esse. Advocati 7. puella, cum Vir-
 ginium reip. causa abesse, dixissent, biduo affu-
 rum, sui nunciatum sit: iniquumq; esse ab-
 sente de liberis dimicare: postulant, ut rem inte-
 gram in patris ad ventum differat. Appius 8.
 ait placere patrem accersiri: imersa juris sui ja-
 eturam assertorem non facere, quin ducat puel-
 lam, sistendamq; in adventu ejus, qui pater esse
 dicatur, promittat: Cum multi fremen-
 rent.

vent, P. Numitorius puella avus, & sponsus Icilius, intervenit. Icilius, ut erat acer vir, multa intrepide vociferantem, per licetorem Appius submoveri jussit, Sed cum Icilius constantissimo animo resistere pergeret, ac multitudinis ingens concursus fieret, Appius, ne exortus tumultus novandi res occasionem faceret, vades de virgine sistenda in posterum diem in judicium dari jussit. Interea 9. patrem accersit nuncii, advocat in urbem pater, ac in arbe primâ luce, cum civitas in foro expectatione erecta stare, Virginis sordidatus filiam secum obsoletâ veste, comitantibus aliquot matronis, cû ingenti advocacione in forum deducit: vociferatur, opẽ ferat, lamentatione & querelis omnia implet. Idem Icilius, idem puellâ ac matronæ faciunt. Adversus 10. omnia destinato animo Appius in tribunal ascendit, vindicias secundum servitutem decernit. Primo stupor omnes admiratione rei tam atrocis defixit, silentis cum aliquandiu tenuit. Deinde cum M. Claudius iret, circumstantibus matronis, ad prebendam virginem, lamentabilisq; cum molico-

vram comploratio exdepisset, 11. *Virginus*
sistentias in Appium manus, Icilio, (inquit)
non, Appi, tibi, filiam despondi: & ad nuptias,
non ad stuprum educavi. Sed ubi Virginus
nihil usquam auxilii vidit: Quæso (inquit)
Appi, primùm ignosce paterno dolori, si quid
in te inclementius invehctus sum. Deinde sinas
hic coram virgine nutrice, percunctari, quid
hoc rei sit? ut si falso pater dictus sim, equiore
hinc animo discedam. Data venia, seducit
filiam ac nutrice propè ad tabernas Cloacine,
atq; ibi à lanio abrepto cultro, 12. Hoc quo
de uno possum modo (ait) filia, in libertatem vindi-
co, pectus deinde puella trān figit, respectansq;
ad tribunal: Te (inquit) Appi, tumq; caput san-
guine hoc confecro. Clamore ad tam atrox fa-
cinus orto, excitus Appius comprehendit Virgi-
num jubet. Ille ferro, quacūq; ibat, viam
facere, donec, multitudinē etiam prosequentiū
veniente, ad portam perrexit. Icilius Numito-
riusq; exangue corpus sublatum ostentat populo,
scelus Appii, puella infelicem formam, necessi-
tatem patris deplorant: sequentes matrona cla-
mitant: concitatur multitudo, partim atrociter
se sce-

te sceleris, partim spe, per occasionem repetende
 libertatis. Appius autem, ut tumultuarii ce-
 ptum videt, vite motum, in domum propin-
 quam forose, in scius adversarius, capite obvoluto
 recepit. Sp. 13. Oppius, ut auxilio collega esset:
 in forum erupit. Vultu imperium vi victum,
 Senatum vacari iussit. Ea res, quod magne
 parte Patrum displicere acta Decemvirorum
 videbantur, spe fini, pda p. Senatum p. est a-
 tis ejus multitudinem sedavit. Senatus nec
 plebem irritandam censuit, & multo magis
 providendum, ne quid Virginii adventus in ex-
 ercitu motus faceret. Itaq; missi juniores patrum
 in castra, quae tunc in monte * Alq. dederant, nun-
 ciat Decemviris, ut omni ope a seditione milites
 contineant. Ibi 14. Virginius majorem, quam
 reliquerat in urbe, motum excivit. Nam prae-
 quam quod agmine prope ccc. hominum ve-
 niens, qui ab urbe indignitate rei accensi comites
 se dederant ei, conspectus est: strictum etiam te-
 lum, respersumq; ipse cruore tota in se castra
 convertit. Quarentibus quid rei esset, stens diu
 vocem non emisit. Tandem, ut ex trepidatione
 concurrentium turba constat, ac silentium fuit,
 ordine

* Vacillio.

ordine cuncta, ut gesta erant, exposuit. Supinas deinde tendens manus, committiones appellans orabatur, ne, quod scilicet Appii Claudii esset, sibi attribuerent: neve se ut paricidam liberum aver-
sarentur: sibi vitam filiae suae cariores fuisse, se liberè ac pudicè vivere licitum fuisse: cum velut servam ad stuprum rapi videret, morte committi melius ratum, quam contumelia, liberos, misericordia se in speciem crudelitatis lapsam, nec se superstitem filiae futurum fuisse nisi spem ulciscenda mortis ejus in auxilio committionum habuisset: illis quoque filias, sorores, conjugesque esse: nec cum filia sua libidinem Appii extinctam esse: sed quò impunitior sit, eò effrenatorem fore, aliena calamitate documentum datum illis, cavenda similis injuria. Quod ad se attineat, uxorem sibi fido ereptam: filiam, quia non ultra pudica victura fuerit, miseram, sed honestam mortem oscubuisse, non esse jam libidini Appii locum in domo sua: ab alia violentia ejus eodem se animo suum corpus vindicaturum, quo vindicaverit filiam, ceteri sibi ac liberis suis consulerent. Haec is. Virginito vociferanti, succlamabat multitudo, nec illi.

illius dolori, nec sua libertati se defuturos; & immixti turba militum rogati, cum eadem illa querendo, docendoq³, quanto visa, quam audita indigniora potuerint videri, simul profligatam jam rem nunciando Roma esse, insecutosq³, qui Appium prope interemptum in exilium abisse dicerent; perpulserunt, ut ad arma conclamaretur, vellentq³ signa, & Romam proficiscerentur. Deceimviri 16, simulis, qua videbant, iisq³, qua acta Romae audierunt, perturbati, alius in aliam partem castrorum ad sedandos motus discurrant, & leniter agentibus responsum non redditur: imperio si quis inhiberet, & viros & armatos se esse responderat. Eunt 17, agmine ad urbem, & Aventinum insidunt, ut quisq³ occurrerat, plebem ad repetendam libertatem creandósq³ Tribunos plebis adhortantes: alta vox nulla violenta audita est. Senatuum 18. Sp. Oppius habet, nihil placeat asperè agi: quippe ab ipsis locum datum seditionis esse. Mittuntur 19. tres Legati consulares, Sp. Tarpejus, C. Julius. P. Sulpicius, qui quaerent Senatuum verbis, cujus jussu castra deseruissent, aut quid sibi vellent: qui armati Aventinum insedissent.

dissent, bellōq, a verso ab hostibus patriam suam
 cepissent? Non defuit, quid responderetur: de-
 erat qui daret responsum, nullo dum certo duce,
 nec satis audentibus singulis invidia se offerre.
 Id modo à multitudine conclamatum est, ut L.
 Valerium & M. Horatium ad se mitterent, eis
 se duros responsum. Dimissis legatis 20. De-
 cem tribunos militares creant. Neq, in Sabi-
 nis quievit exercitus, ibiq, autore Icilio Numi-
 torioq, secessio à Decemviris facta est. Ici-
 lius ubi audivit Tribunos militum in Aventi-
 no creatos, priusquam iretur ad urbē, 21. parē
 potestate eundē numerum à suis creandum cu-
 rat. Porta Collinā urbem intravere sub signis,
 mediāq, urbe agmine in Aventinum pergunt,
 ibi coniuncti alteri exercitui xx Tribunis mili-
 tum negotium dederunt, 22. ut ex suo nu-
 mero duas crearent, qui summa rerum sua-
 rum praessent. M. Oppium, Sex Manilium
 creant. Per M. Duillium, qui Tribunus plebis
 fuerat, certior facta plebs, contentionibus assi-
 duis nihil transigi, in Sacrum montem ex
 Aventino transi: affirmante M. Duillio, non
 priusquam deserui urbem videant, curam in
 animas

animos Patrum descensuram: admoniturum
 Sacrum montem constantia plebis: sciturosque,
 quod sine restituta potestate redigi in concor-
 diam renequeant. Via Nomentana, cui tum
 Figulinum nomen fuit, profecti, 23. castra
 in monte Sacro locavere, modestiam Patrum
 suorum, nihil volando, imitati. Secuta est ex-
 ercium plebs, nullo qui per aratam ire posset,
 retractante: sequuntur conjugēs, liberiq.
 Cum vasta omnia Roma insueta solitudo fe-
 cisset, in foro prater paucos seniorum nemo
 esset, vocatis utique in Senatum patribus, cum
 desertum apparuisset forum, 24. Horatius
 & Valerius aliique vociferabantur: Quid ex-
 pectabitis, Pat. conscripti: si Decemviri sine
 perimacia non faciunt, ruere ac deflagrare
 omnia passuri estis? Quod autem istud im-
 perium Decemviri est, quod amplexi tenetis?
 rectis ac parietibus jura dicturi estis? Cum
 haec & alia ex omni parte jactarentur, 25.
 videti consensu Decemviri, futuros se (quando
 ita videatur) in potestate Patrum affirmant,
 id modo simul orant, atque monent, ut
 ipsi ab invidia caveatur, nec suo sangui-
 ne ad

ne ad supplicia patrum plebem assuefaciant.
Tum 26. Valerius Horatiusq; missi ad Ple-
bem, de conditione pacis cum Plebe agunt.
27. Petebat Plebs inter conditiones pacis,
ad supplicium Decemvros. 28. Quod
Legati primum compositionis orationibus dis-
suaserunt Plebs. Contenta igitur Plebs fuit,
ut sui sibi restituerentur Tribuni. Pro-
fecti Legati, cum mandata Plebis Patribus ex-
posuissent, alii Decemviri, quandoquidem
prætor spem ipsorum supplicii sui nulla
mentio fieret, haud abnuere. Appius truci
ingenio, & invidia præcipua, odium in se alio-
rum suo in eos metuens odia. Non ignaro im-
minet (inquit) fortuna. Video, donec arma
adversariis tradantur, differri adversus nos
certamen: dandus est invidia sanguis: nihil ne
ego quidem moror, quò minus à Decemviratu
abeam. Factum Senatus consultum, ut De-
cemviri se primo quoq; tempore magistratu ab-
dicarent: Q. Furius Pontifex Max. Tribunos
pl. crearet: S ne cui fraudi esset secessio militum,
tribunorumq; plebis. Is senatus consulto per-
actis, dimisso senatu, Decemviri procedunt in
concio-

concionem, abdicantq; se magistratu, ingenti
 omnium letitia. Nuntiantur has plebi, lega-
 tos, quicquid in urbe hominum supererat, pro-
 sequuntur. Huic multitudini leta alia turba
 ex castris occurrit. Congratulantur liberta-
 tem, concordantq; civitati restitutam. Legati
 pro concione: Quod bonum factum, felixq; sit vo-
 bis, etq; pub. redite in patriam, ad penates, con-
 juges, liberoseq; vestros. In Aventinum ite, un-
 de profecti estis. Ibi feliciloco, ubi prima initia
 inchoastis libertatis vestre, Tribunos plebis cre-
 abitis. Praesto erit Pontifex Maximus, qui co-
 mitia habeat. Ingens consensus, alacritasq;
 cuncta approbantium fuit. Convellunt in-
 de signa, profectiq; Romam certant cum
 obvio gaudio, armati per urbem silen-
 tiq; in Aventinum perveniunt. ibi exemplo
 Pontifice Max. comitia habente, 30. Tribu-
 nos plebi creaverunt, omnium primum A. Vagi-
 nium: inde L. Icilium, & P. Numitorium, au-
 ctore secessionis: tum C. Sisinium, M. Duillium,
 M. Titinnium, M. Pomponium, C. Apronium,
 Appium Villium, C. Oppium. 31. Confestim
 de Consulibus creandis cum provocacione M.

Dul-

Dullius rogationem pertulit. Per Interregem deinde Coss. creati L. Valerius, M. Horatius, qui magistratum statim occiperunt. Hoc pacto exactis Decemviris, ad prioris formam reipublice reditum est. Hæc ex Livio excerptimus.

VIRGINIUS quidam) Plinius de posttradit, hanc fuisse 32. Centurionem. Livius inquit: L. Virginius honestæ mortis in Algidia dicebat, vir exempli rege, domi militiæq. Et Dionysius: Vir plebejus L. Virginius, nemine rebus bellicis deterior, cohortisq. habens cujusdam Ducatum.

Contra jus) id est, leges vindicias.

Ex veteri jure) Romanorum.

VINDICIAS filia sua.) Id est sententias, quæ filiam suam in libertatem afferbant. 93. Vindex est, qui ex servili conditione in libertatem vindicat. Litis vindiciarum est, ut inquit Ascensius Padianus tertia in Verrem actione: cum litigatur de eare, cujus apud Prætozem certum est, quis debeat esse possessor.

A se.) Virgino.

Eum.) Marcum Claudium.

Ab eo.) Appio Claudio.

Captumq.) Appium Claudium.

Brutus.) De hoc Bruto supra diximus.

VINDICIS.) A quo dictæ fuerunt vindiciæ leges, ut *Livius* tradit lib. II. ab Urbe condita. Hunc alii 34. *Vindicem*, alii *Vindicium* appellant: Hic captivus fuit ex urbe *Setia*, ut *Dionysius* inquit.

Vitelliorum servi.) ut 35. *Livius* scribit. *Dionysius* verò & *Plutarchus*, servum Aquiliorum fuisse volunt, quantum ex ipsis elici potest. 36. *Vitellii patricii* fuerunt. *Plutarchus* ait, & *Collatini* Consulis nepotes. Eorum soror nupta fuit *L. Junio Bruto*.

Vitelliorum.) scil. *Marci* & *Manilii*.

PROBITIONIS conjurationem.) 37. *Conjurerant* inter se duo *Vitellii*, *Marcus* & *Manilius* (quos *Dionysius* *Gellios* vocat) duo *Aquilii*, *Lucius* & *Marcus Collatini* Consulis sororis filii: *Tiberius* & *Tyberius* filii *Bruti*, Consules obtinere, *Reges nocte* in urbem recipere. Sed hos detexit 38. *Vindicium* servus. Ob quod *Brutus* eum pecuniâ ex æratio, libertate, & civitate donavit, & ferendi suffragii in quacunque vellet tribu, potestate. De hac conjuratione legito *Dionysium* lib. v. de Antiquitate Romanorū,

Plutarchum in *Publicola*, & *Livium* lib. II. ab Urbe condita.

(TABERNA) Tabernæ 39. dicuntur, quòd tabulis apud veteres (ut *Dionysius* putat) còoperirentur. *Ulpian.* de verborum significatione inquit: *Taberna appellatio declarat omne utile ad habitandum edificium, non ex eo, quòd tabulis claudantur.* Inter tabernam & officinam hoc interèst, quòd taberna est, ubi opera ipsa, cæteræq; merces venditantur: Officina, ubi opera fiunt.

(LANIONIS 40.) *Pomponius* tertiâ declinatione utitur. Item *Paulus*: *Cum de lanionis instrumento queritur.* *Livius*, *Varro*, *Terent.* *Plautus*, secundâ utuntur. *Caper* de Latinitate inquit: Hic lanius nomen est, verbum autem lanio, lanias. *Dixerunt tamen & veteres lanio, in nomine.*

(MADENSQUE adhuc filia cruore) 41. *Livius* & *Dionysius* idem scribunt. *Plinius* verò *Junior* inquit: *Corpus filia humero gerens, ad exercitum profugit.*

(ALGIDUS) 24. *Algidus* mons non longè ab urbe XII. mil. passuum, in quo ejusdem nominis oppidum.

Belli gerendi) contra Æquos.

RELICTIS *ducibus*) M. Cornelio, L. Minutio, M. Servilio, Tito Antonio, Cassone Duillio. Nam ii quinque Decemviri adversus Æquos duces missi fuerant, ut *Dionysius Halicarnassensis* tradit.

IN *Aventinum*) Aventinus 43. unus ex septem collibus urbis est, modicè editus, & in orbem stadia ferme decem octo complectens, ut *Dionysius* inquit. De cuius nomine *Varro* de Lingua Latina sic scribit: Aventinum aliquot de causis dicunt. Natus ab avibus, quòd eò se à Tyberii aves ferrent: alii à rege Aventino Albano, quòd ibi sit sepultus: alii Aventinum ab adventu hominum, quòd commune Latinorum ibi Dianæ templum constitutum sit. Sed ego maximè puto, quòd à vehendo Aventinus dictus sit. Quòd cum mons ipse à cæteris partibus urbis, paludibus esset exclusus, vehebantur ad illum navibus homines. cuius vestigia, quòd ea pars dicitur 44. Velabrum, & ab eo velandi actu velatura. hæc *Varro*. *Ovid.*

lib.

lib. Fastorum IV secundam opinionem
asserit, dicens:

*Venit Aventinus post hos, locus unde vo-
catur,*

Mons quoque.

Et xiv Metamorphoseon.

*Tradit Aventino, qui quo regnarat,
eodem*

*Monte jacet positus, tribuitq; vocabula
monti.*

Idem Dionysius, Livius, Eusebius asserunt.

PARTIM. in carcere necati) 45. Pli-
nius Nepos inquit: Omnes aut morte, aut
exilio punierunt. Appius Claudius in carcere
necatus est. LIVIUS vero inquit: Ap-
pius Claudius mortem sibi conscivit. Sp. Op-
pius ductus in vincula ante judicii diem sineus
ibi vita fecit. Collega eorum exilii causa so-
lum verterunt, bona publicata fuerunt. M.
Claudius assertor Virginie die dicta damna-
tus, ipso remittente Virginio ultimam poenam,
dimissus, Tybur exulatum abiit. DIONY-
SIUS: Ductus Appius in carcerem, ut cu-
stodiretur ad finem judicii (non enim va-

des dandi data est ei potestas) ante diem destinatam iudicio in vinculis moritur, ut suspicio multorum fuit, jussu Tribunorum; ut verò illi volentes diluere culpam vulgarunt, se ipse laqueo suspendens. Sp. Oppius ductus ad Plebem, ab alio Tribunorum P. Namitorio, causæq; potitus ditione, omnium capitur calculis, carceriq; traditur, moritur eodem die. Reliqui verò ex decem, priusquam eis dies diceretur, se exilio ipsi multarunt, bonaq; eorum omnia tam mortuorum quam exulū accipientes Quæstores urbani in publicum retulere. Diesq; deinde etiam 46. M. Claudio, ei, qui virginem capiebat utervam, dicitur à sponso ejusdem virginis Icilio, isq; causam injubentem iniquè agere Appium referens, liberatur morte, multaturq; exilio.

§. XXV.

Deinde cum post aliquot annos, quàm duodecim Tabulæ latæ sunt, Plebs contenderet cum Patribus, & velle

vellet ex suo quoque corpore Consules creare, & Patres recusarent, factum est, ut Tribuni militum crearentur partim ex Plebe, partim ex Patribus consulari potestate: hiq; constituti sunt vario numero. Interdum enim viginti fuerunt, interdum plures, nonnunquam pauciores.

S U M M A R.

Pomponii dissensus à Livio, 1.

C. Canulejus Trib. pl. rogationem de Patrum cum Plebe connubio promulgat. 2.

Rogatione IX. Tribunorum populo potestas, seu de Plebe seu de Patribus Consules faciendi. 3.

Ardeates, Veientes, Volscis atq; Æqui Romanis infesti. 4.

Patres bellum adparari jubent. 5.

C. Canulejus obstreperit. 6.

Patres in Legem de connubio consentiunt. 7.

IX. Tribuni institutum urgent. 8.

Consules mediam viam ingressi, Tribunos militum Consulari potestate ex Patribus ac Plebe promiscue faciunt creari. 9.

IX. Tribuni ea adquireunt. 10.

H 4.

Populus

Populus Tribunos, omnes Patritios creat. 12. 15. Quot.

11. 16. Quo anno. 13. Quos. 14.

Tribuni mili: um postea vario numero constituti. 17.

Eorum officium. 19.

Genera { Rufuli. 19.
Comitiati. 20.

Rutuli. 21.

Commentar.

POST aliquot annos.) Eodem anno latae fuerunt à Consulibus, ut Livius scribit, dicens: L. Valerius, M. Horatius Leges Decemvirales, quibus Tabulis Duodecim est nomen, in aes incisae in publico propositae sunt. Sunt qui jussu Tribunorum Aediles fundos eo ministeria scribant.

EX suo corpore quoque Coss. creare.) Livius lib. III. ab Urbe condita, sic inquit: C. Camillejus Trib. pl. rogationem de connubio patrum & plebis promulgavit, & mentio primo facta illata a Tribunis, ut alterum ex plebe Consul fieret fieri, eo processit deinde 3. ut tribuni novem Tribuni promulgarent, ut populo potestas esset, seu de Plebe seu de Patribus vellent, Coss. facendi. Id verò si fieret, non vulgari modo cum infimis, sed propterea auferri a patribus

ribus ad plebem, summum imperium credebant
 Latius ergo audire Patres, 4. Ardeatium po-
 pulum ob injuriã agri abjudicati descisse, & Ve-
 jentes de populatos extrema agri Romani, &
 Volscos & Equosq; ob communẽ voraginẽ fre-
 mere: adeo vel infelix bellum ignominiose paci
 preferabant. His itaq; in majus etiã acceptis, ut in-
 ter tot strepitibus bellorum conticescerent actiones
 Tribunitie 5. delectus haberi, bellum armaq;
 vi summa apparari jubent. Tum 6. C. Ca-
 mulejus pauca in Senatu vociferatus, nequẽ
 quam territando Coss. avertere Plebem à
 cura novarum legum, nunquam eos, se vivo, de-
 lectum habituros, antequam ea, quae promulga-
 ta à se collegisq; essent, Plebs scivisset. Et confe-
 stim ad concionem vocavit. Habitis utrin-
 que orationibus, s. à Consulibus & C. Ca-
 mulejo, vidit 7. Patres, ut de connubio ferretur,
 consensere. Ita maximè rati contentionem de
 plebeis Consulibus Tribunos aut totum deposi-
 turos, aut post bellum dilaturos esse, contentam-
 que inter connubio Plebem paratam delecturi
 fore. Cum C. Camulejus victoria de patribus
 & Plebis favore ingens esset, 8. accensum Tri-
 buni ad certamen prorogatione sua summa vi

pugnant:

pugnant, & crescente in dies bellifamâ, delecti
 impediunt. Consules cum per Senatum inter-
 cedentibus Tribuni nihil agi posset, cōsilia prin-
 cipum domi habebant. Apparebat aut hostibus,
 aut civibus, de victoria cedendum esse. Soli ex
 Consularibus Valerius atque Horatius, non
 intererant consiliis. C. Claudii sententia Con-
 sules armabat in Tribunos. Quintiorum,
 Cincinati & Capitolini sententia abhorrebant à
 cede, violandisq; quos, federe icto cum plebe, sa-
 cro sancto accepissent. Per hac 9. consilia eò
 deducta res est, ut Tribunos militum consulari
 potestate promiscue ex patribus ac plebe creati
 sinerent, de Consulibus creandis nihil mutaretur:
 eòq; 10. contenti Tribuni, contenta plebs
 fuit. Comitia Tribunis consulari potestate
 11. Tribunos creandis indicuntur. Tribunos 12.
 omnes patritios creavit populus, contentus eo,
 quòd ratio habita plebejorum esset. 13. An-
 no C C C x quam urbs condita erat, primum
 Tribuni militum pro Consulibus magistratum
 ineunt, 14. A. Sempronius Atacilius, L.
 Atilius, I. Cecilius, quorum in magistratu
 concordia, domi pacem & foris praebeuit. Sunt

qui propter adjectum *Equorum Volscorumque* bello & *Ardeatium* defectioni *Vejens* bellum, quia duo *Coss.* tot obire simul bella nequirent, *Tribunos militum* tres creatos dicant, sine mentione promulgata *Legis de Coss.* creandis ex plebe, & imperio & insignibus consularibus usos. Hæc ex *Livio* excerptimus.

PARTIM ex plebe) Idem *Livius* & *Dionysius* scribunt. 15. Tamen primi patricii fuerunt.

VARIO numero) Primo 16. creati fuerunt tres. Postea 17. vario numero constituti fuerunt, ut apud *Livium* patet. Officium 18. autem *Tribunorum militum*, ut *Marcellus* de re militari scribit, erat, in castris milites continere, & ad exercitacionem producere, vigiliis circuire, rei frumentariæ præesse, querelas commilitonum audire, valetudinosos inspicere. Duo genera *Tribunorum militarium* erant, ut tradit *Padianus* II. in *Verrem* actione. Primum, eorum, qui *Ruffuli* 19. dicuntur, si in exercitu creari solent: alii sunt 20. *Comitiati*, qui *Rome* comitiis designantur. De *Ruffiis* H 6 Pompe

Pompejus Festus sic scribit: Ruffuli appellan-
 tantur Tribuni militum, à Consule facti,
 non à populo: quòd de eorum jure qui-
 dam Rutilius Ruffus legem tulerit, Ruffuli,
 ac post 23. Rutuli sunt vocati.

§. XXVI.

Deinde cùm placuisset creari et-
 iam ex Plebe Consules, et factum
 ex utroque corpore constitutum fuit
 ut aliquo pluris Patres haberentur,
 placuit, duos ex numero Patrum
 constitui: ita facti sunt Ædiles cu-
 rules.

SUMMAR.

Tribunorum pl. Lex de Consulibus altero ex plebe
 creando. 1. 3. 6.

Livii & Plinii jun. dissidium in primo Consule
 Livio. 2. 4.

Ædilium creandorum ratio ex Livio diversa ab opi-
 nione Pomponii allegatur. 7.

Prætor Urbanus ex Patribus eligitur. 7.

Ædiles Plebei. 8. Patricii. 9.

Aliorum sententia hæc reprobat. 10.

Ædilium ordines. 11.

Ædilis Curulis officium. 12. Dignitas. 14.

Livii.

Judi Romani. 13.

Curules unda dicti. 15.

Commentar.

DEINDE dum placuisset) C. Licinius Stolo & L. Sextius Tribuni plebis ut *Livius*, lib. VI. ab Urbe condita tradit, 1. Legem promulgarunt, ut Cofs. ex Plebe fieret, qui ex Patribus creabantur. Eam Legem, cum magna contentione repugnantibus Patribus, cum in Urbe per quinquennium iidem Tribuni plebis soli magistratus fuissent, petulerunt, & primus ex Plebe 2. Consul L. Sextius creatus est. *Plinius Junior* scribit, C. Licinium Stolonem primum Consullem ex plebe creatum fuisse, dicens: C. Licinius Stola ut primum Tribunatum pleb. aggressus est 3. legem tulit, ut alter Consul ex plebe crearetur. Lex, resistente Appio Claudio, tamen lata, & primus 4. C. Licinius Stola Consul factus.

PLACUIT duos ex numero patrum, &c.)

Aliam 5. ratione creatos fuisse Aediles Curules, *Livius* lib. VI. ostendit his verbis: *Concessum a nobilitate plebi 6. de Consule plebejo.*

H. 7.

U

Et à Plebe nobilitati 7. de Pratore uno, qui jus
 in urbe diceret, ex Patribus creando. Ita ab di-
 utina ira tandem in concordiam redactis ordi-
 nibus, cum dignam eam rem Senatus cenfere-
 se, meritoq; id, si quando unquam alias Deum
 immortalium causa libenter facturos fore, ut
 Iudi maximi fierent, Et dies unus ad iridium
 adjiceretur: recusantibus id munus 8. *Ædilib'*
plebejis, conclamatum à patriciis juvenibus est,
 se ad honoris Deum immortalium causa libenter
 acturos, ut ades fierent. Quibus cum ab uni-
 versis gratia acta essent, factum *Senatus consul-*
tum, ut viros duos *Ædiles* 9. ex patri-
 bus Dictator populum rogaret, patres auctores
 omnibus ejus anni comitiis fierent. Duo ergo
Ædiles patricii creati sunt, *Cn. Q. Capitolinus*
P. Cor. Scipio. Hæc Livius. Sunt, 10. qui di-
 cant, Plebem, ubi è Sacro monte ad urbem
 rediit, creasse quatuor *Ædiles*, duos, qui
 à folio eburno Curules dicti sunt, & duos
 plebejos. quod perridiculum est, cum Li-
 vius aliter sentiat, & Cicero lib. vi. ad Atti-
 cum, sic scribens: de *Cneo Flavio*, *Cn. filio*,
 Ille vero ante Decem viros non fuit, quippe qui
Ædilis Curulis fuerat, qui magistratus multis

annis post Decemviros institutus est.

AEDILES curules.) Hic magistratus dicebatur II. major, ut **PLUTARCHUS** in Mario inquit. Duo enim erant ordines **Aedilium**: unus, in quo ipsi **Aediles** in iure dicendo sellis curvos pedes habentibus utebantur, & hic nomen magistratus retinebat. Secundum **Aedilem** popularem vocabant magistratum. Quodnam esset 12. officium **Aediles curulis**, **Cicero** **Verrinarum** ultimo ostendit: *Nunc sum (inquit) designatus Aedilis: habeo rationem, quid à populo Romano acceperim, mihi intentissimos ludos maxima cum carimonia **Cereri**, **Libere**, **Liberaeque** faciendos: mihi **Floram** matrem populo plebique ludorum celebritate placandam: mihi ludos antiquissimos, qui primi 13. Romani sunt nominati, maxima cum dignitate ac religione, **Jovi**, **Junoni**, **Minerva** esse faciendos: mihi sacrarum aedium procuratorem, mihi totam urbem tuendam esse commissam: ob 14. earum rerum laborem & sollicitudinem, fructus illos datos, antiquorem in Senatu sententia dicenda locum, togam praetextam, sellam curulem.* **Aediles Curules**

rules regis etiam utebantur insignibus, & ornati purpura curam sacrificiorum & ludorum habebant. Non leve ædilitatis munus erat, ut suâ quisque ædilis factus impensa ludos pro modo patrimonii ac dignitatis suæ celebrandos procuraret. Cuius instituti *M. Cicero de Officiis* locuples testis est, cum de sua & Pompej ædilitate meminuit. *Asconius* autem *Pedianus* tradit Pompejum Ædilem creatum, theatrum, quod suâ impensa ædificaverat, exquisitissimis magnificentissimisque omnis generis ludis dedicasse. *Attilius Seranus* & *L. Scribonius Libo*, ædiles Curules, senatoria loca à populo secreverunt, cum antea in promiscuo spectarent: ut *Livius* de Bello Mecedonico, & *Kalerius Max.* tradunt. Curules 15. dicuntur magistratus, qui curribus vehuntur, testibus *Festo Pompejo*, & *Servio*. Curulis (ut tradit *Aul. Gellius*) ledes erat ex ebore, qua majores magistratus utebantur in curru. Curvos pedes habebat, ut *Plutarchus* tradit.

XXVII.

Cumque Consules advocarentur bellis finiti.

finitimis; neque esset, qui in civitate jus reddere posset. factum est, ut Prætor quoq; crearetur, qui Urbanus appellatus est, & in urbe jus redderet.

SUMMARIUM.

Prætoris urbani de Patribus creati ratio ex Livio dicitur (sa à Pomponii sensu addita) 1.

Prætor Urbanus quis ex Patribus primus. 2. Qui & Major. 8.

Prætores unde dicti. 3.

Prætores qui veteribus. 4.

Officium Prætorum, & dignitas. 5.

Jus honorarium. 6.

Primus Prætor ex plebe. 7.

Commentar.

CUMQUE Consules.) Aliam 1. causam affert Livius lib. VI. Cùm rebus ac diuturnis certaminibus victi à plebe patres essent, & ex Cōsulibus alterum de plebe creandū concessissent, Plebs pro aditu aperto ad cōsulatū, nobilitati concessit 2. de uno Prætore, qui in urbe jus diceret, ex patribus creando: primus creatus est Sp. Furius.

PRÆTOR quoque crearetur.) Prætor 3. dicitur à præssendo, ut videtur sentire Livius: vel à præeundo, autoribus Apulejo &

& Marcello in dictione Consulium, Varrone lib. de Vita Pop. Roma: II. in hæc verba dicente: Prætores dicebantur, quod prærent populo: Consules autem, quod consulerent Senatui. *Et de Lingua Latina: Prætor dictus, quod exercitui præiret. Veteres* 4. omnem magistratum, ut *Asconius Pedianus* tradit, cui pareret exercitus, Prætorē appellaverunt. Unde & prætorium, ejus tabernaculum dicitur: & in castris porta prætorica, & præfectus prætorio nuncupatur. De officio hujus sic inquit *M. Cic.* lib. III. *Legum: Disceptator juris, qui privata judicet, judicari ve jubeat, Prætor esto: huic potestati parento: quotcumq; Senatus creverit, popularis ve jusserit, tot sunt.* Penes hunc magistratum omnis publici privatiq; juris potestas, ut & novum condere, & vetera abrogare facultas erat. Idq; ob magistratus honorem 6. Jus honorarium appellatum est. Hujus magistratus insignia erant, Trabea vestis, sella curulis, sex lictores cum fascibus, & cetera Consulium insignia. Paulo Aemilio in Iberiam concedente, concessæ duodecim securæ

secures fuerunt, ut *Plutarchus* in ejus vita tradit: ita ut dignitas Consularis imperio ejus inesset. Prætorum virgas, *Plutarchus* scribit, securibus fuisse alligatas, quòd significaretur, non oportere magistratus iram promptam & dissolutam esse: ut virgarum solutionis mora & tarditas iram frangeret, & imperium moderaretur. Prætores certaminibus theatri præerant. Unde & munera prætoria, quæ dantur in ludis theatri. *Suetonius* de Nerone: *Magistros certamini præposuit Consulares sorte, sede Pratoris. Cùm Prætores ex patribus solum crearentur, C. Sulpitio Longo P. Helio Pato cons. P. Philo Prætor 7. primus ex plebe, adversante Sulpitio consule, factus est, ut Livius lib. lxx. ab Urbe condita ostendit.*

Qui Urbanus appellatus est.) 8. Is major erat, ut *Festus Pompejus* ait: cæteri vero minores.

§. XXIIIX.

Post aliquot deinde annos, non sufficiente eo Prætore, quòd multa turba etiam peregrinorum in civitatem veniret, creatus est &

& alius Prætor, qui Peregrinus appellatus est ab eo, quòd plerumque inter peregrinos jus dicebat.

§. XXIX.

Deinde, cùm esset necessarius magistratus, qui hastæ præesset, Decemviri litibus judicandis constituti sunt.

S U M M A R.

Fenestella. 1.

Hesta, quæ & Vesta. 2.

Vera lectio hujus loci. 3.

Cicero, & Ovidius Decemviri litib. judicandis 4.

Commentar.

DEINDE cum esset necessarius, &c.) De hoc magistratu nihil apud antiquos legi. Quidam *Fenestella* sic scribit: *Cum bellorum munera, cæteris magistratibus non sufficientibus, ad Prætores deferrentur, quorum minus administratio juris precipuum fuit, creati Decemviri sunt, qui jus in urbe dicerent, Prætorumq; partes eo tempore gererent, litium judicandarum gerendarumq; appellati.*

HASTÆ præesset) Quidam *Hestæ* legunt. nam *Vesta* à Latinis, à Græcis *Hesta* dicitur,

dicitur. Ego potius legendum *haste* puto, cum *Suetonius Tranquillus* in Augusto dicat, *Ut Centumviralem hastam, quam Quæsturâ functi consueverant cogere, Decemviri cogerent.*

DECENVIRI) Ex iis Decemviris fuisse, *Ciceronem* credimus, dum is Bruto hæc verba scribit: *Namque idem Segulius veteranus, quod tu es Caesar in Decemviris non essetis, utinam ne ego quidem essem. & Ovidium, dum in 1v. Falorum inquit:*

*Hæc ego militiæ sedem, tu pace parasti,
Inter bis quinq; usus honore viros.*

§. XXX.

Constituti sunt eodem tempore & Quatuorviri, qui curam viarum agerent: & Triumviri monetales, æris, argenti, auri flatores: & Triumviri capitales, qui carceris custodiam haberent, ut cum animadverti oporteret, interventu eorum fieret.

Commentar.

QUATUORVIRI, &c.) De iis magistratibus, hoc est, Quatuorviris & Triumviris

viris monetalib. nihil scriptum invenimus.

ET *triumviri capitales*) L. Florus xi. Epitomate Livii inquit: *Triumviri capua-les tum primùm creati sunt.* Hi maleficiã conquirebant, ut Varro testatur. C. Fescennius *Triumvir*, Cornelium militem fortissimum, quòd cum ingenua stupri commercium habuisset, in carcerem conjecit, ut scribit Valerius Maximus.

§. XXXI.

Et quia Magistratibus, vesperis temporibus, in publicum esse cõveniens erat, Quinqueviri cõstituti sunt cis Tyberim, & ultis Tyberim, qui possent pro Magistratibus fũgi.

QUINQUEVIRI) De iis nusquam legi.

§. XXXII.

Captã deinde Sardinia, mox Sicilia, item Hispania, deinde Narbonensi provincia, totidem Prætores, quot provinciæ in ditiones venerant, creati sunt: passim qui urba-

urbanis rebus , partim qui provin-
cialibus præessent.

SUMMAR.

- Sardinia situs.* 1. *Varia appellationes.* 2. 3. *A quo nomen habeat.* 4. *A Metello victa.* 5. *M. Valerius ei primus Prætor datus.* 6.
Sicilia quæ ab Italia avulsa. 7. *Ejus ambitus.* 8. *Diversa nomina.* 9. 10. 11. 12. *Quo tempore Provincia facta, ex Solino* 13. *Ex Ruffo.* 14.
Hispania varia nomina. 15. 16. 17. *Ejus descriptio.* 18. *Romanorum facta.* 19.
Narbonensis provincia. 20. *Ejus urbes.* 21.

Commentar.

SARDINIA) 1. Insula est in mari Tyr-
rheno sita ad similitudinem humani vesti-
gii, ideo 2. Ichnusa dicta est. Ichnos e-
nim Græcè, Latinè significat vestigium.
Timæus 3. Sandaliorin appellavit, ab
effigie soleæ: & à Sardo, filio Herculis,
qui è Libia veniens insulam occupavit, no-
men Sardiniaë sortita est, ut *Julius Solinus*
scribit. Sardiniam 5. Metellus vicit, ut
Sextus Ruffus inquit, deq; ea triumphavit:
Rebellavere sæpe Sardi. Sardiniam 6.
M. Valerius Prætor primus sortitus est, ut
Salinus scribit.

SICI-

SICILIA) Sicilia 7. insula est ad ultimum Italiae. Hæc (ut ait *Plinius* & alii historici putarunt) olim Italiae conjuncta fuit : sed terræ motu agente, seu quavis aliâ ruinâ, divisa ea pars fuit ab Italia, undis intermediis sine requie fluctuantibus. Unde *Virgilius* inquit:

*Hæc loca vi quondam, & vastâ convulsa
ruinâ,*

*Tantum ævi longinqua valet mutare ve-
rustas:*

*Dissoluisse ferunt, cum prostratus
telus*

Una foret. Idem *Lucanus* lib. III. Italiae. Ambitus 8. ejus, ut placuit *Thucydidi*, non multò minor est navigatione octo dierum. *Possidonius* ait, circuitus ejus esse IV M. & cccc stadiorum. *Agrippa* terminavit, autore *Plinio* DC & quatuor passuum. Hæc primo 9. Trinacria & 10. Trinacria dicta, à forma triangulari, quam habet, cum tribus promontoriis, Peloro, Pachynno, & Lilibæo. II. Sicania deinceps à Sicamis gente Hispana. Postre-

Postremò Ligures, duce Siculo, 12. Siciliã dixerunt, teste Philistino Syracusano, qui ait, xx annis ante bellum Trojanum trajecisse in Insulã, duce Siculo, Dædali filio, & fecisse nomen Insulæ. Idem *Silius Italicus* lib. xiii.

Max Ligurum pubes Siculo ductore novavit

Possessu bello mutata vocabula regnis.

DIONYSIUS verò lib. 1. ait: Siculi absumptis facultatibus, peragrata inferiori Italia per montana, cum undique pelleretur, transire in proximam Insulam Sicaniã, quã Sicani, gens Hispana, pulsæ à Liguribus obrinebant, antea dictam Trinacriã à forma, & Siciliã dixere. Quo tempore Sardinia & Sicilia factæ provincie sunt, *Solinus* his verbis ostendit: *Post Sardiniam res vocant Sicula. Præter quod utraque, insula in Romanum arbitrium redacta, iis quidem temporibus facta provincia est, cum eodem anno Sardiniam M. Valerius, alteram C. Flaminius Prætor, sortiti sunt.* SEXTUS vero RUFFUS 14. Siciliã primam provinciarũ

I 9 fa-

factam ostendit, dicens: *Sicilia prima pro-
vinciarum facta est. Eam, victo Hierone, Si-
culo rege, Marcellus Consul obtinuit. Deinde
à Prætoribus recta est, postea est commissa Pre-
sidibus, nunc à Consulibus administratur.*
Hæc ille.

HISPANIA.) Hanc, ut tradit *Trogus
pompejus*, veteres ab Ibero amne 15. Ibe-
riam primum, postea ab Hespero, fra-
tre Atlantis 16. Hesperiam, ultimam ab
Hispani urbe 17. Hispaniam cognomina-
verunt, Regio 18. est Europæ, quæ am-
ribus Pyrenæis incipiens (ut scribit *Strabo*
lib. 4.) & per columnas Herculis citius
usque in ætherealem oceanum protenditur
ita, ut omnia in eo circuitu ad Hispaniam
spectent. Cujus magnitudo, ut *Strabo* ait,
multa est, & incredibilem in unica regione.
Nam x millibus stadiis latitudo commensura-
ratur, longitudo vero per circuitum eadem
detur. Hæc Appianus. Posita est hæc re-
gio, ut *Trogus* tradit, inter Africa & Italia
am: fretis & Pyrenæis montibus ab Africa
Hispania, 19. ut ait *Johannes Solinus*, secundo
bello

bello Punico Romanorum facta est.

NARBONENSIS provincia.) 20. Narbo-
nensis provincia, ut PLINIUS lib. III. *et*
appellatur pars Galliarum, que interno mari
alluitur: Brachata antea appellata: amne Va-
ro ab Italia discreta, alpiumq; saluberrimis Ro-
mano imperio jugis: reliqua verò Gallia latere
septentrionali, montibus Gebennicis: urbibus,
agrarum cultu, veterum morumq; dignatione,
amplitudine opum, nulli provinciarum postfe-
renda: breviterq; Italia veriùs, quam provin-
cia.

Hujus, ut Pompon. Mela scribit, opulen-
tissima urbes sunt, Vasto, Vienna, Ave-
nio, Nemausus, Tholossa, Arausio, Arclata,
Bliterra. Nunc nomen & decus Narbo est,
longitudine Narbonensis provinciæ, ut
Plinius ait, passuum cccc lxxxm. A-
grippa tradit latitudinem eclxviii.

Deinde Cor. Sylla quæstiones
publicas constituit: veluti de falso,
de parricidio, de sicariis, de inju-
riis, & Prætores quatuor adjecit.

Deinde C. Julius Cæsar duos Prætores, & duos Aediles, qui frumento præessent, à Cerere Cereales constituit. Ita duodecim Prætores & duo Aediles sunt creati.

S U M M A R.

Cor. Syllagenus & Indoles. 1.

Ejus res gesta in Quæstura. 2. Dictatura. 4. Intitus. 5.

Paricida. 6. Paricidii poena. 7. Limitatio. 8. Origo. 10.

P. Mæcolus primus paricidii poenâ adfectus. 9.

M. Tullius ob civilia sacra divulgata culeo infusus in mare abjectus est. 11.

Sicarii. 12.

Cæsaris appellatio. 13.

Jul. Cæsar non à casa matre dictus. 14.

Frumentum. Frumen. 15.

Ceres unde dicta. 16. Alma. 7. Legifera. 17. sacra. 18.

C o m m e n t a r.

CORNELIUS Sylla) Ut Plinius ait:

Cornelius Sylla i. patris nomine procreatus fuit. In fortuna dictus fuit.

PLINIUS JUNIOR inquit: Cæsar

aus à nutrice ferretur, mulier ebria, Salva

inquit)

(inquit) puer, tibi & reip. tua felix: & statim quaesita, quae haec dixisset, non potuit inveniri. In adolescentia, vitam inquinatam omnibus flagitiis duxit, hoc est, 2. usque ad Quæsturam, quam sub Mario, ut *Plutarchus* & *Appianus* tradunt, adeptus est, in qua vitam omnem penitus commutavit. Catenas, ut *Val. Max.* ait, manibus Jugurthæ infecit. Mithridatem regem Pontis compescuit. Socialis belli luctus repressit. Cinnæ dominatum fregit. Marium, qui olim se Quæstorem fastidierat, illam ipsam provinciam proscriptum & exulem coëgit petere, 3. fuitq. literis Græcis & Latinis doctissimus, eruditus, facundus, acer, astutus, gloriæ cupidus, sed securus, multarum rerum largitor, & pecuniæ maximè. Fuit tanto grandis, ita ut dicat *Sallustius*, dubitaretur, an fortior an felicior. *Sylla* 4. *quædam res, quæ nemo unquam fecerat, inchoavit, & consummavit, ut Livius ait, reip. necesse est reip. statum confirmavit. Tribunorum potestatem comminuit, & omne jus Legum ferendum ademit. Pontificum*

tificum Augurumq; collegium ampliavit, ut essent xi. Senatum ex equestri ordine supplevit, proscriptorum liberis jus petendorum honorum eripuit, & bona eorum vendidit, ex quibus plurima primò raris. Dictaturam spontè deposuit, ut *Appianus* ait, & sub privata vita Puteolos (ut *Plinius Junior* inquit) se contulit: Et morbo, qui vocatur ph:hiriasis, interiit.

DE paricidiis) Paricida 6. non dicitur is, ut *Festus* ait, qui parentem occidisset, dicebatur, sed qualemcunq; hominem. Inde autem fuisse indicat *Lex Numa Pompiliensis* in e composita verbis. Si quis hominem liberum scienti morti dederit, paricida est. *Lex* 7. paricidii mortem non habet, sed est, ut *Modestinus* ait, ut paricida, qui sanguineis verberatus, deinde in aqua, & in co ex corio lupino vel in aqua volucrium no, insutus, cum cane et gallina, & aliis bestis, & simia, deinde in aqua, & in terra, ut inter ferales angustias, & in omnium elementorum usu, & in carere, & ei cælum superstiti, terra merito auferatur.

Flos

Hec ita, si mare proximum sit: alioquin bestiis
subjicitur, secundum Divi Adriani constitui-
onem. Qui alias personas occiderunt præter
patrem & matrem, avum & aviam, hac pœnâ
non afficiuntur 8. Rei manifesti paricidii,
hac pœnâ non afficiuntur, nisi confessi, ut
Suetonius in Octaviano ait. Primus omnium
eo tempore, quo Marius Cymbros vicit 9.
P. Maleolus, matrem interempta, insutus cu-
leo, in mare præcipitatus est. Unde hoc
10. originem habuerit, docet Valerius
Max. lib. 1. his verbis: Tarquinius autem rex
11. M. C. C. dum virum, quod librum se-
creta sacrorum continentem custodia
sua commissum, corruptus P. C. Sabino de-
scribendum dedisset, eum in mare
abjici jussit. Idq. genus superius multo post
paricidii Lex irrogavit, quod sine quidē:
quia paricidii pœnam deorum vio-
latio expianda est. Hæc ille

D. B. sicarius.) 12. Sicarii a his dicuntur.

Quintilianus ait, Sicarios eos qui compella-
ri, qui eam rem telo quocumque commise-
runt.

(*C. Julius Caesar.*) 13. Primus apud Romanos hoc nomine decoratus est Scipio Africanus, ut autor est *Plinius*, cujus hæc verba sunt ex lib. VII. *Auspiciis enectâ parente gignantur, sicut Scipio Africanus prior natus, primusq; Caesarum, à caso matris utero dictus.* Idem *Solinus* scribit. *Halius Spartianus* tradit, eum qui primus appellatus sit *Caesar*, hoc nomen esse sortitum ab elephanto, qui lingua *Murorum* *Casa* dicitur, in prælio caso: vel quia, mortuâ matre, caso ventre sit natus, vel cum m. gnis crinibus sit utero parentis effusus, quod oculos castos habuerit. Hoc *Plinius* libet refutare opinionem quoniam *Suetonius* qui *Julium Caesarem* dictum tradunt, quod caso matris ventre, natus sit: cum *Cæsar* scriptores, & porro *Suetonius* *Augustus* *archid* scribant, *Caesarem* matris *Antoniae* *Colim* dixisse, *Mater* autem *Contracem* *Julium* filium hodie dicitur.

Frumento. Is est frumentum aruendo, id est velcendo, hoc est in præma parte galæ, quæ frumen dicitur.

A CERE) IS CERE Dea frumentis est appell.

appellata Ceres, quasi gerēs, à gerendis frugibus, prima scilicet litera immutata, teste Balbo. Unde à Græcis dicitur *δήμητρα*, quasi *γῆμητρα*, hoc est, terræ mater. Servius verò super I. Georgicorū, Cererem à serendo dictā voluit: 17. Unde alma Ceres dicitur, quòd nos alit. Fuit autem Ceres Saturni & Opis filia. Ceres (ut *Diodorus* inquit) frumenti, quod fortè inter alias herbas nascebatur, ignotum cæteris, prima usum adinvenit, docuitq; homines vescendi, servandi & serendi modum. Hujus 18. sacra à Græcis Thesmophoria, à nostris Cerealia dicuntur. Thesmophoria, legis rationem indicat, nam *θεσμοφ* legem designat, *φορη* rationem. Et hoc idè, 19. quia leges hominibus prima Ceres dedit, dicente *Verg. Legifera Ceres*. Nam ante inventum frumentum, homines sine Lege vagabantur: illò invento, abjecta fuit feritas, & ex agrorum divisione primò nata sunt jura. Unde *Ovidius* introduxit Musam dicentem:

*Prima Ceres unco glebam dimovit aratro,
Prima dedit fruges, alimenta q; mitiæ terra,*

Prima

Prima dedit Leges: Cereris sunt omnia munus.

Divus deinde Augustus sedecim Prætores constituit. Post deinde divus Claudius duos Prætores adjecit, qui de fideicommissis jus dicerent, ex quibus unum divus Titus detraxit; & adjecit divus Nerva, qui inter fiscum & privatos jus diceret. Ita decem & octo Prætores in civitate jus dicunt.

S U M M A R.

Octavianus unde Augusti nomen sortitus: 1.

Divi etymologia: 2.

Deus & Divus qua in re differant: 3.

Divi cur Imperatores: 4.

Fiscus. Sporta. Sportula: 5.

Prætor Tutelaris: 6.

C o m m e n t a r.

AUGUSTUS) 1. Octavianus primus Romanorum Imperator, qui compositis omnibus rebus, & provinciis in certam formam redactis, Augusti nomen assumpsit, ut Suetonius testatur, Numatis Planci sententia,

tentia, cum, quibusdam instantibus, Romam appellari oportere, quasi *Capsum* conditorem urbis, prevaluisset, ut potius Augustus vocaretur, non tantum novo, sed & ampliore nomine: quod loca quoque religiosa, et in quibus *ad augurium consecratur*, *Augusta* dicantur, ab *augur*, vel ab *adivum gustu*, gestive: sicut *ENNIVS* docet, scribens:

*Augusto augurio postquam inclyta condita
Roma est.* & Ovidius:

*Sancta vocant augusta Patres, augusta
vocantur*

Templa, sacerdotum rite sacrata manu.

Idem Festus Pompejus scribit.

DIIVS) 1. *Gracum verbum est, cuius etymologiam* (ut refert Servius super xi. *Aeneid.*) *plerique volunt venire dabo & dios, quod si falsum est, dicemus dissentire derivationem a principitate. Nam diuus di producit, cum dios corripit: sicut e contrario, cum lux producit, lucerna lu corripit.* 3. *Deus & diuus in hoc differunt, ut idem Servius super v. Aeneidos ait, quia deos perpetuos dicamus: Deivos autem ex homine factos, quasi qui diem obierint.*

epierent. Unde 4. divos & Imperatores dicimus. Sed Varro & Attejus contra sentiunt, dicentes divos perpetuos, Deos, qui propter sui consecrationem timentur, ut sunt dii manes, quod tangit Virgilius in XII.

Turni sic est affluens ripam

— Diva Deum, stagnans stagnans
sonoris

Præfides.

Ego divum adjectivum esse existimo, & significare divinum,

INTER *fiscum*) 5. Fiscus vas ad majoris summæ pecunias capiendas, ut inquit *Asconius Pedianus*. Sicut sporta, sportula, & sportellæ, nummorum sunt receptacula: ut sacci, sacculi, & saccelli, crustæ, pan-ticæ, & marlupia. Ita fisci, fise, & fiseollæ. Unde pro loculis & arca thesauri dicitur. Inde fiscus pecunia publica, & cetera re, dici solet.

DECEAS *Pratores*) 6. Antoninus Pius Philosophus, Prætorem tutelarem instituit, cum antè tutores à Consulibus præferebantur.

§. XXXIII.

Et hæc omnia, quoties in Republica sunt Magistratus, observantur. Quoties autem proficiscuntur, unus relinquitur, qui jus dicat: is vocatur Præfectus Urbi, qui præfectus olim constituebatur, postea ferè Latinarum feriarum causa introductus est, & quotannis observatur, &c.

SUMMARIUM:

- Præfectus urbis à Romulo institutus. 1. Ejus potestas tempore Regum. 2. Cesarum. 3. Messala Corvinus primus Præfectus urbis. 4. Præfectus urbis Latinarum feriarum causa. 5. An Senatum habere possit. 9. FERIA LATINA. 6. A quibus, cui & quando indicta. 7. restaurata. 8.*

Commentar.

PRÆFECTUS urbis) 1. Romulus unum elegit, quem urbanis negotiis præfecit, ut Dionysius inquit. Hunc præfectum urbis fuisse, satis constat.

2. Cùm regibus proficisci opus foret, pe-

nes

nes Præfectum urbis summa potestatem relinquebatur 3. Sed longo tempore post, tantum sibi urbis præfecturam vindicavit Cæsarum temporibus, ut crimina omnium in urbe cognosceret, & demum cum Cæsares ab urbe abessent, Præfectus velut licet Cæsar imperabat, de rebus omnibus, quæ ad urbem pertinebant, censebat.

Primus 4. Præfectus urbis Messala Corvinus fuit, ut Eusebius in Tempore scribit: sexto die se magistratu abdicavit, incivem potestatem esse contestans.

OLIM.) 5. Sub Regibus, & nonnullis Cõsulibus, deinde illi^o jura dictio^{is} impletâ, & ad Prætorem translata, Latiniæ feriarum gratiâ duntaxat creari ceptus. Sed postea Cæsarum temporibus creari ceptus, sicut sub Regibus: & primus Messala fuit.

LATINAM feriarum.) 6. FERIA Latinæ dicebantur dies, quibus illi i-ctum est: 7. A Latinis populo Romano dicebantur, quoties in confusum magistratum erant, quibus in Albano sacrificabantur, iactificatio cum iactatione, ut

ne, ut apud *Aul. Gellium* & *Lucanum* habetur. 8. Latinae feriae cum aliquando intermissae fuissent, Pontificum decreto instauratae sunt, ut *Livius* scribit.

CAUSA *introducitur est*) hoc est, cum indicerentur feriae Latinae, & cum ceterorum omnium magistratum fora quiescerent, soli Praefecti urbis Latinarum feriarum * cum relicto subjacerent. De Praefecto urbis sic *Aul. Gellius* scribit: Praefectum urbis Latinarum feriarum causam relictam Senatui habere posse, *Mutius* negat, quoniam ne Senator quidem sit, neque jus habeat, sententia dicenda, cum ex ea etate Praefectus fiat, quae non sit senatoria. *M. autem Varro* in IIII. *Epistolicarum questionum*, & *Attejus Capito* in *Conjectaneorum* CCLIX. jus esse Praefecto Senatus habendi dicunt, de quo eare assensum esse *Capitonem Tiberoni*, contra sententiam *Mutii* refert.

Sanè Praefectus Annonae & vigillum, quanquam non sunt magistratus, sed extra ordinem utilitatis causa con-

fa constituti, tamen hi, quos cis Tyberim diximus, postea *Ædiles Senatus consulto creabantur.*

S U M M A R.

Præfectura Annonæ quo tempore instituta. 1.

Præfectus Annonæ extraordinarius fuit. 2. Officium 3.

Pompejus Magnus. 4.

Præfectus Vigilum ab Augusto institutus. 5. Officium 6.

Cæsarii. 7.

C o m m e n t a r.

NAM *præfectus annonæ* 1. *Quidam dicunt, præfecturam annonæ xv anno post exactos Reges institutam, Appio Claudio Pulchro & P. Servilio Prisco Coss. eo quod eodem anno Tarquinius Superbus exulatus, tandem tyrannum mortuus est. Inter præfectos Consules, ut Livius lib. II. præcipue cond. orta contentio dicitur de dedicatione ædis Mercurii. Senatus a se rem ad populum rejecit, nisi eorum dedicatio esset populi. Quæ res, cum præfesset annonæ. Populus deditionem ædis dicit. 24. Lectorio principis, non tam ob hominis*

hominis ipsius meritum, quam ob ignominiam
Consulum, non probè in magistratu obver-
fatorum. Ceterum hoc apud Livium, nõ
usquequaque planum est. Sed veriùs con-
stat, anno xviii, T. Geganio, P. Minutio
Coss. quo tempore annonæ maxima caritas
fuit, missiq; in Siciliam fuere P. Valerius &
L. Geganius, pro advehendo frumento.
Volunt alii L. Minutium fuisse primum an-
nonæ Præfectum. 2. Præfectus annonæ
extraordinarius erat. 3. Hic verò cernendi
frumeti curam habebat, advehi undique, &
advectum justo precio venire faciebat. Si
quis ultra necessitatem habebat, in medium
togeat proferre. Hanc 4. potestatem
exercens Magnus Pompejus, ut Plutarchus
ait, cum magnâ copiâ frumenti comparatâ,
è Sicilia solvere vellet, & navæ non com-
mitteret, esse se videnti pelago classem re-
spondit, salutarem illam Reip. vocem di-
citur edidisse: Navigare nobis necesse est,
vivere non est necesse.

ET (vigi.) 5. Præfectus vigillum in-
cendiorum præcipuè causâ a divo Augusto

insti-

institutus fuit. Nam cum urbis edificium
 penumero incendio flagrarent, septem
 cohortes ita disposuit, ut singulae binas
 regiones praesidio tuerentur. Tunc
 erant regiones XIII. Iis 6 septem con-
 siliis praerat Praefectus vigilum, qui de
 incendiariis, effractoribus, furibus, rap-
 toribus, receptatoribus cognoscebat: nisi tam
 obvia persona esset, ut remissum
 ad Praefectum eius cognitio videretur.
 Hunc mos erat ad plurimam noctem
 stare, armatum cum dolabris incedere
 necesse omnes, ut ab incendio caverent,
 quam quisque in conspectu haberet.
 praeterea erat institutus ad praesidium
 os, qui, pacta mercede, servos, vestimenta
 suscipiebant.

§. XXXI.

Ergo ex his omnibus institutis
 summi. Consules, Praefectus, Praefectus
 Praefectores, lex ad praesidium
 sua seddebant.

§. XXXII.

§. XXXV.

Juris civilis scientiam plurimi & maximi viri professi sunt: sed qui maximæ dignationis apud Po. Romanum fuerunt, eorum in sententia mentio habenda est: ut appareat, a quibus & qualibus hæc jura orta & tradita sint. Et quidem ex omnibus, qui scientiam nacti sunt, ante Tiberium Coruncanum publicè professum neminem, tractur.

Ceteri autem ad hunc vel in latenti Jus Civile retinere cogitabant, solumque consultatoribus vacare potius, quam discere: volentibus se prestabant.

L. S. U. M. A. R.

Juris civilis cognitio semper fuit in honore.

Et in honore et dignitate & obsequio.

Et in honore et dignitate.

Cicero in lib. de Officiis:

Cum in multis rebus clariorum, tum quam optime constituti juris civilis summo semper in honore

honore fuit cognitio atque interpretatio
quidem ante hanc confusionem temporum
possessione sua principes retinuerunt. Idem
suo de Oratore scribit.

TYBERIUM (Coruncanum.) 2.
rius Coruncanus fuit sanctissimus
primus ex plebe (ut Livius tradit.)
Max. creatus fuit, deinde Senatus
Interfectus fuit in legatione ab
lyricorum regina, ut lib. xxxiv.
haquit.

S. XXXVI.

Fuit autem in primis peritus, P.
Papirius, qui Leges Regias in munus
tulit.

Ab hoc Appius Claudius, princeps
Decemviris, cuius maximus in
filium in duodecim tabulis
dis fuit. Post hunc Appianus
dius ejusdem generis maximam
entiam habuit. Sic Capua
latus est, & Appiam viam
& aquam Claudiam induxit.

Pyrrho in urbem non recipiendo sententiam tulit.

Hunc etiam actiones scripſiſſe traditum eſt, primum de uſurpationibus, qui liber non extat.

Idem Appius Claudius uſu, qui videtur ab hoc proceſſiſſe, R. literam invenit, ut pro Valeſiis Valeriis eſſet, & pro Fuſiis, Furiis.

SUMMAR.

- Claudia familia. 1.
- Appius Claudius Decemvir. 2.
- Appius Claudius Cacus. 3.
- Vera hujus loci lectio 4.
- Appia via. 5.
- Aqua Claudia. 6.
- Pyrrhus Rex. 7.
- C. Fabricius. 8.
- Cyneas. 9.
- Appius Claudius. 10.
- S. litera pro R. 11.

Commentar.

APPIUS CLAUDIUS) I. Duæ Romæ Claudiæ familiae fuerunt, una patricia, altera plebeja, ut *Asconius Pedianus* ait: & *Tranquillus* in *Tyberio*, ſcribens ſic: Pa-
tricia

iricia gens Claudia (fuit enim *Es*
 beja, nec potentia nec dignitate minor)
 ex Regillis, oppido Sabinorum. Inde
 recens conditam cum magna clientum
 commigravit, autore Tulo Tatio conf
 muli, vel (quod magis constat) Tatio
 gentis principe, post reges ex abto sexto
 no a patribus in patricos cooptata.
 insuper trans Anienem clientibus
 sibi ad sepulchrum sub Capitolio p
 pit. Deinde procedente tempore
 consulatus, *Magistras* quingue,
 ptem, triumphos sex, duas ovationes
 Hæille. De hac familia Livius
 Urbe condita, & Plutarchus
 scribunt.

Ex Decemviris) Tranquillus
 Claudius Regillanus Decemvir legibus
 bendis, virginem ingenuam per vim
 gratiã in servitutem afferere sonat
 fuit plebi secedendi rursus a patribus.

Post Appius (Claudius) cognomen
 3. Cæcus. Nam cum essent due f
 Herculis, sacra destinata, scilicet

usque & Pinariorum, Potitios Herculis sacerdotes corruptit precio, ut sacra Herculeae servos publicos edocerent: unde cacatur est.

CENTIMANUS.) 4. Non legi, Appiū Centimanum vocatum fuisse. Centimanus verò nomen *Centis* est. Horatius: *Testis mearum centimanus Gigas.* Sunt quidā codices habentes Centimalus.

APPIAM viam stravit) 5. scilicet in Censura, ut Livius ait. *Viam usque Brundisium lapidibus stravit (ut Plinius Junior inquit) undevilla Appia dicta est.*

CLAUDIAM 6. Claudiam induxit) Idem in Censura aquam Anienis in urbem induxit, ut Livius & Plinius scribunt, & ab ipso Claudia dicta est.

ET de Pyrrho.) Hic 7. Pyrrhus rex Epirotarū fuit, paterno genere ab Achille, materno ab Hercule, ut auxilium ferret Tarentinis, in Italiā venit, bellum Romanis intulit. *Valerium Levinum consulem apud Heracleā inusitatā elephantorum, facie turbavit. post id praelium, cum corpora Romanorum, qua in*

acie ceciderant, inspiceret, omnia versa in bellum
 invenit, populabundantibus ad urbem Romanam
 processit. C. Fabricius missus ad eum à Pyrrho,
 ut de redimendis captivis ageret, frustra, ut pa-
 triam desereret, a rege tentatus est. Captivi
 ne preciores missi sunt. 9. Syneas, legatus à Pyr-
 rho ad Senatum missus petiit, ut componenda
 pacis causa Rex in urbem reciperetur, de qua
 cum ad frequentiorē Senatum referri placuis-
 set, 10. Appius Claudius, qui propter inuastudine
 oculorum jamdiu à cōsiliis publicis se abstin-
 rat, lecticā in Senatum latus, tunc peritiam con-
 ditiones pacis magnificā oratione, et
 ulus verbis quæ ex Ennio recitavit. C. Cato
 Catone majore:

*Quò vobis mentes, recta que stant, Clebanus
 Antebac, precipiti sese vertit, ruinas*

R. LITERAM invenit) 11. Hoc non legi
 M. Varro, Quintilianus, & Festus tradunt
 antiquos sæpe S pro R. posuisse, ut in
 sibus, meliosibus, lasibus, fosis: pro majo-
 ribus, melioribus, laibus, fosis.

6. XXXVII.

Fuit post eum maxima scientiæ Sempro-
 nius

nus, quem Populus Romanus *Σκοπύ* appellavit: nec quisquam ante hunc hoc nomine cognominatus est.

Sed & C. Scipio Nasica, qui optimus à Senatu appellatus est, cui etiam publica domus in sacra via data est, quò facilius consuli posset.

S U M M A R.

Idæa Mater. 1. Romam delata. 2.

P. Scipionis Nasica entomia. 3.

Sacra domus unde dicta. 4.

C o m m e n t a r.

P. NASICA optimus.) Vexante Italiam Hannibale, ex libris Sibyllinis lecto carmine compertum est, alienigenam hostem Italiâ pelli posse, i. si mater Idæa Romam deportata esset, ut à Livio refertur xxix. libro. M. Valerius Levinus & Cecilius Galba legati: Cn. Tremellus Flaccus, M. Valerius Falco, Quæstores missi, ex oraculo Delphico accipere, Deum matrem concedi, sed Romæ à viro excipiendam esse hospitio. Præfecti postea in Phrygiam è Pessinunte, tradere illam

K

lam

lam Attalo rege, acceperere. Lapis erat, quem matrem Deum incolæ dicebant. 2. Româ deportarunt, præmissis M. Valerio Falcone, qui ferri Deam nunciaret, monebatque, à viro optimo excipiendam esse. Habita sunt comitia per Q. Cecilium Dictatorem, cretique Coss. M. Cornelius Cethegus, P. Sempronius. In eo conventu 3. P. Scipio Nasica vir optimus à Senatu judicatus, adolescens, nondum quæstorius, matrem Deum excepit. Hæc ex Livio. Hujus meminit Plinius lib. VII. Naturali historia, sic scribens; *Vir optimus semel à condito evo judicatus est Scipio Nasica, à jurato Senatu. & Junior; P. Scipio Nasica à Senatu vir optimus judicatus, matrem Deum hospitio recepit. Et cum adversus auspicia Consulem nominatum se à Graccho comperisset, magistratu se abdicavit: Censor statuas, quas sibi quisque in foro per ambitionem ponebat, sustulit. Consul Deloninium urbem Dalmatarum expugnavit, Imperædris noniam à militibus, & à Senatu triumphum recusavit oblatum. Eloquentia primus, juris scientiâ consultissimus, ingenio sapientissimus.*

mus fuit : unde vulgò Corculum dicitur. Et Cicero in Bruto : P. etiam Scipionem Nasicaem., qui est Corculum appellatus, qui item bis Consul & Censor fuit, habitum eloquentem.

P. Scipio Nasica.) Filius Cn. Scipionis fuit, ejus, qui in Hispania cecidit.

IN SACRA VIA.) 4. Quæ caput habebat ad Carinas. dicta, quòd eâ quotannis sacra in arcem veherentur, ut scribit Varro. Vel, quòd illic ictum fuerit inter Sabinos & Romanos fœdus, ut Pompejus tradit.

Quo facilis consuli posset.) Nam in ea habebantur fructuum & rerum venalium mercatus, quod Ovidius ostendit, dicens :

Rure sub urbano poteris tibi dicere missa

Illa, vel in Sacra sint licet empta via.

& in carmine pudendo :

De sacra nulli d. xeris esse via.

Deinde Q. Mutius, qui ad Carthaginienses missus legatus, cum essent duæ tesseræ positæ, una pacis, altera belli, arbitrio sibi dato,

utram vellet, referret Romam; utramque sustulit, & ait, Carthaginenses petere debere, utram mallent accipere.

SUMMAR.

Q. Mutius. 1.

Carthaginis conditores. 2. amula Romanorum. 3.

Tessera significatus. 4.

Per amplitudo Populi Romanensis Poeni. 5.

Caduceum, 6. Caduceator. 7.

Hasta. 8.

Commentar.

Q. MUTIUS.) 1. Nescio an is sit ille, qui in pugna Cannensi fuit: cujus Livius & Silius meminerunt.

AD Carthaginenses.) 2. Carthago à Teucro condita primùm, ut Silius Italicus ait: Urbs colitur Teucro quondam fundata vestro,

Nomine Carthago. Alii putant à Phœnicibus, annis quinquaginta ante Iliam captum. Conditores Xorus & Carchedon fuisse existimantur: ut alii putant, Dido mulier ex Tyro profecta in Lybiam.

3. Hæc

3. Hæc, teste *Plinio* lib. xv. centum viginti annis Romanis æmula fuit.

Duæ tessera.) duæ tabellæ. 4. Tessera mensuræ genus est, quæ maximè muneribus principum commemoratur. Unde fit, ut tessera à Poëtis pro munere aliquando accipiatur. *Martialis*:

Nunc dat spectatas tessera larga feras.
Huius diminutivum tesseraula est. *Per-*
sius :

Publius emeruit scabiosum tesseraula far.
Tessera cubum significat, ut *Gellius* scribit. *Martialis*:

Non mea magnanimo depugnat tessera telo.
Tessera interdum symbolum bellicum est, quod in aciem prodeuntibus dabatur, ne qua confusio inter milites oriretur. *Virgil.*

Classica jamq̄ sonant, it bello tessera signum.
Livius : *Cæteris omnibus tesseram dari jubet.*
De his tessera, de quibus in textu, sic scribit: *Aul. Gellius* lib. x. *Noctium Atticarum*:
In libris veteribus, memoria extat, quod s. par fuit quondam vigor & acritudo, amplitudoq̄

populi Romani atque Pœni : neque immerito existimatum. Nam cum aliis quidem populis de uniuscujusque reip. cum Pœnis autem de omnium terrarum imperio decertatum est. Cuius rei specimen est in illo utriusque populi verbo factum. Cum Q. Fabius Imperator Romanus dedit ad Carthaginienses epistolam; ibi scriptum fuit, Populum Romanum misisse ad eos hastam & caduceum, signa duo belli & pacis, ex quibus, utrum vellent, eligerent: quod electum, id unum esse missum existimarent. Carthaginienses responderunt, neutrum sese eligere, sed posse, qui attulissent, utrum mallent, relinquere quod reliquissent, id sibi pro electo futurum. M. Varro autem non hastam ipsam, neque ipsum caduceum, sed duas tesserulas, in quarum altera caduceum, in altera simulachrum hastæ fuerunt incisa. Hæc ille. Et sic duæ tesserulæ id est duæ tabellæ. Pomponius Varro sic sequitur.

UNA pacis.) in qua sculptus erat caduceus. 6 Caduceus virga Mercurii erat, ut scribit Non. Marcellus, quæ pax significabatur, dicente Varrone libro de Vita pop. Rom. II.

Verbenarius verbenam ferebat, id erat cadauceus pacis signum. Unde 7. caduceator legatus dicitur, pacem petens, autore Pompejo Festo. Cato: Caduceatori nemo homo nocet. Quate caduceum Mercurius ferat, lege Macrobius.

ALTERA BELLI in qua insculpta erat hasta. *Hasta, ut Festus Pompejus inquit, signum est precipuum belli. Nam & Carthaginienses cum bellum vellent, Romanam hastam miserunt: & Romani, cum forte viros donare vellent, eos saepe hasta donabant.*

§. XXXVIII.

Post hos fuit Tiberius Coruncanius, ut dixi, qui primus profiteri cepit, cujus tamen scriptum nullum extat, sed responsa coplura & memorabilia ejus fuerunt.

Deinde Sex. Aelius, & frater ejus P. Aelius, & P. Atilius, maximam scientiam in profitendo habuerunt: ut duo Aelii etiam Consules fuerint. Atilius autem primus a populo Sapiens appellatus est. Sextum Aelium etiam Ennius laudavit:

davit: & extatilius liber, qui inscribitur Tripertita, qui veluti cunabula juris continet.

Tripertita autem dicitur, quoniam Lege XII. Tabularum præposita, jungitur interpretatio, dein subtextitur Legis actio. Eiusdem esse tres alii libri referuntur: quos tamé quidam non esse ejusdem esse.

Hos lectatus ad aliquid est Cato. Deinde M. Cato, princeps Porciz familie, cujus & libri extant: sed plures ejus, ex quibus præterio-rius.

SUMMAR.

Sextus Ælius. 1.

L. Attilius. 2.

Ennius. 3.

Rullia. 4.

M. Porcius Cato. 5.

Pomponius notatur. 6.

M. Cato Salonianus. 7.

M. Cato Nepos. 8.

Commentar.

SEXTUS ÆLIUS. 1. Hujus 1. meminit Cice-

Cicero in lib. de Claris oratoribus : Fuit Sextus Aelius juris quidem civilis omnium pertissimus, sed etiam ad dicendum paratiss.

L. ATTILIUS.) Cicero in Lælio : Scimus 2. L. Atilium apud patres nostros appellatum esse Sapientem : quia prudens esse in jure civili protabatur.

ENNIUS.) Poëta 3. comicus, Calaber, ex 4. Rudiis oppido ortus, ut autor est *Sabinus Italicus* libro XII.

— Rudia genere vetusta,

Nunc Rudia solo memorabile nomē alumno.

Et Pomp. Mela: Ennio cive nobiles Rudia:

Hic à Catone Quæstore Romam transfatus, in monte Aventino habitare delegit, parco quidem sumptu, & unius ancillulæ ministerio contentus, familiaritate Scipionum clarus, septuagenario major, morbo articulari mortuus est : in via Appia sepultus, juxta Scipionis tumulum. Quidam ejus ossa Rudias in patriam relata fuisse scribunt. *Eusebius* autor : Meminit *Strabo*. Hic scripsit *Annales*, & secundum bellum

cinum, in gratiam Scipionis superioris, carmine si non culto, fidei tamen & venerationis pleno, ut Cicero & Fabius dixerunt. Primus apud Latinos carmen hexametrum fecit. Hujus Lucretius meminuit lib. 1.

Ennius ut noster cecinit, qui primus annam.

Detulit ex Heliconto perenni flore coram.

LAUDAVIT.) Hoc scilicet versu, Egregie cordatus homo catus *Ælius Sextus*. Cicero de Orat. lib. 1. Ille, qui propter bonis civilis scientiam sic appellatus à summo Poeta est,

Egregie cordatus homo catus Ælius Sextus.

CATO.) 5. Porcius Cato Tusculi natus fuit: à Valerio Flacco Romam sollicitatus, principium Porcie familie præstitit. Tribus maximis rebus excelluit. Maximus enim Orator, maximus Imperator, maximus Senator fuit. Invidiam inimicorum quater & quadragies accusatus, semper absolutus fuit. Græcis literis eruditus concupivit, ægens LXXX annum. Latinas, etiam penè jam

jam senex, literas didicit. Cumq; eloquētia magnam gloriam jam partam haberet, id elegit, ut juris civilis quoque esset peritissimus, ut *Valerius Max.* inquit. Hujus *Catonis* pleni sunt libri *Cicero*nis. Hujus & vitam *Plutarchus* scripsit, quam legas licet.

Cujus & libri extant.) Hujus *Catonis* nunc nulla opera extant, nisi unus liber, qui de *Re rustica* inscribitur.

SED filii plurimi.) 6. *Cato* non nisi duos filios habuit, ut *Plutarchus* in ejus vita tradit, & *Aulus Gellius* lib. XIII *Noct. Atticarum*, & matribus diversos, & etatib; longè dispares. Nam jam adolescente, altero, matre ejus amissā, ipse quoque jam multum senex, *Salonii* clientis sui filiam virginem duxit in matrimonium, ex qua natus fuit 7. *M. Cato Salonianus*. Hoc enim illi cognomentum fuit, a *Salonio* patre matris datum.

EX QUIBUS.) scilicet filiis. Ex majore *Catonis* filio, qui *Prator designatus*, patre vivo, mortuus est, et egregios de iuris disciplina libros reliquit, natus fuit 8. *M. Cato*, cognomina-

minatus **M. Nepos**. Is satis vehemens orator fuit, multasq; orationes scriptas reliquit. Et Consul cum **Q. Murtio Rege** fuit, inq; eo Consolato in **Africa** profectus, in ea provincia mortem obiit. Hic **M. Cato Nepos** filium habuit **Q. Murtio** cum **Edilis curulis** et **Prætor** fuisse, in **Gallia Narbonense** profectus, ibi vita functus est. Ex altero autem filio, quem **Solon** appellatum dixi, duo **M. Cato**, **S. M. Cato**. Is **M. Cato Prætor** fuit, præturam petens mortem obiit, exq; eo natus **M. Cato Prætorius**, qui se bello civili **Uti** interemit. Hic filium habuit **M. Catonem**, qui cum **Bruto** in prælio **Philippensi** confusus est.

§. XXXIX.

Post hos fuerunt **P. Mutius**, & **Brutus**, & **Manilius**, qui fundaverunt jus civile.

Ex his **Publius Mutius** etiam decem libellos reliquit: **Brutus** septem, **Manilius** tres: Et extant volumina scripta **Manilii** monumenta. Illi duo **Consulares** fuerunt, **Brutus Prætorius**: **Publius** autem **Mutius** etiam **Pontifex Maximus**.

SUM:

SUMMAR.

Jurisconsultus 1.

S. Ælius. 2.

M. Manilius. 3. 7.

P. Mutius 4.

L. Furius Philus 5.

P. Scævola. 6.

M. Bruti 8.

Commentar.

P. MUTIUS ET Brutus & Manilius.)
 De P. Mutio, M. Manilio sic scribit apud
 Ciceronem in primo de Oratore Antonius:
 Si autem quaeretur 1. quisnam jurisconsultus
 verè nominaretur, eum dicerem, qui legum con-
 suetudinisq; eius, quæ privati in civitate uteren-
 tur, & ad respondendum & ad agendum & ad
 cavendum peritus esset. Ex eo genere 2. Sex.
 Ælium, 3. M. Manilium, 4. P. Mutium
 nominarem. & Cicero in lib. de Claris oratori-
 bus: Iisdem temporibus 5. L. Furius Philus
 per bene latinè loqui putabatur, literatusq;
 quædam dateri 6. P. Scævola, valde prudenter &
 acute. Paulo etiam copiosius, nec multo minus
 prudenter 7. M. Manilius leges compolu-
 it. Idem etiam de rebus venalibus leges
 edidit, quarum meminit M. Varro de Re ru-
 ftica,

stica, & Cicero de oratore. M. Bruti S. meminit & Tullius in libro de Claris oratoribus.

§. XL.

Ab his profecti sunt P. Rutilius Ruffus, qui Romæ Consul, & Asiæ proconsul fuit: Paul. Verginius: & Q. Tubero, ille Stoicus, Panætii auditor, qui & ipse Consul: etiam Sex. Pompejus, Cn. Pompeii patris, &c.

SUMMAR.

P. Rutilii Ruffi innocentia studium & juris scientia. 1. 4.

Honestatis limites pro amicis haud transiliendi. 2.

A. Livio dissentit Pomponius. 3.

Publicani. 5.

P. Rutilii exsilium. 6.

Mors. 7.

Q. Tuberonis duritia vitæ genus & In Erythraeo vitæ su judicavit contra avunculi testimonium. 9.

Scientia juris. 10. Ob lectulæ puerulis

hædinis fratros Praturâ dejectus est. 11.

Stoici qui, & unde dicti. 12.

Sextus Pompejus. 13.

Com.

Commentar.

P. RUTILIUS RUFFUS.) I. P. Rutilii (ut Cicero de Officiis inquit) adolescentiam ad opinionem & innocentiam et juris scientiam, P. Mutii commendavit domus. Multa opera multaque industria fuit Rutilius, ut idem Cicero scribit in Bruto: qua erat propterea gravior, quod idem magnum munus de jure respondendi sustinebat. Sunt autem ejus orationes jejunae, multa praecleara de jure, doctus vir, et graecis literis eruditus, Panatii auditor, prope perfectus in Stoicis.

P. RUTILIUS) ut Valer. Max. lib. v. inquit, cum 2. amici cujusdam injustae rogationi resisteret, atque is per summam indignationem dixisset: Quid ergo (inquit) mihi opus est amicitia tua, si qua rogo, non facis? respondit: Imò quid mihi tua, si propter te aliquid sim inhoneste facturus?

ASIAE Praeconsul.) 3. Livius lib. lxx. non Praeconsulem, sed legatum C. Marium Praeconsulis fuisse tradit. Is Rutilius, vir 4. summæ innocentiae Asiam ab injuriis 5. publicanorum liberavit: unde equestre ordi-

ordinem sibi inimicum fecit, quoniam equites erant publicani, id est publicos sumptus ministrabant. Rediens Romam, reperundarum accusatus est 6. & a iudicibus, qui equestri ordinis erant, in exilium actus. Qui cum postea ob Syllanam victoriam in patriam redire liceret, maluit in exilio esse, quam quod aliquid contra leges fecisse videretur. Itaque 7. Smyrnæ exulans, vitæ functus est.

Q. TUBERO.) Hujus meminit Cicero in Bruto: Q. Tubero, L. Pauli nepos, nullo in oratorum numero, 8. sed vitæ severus, & congruentem eadē disciplina, quam colebat, paulo etiam durior: 9. qui quidem in Triumviratu judicaverit contra P. Africani advocati sui testimonium, vacationem Augurum, quò minus iudiciis operam darent, non habere: sed ut vitæ, sic oratione durus, incultus, horridus. Itaque honoribus majorum respondere non potuit. Fuit autem constans civis, & fortis, & imprimis Gracchomolestus, quod indicat Gracchi in eum oratio: sunt etiam in Gracchum Tuberonis. Is fuit medicus in dicendo, doctissimus in di-

disputando. Et in libro qui inscribitur de Jure civili in artem redigendo, 10. *Neo* verò scientiâ juris majoribus *Q. Aelius Tubero* defuit, doctrinâ etiam superfuit, superavitq; majores suos doctrinâ suâ, tum etiam nimis abundanti. Disciplinas enim Tubero Stoicas & dialecticas percalluerat. Et in oratione pro *L. Murena* : 11. *Fuit eadem ex studio vir eruditus apud patres nostros, & honestus homo, & nobilis, Q. Tubero. Is, cum epulum, Q. Maximus Africani patris sui nomine Po. Ro. daret, rogatus est à Maximo, ut triclinium sterneret, cum esset Tubero ejusdem Africani sororis filius, atque ille homo eruditissimus, ac Stoic⁹, stravit pelliculis hœdinis lectulos Punicanos, & exposuit vasa Samia, quasi verò esset Diogenes Cynicus mortuus, & nondum Africani mors honestaretur. Quem cum supremo ejus die Maxim⁹ laudaret, gratias egit Diis immortalibus, quòd ille vir in hac rep. potissimum natus esset. Necessè enim fuisse sibi esse terrarum imperium, ubi ille vir esset. Hujus in morte celebrandâ graviter tulit Pop. Rom. hanc perversam sapientiam Tuberonis. Itaque*

homo integerrimus, civis opt. cum esset, L. Pauli nepos, P. Africani, ut dixi, sororis filius, his hædinis pelliculis Praturâ dejectus est. Idem Valerius Max. scribit.

STOICUS.) 12. Stoici Philosophi fuerunt Athenis, originem à Zenone dicitur, à Zenone Cittienti: à quo primo Zenone dicti fuerunt, ut *Democritus* in epistola ait, & *Laërtius Diogenes*. Deinde cum in porticu quadam Zeno doceret, à porticu, quæ græcè *στοά* appellatur, Stoici dicti fuerunt: cum & antea, qui eandem porticum colebant, Stoici nuncuparentur, ut *Eratosthenes* scribit.

SEXTUS Pompeius.) Hujus 13, meminisse *Tullius* in *Bruto*: *Cn. Pompeius Sexti frater aliquem numerum obtinobat. nam Sextus frater ejus præstantissimum ingenium contulerat in summam juris civilis, & ad perfectam Geometriam & rerum Stoicarum scientiam. Et in lib. 1. de Officiis. Quidam codices habent, Cn. Pompei pattuus fuit.*

Fuit & eodem tempore *Cælius Antipater*, qui historias conscripsit:

psit : sed plus eloquentiæ quàm scientiæ juris operam dedit. etiam L. Crassus frater P. Mutii, qui Mutianus dictus est. hunc Cicero ait Jureconsultorum disertissimum.

SUMMAR.

L. Caelius Antipater. 1. Historia ejusd. 2.

P. Crassus ingenium & studium. 3. Habuit quinque verum bonarum maxima. 4.

Architectum quendam virgis cur ceciderit. 5.

Pomponius notatur. 6.

Commentar.

CAELIUS Antipater.) I. Hujus meminit Cicero de Claris oratoribus L. Caelius Antipater, scriptor (quemadmodum videtis) fuit, ut temporibus illis, luculentus, juris valde peritus : multorum etiam, ut L. Crassi, magister.

HISTORIAS conscripsit.) 2. Harum autoritate utitur Plinius nonnunquam. Hic (ut Antonius apud Cic. lib. II. de Oratore inquit) Caelius Antipater vir optimus, Crassi familiaris, paululum se erexit, & addidit historia
ria

tie majorem sonum vocis. Nam ante hunc non fuerunt exornatores: quia satis habebant, dummodo rem gestam narrarent.

P. CRASSUS) Cic. in Bruto: P. Crassum 3. valde probatum oratorem iisdem fere temporibus accepimus, qui & ingenio valuit, & studio, habuit etiam quasdam domesticas disciplinas. Nam & cum summo illo oratore Servio Galba, cuius P. filio filiam suam collocaverat, affinitate se devinxerat, & cum esset P. Mutii filius, fratremq; haberet P. Scvolam, domi jus civile cognoverat. In eo constat industriam summam fuisse, maximamq; gratiam, cum & consuleretur plurimum, & diceret.

De hoc sic scribit A. Gellius 1. libro Noc. Atticarum. P. Crassus Mutianus à Sempronio Asellione, & plerisque aliis historis Romane scriptorib; 4. traditur quinque habuisse rerum bonarum maxima et præcipua: quòd esset ditissimus, quòd oloquentissimus, quòd juris consultissimus, quòd Pontifex Maximus. It cum in Consulatu obtineret Asiam provinciam, & circumfidere, oppugnareq; Leucas oppidum pararet,

pararet, opusq; esset firmâ trabec procerâ, quâ
 arietem faceret, quo muros ejus oppidi quate-
 ret, scripsit ad magistrum ὁ ἀρχιτέκτονα μο-
 λις Atheniensem, sociorum amicorumq; Po-
 Rom. et ex malis duobus, quos apud eos vidisset,
 uter major esset, mittendum curaret. Quo,
 magister architecton, comperto, quamobrem
 malum desideraret, non uti jussus erat, majorem,
 sed quem magis esse idoneum aptioremq; faci-
 endo arietis, facilioremq; portari existimabat,
 minorem misit. Crassus eum vocari jussit, &
 cum interrogasset eum, num, quem jusserat, mi-
 sisset: causis & rationib; quas dictabat, spretis,
 vestimenta detrahi imperavit, virgig; multis
 cecidit: corumpi atque dissolui omne officium
 imperantis ratus, si quis ad id, quod facere jussus
 est, non obsequio debito, sed consilio non desidera-
 to respondeat. Hæc Gellius.

HUNC Cicero ait Jurisconsultum doctissi-
 mum.) Nescio ubi dicat hæc Cicero, cum
 in lib. de Claris oratoribus, L. Crassum,
 non P. Crassum, disertorum consultissi-
 mum dicat, Q. Scævola consultorum
 disertissimum. Nec posset stare L. Crassus,
 cum

cum non fuerit frater P. Mutii: sed P. Crassus.

6. XLI.

Post hos Q. Mucius Publii filius Pont. Max jus civile primus constituit, generatim in libros decem & octo redigendo.

SUMMAR.

- Q. Mucius Scaevola augur, 1. In Aedilitate Curuli leonum pugna dedit. 3. Ejus Consulatus. 4. Dona militum annuam. 5. Pilam recreandi animi cassidibus. 6. Alea & calciculis vacavit. 7. Artifex de sua arte testabitur. 8. Scaevola mors. 9. A Livio discrepat Appianus. 10.

Commentar.

Q. MUTIUS.) 1. Isaugur fuit, de quo Cicero in Laelio: Q. Mucius augur Scaevola. Eo 2. praepotote juris civilis usus est Cicero, quod ipse tradit in Bruto, de quo multa in eo libro scribit. 3. Hic in Aedilitate curuli (ut Plinius lib. VIII. scribit) leonum simul pugnam plurimum Roma dedit. Ante Syllam

Syllam & Q. Pomp. cum L. Crasso Consulatum gessit. Ideo L. Crassus apud Ciceronem in primo de Oratore, Collegam vocat, iis verbis: *Q. Scavola aequalis & collega meus, homo omnium ditissimus, & disciplinâ juris civilis eruditissimus, et ingenio prudentiaq; acutissimus, & oratione maxime limatus atque subtilis, atque (ut solio dicere) juris peritorum eloquentissimus, eloquentium juris peritissimus.*

Q. Scavola (ut Valerius Maximus lib. IX. inquit) optime 6. pilâ luisse traditur: quia videlicet ad hoc diverticulum, animum suum a forensibus ministeriis defatigatum transferre solebat. 7. Alea quoque & calculis vacasse interdum dicitur, cum bene ac diu iura civium & ceremonias Deorum ordinasset. Idem Cicero de Oratore scribit. *Q. Mutius Scavola* (ut Val. Max. ait) legum clarissimus & certissimus vates, quotiescunque de jure Pretorio consultebatur, ad Furium & Casellium 8. qui huic sententia dediti erant, Consultores rejiciebat. Quo quidem facto moderationem magis suam commendabat, quam auctoritatem
minu.

minuebat: ab iis id negotium *potius explicari*
 posse confitendo, qui quotidiano *usu* huius calle-
 bant. Idem Cicero primo de Oratore libro
 de Cornelio Balbo scribit.

PONTIFEX maximus.) 9. In quo Pon-
 tificatu à minore Mario in Senatu occisus
 est, & fluvio immersus, 10. ut *Appianus*
lib. I. Bellorum Civilium scribit. *Livius*
 LXXXVI. libro, in vestibulo ædis Vestæ, dū
 fugeret, necatum tradit. De quo *Lucanus* lib.
 II. Pharsaliæ inquit:

*Te quoq; neglectū violata Scævola dextra
 Ante ipsum penetrare Dea, semperq; calcies
 Mactavere focos, parum sed fessa senectus
 Sanguinis effudit jugulo, flammisq; pepi-*
cit.

Idem *Augustinus* in libro de Civitate Dei.
 §. XLII.

Mutii auditores fuerunt com-
 plures, sed præcipuæ authoritatis
 Gallus Aquilius, Balbus Lucilius,
 Sex. Papyrius, C. Juventius: ex qui-
 bus Gallum maximæ authoritatis a-
 pud

pud populum fuisse Servius dicit. Omnes enim hi à Servio Sulpitio nominantur: alioquin per se eorum scripta non talia extant, ut ea omnes appetant.

Denique nec versantur omnino scripta eorum inter manus hominum. Sed Servius libros suos complevit: præ cuius scriptura, ipsorum quoque memoria habetur.

SUMMAR.

Gallus Aquilius Eques Rom. 1. Prator. 2. Dotes ingenii. 3. Domus. 4.

C. Lucilius Balbus. 5.

Q. Lucretius Vespillo. 6.

T. Annius Velina. 7.

T. Juventius. 8.

Ser. Sulpitius Ciceronis familiaris. 9. Studia. 10. Rhodum profectus. 11. Q. Scaevola antepositur. 12.

Operam dedit discedi causa L. Lucillio Balbo &

C. Aquilio Gallo. 13. Ejus aquilas in Legum interpretatione. 14.

Commentar.

GALLUS Aquilius.) 1. Eques Romanus fuit, clarus juris civilis scientia. 2. Cum esset Prator, & Ciceronem collegam haberet

ret, formulas de dolo malo composuit. Huius meminit Val. lib. vi. Hic de Cicero in Bruto ait. 3. homo acutus & exercitatus, promptus & paratus in agendo, & in respondendo celer. Hic 4. pulcherrimam domum habuit in Colle Viminali, ut Plinius lib. x. II. inquit.

LUCILIUS BALBUS 5. C. Lucilius Balbus homo doctus & eruditus, in agendo & respondendo consideratam tarditatem habuit, ut Cic. scribit. Huius tantos progressus habuit in Stoicis, ut cum excellentibus in eo genere Græcis compararetur. Huius Antiochi Peripatetici de Stoicorum & Peripateticorum convenientia liber multus est.

T. JUVENTUS Huius meminit Cic. de claris oratoribus. Erat in privatis, & in publicis. **Q. Lucretius Vispilla**, & acutus & promptus. Prudens etiã 7. **T. Annius Velina**, & in generis causis orator sanctorum & in eodem genere causarum multum erat 8. **T. Juvenius**, nimis ille quidem lentus in dicendo, & pene frigidus, sed & callidus, & in capiendis causis sagax & versutus, & præterea neo indoctus, & magna cum juris civilis intelligentia.

SERVIVS), Servius Sulpitius Lemonia Ruffus Q. filius fuit: 9. Ciceroni admodum extitit familiaris, quod & ejus ad Ciceronem, & Ciceronis ad eum indicant epistolæ. De quo sic in Bruto scribit: 10. Non enim facile, quem dixerim, plus studii, quam illum, & ad discendum, & ad omnes bonarum rerum disciplinas adhibuisse. Nam & iisdem exercitationibus ineunte aetate fuissemus, & postea 11. unâ Rhodum ille etiam profectus est, quò melior esset, & doctior. Et inde ut rediit, videtur mihi in secunda arte primus esse maluisse, quam in prima secundus. atque haud scio, an par principibus esse potuisset. Sed forte maluit, id quod est adeptus, longè omnium non ejusdem modo aetatis, sed eorum etiam, qui fuissent, in civili esse princeps. Hic Brutus, 12. Am tu, inquit? etiamne Q. Scaevola Servium nostrum anteponeis? Sic enim, inquam, Brute existimo, Juris civilis magnum usum & apud Scaevolam & apud multos fuisse, artem in hoc uno. Quod nunquam affecisset ipsius juris scientia, nisi praeerea didicisset artem, quae doceret rem universam tribuere in partes, latentem explicare

plicare definiendo, obscuram explanare inter-
 pretando, ambiguam primum enuncians, deinde
 distinguere, postremo habere regulam, quâ
 vera & falsa iudicarentur, & quæ quibus
 propositis essent, quæq; non essent consequentia.
 Hic enim attulit hanc artem omnium artium
 maximam, quasi lucem ad ea, quæ confuse ab
 aliis aut respondebantur, aut agebantur. Dia-
 lecticam mihi videris dicere, inquit. Recte,
 inquam, intelligis: sed adiunxit etiam & lite-
 rarum scientiam, et loquendi eloquentiam,
 quæ ex scriptis ejus, quorum similia nunc
 sunt, facile perspicui potest. 13. Cumq; disen-
 di causa duobus peritissimis operam dedisset,
 L. Lucillio Balbo, C. Aquilio Gallo, Galli
 acuti hominis, & exercitati promptam & pa-
 ratam in agendo, & in respondendo celeritatem,
 subtilitate diligentiaq; superavit. Balbi docti
 & eruditi hominis in utraque consideratam
 tarditatem, & in expediendis confutandisq;
 rebus. Sic uterque quod uterque eorum ha-
 buit, & explevit, quod utrique defuit. & in
 Antonianis. Nec 14. verò silebitur ad-
 mirabilis quedam & inenarrabilis & pe-

nè divina ejus in legibus interpretandis, æquitate explicandis, scientia. Omnes, qui è omni etate hac in civitate intelligentiam juris habuerunt, si unum in locum conferantur, cum Servio Sulpitio non sunt comparandi. Neque enim ille magis jurisconsultus quàm justitia fuit. Itaque quæ proficiscebantur à legibus & à jure civili, semper ad facilitatem æquitatemq; referebat, neque constituere litium actiones malebat, quàm controversiam tollere.

§. XLIII.

Servius cùm in causis orandis primum locum, aut pro certo post Marcum Tullium obtineret, traditur ad consulendum Quintum Mucium de re amici sui pervenisse: cumq; eum sibi respondisse de jure Servius parum intellexisset, iterum Quintum interrogasse, & à Quinto Mucio responsum esse, nec tamen percepisse: & ita objurgatum esse à Quinto Mucio. Namque eum dixisse, Turpe esse patritio & nobili, & causas orati, jus, in quo versaretur, ignorare. Eâ velut contumeliâ Servius tractatus, operam dedit juri civili: & plurimum eos, de quibus

locuti sumus, audiit: institutus a Balbo Lucilio: instructus autem maxime a Gallo Aquilio, qui fuit Cercinæ.

* Itaque libri ejus cōplures extant Cercinæ confecti. Hic cū in legatione periisset, statuam ei Pop. Ro. pro rostris posuit, & hodie extat in foro Augusti.

Hujus volumina complura extant: reliquit autem propè centum & octoginta libros.

SUMMAR.

Cercina. 1.

Servii Sulpitii legati obitus. 2.

Forum Augusti. 3.

Commentar.

CERCINÆ) 1. Cercina, ut *Diodorus Siculus* tradit, insula est Siciliae, quæ spectat ad Lybiam, in qua non ignobilis est civitas, & portus non solum mercatoribus utilis, sed longis navibus accommodatus.

IN legatione) 2. Cū M. Antonius Mutinam civitatem, & D. Brutum Consullem designatum obsideret, missus est lega-

tus

tus ad eum cum adversa valetudine Servius Sulpitius, cum L. Philippo & L. Pisone. Qui cum ad Antonium pervenit, antequam mandata Senatus exponeret, è vita discessit.

Ejus *STATUAM* ad hoc lege nonam Philippicam M. Ciceronis.

IN 3. FORO Augusti.) Quod Augustus cum æde Martis Ultoris struxit, & in eo Castorem & Pollucem, cum Victoria & Alexandro Magnæntem Belli imaginem, restrictis à tergo manibus, Alexandro in curru triumphante, insignia Appellis opera dedicavit.

§. XLIV.

Ab hoc plurimi profecerunt: ferè tamen hi libros conscripserunt: Alfenus Varus, Gajus, Aulus Ofilius, Titius Cassius, Aufidi⁹ Tucca, Aufidius Namusa, Flavius Priscus, Gajus Atejus Pacubius, Labeo Antistius Labeonis Antistii pater, Cinna, Publicius Gellius. Ex his decem, libros octo conscripserunt: quorum omnes,

• L • 4 • qui

qui fuerunt, libri digesti sunt ab Aufidio Namusa in centum quadraginta libros. Ex his auditoribus plurimus auctoritatis habuit Alphenus Varus, & Aulus Ofilius, ex quibus Varus & Consul fuit: Ofilius in equestri ordine perseveravit. Is fuit Cæsari familiarissimus, & libros de jure civili plurimos, & qui omnem partem operis fundarent, reliquit. Nam Legibus vicensimæ primus conscripsit de jurisdictione: idem Edictum Prætoris primus diligenter composuit. Nam ante eum Servius duos libros ad Brutum per quam brevissimos ad Edictum subscriptos reliquit.

S U M M A R.

Alphenus Varus exsulore Consul. 1.

Antistius Labeonis libertatis nimirus. 2. 5. Insaniti idem habitus. 3. Legum peritiam. 4.

C o m m e n t a r.

ALPHENUS Varus. I. Hic Cremonensis fuit, qui, abjecta fortuna, quam in municipio suo exercuerat, Romam petiit, magistroque usus Servio Sulpitio, ad tantum pervenit, ut & Consulatum gereret, & publico funere

funere efferebatur. Hujus Alpheni *A. Gellius* & *Porphyrus* meminerunt. *Horatius* de hoc ait.

*Ut Alphenius vaser, omni-
Abjeto instrumento artis, clausaq; ta-
berna,*

Sutor erat sapiens operis.

ANTISTIUS *Labeo.*) *Vit* praetorius,
2. qui pristinae libertatis memor, multa in
Augustum & dixit, & fecit. 3. ob qua infan-
nus est habitus. *Horat.* lib. 1. *Sermon.*

Labeone infamior inter

*Sanos dicatur, & Gell. de hoc sic scribit: In
quadam epistola Attei Capitonis scriptum legi-
mus, Labeonem Antistium 4. legum atque
morum Po. Ro. jurisq; civilis doctrinam apprimè
fuisse. Sed 5. agstabat (inquit) hominem li-
bertas quaedam nimia, & decors, sique eò, ut divo
Augusto principe, & temp. obtinente, ratum
tamen pensumq; nihil haberet, nisi quod justum
sanctumq; esse in Romanis antiquitatibus le-
gisset.*

§. XL V.

*Fuit eodem tempore & Treba-
L. 5. tius,*

tius, qui idem Corneliae maritus
 auditor: fuit Aulus Casellius, qui
 Mutius Volusii auditor: de quo in
 Iulius honorem testamento Publium
 Murem, nepoté ejus, reliquit heredem. Fru-
 strum Quæstorius: nec ultra proficere voluit,
 cum illieriam Augustus Consulatum offer-
 ret. Erat Trebatius pater Casellii. Ca-
 sellius Trebatio eloquentior fuit. Ma-
 gis Ofilius utroque doctior. Casellii copie
 non extant, nisi unus liber *Benedicti*.
 Trebati complures, sed minus frequen-
 tatur.

SUMMAR.

Trebatius Ciceronis discipulus. 1.

Trebatio Cicero Cesaris ambitionem committit.

Gratitudo erga Ciceronem. 3.

Autoritate apud Octavianum. 4.

Cicero ad eum Topica: Horatius Silybium.

A. Casellii de re noticia insignis. 6.

Summa. 7.

Dua ves amara Casellio magnam

curam. 8.

Commentar.

TREBATIUS) 1. Trebatius Ciceronis

nis discipulus fuit, quem Cicero suis epistolis Julio Cæsari amicum reddidit, in quo non luit operam. Nam 3. post bella civilia cum plurimum apud Dictatorem valeret, in præceptorem Ciceronem officiosum se semper exhibuit. 4. Magnâ autoritate apud Octavianum fuit. 5. Ad hunc Cicero librum Topicorum misit, & Horatius primam Satyram secundæ libri.

CASELLIUS) 6. Præstantissimus Juriconsultus, de quo loquitur Horatius in arte Poëtica:

Nescit quantum Casellius è Aulus,

Est tamen in precio. Et Valerius libro VI: Casellius vir juris civilis scientiâ clarus, 7. nisi quod periculose contumax. Nullius enim aut gratiâ, aut autoritate compelli potuit, ut de aliqua eârû rerum, quas Triumviri dederant, formulam componeret: hoc cum judicio victoria, eorû beneficia extra omnem ordinem legum ponens. Idem cum multa de temporibus Cæsaris liberius loqueretur, amiciq; ne id faceret, monerent, 8. duas res, que hominibus amurissime videntur, magnam sibi

L 5. liceu-

licentiam prabere respondit, Senectutem & orbitatem.

§. XLVI.

Post hoc quoque Tubero fuit, qui Offilio operam dedit. Fuit autem patricius, & transiit a causis agendis ad jus civile: maxime postquam Quintum Varium accusavit, nec obtinuit apud C. Caesarem.

Is est Q. Ligarius, qui cum Africæ oram teneret, infirmum Tuberonem applicare non permisit, nec aquam haurire. quo nomine eum accusavit, & Cicero defendit, extatq; ejus oratio pulcherrima, quæ inscribitur pro Q. Ligario.

Tubero doctissimus quidem habetur in juris publici & privati, & consuetudinibusque operis libros reliquit. Sermone etiam antiquo usus, sed non scribens, ideo parum libri ejusque habentur.

Pomponii notatione.

Commentum.

TENERET) Non tenebat amplius Ligarius,

Ligarius, cum eos expulit : sed P. Accius Varus, qui eam occupaverat. Unde in Commentariis belli civilis, à Varo ejectos fuisse Tuberonès legimus. Sed pulsos à Ligario eos fuisse puto, quanquam provinciam obtinuit Varus.

TUBERONEM) scilicet à Senatu missum. 2. Tubero non infirmus erat, sed ejus filius, ut in Commentariis belli civilis legimus.

§. XLVII.

Post hunc maximæ autoritatis fuerunt Attėjus Capito, qui Ofilium sequutus est: & Antistius Labeo, qui omnes hos audivit: institutus est autem Trebatio.

Ex his Attėjus Consul fuit : Labeo noluit, cum offerretur ei ab Augusto Consulatus, quo suffectus fieret, & honorem susciperet ; sed plurimum studiis operam dedit : & totum annum ita diviserat, ut Romæ sex mensibus cum studiosis esset, sex mensibus secederet, & conscribendis libris operam

daret. Itaque reliquit quadringenta volumina, ex quibus plurima inter manus versantur. Hi duo primùm veluti diversas sectas fecerunt. Nam Attejus Capito in his, quæ ei tradita fuerant, perseverabat. Tiberio ingenii qualitate & summa doctrina, qui & cæteris operis sapientiam operam dederat, plurima innovare solent: & ita Attejo Capitoni Massurius Sabinus successit: Labeoni Nerva: adhuc eas diffensiones auxerunt. Hic etiam Nerva Cæsari familiarissimus fuit. Massurius Sabinus in equestri ordine fuit, & publice primus scriptus posteaq; hoc cæpit beneficium dari a Tiberio Cæsare. Hoc tamen illi successerat.

SUMMA.

Suffecti.

Labeonis. 1. Titio juris, & aliquarumq; artium. 2. Titia

Scientia ad juris laqueos evadendo. 3.

Ejus libri. 4. Sororum unde appellata.

Commentar.

SUFFECTUS.) I. Suffecti dicuntur magistratus, qui in demortuorum locum substituti sunt.

LABEO

Labeo ingenii qualitate & fiducia do-
ctrina.) Gellius: Labeo Antistius juris 2. quidē
civilis disciplinam principali studio excoluit,
& consulentibus de jure publicè responsitavit:
ceterarum quoque bonarum artium non expert
fuit. & in grammaticam sese atque dialcticam
litterasq; antiquiores altioresq; penetraverat, la-
tinarumq; vocum origines rationesq; percaltu-
erat, 3. eiq; precipue scientiā ad enodandos
plerosque juris laqueos utebatur. 4. Sunt adeo
libri post mortem ejus editi, qui Posteriores in-
scribuntur. Quorum librorum tres continui,
XXXVIII. XXXIX. XL. pleni sunt id genus
rerum ad enarrandam & illustrandam linguā
Latinam conducentium. Præterea in libris,
quos ad Prætoris edictum scripsit, multa posuit,
partim lepide atque argute reperta. sicut hoc
est, quod in xv. ad edictum libro scriptum le-
gitur: 5. Soror (inquit) appellata est, quod q.
seorsum nascitur, separaturq; ab ea domo, in qua
nata est, & in aliam familiam transgreditur.

Et ut obiter sciamus, ante tempora
Augusti publicè respondendi jus nō à Prin-
cipibus dabatur, sed qui fiduciam studio-

rum

rum suorum habebant, com-
 spondebant: neque responsa u-
 dabant: sed plerumque iudicari
 bebant, aut testabantur, quod
 bant. Primus Divus Augustus
 autoritas juris haberetur, et
 autoritate ejus respondere
 pore peti hoc pro beneficio, et
 optimus Princeps Hadrianus, cum
 ri Prætorii peterent, ut sibi lice-
 dere, rescripsit eis: Hoc non peti
 stari solere: & ideo, si quis fiduciam
 beret, delectari se: populo ad
 dum se præpararet. Ergo Sab-
 sum est à Tiberio Cæsare, ut
 spóderet, qui inequestri ordine
 natu & ferè annorum quinquaginta
 est: Huic nec amplæ facultates
 plurimum à suis auditoribus sus-

Commentar.

OBITER.) Compositum est, ut
 ter, nec significat (ut *Laurentius*
 quidam existimant) specialiter
 vulgò dicitur, incidenter, hoc est, præter pro-
 positum.

positum, quasi in itinere occurrens, *Juvenalis Satyra III.*

— *Aique obiter legat.*

Plinius in prologo Naturalis historiae: *Ego plane meis adici posse multa confiteor, nec potest de omnibus; quæ edidi, nisi obiter cavere, ut illos Flameromastiguo.*

Huic successit C. Cassius Longinus, natus ex filia Tuberonis, quæ fuit neptis Serv. Sulpitii: & ideo proavum suum Servium Sulpitium appellat. Hic Consul fuit cum Quarto temporibus Tiberii, sed plurimum autoritatis in civitate habuit eoque, donec eum Cæsar civitate pelleret, expulsus ab eo in Sardiniam, revocatus à Vespasiano, diem suum obiit.

Nervæ successit Proculus. Fuit eodem tempore & Nervæ filius. Fuit & alius Longinus ex equestri quidem ordine, qui postea ad Præturam usque pervenit: sed Proculi autoritas major fuit: nam etiam plurimum potuit appellari; sunt partim Cassiani, partim Proculejani. Quæ origo à Capitone & Labeone cæperat.

Cassio

Cassio Cœlius Sabinus successit, qui principum temporibus Vespasiani potuit.

Proculo Pegasus, qui tempore Vespasiani Præfectus urbis fuit.

Cælio Sabino Priscus, ab

Pegaso Celsus, patri Celsi Cassii.

Priscus Neratius: quod etiam fuerunt. Celsus quidem Sacerdos.

leno Prisco Aburnus, Valens & Tiberius.

item Salvius Julianus.

SUMMAR.

Cassius Longinus. 1.

Pegasus. 2.

Jabolenus Priscus & Vindius Vindicus, qui fuerunt. 3.

Salvius Julianus Edictum perpetuum composuit. 4.

Helium Pertinacem Imp. interfecit. 5. Eius

imperium. Interitus. 7.

Commentar.

C. CASSIUS LONGINUS, J. C.

dam C. Cassii Longini Jureconfulti memin-
nit *Tranquillus*, cui Drusillam collocatam
Imperator Caligula abduxit. Hunc lami-
nibus orbatum, quod in vetere gentis stem-
mate C. Cassii percussoris Cæsaris imagi-
nem retinisset, Nero interfecit.

PEGASUS

PEGASUS) 2. Hujus Juruenalis meminit Satyra IV.

— *Rapta properabat abolla*

Pegasus, attonite positus modo villicus urbis.

JABOLENUS PRÆSCUS) 3. Hujus meminit *Plinius junior* in Epistolis.

VINDIUS VERUS) Ii temporibus Antonini XII. Imperatoris floruerunt.

ITEM SALVIUS) 4. Hic perpetuum Edictum sub Adriano composuit, ut in Temporibus *Eusebius* scribit. 5. Hælium Pertinacem Imperatorem in Palatio, nemine contradicente, interfecit. 6. Quo occiso, imperium occupavit, & septem mensibus imperavit, postea 7. Severus eum apud pontem Milvianum interfecit.

COMMENTARIORUM
ANTONII GARRONIS
in Pomponium de origine
juris

FINIS.

INDEX
 AUTORUM, QUI IN
 HISCE COMMENTARIIS
 laudantur.

A.

- A**ulius Gellius. *vid.* Gellius.
 Appianus. Pag. 32. 100. 123. 131. 133. 134. 136. 137.
 194. 197. 178. 240.
 Apulejus. 185.
 Aristoteles. 46.
 Asconius Pedianus. 32. 110. 131. 140. 142. 149. 169. 179.
 184. 186. 204. 213.
 Aurelius Arcadius Charisius. 125.
 Aurelius Augustinus. 19. 240.

C.

- Cesar. 253.
 Caper. 171.
 Cato. 461.
 Cicero. 6. 40. 46. 47. 50. 56. 63. 66. 67. 69. 71. 99. 108.
 120. 122. 126. 131. 133. 143. 145. 183. 184.
 186. 189. 211. 212. 219. 225. 226. 227. 229.
 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239.
 240. 242. 243. 244. 247.
 Curtius. 8.

Dem-

I N D E X.

D.

- Democritus*. 234.
Diodorus Siculus. 132. 201.
Diomedes. 171. 246.
Dionysius Halicarnassensis. 11. 15. 17. 22. 26. 29. 32. 33.
 35. 36. 40. 42. 47. 50. 55. 56. 58. 69. 75. 77. 78. 79.
 82. 94. 96. 98. 100. 101. 102. 105. 113. 120. 124.
 126. 132. 133. 134. 140. 144. 157. 169. 170. 171.
 172. 173. 199. 193. 205.

E.

- Ennius*. 53. 203. 216.
Eusebius. 36. 39. 119. 124. 131. 173. 206. 225. 239.
Eutropius. 131.

F.

- Fabius*. *vid.* *Quintilianus*.
Fenestella. 188.
Festus Pompejus. 26. 32. 35. 36. 38. 52. 53. 55. 65. 70. 75. 76.
 94. 107. 133. 140. 141. 141. 143. 152. 150.
 184. 187. 198. 203. 216. 219. 223.
Florus Epitom. 58. 64. 190.
Florus. 36. 39. 132.

G.

- Gellius*. 3. 35. 62. 65. 68. 69. 96. 111. 137. 141. 184. 207.
 221. 227. 236. 249. 255.

H.

- Halicarnassensis*. *vid.* *Dionysius Halicarnassensis*.
Helius Lamprius. *vid.* *Lamprius*.
Hieronymus. 7.
Horatius. 14. 215. 249. 251.

I.

- Iavolenus*. 107.

Italicus

I N D E X.

Italicus. vid Silius Italicus.
Julius Solinus. vid. Solinus.
Justinus. 39.

L.

Juvenalis. 6 53. 257. 259.
Laërtius. 234.

Letus. 33.

Lampridius. 1.

Laurentius Valla. vid. Valla.

*Livius. II. 15. 22. 26. 28. 29. 32. 36. 40. 42. 49. 50. 53. 55.
 58. 60. 61. 62. 63. 78. 79. 80. 94. 95. 97. 98. 101.
 102. 104. 105. 106. 108. 111. 118. 121. 122. 123.
 124. 126. 132. 133. 144. 149. 157. 169. 170. 171.
 181. 182. 184. 185. 187. 189. 197. 208. 212. 214. 215.
 217. 220. 221. 231. 240.*

Lucanus. 49. 192. 207. 240.

Lucretius. 143. 216.

M.

Macrobius. 66. 98. 147. 223.

Marcellus. 179.

Marcus Porcius Cato. vid. Cat.

Marcus Varro. vid. Varro.

Martialis. 3. 221.

Mela. 195. 225.

Modestinus. 152. 198.

N.

Nonius Marcellus. 101. 186. 222.

O.

*Ovidius. 15. 38. 48. 69. 101. 147. 172. 173. 189. 201. 203.
 219.*

Padianus. vid. Asconius Padianus.

Panius

I N D E X.

Paulus. 171.

Persius. 221.

Plautus. 40. 103. 171.

Plinius. 3. 8. 51. 62. 63. 65. 76. 192. 195. 200. 218. 221. 235.
238. 242. 257.

Plinius Nepos sive Junior. 15. 35. 36. 46. 16. 91. 171. 173. 181.
196. 198. 215. 259.

Plutarchus. 11. 14. 17. 18. 19. 22. 26. 28. 29. 32. 33. 55. 56.
59. 69. 75. 96. 97. 100. 101. 108. 109. 111. 120. 121.
126. 132. 133. 134. 136. 140. 141. 147. 148. 170.
171. 183. 184. 187. 196. 197. 200. 209. 214. 227.

Pompejus Festus. *vid.* *Festus Pompejus*.

Pomponius Latius. *vid.* *Latus*.

Pomponius Mela. *vid.* *Mela*.

Porphyrius. 249.

Q.

Quintus Curtius. *vid.* *Curtius*.

Quintilianus. 8. 47. 95. 199. 216. 226.

R.

Ruffus *vid.* *Sextus Ruffus*.

S.

Sallustius. 197.

Seneca. 120. 124.

Sergius Honoratus. 6. 30. 79. 143. 184. 201. 203.

Sextus Ruffus. 40. 191. 193.

Silius Italicus. 98. 193. 220. 225.

Solinus. 4. 201. 193. 194.

Strabo. 3. 2. 25.

Suetonius Tranquillus. 53. 126. 187. 189. 199. 200. 202.
213. 214. 258.

Tacitus.

I N D E X.

T.

Tacitus. 148. 150.*Terentius.* 40. 71.*Thucydides.* 192.*Tibullus.* 48.*Tranquillus.* vid. *Suetonius.**Trogus Pompejus.* 194.

V.

Valerius Maximus. 60. 62. 63. 111. 135. 184. 190. 197

199. 227. 231. 234. 239. 242. 251.

Valla. 103. 256.*Varro.* 11. 26. 32. 52. 58. 107. 119. 120. 140. 141. 143. 145.

151. 171. 172. 186. 190. 216. 219. 229.

Venulejus. 103.*Virgilius.* 6. 7. 48. 148. 192. 201. 204. 221.*Alpianus.* 47. 74. 94. 144. 148. 150. 151. 171.

F I N I S.

CLMADI

CUNRADI zum Böhnen Notula.

Itulum \downarrow Ad Antiquitatis
cognitionem habet ingressus
Notularum ex data occasio-
ne ab Inscriptionum usu heic
Autorum sensu atque verbis,
arcescere antepagmenta. Colore ergo phæ-
nico, qui exuberantiam splendoremque
significat ruboris. A. Gell. 2. N. A. 26 &
3. c. 9. ac veluti violasflammea flagrat, An-
ton. Tylesius libro de Colorib. c. 10. docta
olim antiquitas in librorum $\text{E}\mu\eta\alpha\varphi\alpha\iota\varsigma$
(quod & nunc servatur) notandis uteba-
tur, Tyles. d. l. c. ult. indeque eas Titulos
appellabat, quasi Tutulos, à Flaminica-
rum capitisornamento, quod vitta purpu-
rea innexa crinibus fiebat, Festus in Tutu-
lum. Has verò prædicto colore à veteribus
in honorem memoriamque Phœnicum,
quos literarum credebant inventores, in-
M signita-

dignitas arbitrantur. Tylesius d. c. ult. &
 Rayn. Corfus 2. Indagat. jur. c. 2. n. 2. Sed
 in librorum capitibus non sine ornamentis
 factas, Hier. Magius r. misc. r. 4. vel distip-
 tionis facilioris gratia, qua memoria com-
 modé juvatur, & inveniendæ quæ annotavi-
 mus, probatur facultas, consignari solitas,
 Petrus Gregor. Tholos. in preliud. opt. ICt.
 L. 2. c. 23. n. 2. Salmuth in not. ad r. Pancirol-
 tit. de characterib. literar. verb. in initio il-
 lustrate. De Rubricis infra.

. FF] Digesta cum duplici ff. scribantur, et
 si adferuntur causæ: vid. Alciat. 3. dis-
 punct. 16. Cujac. 12. O. ult. alios. Luc. Joan.
 Scoppa 1. Collect. 9. duplici ff. pingi ait,
 quod Justinianus ea tandem fieri fecerit,
 hoc est, in ordinem brevitate in que dige-
 stam ex indigesta Legum copia redaxerit,
 quod primum Cos. Pompejus cœperat, de-
 inde M. Crassus, mox C. Cæsar. Obiter no-
 to, Leges olim quoque ab initis allegatas,
 Carrio 1. Emendat. 8.

Libro sing. Enchiridii] Catalogus Pan-
 dectis Florentinis præfixus exhibet Sex.
 Somponii libros *Exurgidior* duntaxat du-
 os:

55: verum rubricæ Legum ex Pomponio
desumptarum præter hocce librum Enchi-
ridii singularem editum evincunt; argu-
mento est hæc L. nostra, L. 2. ff. de J. & J. &
239. de V. S. De aliis ipsius libris Ge. Eber-
tini in Explicat. hujus tit. cap. 48. n. 20.

Pomponius] vid. Aymar. Rivall. hist. J. C.
lib. 5. pag. 337. Edit. Mogunt. 1530. Forster.
hist. J. C. R. lib. 2. c. 79. Indices jur. var. La-
pide, Augustini & Freymonii §. Sextus
Pomponius. pag. 434.

Lampridius] in Alexandro Severo, ubi
editionis diversitas in Edit. min. Lugd. 1551.

Pag. 2. Domitius Ulpianus] Lamprid. in
Alex. Sev. pag. 341. & 372. Lactantius 5. In-
stit. 11. in fi. *Domitius, inquit, de officio Pro-
consulis libro VII rescripta Principum ne-
faria collegit, ne doceret, quibus poenis adfici
porteret eos, qui se cultores Dei confiteren-
tur.* Dn. Benckendorff. repet. L. 2. præmis.
1. de R. J. Ebertin. hæc cap. 52. n. 3. Forster.
in hist. Ju. Civ. lib. 2. 77. & alii. Hiero. Ma-
gius Ulpianum Adrianis temporibus floruisse
tradit 4. misc. 6.

Africanus] Cujacius 7. Q. 2. Africa-

num ad Adriani imperium refert, explosa
Lampridii opinione. Hujus responsa adeo
obscura, ut in proverbium abierit Lex A-
fricani, i. e. difficilis *Sebast. Medic. de LL.*
& stat. p. 1. quæst. 4. n. 3.

Papiniani] Paulus l. 40. lecta. D. d. reb.
cred. Magius 2. misc. 1 r. Cuj. 7. O. 2.

Paulus Pata.] Lamprid. in Severo pag.
349. Dn. Benckend, in rep. l. 1. p. 1. n. 3. 9.
& rep. l. 2. præm. 1. n. 2. 6. & seqq. de R. J.

Quos ad Sabin, misit] Quid verba hæc,
ad Sabinum, item ex Sabino, ex Minicio,
significent, tradit Jac. Curtius 2. Conject.
2. tom. 1. Ant. Augustin. 1. Emend. 6. Hæc
spectant, quæ Laur. Valla præfat. 6. Eleg.
commentatur.

Ex quib. nihil præter ossa] Quæ uno ob-
tutu cernes in Indicibus juris variis Labitti,
Angust. & Freymon. Eberlin. h. t. Vide Valla
præfat. 3. Eleg.

Pag 3. Carnem temeritas] De ea con-
queruntur Jo. Lud. Vives 7. de cansl. corr.
art. qui est de J. civ. corrupto M. Ant. Mu-
retus Epistolâ com. in h. t. præfixâ. Ant.
Contius. 1. Lect. subsec. 9. Govean. 2. var.
27. Nic. Cisner. Epist. de Jurispr. dign. &

Duareni operib. & Orat. de vetér. I C. alii.
 Sed ditis cōviciis prosequuntur Franciscus
 Amelinus Parisi lib 1. Restitution, iuris tit.
 2. & Ant. Faber 35. Errorum pragmat. 2.
 contra quos Treutlerus epist. dēdic. Vol. 2.
 Disputat. Oswaldus Hilliger præfat. vol. 1.
 Donelli enucleati, & ibi lib. 1. c. 1. Timæus
 Faber disp. ad Inst. 17 θ. 1. Gregor. Lopez.
 in præfat. lib. singul. animadv. & cap. 7. n.
 4. Juris majestatem, ac ejus Compositorum
 vel ipsius Justiniani auctoritatē asseruerūt :
 qua de se quid sentiā, dixi in Triboniano.
 Enchiridiō dici pot. man.] I Ctorū sumus
 circa verborū origines, proprietates & differ-
 rētiās labor, ut cōstat ex tit. de V. S. ex Herē-
 nii Modestini diff. l. 9. & infinitis LL. Quinti-
 tili. 5. c. ult. in fi. & 12. c. 3. Gell. 13. 10 Vall.
 in d. præf. lib. 3. Bleg. Aon. Palearius Orat. 1.
 in. h. Muræn. Val. Guil. Forster. tr. de inter-
 pret. jur. 1. c. 2. & 1. Obs. 11. Wower. de Po-
 lymanthia c. 19. Erenb. 1. de fœder. 3. Cartio
 2. Em. 10.

Martialis] Epigr. 2.

August. quod. opus] Ad Laurentium.

Plinius] præfat. nat. hist. ad Vespasianū.

Ad princip.

Juris originem] Ut sunt tria tempora, ita
 ordo rerum tribus momentis consertus est.
 Habent enim omnia initium, incrementum,
 summam, Quintil. 5. c. 10. med. Nihil est
 enim simul et inventum & perfectum, Cic.
 in Brut. p. 203. E. Edit. Goth. 1596. quemad-
 modum neque ulla disciplina aut ars, qua sin-
 gulari consummata sit ingenio, Colum. 3 de
 re rust. 1. quum nemo omnia possit scire, M.
 Varro 2, de re rust. 1. in pr. nec quisquam
 omnium est, quod possit in primordio sui per-
 sci, Apul. 1. Florid. in pr. Hinc non solum
 Historicis familiare, rem ab origine dedu-
 cere, Justinus 2. hist. pr. Liv. 7. c. 2. fi. sed &
 Jureconsultis, L. un. D. d. off. prat. & L. un.
 D. d. off. quaest. cum sim.

Pag. 4. Legulei] Cic. 1. de Orat. p. 188.
 Varro 5. de L. L. n. 7. verb. legere. Sic ho-
 mines inter oleum & vinum occupati, ap.
 Senec. epist. 15. Libratioli, ap. Cic. Orat.
 pro Corn. Balb. pag. 716. Formularii ap.
 Quintil. 12. c. 3. fi. vid. Cato de re rust. c. 64.
 & 144. Pag.

Pag. 5. Civitatis] Differentiam civitatis
 & urbium, quam tradunt Grammatici, non
 semper observari, vult Barptolomæus Bar-
 rientus Observat. sylva cap. 12. Alb. Gen-
 til. Lect. Virgil. c. 8. Udal. Zasius comm. ad
 h. L. verb. Civitatis: Sed consulenda hodi-
 erna Politicorum schola.

Sine lege, sine jure] Justinus 34. hist. 1.
*Expedire omnibus dicunt, ut singula civita-
 tes leges suas & sua jura habeant.* Cicero
 Or. pro Domop. 577. si. *Fueris sane tribu-
 nus plebis in jure quam lege.* Vid. Vall 4. El.
 48. Sic mores & leges sæpius conjūgi ostē-
 dit Dn. picc. dec. 16. Obs. histori. cop 1 Juris
 verā Etymologiā Magius 4. misc. 1. indagat.

Sine certa lege] De Germanis Pomponi-
 us Mela lib. 3. c. 3. *Ita, inquit, in viribus ha-
 bent, adeo ut ne atrocitatis quidem pudeat,
 tantum hospitibus boni mitesq; supplicibus.*
 At hoc Melæ seculo: nostro, in Legibus
 præsertim municipalibus, Olivarius in
 Schol. ad d. l. Melæ. De populis Cyrenaicæ
 provinciæ idem Mela lib. 1. cap: 8. *Quar-
 quam in familias passim & sine lege dispersi,
 nihil in commune consultant, &c.* Pag.

Pag. 6. Servius] ad allegatum versum
Virgilii pag. 493. Ed. Basil. Seb. Henricp.
1586: ubi & hoc adjicit: *Jus ad non scriptum
etiam pertinet, Leges ad jus scriptum.*

Juvenal. sat. 2.] v. 72.

Cicero] 2. de Invent. p. 13. Cujus sensum
hoc loci expressit Gatto. Confer Cic. 2. ad
Herenn. n. 21. & seqq. Frøtherum in Sulpi-
tio. Quintil. 7. 5. Arod. 1. rerum judicat. 1.
Corrasium 2. de arte jur. Ant. Clarum Syl-
vium præfat. com. ad Leges Regias & XII
tabb. Eguinarium Baro. ad L. 1. D. de J. & J.
Vivem prælect. in Leges Cicer. & ad Aug.
de Civitate Dei. 2. 17.

Religio] Sylvius dicto com. capite 1. &
seqq. Corrasius allegatol. c. 6.

Pag. 7. Manu] Hoc significatu sumitur
in L. 4. de J. & J. & in præ Inst: de libert. & c.
VI. Æneid.] in fine medii.

Pag. 8. Plinius 2. N. H.] cap. 10.

Idem] Plinius citato libro c. 7. si. Legen-
dum contra min. Sic Solinus (quem Plinius
simiam & mimum maximum vocat Bar-
tolomæus Barrientus Annot. sylva. c. 3.) in
Polyhistore c. 28.

Curtius IV.] In Ed. Bas. apud Henricp.
1556. hæc referuntur libro 9. pag. 324 ubi
Glareanus. In aliis libro 7.

Idem] Curtius d. l. paulo post,
Quintil. I.] c. 11.

§ II.

Pag. 11. Livius I.] c. 13.

Plutarchus in Romulo] pag. 52. Editio.
Francof. cum notis Xylandri.

Halicarn.] libro 2. pag. 82. med. & 83. Ed.
Francof. operâ Sylburgi 1586.

Varro] Confer 4 de L. L. n. 9.

Inferius] pagina 29.

Cum Romulus] ex Livii libro 1. c. 8 &
§. seqq.

Asylum] De jure asylorum vide sing. tr.
Dn. Georgi Rittershusi amici fraternè co-
lendi Augustinū 1. de Civitate Dei 34. ibi-
que Vivem.

Pag. 12. Consualia] De Consualibus, hu-
dis Neptuno sacris, Varro 5 de L. L. n. 3.
M. Ant. Sabellicus annot. in Livii librum
1. Sylvius dicto com. c. 15. Rosinus 4 antiq.
Ro. 22.

Irati] De Justitia causæ Romulæ vide
 sjs M. Minucii Felicis Octavium, & libros
 Alberici Gentilis de armis Rom.

Pag. 13. Tarpejum] Consule Pancir. libr.
 de Quatuordec. regionibus. Ro. Reg. 6. 9.
 capitolium antiquum.

Quisites] Vid. Jac. Durât. Casellius F. va-
 riar. 17. Vives ad Aug. 1 de Civ. Dei. c. 6 & 24
 lib. 2 c. 15.

Oppido Sabin.] Ex autore de viris illu-
 str. c. 10. in Romulo. Festus Paulus Diacono
 conjunctus in Curis.

Pag. 14. Plutar.] in Romulo. pr. & Paral-
 lelism 36.

Idem] Plut. in Rom. p. 36. fi.

Pag. 15. Plinius Nepos] seu Autor de
 vir. illust. c. 1. in Proca.

Livius] lib. 1. c. 3.

Lausum Ovid.] 4. Fast. pr.

Ægestum Dionys.] lib. 1. p. 62.

Iliam] Plutarchus in Rom. p. 37. Dionys.
 lib. 1 p. 62. Liv. 1 c. 3.

Quarto dein. an. ut Dionys.] lib. 1 p. 62.
 fi: & 63.

Pag. 17. Antho ut Plutar.] in Romulo.
 P. 37.

In Sylviam sœvire] Vestales Impudicæ
 cur in terra defoderentur, docet Casellius
 2. var. 2. iisque vivis defossis panem & lac
 appositum, Gul. Cantor, 7. nov. lect. 6.

Dionysius] Quem vid, lib. 1. p. 63 pr.

Pag. 18 Eis ut Plutar.] d. p. 37 med.

Et lupa] ex Dionys. lib. 1 p. 65. & 66.

Pag. 19 Pallantium] Solin. Polyhist. c. 2
 Virgil: 8 Æn. pr. Varro 4 de LL. n. 8 Liv. 1 c.
 5. Pancirol. de Quatuord; reg. urb. Rom:
 reg. 10.

Plutarchus] in Rom. p. 38. 39.

Pag. 22. Livius] lib. 1 c. 4 cum seqq.

Plutarch.] in Romulo.

Mortuo] ex Dionys. 1 p. 72 & seqq.

Urbe condita] Quid urbs, unde derive-
 tur, quo olim ritu ædificata, & quando cum
 oppido conveniat, tradit Lucius Joann.
 Scoppa 1 Coll: c. 28 Hip: à Collib: de in-
 crem. urb. c. 1. Cornel: Wittel: in Merul. c.
 19. Aratrum muris inductum, quum amit-
 terent jus civitatis, probat Jo. Castalio var.
 lect. cap. 10.

Pag. 23 Bonas aves] Romam auspiciis
 conditam, regnum su. ceptum, & postea

omnes dignitates, docet Sylvius *com. ad*
ll. reg. c. 10. Val. Maxim: 2 c. 1. pr.

Pag 25 Acca *aur.*] De ea Plutar: *probl. 35.*
 Celerem] Videatur Autor de viris ill. in
 Proca Plutarchus *probl. 27. Lex ult. de re-*
rum divis. Eleganter Polydorus Rapa de
noct. temp c. 19 Dixia Vindicta turbati
militiæ ordinis.

Pag 26. Varro] *4. de LL. n. 4 & 32 & li-*
bro 8. n. 27 & 35.

Livius] libro *1. c. 7. Edisserui in tract. de*
Nominibus.

Dionys.] lib. 1. p. 8 & lib. 2. p. 78. *med.*
 Plutarchus] in *Rom. pr.*

Pompejus] Festus *(sched. à Pomponio*
Lato relictis verb. Romulum. & Paulo
Diac. conjunctus in Romam. Edit. Gothof.
1602. Plutarchus probl. 60. Solinus Polyh.
c. 1 & 2.

Plutarchus in *Romul.] p. 44. med.*

Pag. 27 *Militares legiones] Consulendus*
omnino Henr. Savilis Angli comment. de
Militia Romana.

Pag. 28. *Patres conscripti.] Plutarchus*
problemate 58.

Livius] libro *1 c. 8.*

Patri-

*Patricii*que] *Gul. Canterus* 2. *Novarum*
le&. 24. *Sylv. d. com. c. 24*. *Andreas Kniché*
de jure territorii c. 1. n. 176. cum seqq

Livius] libro 1 c. 13.

Plutarchus ius] in *Romulo* p. 52.

Pag. 29. A Romulo Ramn.] *Infrap.* 141.

Luco] *vid. Luc. Joannes Scoppa* 1. *Col-*
lect 18. *Sylvius* c. 3.

Halicarn.] libro 2 p. 82 & seq.

Supra] pag. 11.

Conditæ urbe] *De anno urbis conditæ,*
Solinus Polyh. 2. *Atque anno quolibet di-*
em natalitium urbis Romæ celebrandum
docet Quintilianus Mandosius in annali-
bus casibus n. 22. Pictartus Orat. Academi-
ca 10. *de natalitis veterum.*

Pag. 31. Ubi verò hæc] *Pergit Dionysius*
libro 2 p. 85. fi.

Pag 32. Quinque ut Festus Pomp.] Pau-
lo Diac. conjunctus in Centumvitalia. &
in Curia. ubi Goth. Adhibe Petrum Nan-
nium 10. *misc. 6. Scoppam* 1. *Collect. 18.*
Gruterum ad librum 1. Livii, verb. Tribus
ut ego. p. 32. Ed. Francof. 1609. Sigonium
1. Emendat. 40. Robortellum 2. annotat.

37. Augustinum ; de Civitate Dei. 19. U-
bi Vives.

Appianus 1. de bel.] p. 23. Editionis mi-
noris Lugd 1560. & p. 58.

Asconius Pæd. 2 in Verrem actione 1ta
Oratione p. 18, Editionis Venet. in ædibus
Aldi & Andreae Asulanæ. 1522. Verba hæc
sunt: *Romilia, nomen est tribus, ablativica-
sus, ut sit ex Romilia. Tribus enim urbana
rusticaq; omnes XXXV. numerantur, ex qui-
bus aliquam necesse est, cuiusq; ordinis fue-
rit, Civis Ro. obtineat. Moris autem fuit,
cum aliquis civis Ro. ostendendus esset. signi-
ficaretur aut prænomine suo, aut à nomine,
aut à cognomine, aut à cognatione, aut à tri-
cu, in qua censeretur, aut à Curia, aut à Cen-
sura, aut si eras Senator eques Ro. à Curia sua.*

Livius] ut colligere est ex ipsius libro 1, c.
13. & Flori Epit. Liv. libro 2.

Pompejus] d. l. in Centumvitalia. & in
Curia.

Varro] 4. de L. L. n. 32. Valla in Rauden-
sem verb. Curia.

Pompejus] d. l. in Curia.

Curiones] vide Phil. Beroaldi Annot. c.

31. Brodæum 6. misc. 10. Joannem Rosinũ
 3. Antiq. Rom. 13. Barthium Adversar. libro
 XI. c. 6. Jacobi Pontani Progymnasiorũ. La-
 tinit. vol. 3. parte post. prog. 4. v. Curiones.

Pag. 33. Pomponio Læto] Non memini

me in ipsius libellis de Antiquitatibus ur-
 bis Romæ, de Romanis magistratibus, Sa-
 cerdotis, Jurisperitis & Legibus legere, nisi
 hoc ex libelli de Magistratib⁹ cap. 1. colligat
 Garro. Floruit verò Pomponius circa An-
 num æræ Christ. 1472. calculo Bucholceti
 & Calvisii in Chronolog. Adscribam quæ
 de Pomponio ridiculè recenset Ludovicus
 Vives in Miscellaneis de veterum consue-
 tudine epistolari §. De Authoribus Episto-
 lar. Pomponius Lætus, inquit, puritatis fuit
 adeo studiosus, ut nec Græcè quidem scire
 voluerit, ne quid alienum sonaret, aut ad-
 misceret linguæ illi Quiritium. Ita & verba
 habet electa, & dictionem satis castigatam.
 Imò tantum fuisse admiratorem Romanæ
 vetustatis, ut Christiano Petri nomine re-
 secto, se dixerit Pomponium: celebrasse na-
 tale in Urbis, & coluisse Romulum, seque
 Dictatorem nominasse: Quoties marmor
 aliquod

aliquod vetus offodiebatur ex urbis ruinis,
 illacymalse : rogatū, cur id faceret; Admo-
 nitus, respondisse, temporum meliorum
 ploro, referūt Bucholcerus & Calvisius di-
 cto loco. De aliis alibi.

Leges quasdam] De Legibus tamē Regis
 quam XII. tabb. vide sæpe laudatum
 Clari Sylvii Commentarium : Paulum
 Manut. de Legibus Romanis. Jacobum
 Typotium de Justo.

Plutarchus] in Romulo p. 55. ubi Xy-
 lender in Annotat. num. 19. recte Prolium
 non Clavium vertendum contendit.

Dionysius] libro 2. p. 95.

Ut idem ait] dicto libro 2. p. 96. & seq.

Pag. 35. Plinius Nepos] c. 3. in Num.

Dionysius] libro 2. p. 98. in pr.

Festus Pompeius] Paulo Diacone con-
 junctus in Parici Quaestores.

Si quis] infra p. 198. & 199.

Idem Festus] in Pellices.

Gellius] 4. Noctium Atticarum 3.

Leges aliorum invenies apud Dionysium
] libro 2 & seq. Sylburgium ad finē Di-
 onysii p. 780. Velcurionem in notis ad Li-

vium

vium. Eberlini com. ad hunc titulum c. 4.
Forsteri Historiam Juris Civilis.

Nisi apud Dionysium] libro 3. pag. 178.
Confer Eberlinum heic cap. 37.

Pag 36. Lavius] l. c. 34. Explicui mentem
in Triboniano meo.

Dionysius] libro 3. p. 184. & seq.

Plinius Nepos] c. 6. in Lucio Tarquinio
Prisco.

Strabo] libro 3. Geogr. p. 219. Editionis
Casaub.

Alii] Zonaras tomo 2. Annal. p. 12. Plin-
ius 35. N. H. 3. & 12. Macrobius. 1. Satur. 6.

Strabo] citato loco.

Plinius Nepos] c. 7.

Eusebius Tempor.] sive libro poster.
Chron. p. 125. Editionis Scalig. Lugd. Bat.
1606.

Dionysius] libro 4. p. 211 & seqq.

Florus] l. 6. 7. pr.

Livius incertum] libro 1. c. 46. med. Dif-
ferit hac de re Forsterus 1. Obs. 7. Muretus
com. heic. Eberlinus heic c. 4.

Festus Pomp.] Paulo Diacono con-
iunctus in Priscus Tarquinius.

Dionysius] libro 3. p. 184 & seq. Livi-

- Livius] libro 1. c. 34. pr. & libro 4. c. 3.
 Strabo] libro 8. p. 378.
 Pag 38. A Corintho] Adde Vallam 4
 Eleg 185.
 Ovidius 1. Trist.] Elegia 9. pr.
 Festus] Paulo Diacono conjunctus in
 Corinthiensis.
 Pag. 39. Eusebius in Temp.] scilicet Hieropo-
 ster. Chron. p. 76 & 81.
 Florus] 2. c. 16.
 Justinus Epit. 34.] c. 2. Strabo 8. p. 361
 & 381.

§ III.

Exactis] Cuivis imperii speciei esse a-
 gnaram labem fatalem docet Sylvius prae-
 fationis capite 3. in Com. ad Leges Regias,
 Sicuti Loca & tempora fatalia quibusdam
 fuisse ex Historiis notat Piccarrus deinde
 V. capite 6.

Lege Tribunitia] Rittershufius gemi-
 num hujus loci eruit sensum com. LXII
 tabularum proleg. capite 4.

Pag. 40. Solinus] Polyh. t. 28. ed ibi O-
 livarius testatur, in veteribus Codicibus le-
 gi CCXLIII. atque ita corrigendum hunc
 locum.

Sextus Ruffus] Libello de historia Romana ad Imp: Valentinianam. Atqui hunc auctorem Festum Rufum appellatum contendit Meibomius.

Dionysius] libro 1. p. 61.

Livius] extremo libri 1.

Inferius] p. 80 & seqq.

Plautus Aulul.] actu 3. scena 1.

Terentius Andr.] prologi fi. & Hecyra prologo.

Tullius Phil.] 2. p. 846, notante Gothofredo.

§ IV.

Pag. 42. A Livio] libro 3. c. 31. fi. Sylvius in dictæ præfationis c. 3.

Dionysius] libro 10. p. 676. fi.

Livium] libro 3. c. 31. cum aliquot seqq.

Pag. 46. Infra] p. 154. & 213.

Græcis civitatibus] Jus civile Ro. bonâ parte sumtum ab Atheniensibus, docet Muretus 19. variarum lect. 8. Veruntamen *dissimilitudo civitatum, varietatem juris habeat necesse est*. Cicero pro Corn. Balbo p. 720. *& gentibus proprii mores sunt, nec tam in barbaro, Romano, Græco probabitur est,*

est, similiterq; etiam Civitatum Leges, instituta, opinioniones habent differentiam. Neque idem ubiq; aut licet aut decorum est. Quis etiam in qua quicque civitate queratur interest. Moribus enim & Legibus differant. Quintil. 5. c. 10. Deniq; non ead. omnibus sunt honesta atq; turpia, sed omnia majorum institutis judicatur, Æmil Probus seu Cornelius Nepos in præfat. Nec infrequens apud Historicos mentio est Legum ab aliis gentibus petitarum.

Aristoteles in Meteor] Confer libri 1, caput ult.

Plinius Nepos] c. 1. in Proca.

Cicero pro Cluentio] p. 385. Eleganter Plutarchus ad Principem indoctum. Quis ergo imperabit Principi? Lex, omnium Rex mortalium, &c. Amnianus Marcellinus 14. hist. Leges vocat fundamenta libertatis & retinacula sempiterna; uti Valerius Maximus 6. c. 3. pt. varia pœnarum genera appellat utilia regum munimenta.

Pag. 47. Pro Cœcinnâ] p. 328. Quintilianus 5. c. 10. Ciceroni verò, ut tempori & causæ serviret, Jus Civile in Oratione pro

Murana extrenuanti, sufficienter respon-
sum est ab Aonio Paleario Orat. 1. in Mu-
ran. quam approbavit Alciatus Epistolâ
hac de re ad Palearium scripta.

Eburneas] Leges XII. tabb. incisane fu-
erint tabulis eburneis an æneis, tradit
Scoppa 1. Collect. 14. Sylvius de præf. c. 3.
See Leges in ligno incisas primitus, deinde
in ære, vult Joannes Brodus 4. misc. 12.

Diouysius libro 10.] p 681.

Quintil. 6.] capite 4. med.

Ulpianus de Legatis 3.] l. 52. liberor. pr.

Paulò post] d l. § 7.

Hierom. in Cantic.] seu latina versione

Canticorum c. 7. v 4.

Pag. 48. Ovid] 3. Metam. fabula 8, med.

Virgilius] 3. Georg. pr.

Tibullus] 3. Eleg. 4. med.

Pro] Ex Festo Paulo Diacono conjun-
cto in Pro.

Virgilius] Ecloga 8.

Soli pro portis] Virgilius 12. Æn. fi.

Sabat pro templo] 8. Æn. fi.

Hincaltas] 3. Æn. fi.

Pag. 49. Lucanus] libro 3. Pharsal. pr.

Livius libro 8.] c. 14. fi.

Na-

Naves] Naves rostratae unde dicitur, tradit Brodæus 4. misc. 13.

Pag. 50. Dionysius] libro 10. p. 678.

Livius] lib. 3. c. 34. ff. 35 & 37.

Abequicurilibus) Gilbertus Cognatus ob mendam asterisco hunc locum notatum reliquit. Servius super V I I. ÆN. vers. Hi Fescenninas acies, æquosque Faliscos, sic notat p. 1237. *Fescenninum oppidum est Campania, ubi nuptialia inventa sunt carmina. Hi autem populi originem ducunt ab Atheniensibus. Faliscos Halesis condidit. Immutato H. in F. Falisci dicti sunt; sicut febris dicitur, quæ antea hebris dicebatur, &c. Faliscos autem dixit; quia populus Ro. missis Decem viris ab ipsis iura feccialia collegit, & nonnulla supplementa duodecim tabularum accepit, quas habuerant, Nam ab Atheniensibus decem habuerunt tabulas.* Vide Hier. Magium 1. misc. 8.

Crassus apud Cic.] 1. de Orat. p. 181.

Hermodorū] Meminit Cicero 5. Tusc. p. 276. & 13. ad Atticum 21. Simplicius comm in 1. Phys. narrat, Hermodorū Platonis sodalem librum scripsisse de de-

cretis ipsius, sed ~~ante~~ inferiorem fuisse necessum est. Adde Corasius & Zassii ad hunc commentar.

Pag. 51. Plinius] c. 3.

Ephesus] Vide Melam l. c. 17.

S. V.

Pag. 52. Varrone] 4. de l. l. numero 32
Valla in Raud. in Scisti uti foro.

Festus] cum Diacon. in Forum.

Forum boarinn] Livius 24. c. 10. Valerius Max. 1. c. 6.

Suarium] Lege Pancirolli comm. ad 2.

Novit. uti l. 100. Ro. c. 12 & De quatuordecim reg. urbis Ro. reg. 7. § forum suarium.

Romanum] Pancirollus citato l. reg. 8.

Augusti] infra § 48. Plinius 36. N. H. 15.

Suetonius, August. cap. 29. Pancirollus
3. reg. 8 § forum Caesaris.

Nervæ] Quod & Transitorium dictum,

Ande Schottus & Hieronymus ex Capu-
gnano parte 2. Itineris Italiae c. 8. Pancirol-
lus de Quatuordecim & c. reg. 4. § forum

transitorium, & reg. 8. § forum Nervæ Tra-

jani.

Pag. 53. Pompej.] cum Diacono in Fo-

rum,

Ennius

Ennius] *Estat in corporis veterum Poetarum Lat secundae editione Antel. Allobr. apud Crisp. 1611. Inter versus Ennii et variis Grammaticis n. 357. Ex quo Gellius lib. 16. c. 19. Mox, inquit, de more cantus. (scil. Arso) amictus, ornatus. stans in puppis foro, curmen, quod oritur in ducitur, voce subtilissima cantavit.*

Livius I.] c. 35. fi.

Juvenalis Sat 3.] in fine vers. 219.

Sueton.] in Octavio c. 35.

§ VI.

Pag 54. Interpretandi] Vid. Dn. Vultejus ad §. Responsa prud. Inst. de J. N. G. & C.

Pag. 55 Dionysius] libro 2. p. 132. fi.

Livius] libro 1. c. 20.

Plutarchus] Numâ p. 118. pr.

Festus Pompej.] cum Diacono in Maximus pontifex. Adde Sylvium super allegatum capite 7. cum duobus leg.

Livius] [dicto libro 1. c. 20.]

pag 56. Plutarchus] in Numa p. 118. med.

Cicero 2. de Orat.) p. 205.

Dionysius] libro 2. p. 132 & 133.

pag 58. Pontifices) pontificatum maximum usurpatum Romanis Principibus jam inde à Julii & Augusti temporibus tradit Jacobus Nicolaus Loënsis misc: Epiph. lib. 4. c. 23, De Pontificis etymologia Gilb. Regius 1. Enantioph. 28.

Livius libro 10.] c. 9.

Varroni] 4. de LL, n. 15.

Dionys.] libro 2. p. 132.

Pag. 59. Plutarchus] in Numa p. 118.

Pag. 60. Livius & Valerius Max.] Vide hæc paginam 61. & 62.

§ VII.

Pag. 61. Infra] § 36.

Livius libro 9.] c. ult. in pr.

Pag. 62. Val. Maximus 2.] c. 5. §. 2.

Plinius libro 33.] c. 1. med.

Gellius 6.] c. 9.

Livius 9.] c. 29.

Pag. 63. Tull. 1. de Or.] p. 180.

Libro 6. ad Att.] Epistola 1. med. Citatur infra p. 182.

Idem Plinius] d. 1. 33. c. 1.

Non scribunt Livius, Valerius, Plinius] uti colligitur ex locis supra adductis.

Plinius] d. l. 33. c. 1.

Livius verò] d. l. 9. c. 29.

Valerius] d. l. 2. c. 5.

Infra] pag 229.

§ XIX.

Pag 64. *Secederet*] *Vives ad Augustinum 2. de Civitate Dei c. 18.*

Pag 65. *Gellius XV.*] c. 27. *De origine Plebiscitorum Jo. Mercer, 2. Opinion. 15.*

Plin. XVI.] c. 10 pr.

Festo Ppmp.] cum Diacono in *Promul-*

Pag. 66. *Nundinis*] *Deiis Sylvius commentario ad Leges regias c. 5. Valla 3 Eleg. 5.*

Macrobius] i. *Saturn.* 16.

Cic. i. Anton.] p 824.

Pag. 67. *Paulò post*] p. 828.

§ IX.

Senatus consultum] *Quintil. 5. c. 2. fi.*

Pag. 68. *Gellio*] libro 10. c. 20. *Sylvii com ad Leges regias c. 9. Mercer. 2 Opin. 9.*

Turba] vide *Vallam 6. Eleg. 61. Lucanus 3. Pharsl in pr.*

Phœbea palatia complet Turba patrum.

Pag. 69. *Cicero in Catone maj.*] p. 544. *Festu. cum Diacono in Senatores.*

Plutar.

Plutar. in Ro.] p. 44. Idem; An seni sit gerenda Resp. n. 26.

Ovid. v. Fast.] in pr.

Dionys.] libro 11. pag 86.

Gell. XIX.] cap. 7. in med.

Quod duob.] ex Gellii libro XIV. c. 7. adde eundem lib. 111. c. 18. Paulum Manutium de Senatoribus Ro. § de potestate habendi senatus. Jac. Pontanum Progymn. Lat. vol. 3. parte post. progym. 15. Jac. Nicol. Loensem VIII. mitc. Epiphill. 20 ubi similiter explicat, quid sit referre ad Senatam, mos referendi, *jus quintæ relationis. Rosinum Antiquitatum Rom. libro 7. c. 5. cum Dempsteri Paralip. &c.

§ X.

Pag. 70. Prætoris] Valla IV. Eleg 84. Quis Exconsule, Expræfecto, Expræatore, Exquæstore, vide apud Castal. Variarum c. 15. Forsterum tractationum Justinæarum disp. 1. thesi 13.

Festus Pomp.] in Magistrare. ubi Gothofr. Albericus Gentilis Lectionum Virg c. 4.

Magistratus] Vid. Jo. Calvini complementum Lexici perfecti. Joan. Sarius Zamolcus

moscus de Senatu Rom. Joac. Perionius de
Magistrat. Ro. & Græcor. De magistratibus
majoribus & minoribus tractat Sylvius
comm. ad Leges regias c. 10. Utrum magi-
stratus & publici ordines in causis publicis
federint coronati, tangit Jacobus Durant,
Casell. 1. Varior. 19.

Edicta] Ex Cicerone Quintil. lib. V. c. 10.
*Si finem Prætoris Edicto adferunt Calenda
Januarii, cur non initium quoque Edicti in-
scetur à Calendis Januarii.* Cæterum Edicta
Magistratum Camillus Boëllus integro
tractatu explicavit. Sylvius præfat. com. ad
LL. Reg. c. 1. De his vocibus, Bonum fa-
ctum, quas Romani omnibus publicis edi-
ctis præfabantur Loëns 4. misc. Epiph. 23.

§ XI.

Pag: 71. Ulpianus] L. 1. ff. de Constit.
Princip. De Lege Regia, cujus hoc loco fit
mentio, videatur Marii Salomonii de Prin-
cipatu liber VI. Oratio Scipionis Gentilis,
Læsius & Justus Eccardus de Lege Regia.
Henrici Berenhard Romanus Princeps ex
Lege Regia informatus. Dn. Erasmus U-
gepaur Exercitationum Justin, 1. Quest. 15.
Walther. 2. misc. 29.

Pag. 72. Pro Lege] In frontispicio de
Inscriptionum colore nonnulla præmissi,
paucis subnectendum, Sacratissimas olim
quoque Leges minio aut alio rubro colore
notatas, Juvenalis, qui Domitiani Imp. ævo
floruit, *satyra 14. V. 192.* indicio,

Per legerubras Majorum Leges.

Simili modo Fabius Quintilianus coæ-
vus *lib. XII. Inst. Orat 3. in fi.* meminit: Quo-
rum alii se ad album ac rubricas transtule-
runt; & formularii ac, ut Cicero ait, *legulej*
quidam esse maluerunt. Quibus subjicit
Adr. Turneb. 4. *Adyers. 5.* Ecce hic album
pro Pratorio jure dixit, rubricas pro jure ci-
vili, quod XII. tabulis continebatur: ut &
formularios ad Pratorias retulit formulas;
legulejos ad XII. tabularum leges. Quin &
Prudentius, Valentiniani I. & Theodosii
Magni, ejusque filiorum temporibus cla-
rus contra Symmachum *lib. 2. circa fi.*

*Que qui constituunt, dicant cur condita
sit Lex* (ent.

*Bis-sex in tabulis, aut cur rubrica mine-
Que phibet peccare reos, quos ferrea fata
Cogunt ad facinus? N 3 Ubi*

Ubi rubricam pro Lege poni, quia Lex illi signatur, mecum adserit Caspar Bartheius *Advers. lib. 14. c. 4.* Principes namque, qui in omnibus rebus μεγαλοπρέπειαν quandam adfectarunt, etiam hoc colore uti voluisse videntur, ut quo paludati & ocreati in acie, *Val. Maximus 1. c. 7.* & facta mentione, agnoscerentur, eodem Leges etiam in pace radiarent, atque ita iis veluti majestas accresceret: maximè temeratoribus sanguineum supplicium vel ipse Edictorum fulgore denunciarent, Marq. Freherus *Orat. de Constit. Imp. inter ceteras Jur. civ. part. excell.* Color enim ille, ut qui cognationem habere cum sanguine videtur, bellum, quod de Celtarum flavo colore adfert Clemens Alexand. 3. *Padag. 3.* sive poenam minatur. Nil tamen prohibet, si addamus, Imp. rubro etiam colore signum ruboris, qui virtutis est color, ut dicere solebat Cynicus Diogenes, teste Beroaldo *com. ad 1. Apul. de Asin. aur. pag. 65.* elicere, ac per hoc medium remediumque leniori viâ virtutis flammam naturæ malitate suppressam excitare.

citare, igniculosque justitiæ in animis hominum magis accendere conatos, Sanæ Imp. Leo sacri encausti usum soli sibi reservavit, eoque rescripta, constitutiones, atque adeo subscriptiones notari duntaxat fas esse judicavit. *L. 6. sacri. C. de divers. rescript. ubi Gothofr. Pancirollus 1. Rer. de per d. & invent. tit. de Encausto.* Id quod Codici Justiniano propter utilitatem sanctionis insertum, *arg. vers. 2. de novo Cod. fac.* plenissimum robur ex Constit. de Justin. Codice confirmando obtinuit. Puspureus enim color Principis est proprius, Guido Panciroll, *comm. ad 2. Notie. ver. imp. Ro. c. 22. n. 9. 12. 29. & passim.* Quanquam Imp. Constantinus Rectoribus provinciarum encausti usum concesserat, ut apparet ex *L. 4. extraordinariorum. C. Theodos. de extraord. si-ve ford. muner.* Verùm Imperatoris in pupillari ætate adhuc constituti nomine Tutor viridi colore subscribebat, *Pancir. d. 1. de Encaust.*

Quemadmodum autem JCrus librorum inscriptiones, initia sive capita, in more positum, Rubricas vel Titulos appellare, uti

ex Pauli lib. 63. ad Edictum, de quo in L. 2. § 3. vers. recuperanda. ff. de Interdict. colligere est, Dn. Goedd. rubr. de Verb. signif. n. 1. Salmuth. in not. ad Pancirolli tit. de character. liter. Verb. minio illustrare: Ita etiam in suis scriptis, de quorum triplici genere agit Ant. Augustinus 1. Emendat. 6. initia aut Leges, quarum interpretationem in iis susceperat, rubro colore insignire eosdem consuevisse, locus Persii, qui Neronis tempore vixit, Satyr. 5. vers. 89. aliquam Insuper conjecturam adferre posse videtur:

*Vindictâ postquam meus à Pratore recessi,
Cûr mihi non liceat, iussis quodcunque
voluntas,*

Excepto, si quid Masur. Rubrica vetavit.
Ad quem videndus Turnebus d. lib. 4. Advers. 5. qui post in hunc concludit modum:
*Denique, ut quod sentiam, semel loquar, ad
ornatum ita miniare solebant Leges & au-
thoritatem: nec in minacibus tantum crimi-
naq; vindicantibus id facere, sed in omnibus.
Rubrica quoque illustrabat & insignebat
Imperatorum sacra scripta. Idem in iure
Pratorio non fiebat, nec in eo iure, quod à
Prudenti-*

*Prudentium interpretatione profuxerat, ut
suspitor. Hac enim conjecturis omnia nitun-
tur eruitis ex auctorum lectione.*

§ XV.

Pag. 73. Junius Brutus] Sic legendum
docet Baptista Egnatius Racemat. in vari-
os autores cap. 7.

Pag. 74. Videns Romulus] Dionysius li-
bro II. pag. 86. med.

Metellus] Vide Plutarchi Romulum
pag. 42. fi. & Coriolanum pag. 401. in fi.

Pag. 75. Valerius Antias] Apud Dionysii-
um d. pag. 86. fi.

Pompejus Festus] in Celeres.

Dionysius] d. pag. 86. in fi. & 87.

Plutarchus] in Numa pag. 116. in pr.

Pag. 76. Festus Pompejus] in Celeres.

Pag. 77. Dionysius] libro IV. pag. 264.
in pr.

Pag. 78. Livius] lib. I. cap. 56. in fi.

Dionysius] libro IV. pag. 265.

Livius refert] d. l. i. c. 56. in fi.

Dionysius] d. pag. 265. Huc referendum;
quod Suetonius in Cæsare cap. 7. & Cicero
in Bruto n. 34. pag. 300.

Plinius XV.] cap. ult. in med.

Primus Consul filios] vide Liv. 2. c. 5. & infra Garronem pag. 97.

Pag. 79. Anno luxerunt] Livius 2. c. 7. vide Florum Epit. Livii libro 2. pr.

Dionysius] IV. pag. 266. fi.

Livius] 1. c. 59. med.

Servio] XII. Æne. ad vers. *Authorige audendi &c.* pag. 1747. A. Vide Vallam 4. Eleg. 32. & Janum Parrhasium ad versum Virgilii 3. Georgic. *Troje Cynthius autor:* ubi docet, auctorem non eum, qui tantum facit, sed qui primus suadet, jubetve, ut aliquid fiat: multa que fieri posse ab aliquo, alio tamen auctore, qui nihil agat.

Livium] 1. c. 17.

Pag. 80. Livius] 1. c. 57. 58.

Pag. 82. Dionysius] libro IV. pag. 262. in fi. & 263.

Pag. 83. Ubi conjuraverunt] Dionysius d. lib. IV. pag. 267. pr.

Pag. 85. Quæ vero sequi] Dionysius IV. pag. 168. pr.

Pag. 87. Ut autem nomen] Dionysius IV. pag. 269. pr.

Creetur

Creetur. Rex aliquis] Rex sacrificulus appellatus est, qui ea sacra, quæ reges facere assueverunt, fecisset. Festus Paulo Diac. conj. in Sacrificulus. Vide Plutarchum proble. 63.

Pag 90. Ubi verò loqui] Dionysius IV. pag. 275. circa fin. & 276.

Pag. 92. Itum est Ardeam] Livius I, in fi. § XVI.

Pag 94. Consules] De iis August. de Civitat. 5. c. 12. Unde dicantur vide Quintil. I. c. 10. circa fi. De eorum jure habendi Senatus Jac. Nicolaus Loensis miscell. Epiphill. lib. VIII. cap. 20. Plurima, quæ hunc § illustrât, collegit Gothofr. ad L. I. § 5. vers. Casum. verb. insignia, A. de postuland. Christ. Ohemius de Consulibus aliisque Magistratibus.

Livius] I. in fi.

Dionysius] libro IV. pag. 276.

Penes] Vide apud Vallam VI. Eleg. 54.

Ulpianus] L. penes. 63. D. de V. S.

Festus Pompejus] in Apud.

Pag 95. Cicero in Bruto] num. 117. pag. 333. in med.

Quintilianus in gladiatoro] Sen in Oratione pro filio contra patrem, quæ est nona, in princ. Quas orationes quamvis pseudo Quintiliani cujusdam esse putet Rudolphus Fornerius in orationum quotidianarum 2. Quintiliano tamen easdem adscribit Joan. Lodovicus Vives in præfatione Declamationis, qua Quintiliano respondet pro Nervera contra cæcum.

Cicero ad Heren] pag. 50 B.

Ut diximus] supra pag. 91. in fi. & 92.

Livius] 2. c. 1. in med.

Idem ait] d. 1.

Pag 96. Dionysius] libro V. pag. 278. in pr.

Idem Dionys.] lib. V. pag. 292. in fi.

Lictoribus] De iis vide Petrum Nannium IV. misc. 21. Cur, qui fasces gerunt, Lictores dicantur? tradit Plutarchus problem. 67.

Gellius XII.] cap. 3.

Plutar in Rom.] pag. 58.

Pag. 97. Problematibus] Probl. 67.

Lictores] Silius Italicus libro IX, pag.

*Isq; ut Varronem procul inter praelia vidit,
Et iuxta sagulo circumvolitare rubenti
Licetorem.* Et libro X. pag. 242.

*Hæc rebus facies in honora sinistris: (tum
Non aquila, non signa viris, non Consulis al-
Imperium, non subnixæ licetore secures.*

Livius] 2. cap. 5. vide supra pag. 78. hîc.

Erant Licetores Cosf. XII.] Vide Alex. ab
Alex. 2. genial. dierû 14, circa fi. ubi & alia.
Pag. 98. Livio] 1. c. 8.

Dionysius] libro III. pag. 196. Habentur
eadem apud Florum 1. cap. 5. Cæsar apud
Sallust. in Conjurat. Catilin. pag. mihi 46.
ibi: *Majores nōstri.*

Macrobiûm] 1. Saturn. 6. pag. 262. in fi.

Silius] libro VIII. circa fi. pag. 200.

Fasces erant] Ex Plinii XVI. c. 18. videat-
ur Joannes Baptista Pius Annotat. poster.
cap. 14. Porro caligis purpureis solos Impe-
ratores, aureis Consules, sericis patricios u-
fos in publico fuisse tradit Petrus Pithæus
1. sub. 16.

Pag. 99. Cicero III. de LL.] in princ. No-
nius Marcellus c. 1. n. 91. Confer Livium
libro III. c. 56.

Ni interfuerint X anni] **Contrarium** in
 Mario Plutarchus pag 50. -

Rabirio] pag. 433 in fi.

Planco] pag. 633. in fi.

Comitiis] vide Vallam in Raud. pag
 657. in fi. Macrobius pag. 333. Mos in Co-
 mitiis fuit, exquirere sententiã optimorum
 civium de Candidatis, ut cum populus au-
 dieret, quid illi sentirent, suffragio suo eos
 crearet Consules, quos laudari videret ab
 optimis viris, Franc. Robortel. lib. 1. Annot.
 29. Quid verò inter se differant Tribu-
 ta, Curiata & Centuriata Comitia, expli-
 cat Petrus Nannius X. misc. 6. Robortellus
 2. Annotat. 31. Sylvius com. ad Leges Regi-
 as cap. 9. 10. & 11. Cæterùm Comitia non
 habita fuisse Romæ Jove tonante, fulgu-
 rante, docet Beroaldus Annotat. cap. 44. ad
 versum Lucani V. Pharsal.

*Nec cælo servare licet, tonat angure sur-
 do.* Et eorum tria vitia fuisse, fulgere, tona-
 re, fulgurare, Aldus Manutius libro 2. de
 Quæsit. 5. Comitiaque impedita, cum ser-
 varetur de cælo, latè idem Manutius libro
 1. de Quæsit. 9. Dénique de Divisoribus in

Co-

Comitiis tradit Beroaldus Annotationum
cap. 91.

Suffragiis] De suffragiis per albos ingros-
ve calculos, videatur Joh. Baptista Pius An-
notat. poster. c. 91. Per testulas ibid. per
pontes, Beroald. Annotat. 6.

Petituri] Cur qui magistratum pete-
bant, ex more id absque togis in indusio fa-
cerent, tradit Plutarchus problem. 49.

Pag. 100. Auspiciisque] Consules creati
urbano auspicio docet Silvius c. 10. in fi.

Plutarchus in Mario] Pag. 50. in fi. Ap-
pianus 2 de bello civili pag. 164. in pr Edit.
Minor. Quintilianus VI. cap. 2. *Persuasit,*
nihil esse ad presentem rerum statum utilius
quam pridie Cal. Januarias ingredi Consula-
tum.

Appianus 2. de bel.] pag. 139. Sallustius
in Conjur. Catil. pag. 15. *Post paulo Catili-*
na pecuniarum repetundarum reus prohibi-
tus erat Consulatum petere, quod intra legiti-
mos dies profiteri nequiverit. Quin alteri ex
Consulibus senatum cogere haud licuisse,
adherit Appianus 2. de bello civili pag. 141.
ibi: Senatus, cum nemo illum convocasset.
(non

(non enim alteri ex Coss. id agere licebat) ad
 Bibuli progressus domum &c.

Consulatun] vide L. un. D. de offic.
 Consul. Bodinum 1. de Rep. 4. Carolum
 Sigonium 1. de antiquo jure civil: Rom. c.
 10. Tacitus XI. Ann. 22. *Apud majores, in-*
quit, virtutis id primum fuerat, cunctiq;
civium, si bonis artib. fiderent, licitum petere
magistratus: ac neetas quidem distingueba-
tur, quin prima juventa consulatum ac dicta-
turas inirent. Nihil ominus tamen Salustio
autore d. l. pag. 20. Pleraque nobilitas in vi-
dia estuabat, si Consulatum, quamvis egregi-
us, homo novus adeptus foret &c.

Tandem etiam] Novell. Justin. LXXXI.
 cap. 1.

Annorum numerus] A Consulatum Or-
 dinatorum sive Majorum Consulatum
 annorum series numeratas, non autem à
 Consulibus suffectis, docet Franc. Ferd. de
 Cord. in Didascal. cap. 16. Jos. Castalio de-
 cad. 1. observ. Sic Imp. Constantinus in L.
 1. C. Theod. de Constitut. Princip. & edict.
 ait: *Si qua post hac Edicta sive Constitutio-*
nes sine die & Consule fuerint deprehensa, au-

do.

Et oritate careant. Adde L. 4, si qua, C. de
div. resc. Valent tamen relata in corpus Ju-
ris, Constit. de nov. Cod. §. 2. & Constit. de
Justin. Cod. conf. §. 3. Alex. ab Alex. 3. Ge-
nial. diet. 3. Quin & Consulium nomina
appensa vasis vinariis, ut de vini ætate con-
staret, docet Brodæus 1. misc. 3.

Supra ex Dionys.] pag. 22.

Consulerent] Valla 5. Eleg 40.

Pag. 101. Ovidius] Lib. Heroidum epist.
1. pr.

Livius] princ. præfationis.

Nonius Marcellus] cap. 1, n. 91. Idem in-
fra pag. 186. hinc.

De LL. Varro] IV. ca. 14.

Plut. in Rom.] pag. 45. fi.

Dionysius] V. pag. 292 fi. & VII. pag.
448. pr.

Livius] 2. c. 8. in pr. libro 3. cap. 55. &
10. cap. 9.

Plutarchus] in Poplicola pag. 187. fi.

Idem Dionysius] d. pag. 292 fi. vide c. 3.
de potestate Senatus Ro. temporibus Reip.
lib. 2. Disput. Vinc. Cabotii.

Pag. 102. Alio loco] libro V. pag. 334. pr.

Livius

Livius X.] cap. 9. pr.

Livius eod.] d. 10.

Pag. 103. Valla] III. Eleg. 69.

Aliquando] ut notat Longolius ad d. l.
Vallæ.

Venulejus] L. 224. D. de V. S.

§ XVII.

Pag. 104. Censur] Quid sit, videatur Val-
la in Raudens. pag 683. fi. Quid Censores,
Censitores, tradit Paulus Bursius 3. Subtili-
tat. 3 Radulphus Fornerius 1. Rerum quo-
tidian. 27.

Livium] 3. c. 3. fi. & cap. 22. pr.

Alios] Gell. IV. N. A. 20. Tacitus 1. An-
nal. c. 21. Edit. Curtii Pichenæ. Francof.
1607. & XIV. Annal. c. 26.

Pag. 105. Dionysius] libro IV. pag. 220
& 221. Adde Pancirollum ad lib. 2. Notit.
utr. Imp. c. 10.

Livius] 1. c. 42. med.

Censa dic] Hæc Livius habet libro 1. c.
44. med.

Secundus census] Ex Dionysii libro V.
pag. 293. pr. & Pomponio Læto de Magi-
strat. Rom. c. 21.

Ter-

Tertius census] Ex Dionysii libro V. pag. 338. med. & Læto d. l.

Pag. 106. Livius] IV. c. 8. loco hac ipsa pagina allegato.

Livio in IV.] cap 8. Placet, quæ ex Ludovicii Carrionis lib. 2. Emendat. cap. 5. contraxi, hæc inserere: *Munus Censorum fuit non tantum civis cuiusq; facultates censere, & de eorundem moribus cognoscere, sed etiam vectigalia publica locare, publicasq; tabulas conservare,* Cicero in ficta illa, libro de Legib III. lege, *Viarum publicarum curam suscipere: agrum certâ lege fruendum; publicas etiam ades & faciendas & reficiendas locare: quibus Leges duæ videntur appositæ, quarum prima erat, ut ades inspicerentur, & factum opus probaretur, altera, ut ædificia essent sarta tecta.* Symmachus lib. 1. ep. 12. *Censorum notio fuit spectare opera, que locassent.* Vide Vivemad Augustinum de Civitate Dei 2. c. 9.

Pag. 107. Varro de LL.] libro IV. n. 14. & libro V. n. 9.

Et de vita Po. Ro.] Sic apud Nonium Marcellum cap. 12. n. 5. In priori editione scriptum

scriptum erat *de vita Patrum*. Sed hæc ta-
lia in ea occurrebant plurima errata. •

Juvenus] in L. III. D. de V. S. Antè
legebatur, Modestinus. Adde Noniam
Marcellum c. 4. n. 88. & c. 3. num. 76.

Pag. 108. Livius IV.] cap. 24. med.

Plutarchus in Coriol.] in pr.

Livius ait] IV. c. 8. in pr.

Regimen] Salsustius in Conjur. Cat. pag.
20. Et Appianus I. de bello civ. pag. 38. in li.

Cicero 3. de LL.] in pr.

Pag 109. Plut. in Emilio] pag. 497.

Equitib. auferre equos] Plutarchus a-
poph. 22.

Et in M. Porcio Cat.] vel in Cat. Majorè
pag. 626 in pr.

Pag. 110. Ascon. Pæd. I. act. in Ven.]
Quæ divinatio dicitur: pag. 4. Item Appia-
nus I. de bello civ. pag. 41. In Saturni tem-
plo Censores injurandum subire opus erat.
Cur verò Censoris autoritas necessaria in
sacris Hercules fuerit, tradit Sylvius com-
ad Leges Regias cap. XIV.

Pag. III. Val. Max. 2.] cap. de Censoria
nota. 4.

Gellium] 4. c. 8. 12. & 20. & lib. VII. c. 18.

Livium] I V. c. 24. &c.

Alios] Exemplum ex laudato supra ad pag. 108. loco Sallustii & ex Plutarcho ad pag. 109. &c. pete.

Plutarchus] in Catone Maj. pag. 626.

Livius L/X.] vel Epitom.

Plutarchus in probl.] probl. L.

Livius lib. V.] cap. 31.

§ XIX.

Pag. 113. Dictatores] De iis vide And. Knichen de Jure territorii cap. 1. n. 338. cum seqq. Lud. Vivem in argumento & Oratione 1. ad Corn. Syllam, ne deponat Dictaturam: & in Orat. 2. ut deponat eam.

Dionysius] libro V. ex pag. 324. med. & p. 326. pr.

Pag. 114. Romani verò] Dionys. lib. V. pag. 327. in fi. & 328.

Cum variæ dic] Dionys. lib. V. pag. 333. med. & p. seq.

Pag. 116. Tollendam] An Consules se abdicarint creato Dictatore, vide Franc. Robortellum 2. Annotat. 28. Sigonium 1. Emendat. 32.

Pag. 117. Tandem post multa] Dionys.
lib. V. pag. 336. pr.

Pag. 118. Videntur autem] Dionys. d. p.
336. fi.

Licinius autem] Dionys. lib. V. p. 337.
med.

Statim ubi] Dionys. lib. V. p. 338 pr.

Livius] 2. c. 18. in pr.

Pag. 119. Eusebius in Temp.] libro per-
ster. pag. 130. Olymp. LXIX. ann. 1.

Varro de LL.] libro IV. n. 14.

Pag. 120. Plutarchus in Marcello] pag.
567. med.

Ead. Dionysius] libro V. pag. 336. med:

Cicero de fin. bo.] III. pag. 120.

Seneca in Epist.] Epistola 108. circa fi.

Varro] de LL. libro IV. n. 14.

Pag. 121. Livius] VII. c. 17. in med.

Plutarchus] in pr. pag. 323.

Pag. 122. Dictator] Idem refert Appia-
nus 1. de bello civ. pag. 12. 13. 26.

Cicero 111. Leg.] in pr.

Livius XXV II.] cap 5. circa fi. Libro
IV. cap. 31.

Pag. 123. Appianus lib. 1.] pag. 107.

Livius

Livius] Epito. 89. Idem Infra allegata
pag. 197.

Appianus] d. l. i. pag. 108.

Ut Livius VII.] cap. 3. med. De eo ex
Pierii lib. 48. de sacris Ægyptiorum sic re-
fert Quint. Mandosius in Annalibus Casib.
num. 2. *Clavus apud Ægyptios annum si-
gnificabat. Erat & alterius generis clavus,
qui Septembrib. Idib. figebatur per annos sin-
gulos in sacrarum adinum parietibus ad an-
norum numerum colligendum: quia parvus
tunc erat usus; isq; clavus annalis nuncupa-
batur.*

De quo Livius VII.] cap. 28. med. Li-
bro verè VIII. cap. 23. med. ut Dictatorens
Comitiorum causam mitteret.

§ XIX.

Pag. 124. Magistri] Magistro equitum
jus habendi Senatus fuisse ostendit Jaco-
bus Nicolaus Loënsis misc. Epiphill. 8. c. 20.

Seneca in Epist.] d. Ep. 108.

Dionysio) pag. hinc 118.

Liv.) pag. hinc 119.

Euseb.) pag. hinc 119.

Magister equitum) Ex Varrone IV. de

LL. n. 14.

Pag.

Pag. 125. Praefectorum praetorio) De iis
Knichen de Jure praetorii c. 1. n. 152. cum
seqq. Guid. Pancirol. comm. in 1. Notit.
utr. Imp. c. 1. §. 8022. ubi de praefectis praeto-
rio in oriente & lib. 2. c. 2. ubi de praef. praet.
in Occidente. Joan. Ferrius integro tracta-
tu. Walther. 1. misc. 19. Obiter addo statu-
ere Freherum in fine Sulpitii sui ipsos Ser-
nissimos Principes Electores repraesentare
Praefectos praetorio. Sed vide Zieritz de
princip. praerogat. §. 6.

Aurelius Arcadius) in L. un. D. de off.
praef. praetor. Antea legebatur Modestinus.
Disciplinae milit) Pomp. Laetus de Mag.
Ro. c. 8.

Pag. 126 Sueton) in vita T. Flavii Vespasi-
ani filii, cap. 6.

Ubi a. imperium) Ex Pomp. Laeti d. off.
Plutar. in Pomp.) In Fabio Max. haec re-
periuntur pag. 327 in fi. Idem tradit Plutar.
probl. 81 intra hic p. 134. alleg.

Dionysius) vide librum V. pag. 339. &
lib. XI. p. 701. in med.

§ XX.

Pag. 128. Secessionis) Ex Plutarcho in
Coriolano pag. 397.

Pag. 131. Ita Tribuni creati] De Tribu-
 nis plebis vide Knichen de jure territ. c. 1.
 .490. cum seqq. Augustinum de Civ. Dei
 c. 18. Lud. Vivē declam. V. adversus acta
 Syllæ jam mortui. Idem Vives Vigilia in
 somn. Scipion. circa princ. ait: *In Rep. no-
 stra, intercessione & unica illa Tribuni ple-
 bi voce, Veto, antiquantur rogationes, im-
 pediuntur Leges, turbantur Senatusconsult-
 a, tolluntur decreta jam & constituta.*

Dies] Ex Pomp. Læti cap. 18. de Tribu-
 nis pleb. Adde Dionysii lib. VI. pag. 410.
 med. Sigonium 1. Emendat. 18.

Et in loco] Dionys. VI. pag 411.

Hæc potestas] Ex Pomp. Læto d. c. 18.

Appianum] 1. de bel. civ. Florum 3. c. 13.

Cic. in Or. pro Corn. de maj.] verba Ci-
 ceronis apud Asconium Pædianum com-
 mentatione in Orat. Ciceronis pro Corne-
 lio de Majestate sic habent, pag 59. & 60.
*Tanta igitur in illis virtus fuit, ut anno XVI,
 post reges exactos propter nimiam dominati-
 onem potentium secederent, Leges sacratas
 ipsis sibi restituerent, duos Tr. crearent, mon-
 tem illum trans Anienem, qui hodie mons sa-
 cer*

et nominatur, in quo armati confederant,
 aeterna memoria causa consecrarent, itaque
 auspiciato postero anno X. Trib. plec. omniis
 curiatis creati sunt. His Ciceronis verbis
 statim subjungit Asc. Padianus; Juducor
 magis librariorum hoc loco esse mendam, quā
 ut Ciceronem parum proprio verbo usum es-
 se credam. Illo enim tempore, quo loquitur,
 quod fuit post XVI. annos, quam reges exacti
 sunt, plebs sibi leges sacras non restituit.
 Nunquā enim Tri. ple. habuerat, sed tum pri-
 mum eos constituit. Numerum quidem an-
 norum post reges exactos qui id factum est
 diligenter posuit qui fuit A. Verginio Trico-
 sto, L. Verrurio Ceturino COSS. Caterum
 quidem non duo Tribuni ple. ut Cicero dicit,
 sed quinque tradunt creatos tunc esse, singulos
 ex singulis classibus. Sunt tamen qui eundem
 illum duorum numerum, quem Cicero, po-
 nant, inter quos Tudianus, & Pomponius
 Atticus, Liviusque noster, idem hic & Tudia-
 nus adjiciunt tres praeterea ab illis duobus col-
 legas creatos esse. Nomina duorum sunt haec,
 qui primi creati traduntur L. Siccinus, L.
 F. Velutus, Lavinus, C. F. Patriculus, Reli-
 qua

quæ pars hujus loci pertinet ad secundam con-
 stitutionem tribunorum & decemvirorum
 finium imperium, & breviter & aperte ab
 ipso dicitur, nomina sola non adicit, quis ille
 ex. X. viris fuerit, qui contra libertatem vim-
 dictæ dederit, & quis ille pater contra cuius
 filiam id decrevit. s. quod ut ipse Pompo. La-
 tissime refert in lege. 2. Vers. Virgin. de Ori-
 gine jur. notissimum est; decemvirum illum
 Appium Claudium fuisse, patrem autem
 Virginis. L. Virginium, unum hoc tantum-
 modo explicandum, quo loco primum de se-
 cunda secessione plebis de hinc concordia fa-
 cta sic dicit. Tum interposita fide per tres
 legatos amplissimos viros, Romam arma-
 ti revertuntur, in Aventino confederunt, in-
 de armati in capitolio venerunt. decem viri.
 ple. Pōti. q. magistrat⁹ nulluserat, creaverunt,
 legatūres, quorū nō minima non ponit, si fuerūt.
 P. Tarpeius, C. Julius, P. Sulpitius omnes con-
 sulares. Pōtifex Maximus fuit M. Papirius.
 Eutropius] libro 1. Breviar. hist. Ro. §
 Sexto decimo.

Eusebius in Temporibus] Sive Chro-
 nicorum libro posteriore pag. 130 Olymp.
 LXXI. ann. 3. O 2. Cic.

Cic. pro Corn.] Loco paulo ante allegato.

Aſc. Pædianus] verba integrè hîc relata. Appianus 2. de bello civ. pag. 148, ibi *Verùm illi urbe egredienti multa &c.*

Pag. 32. Livius] lib. 2. c. 33. p.

Florus] Epit. Livii 2.

Plutarch. in Coriol.] p. 398. med.

Dionys.] libro VI. pag. 410. med.

Legimus in hist. Dio. Siculi] Ex Pomp. Læto. c. de Trib. pl. 18. Diodorus verò Bibliothecæ libro XI. p. 594. Edit. min. ap. Seb. Gryph. Lugd. 1552. in hunc modum: *Præfecto Athenis Lysania, Romani Consules creant Appium Claudium, & T. Curtium Capitolinum. & pag. 598. Dum hac in Sicilia geruntur, Roma tum primùm creantur quatuor Tribuni plebis, G. Sicinius, & L. Numitorius, ad hac M. Duillius, & Spurius Acilinus.*

Livius verò] 2. c. 58. in pr.

Pag. 133. Decem Tribuni] De iis memorabilis casus apud Val. Max. libro 6. c. 3. § 2. Vide Muretum 4. Var. Lect. 3.

Livius III.] cap. 30.

Pomp.

**Pomp. Festus] Paulo Diac. conj. in Sa-
cer mons.**

Dionys.] Vid. lib. VI. pag. 375. in fr

Livius] 2. c. 32. in pr.

Plutarchus] Confer in Corial. p. 398.

Piso] Ex Livii d. libro 2. c. 32.

Livius] 2. c. 33. pr.

Appianus] 1. de bello civ. pr.

Cicero 3. L. L.] in p.

**Pag. 134. Prohibuissent] Appianus 1. de
bello civ. pag. 18.**

Appianus] d. libro 1. de bello civ. pr.

**Dionysius] libro IIX. p. 554. med. Si-
etiam Appianus 2. de bello civ. pag. 163. ibi:**

**Curioni ulterius &c. Explicat Sylvius com.
ad Leges Reg. cap. 3.**

Plutar. in probl.] probl. 81. Notandum,

Tribunis plebis jus habendi Senatus fuisse.

Loënsis misc, Epiphil. 8. c. 20. ubi & in ge-

nerate tradit, Senatum qui habere proterant.

Bern. Walther. 1. Miscellan. 29. Tribus ple-

beos, antequam Legem promulgarent,

concionem habuisse, Robertellus 2. An-

not. 1. Tribunis nullam togam prætextam,

Manutius 3. de Quæsitis per epistol. 1. Tri-

bunos

bunos plebis consecratos bona alicujus
damnati caput velasse, Jacobus Schegkii
in Obs. & Emend præmess. epist. 10.

Pag. 135. Val. Max. 2.] cap. 2. §. 7.

Valer. 6.] cap. 6. §. 7.

Collegæ] Alconius Pædianus in Orat.
Cic. pro Cornelio de Majestate pag. 57.

ait: *L. Trebellianus, pl. quem nominat, qui
perseverante intercedere (nam Senatus pro
miserat moriturum se antequam lex illa profer
retur) introvocare tribus Gabinus cepit, et
Trebellio magistratum abrogare, sunt
quondam C. Gracchus Tribunus, M. Octa
vio collega suo magistratum abrogavit &c.*

Pag. 136. Memmius] Vide Val. Max. lib.
2. l. 3. Geminum exemplum recenset Ap
pianus 1. de bello civili pag. 44. in pr.

Plutarch. in vita Gracchorum] Tibertii
Gracchi pag. 231.

Catonis Utricensis] seu Minoris pag. 604. fl.

Uno intercedente] Appianus 1. de bel
lo civ. pag. 22. & 23 tibi: *At vero Marcus
Octavius Tribunus alter, &c. Idem p. 24.
Cum Conscriptorum adesset dies, duo statim
tribus Graccha tribunatum decrevere: Di*

vitibus autem adversantibus, nec ex Legē fore dicentibus, sibi Tribunatu potiatur. &c.
 Vide tamen pag. 32. pr. 37. fi. & 42. med. Sic Porciam Basilicam Cato Major de Dicavit in Censura, ubi solebant Tribuni plebis ius dicere. Plutar. in Cat. Min. p. 544.

Unde Scipio Nasica] Apud Appianum 1. de bello Civ. pag. 26. fin.

Appianus 1. bel. civ.] pag. 109.

Perfregit] Autor de Viris illust: c. 75. in L. Cor. Sulla; Tribuniciam partem minuit.

Pag. 137. Pompejus trib. pot. in prist.]
 Acon, Pædianus in II. contra Verrem Orat. pag. 23.

Appianus 2.] pag. 160. ibi: Verum Curio id ipsum pervertere &c.

Gellius XIII.] cap. 12.

Pag. 140. Dionysius] IV. pag. 219. med. Suprà] pag. 131. & 132.

Jurisconsultus] Pomponius noster.

Dionysius] 2. pag. 82. in med.

Plutar in Rom.] pag. 52.

Acon Pædianus III in Verr. act. pag. 27. & 28. Cujus verba hæc sunt: *Quinque & XXX, ac per hastotus Po. Ro. Principio tres fue-*

fuerunt: Tatiensis una à Tatio Rege, Ramnes altera à Romulo, Luceres altera à Luco monte sive Lucretino, sive à Luco, quem Lycum Asylum vocaverat Romulus. Post de nominibus Sabinarum plures fecere, quibus precatricibus parentum bellum maritorumq; finitum est, ad postremum XXX. & V. facta. Obtinuerunt autem nomen aut à tributo dando: aut quia primo tres fuerunt: unde etiam Tribuni dicti.

M. Varro] IV. de LL. n. 9. 14. & 16. Cur sint diversa Tributum & Curiarum suffragia, vide apud Sylvium com. ad Leges Reg. c. 9.

Varrone] IV. de LL. n. 14.

Varro] IV. de LL. n. 9.

Pomp. Festus] Paulo Diac, conj. in Titens.

Pag 141. Et alio loco] in Lucerenfes.

Pædianus] Loco paulò antè adducto.

Plutarchus] in Romulo d pag 52.

Ramnensis] sup. pag. 29. hîc.

Pædianus] d. pag. 28.

Varro] IV. de LL. n. 9.

Plutarchus in Rom.] d. pag. 52.

Gellio

Gellio lib. 18.] cap. 7. med.

Pag. 142. Suffragia] Valla 4. Eleg. 70.

§ XXI.

Pag. 143. Sacris] De ædib sacris & tem-
plis agit Sylvius com. ad LL. Reg. c. 10.

M. Varrone de LL.] IV. n. 33.

Servius] ad versum Virgiliti 2. *Æneid.*
med.

Penitusq; cave plangoribus ades

Femineis ululans. hæc notat. Tecta Co-
merata. Ædem autem numero singulari de
templo tantum dicimus; plurali & de domi-
bus & de templo. Si aliter legeris, usurpatum
est, ut mella, horrea, pag. 620. lit. A.

Festus Pomp.] in Ædis.

Ædes in plurali] Valla 3. Eleg. 7.

Cicero] Philipp. 1. in pr.

Lucretius] lib. 2. pag. 54. circa fin. Edit.
min.

Pag. 144. Horat. 3. Carm.] Ode VI. in pr.

Ulpianus] in L. 1. § 36. ubi in æde & in
ædem deponi; § seq in æde aliqua. Sed in
L. 5. apud ædem aliquam, & s. D. *depos. vel*
contr.

- Famil. hercisc.] Ulpianus L. 4. §. 3. in fi.

Gajus L. 5. h. t. in æde sacra deponi, & Livius] 3. c. 55. fi.

Dionysius] pag. 392. med. & pag. 431. med. & pag. 719. pr.

Dionysius Halic] pag. 411. pr.

Pag. 145. Cicero 3. L. L.] in pr.

Sacris] Valla 3. Eleg. 7. ait. *Ædilitibus ab-
dibus sacris, quas inuentur, appellati sunt, ut
à privatis. Ædiles quoque magis à sacris
dibus dicti sunt, quib. curandis præpositi sũt.*

Vatso de LL.] IV. n. 14.

Festus Pomp.] in Ædilis.

§ XXI.

Pag. 147. Ovid. 1. Fast.] in principio med.

Plutarchus in Poplic.] pag. 188. & probl.

42.

Macrob. 1. Sat.] cap. 8. circ. pr.

Ædem Saturni] *Ærarium Romæ in tem-
plo Saturni fuisse, docet Brodæus 4. misc.
17. Servius ad Virgillii 2. Georg. vers. Ant
populi tabularia vidit: sic notat pag. 259.
Populi tabularia: ubi actus publici continen-
tur. Significat autem templum Saturni, in
quo ararium fuerat, & ubi reponebantur
acta, qua susceptis liberis faciebant parentes.*
Juvénalis,

Tollis

Tollis enim, & titulis actorū spargere gaudes
Argumenta viri.

Pag. 148. Virgil.] 1. Georg. in pr.

Ulpianus] in pr. L. un. D. de offic. quæ-
 stor. Adde Pancirolli com. ad lib. 1. Notit.
 utr. Imp. Ro. c. 72. ubi de Quæstore & ejus
 insignib. Quo autem tempore Quæstores
 fuerint, unde dicti, & quam diversi, tradit

Luc Joan. Schoppa 1. Collect. 14.

Tacitus XI. Annal.] cap. 22. med.

Plutar.] in Poplicola pag. 188. med.

Pag. 149. Livius IV.] cap. 4.

Pædianus 2. in Verrem act.] Hæc verba
 habentur apud Pædianum Commentatio-
 ne in III. Orat. Ciceronis contra Verrem.
 pag. 27.

Pag. 150. Ulpianus] in L. un. D. de offic.
 quæstor. § 2.

Candidati Principis] Eleganter Ludov.
 Cartio lib. 2. Emendat. cap. 6. docet præter
 hosce Candidatos Principis fuisse etiam Præ-
 zores Candidatos tam peregrinos quam urba-
 nos : Quæstoremq; Candidatum non solum
 munus Quæstorium exhibere sed etiam dona
 solamnia amicis suis mittere consuevisse. ex

³²⁴
Symmacho & Tit. C Theod. de expens. ludic.

Cornel.] Tacitus dicto XI. Annal. 22.

Pag 151. *Quæstorquia*] Ex Gell. X III.

N A. 13.

Ulpianus] d. L un. D. de offic. quæst. § 1.

Varro de LL.] lib. IV. n. 14.

§ XXIII.

Pag 152. *Festus Pomp. in Capital. Hunc locum Zafius à Pomponio ex Fenestella sumtum, dissimulato autore dicit, sed Zafii errorem de regit Walther. 2. misc. 7. vide infra ad § 28.*

Modestinus] in L. 103. licet de V. S.

Festus] in Parici.

Pag 153. *Si quis homin.*) Idem hîc pag. 35. & 198.

§ XXIV.

Decemviri) Eusebius Chronicorum libro posteriori pag. 192. Olymp. LXXXI. ann. 4. ait: *Trecentesimo anno ab urbe condita Decemviri creati, & post annum ejecti sunt propter Appium Claudium, qui Virginii cujusdam filiam contra Latinos in Algidio militantis voluit abducere.*

Pag. 154 *App. Claudium*) vide hîc pag. 46. & 213.

Pag.

Pag. 157. Livius] III. c. 32. & 33.

Dionysius] X. pag. 679 in fi. 682. & 684.

Livius] d. 1.

Livius inquit] 3. c. 34. & 54.

Pag. 158. Appium] Livius III. c. 44. cum

seqq usque ad 56

M. Claudio] Dicitur Livio Cliens, &
S Aur. Victori c. 21. de Virgilio Centur.

Pag. 169. Plinius Nepos] d. cap. 21. de
Virg. Cent.

Livius] III. c. 44.

Dionysius] XI. pag. 709. med.

Afc. Pædianus] Comm. in III. Cicero-
nis contra Verrem Orat, verba sic sonant
pag 41. *Lis vindiciarum est, cum litigatur
de ea re apud Prætozem, cujus incertum est
quis debeat esse possessor: & ideo qui eam te-
net, satis des pro præde litis vindiciarum ad-
versario suo quo illi satisfaciat, nihil se dete-
rius in possessione FACTURUM, de qua iurgi-
um esset. Rursus sponstone ipse provocatus ab
adversario CERTÆ PECUNIÆ aut estimati-
onis, quam amittat, nisi sua sit hereditas, de
qua contendit. Prædes ergo dicuntur Satis-
datores locupletes pro re, de qua apud judi-*

comilis est, ne interea, qui tenet, diffidens causa, possessionem detriorem faciat, tecta dissipet, excidat arbores, & culca deserat.

Pag. 170. Livius 2.] cap. 5.

Alii vindicem] ut Pomponius noster & Dionys. V. p. 282. med.

Alii Vindicium] Livius d. lib. 2. c. 5. Plutarchus in Poplicola pag. 182.

Dionysius inquit] V. pag. 282. ubi habet
τοῖς ἐκ πόλεως καινίνης

Livius scribit] 2. c. 4.

Dionysius] d. I. V. pag. 285. med.

Plutarchus] in Poplicola pag. 183. fr.

Plutarchus ait] in Poplicola. pag. 181. med.

Dionysius] V. pag. 281. fr. Conjuratorum verò pœnæ quando additum, ut insulti projicerentur, tradit Jac. Durant. Castell. 2. variat. 3.

Dionysium V.] pag. 281. cum seqq.

Pag. 171. Plutar. in Popl.] in princ.

Livium II.] cap. 3. cum seqq.

Ulpian. de verb. sig.] in L. tabernæ. 183.

Inter tabernam] Valla IV. Eleg. 44.

Pomponius] Hoc 5.

Paulus

Paulus] in L. 18. cum de laionis, D. de instruct, vel instrum. legat.

Livius] XXII. cap. 26. in pr.

Varro] 2. de re rustic. c. 5. in med. & c. 9.

Terentius] in Eunuch, act. 2. sc. 2. *Cicero* 1. de off. circa fin. pag. 492. *Minimeq; artes ha probanda, quae ministra sunt voluptatum, cetarii, lanii, coqui, factores, piscatores, ut ait Terentius.*

Plautus] Gaptiv. act. 4. sc. 2. versu 38. & sc. 3.

Livius] III. c. 49. si. verba hinc sunt allegata.

Dionysius] XI. pag. 718. in pr.

Plinius Junior] Sive **Sextus Aurelius Victor** de viris illust. c. 21. de **Virginio Centurione**.

Pag. 172. **Dionys. Halic.**] XI. pag. 704. si.

Dionysius] III. pag. 182. med.

Varro de LL.] IV. n. 7.

Velabrum] Velabrum locus Romae juxta **Aventinum montem**, ubi tabernae olea-riorum; ex **Scaligero** & **Lipso Taubman-**nus ad **Plauti Capteiv. act. 3. sc. 1.**

Ovid. IV. **Fast.**] in princ.

Pag.

Pag. 173. XIV. Metamorph.] fab. XV.
princ.

Dionysius] I. pag. 57 circa fi.

Livius] I. c. 3. fi.

Eusebius] lib. Chron. poster. pag. 109.
verba ejus hæc sunt: *Aventinus Aremulus* superioris regis filius in eo monte, qui nunc pars urbis est, mortuus ac sepultus aeternum loco vocabulum dedit. Sic Valla in Raudentem pag. 634 *In Aventino monte rex Aventinus sepultus est.*

Plinius Nepos] de vit. illustr. d. c. 21, de Virginio.

Livius] III. c. 58.

Dionysius] lib. XI pag. 726. med.

§ XXV.

Pag. 176. Livius scribit] 3. c. 57 fi.

Livius IV.] c. 1. in pr.

Pag. 177. Habitu utrinq;] Liv. IV. c. 5. 6.

Pag. 179. Livius] IV. c. 5. fi.

Dionysius] XI. pag. 735. fi.

Tamen primi patres] Ex Pomp. Latic. 19 de trib. mil. Fenestella de Mag. Ro. c. 16. Creati fuerunt tres] Letus d. l.

Postea vario numero] Fenest. d. c. 16.

Livius

Livium] IV. c. 55. 57.

Officium autem] Ex Læti d. l.

Macer] ut habetur in *L. 12. officium. §. 2.*

D. de remilit. Adde Veget 2. c. 12.

Pædianus II. in Verr act.] seu Orat. pag. 20. b. ex quo desumfit Lætus d. l.

Pag. 180. Pompej, Festus] Paulo Diac. conj. in Rufuli.

§ XXVI.

Pag. 181. Livius VI.] cap. ult. & lib. VII. cap. 1.

Plinius jun.] de vir. illust. c. 20. de Licinio Stolone.

Liv. VI.] cap. ult. fi.

Pag. 182. Duo ergo] Liv. 7. c. 1.

Sunt qui dicant] Pomp. Lætus c. de *Ædilib. 20.*

Livius] d. l.

Cicero VI. ad Att.] Epist. 1. Idem supr. pag. 63.

Pag. 183. *Ædiles curules]* Vide Guid. Pancirolli *libellum de Magistrat. municipalibus & corporibus artificum cap. XIX. Ædilis Curules soline an cum consilio judicarent,* tradit Aldus Manutius 3. de *Quæsitis per*

per epist. 4. Tacitus r. Annal. c. 3. *Ceterum Augustus subsidia dominationi Claudium Marcellum sororis filium admodum adolescentem, Pontificatu & Curule aeditate &c. extulit.*

Plut. in Maſio] pag. 44. & 45.

Cic. Verr. ult.] pag. 268. B. & C.

Ædiles curules regis] Pomp. Lætus cap. 20. de Ædilib. *Ædiles præerant recitandis Comædiis, & in argumentis Comædiarum, ut ait Fenestella de Mag. Rom. c. 13. unmina Ædilium, qui ludis præfuerant, scripta sunt. Sciendum est quoque, Legem fuisse latam, ut nullus aliquid componeret, nisi prius ad Ædiles accessisset, & scribendi veniam, cum illi prius scriptoris vires perpenderit, moxq; secundum ingenii capacitatem & doctrinam dedissent componendi potestatem, impetrasset: deinde præerant recitandis: & recitata emitabant, Luc. Joann. Scoppa 2. Coll. 7. Cavebant quoque, ne plebs homines spectarent in theatro inter Senatores, Brodaus 5 misc. 13. Prætexta autem usus, præsertim quum ludos celebrant, docet Corn. Witellius in Merulam. cap. 22. Denique Ædili-*

ditum erat, ganea civique interdicitur, Brudae d. l.

Pag 184. Non leve] Feneft. ad Mag. Ro. l. 13.

Cic. de Off.] lib. II. p. 507. D. E. H.

Pædianus] Commentatione in M. T. Cic. Orat. contra L. Pisonem in pr.

• Livius de bel Mac.] XXXIV. c. 53.

• Val. Max] lib. II. c. 4. § 3.

Festo Pomp.] in Curules.

Servio] ad Virg. lib XI. versum,

Et sellam regni trabeamq; insignia nostri.

pag 1645. & 1646. hæc notat: *Bene Nostri: Romanorum enim Imperatorum insigne fuit sella Curulis & trabea. Nam diadema, ut aliciarum gentium reges, non habebant. Et sciendum, Sellam Curulem à curru dictam: quog hi tantum ea utebantur, qui triumphali curru vecti fuissent: Sicut etiam Palmata dicitur toga, quam mercebantur ii, qui de hostibus palmam reportassent: Cumq; à curru dicta sit, cujus prima syllada producitur, tamen Curulis sedes eam primam corripit. Lucretius:*

Vacueq; loco sedere curules. Hactenus

aus Servius, Vide Xylandrum in not. ad
Plutarchi Marium, verb. à sella curuli.

Gellius] III. Noct. Att. 18.

Plut. in Mario] loco supra alleg.

§ XXVII.

Pag. 185. Liv. VI.] in fi & princ. lib. VII.
De Prætoro Ro. agit Paulus Badius 1. Sub-
tilitatum juris 2. & 3. Det. Langebekius in
Annotat. cap. 30. Rainaldus Corsus 3. In-
dagat. juris 4.

Prætor.] *Prætores magistratus majores,*
eisq; jus habendi Senatus. Jac. Nicol. Loë-
sis Epiph. 8. c. 20. *Prætextâ eos quoque usos,*
maximè in ludorum celebratione, docet Cor-
nelius Witellius in Merul. c. 22. Et Præto-
res sive Ediles propria impensa ad ineun-
dam cum populo gratiam ludos celebraffe.
tradit idem Witell. d. 1. Prætoribus deposit-
tam prætextam, cum aliquem damnarent,
docet Manutius 3. de Quæst per Epist. 1. Præ-
textam autem non à purpura, sed toga lim-
bum fuisse, declarat idem d. 1. His adde Vul-
caniî notata ad lib. Constantini Porphyro-
gennet. de Thematibus verb. σπαρτηδόν.

Livius] Vide, quæ ea de re eleg. scribit
Prætor in verb. Prætor.

Apu-

Apulejo] Justinianus Nov. 24. in pr. Cic. III. de Leg. Sed Isidorus I X. Orig. c. 3. dicitur quasi præpositores. & d. l. IX. c. 4. quasi præceptores civitatis & principes.

Pag. 186. Marcello] cap. I. n. 91. Idem supra pag. 101.

De Ling. Lat.] Varro IV. n. 14.

Pædianus] Comment. in III. Cic. Orat. contra verr. pag. 31. & 32.

Cic. III. Leg.) in pr. Sed confer Joann. Mercerii Opinion. I. c. 17.

Penes hunc magistratum] Fenest. de Mag. Ro. c. de Prætorib. 19. Hic locus ex Appianiani lib. I. de Bello Civ. pag. 62. & 63. ibi: *Erant & qui feneratorum &c.* Adde Ant. Guibetti Costani Quæstion. Jur. c. 11.

Sella Curulis) Quintil. VI. c. 4. pr. *M. Cæcilius, cum sellam eius Curulem Consul Isauricus fregisset, alteram posuit loris insentam.* Vide Manut. de Quæsit. 4.

Vetera abrog.) Prætor quid possit contra jus Civile, persequitur Sylvius cap. 2. præfat. com. ad LL. Reg.

Sex Lictores] Ang. Politianus libro Observ. c. 98. Modius Novantiq. Lect. ep. 109. Pag.

Pag. 187. Plutarchus) pag 470. ff.

Plutar. scribit] probl. 82.

Sueton. de Nerone] in vita ejusdem c. 12.

Livius II X.) c. 15.

Festus Pompej.] in Majorem Consulē.

§ XXIX.

Pag. 188. Nihil ap. antiq.) Sed vide Cur-
jac. 111. Obs. 32. Eberlin. hīc c. 24. Rosin.
VII. Antiquit. Ro 30.

Quidam Fenestella) de Mag. Ro c. 23.
Ludovicus Carrion. Emendat. 19. librum
de Magistratibus & Sacerdotiis Romano-
rum L. Fenestellæ inscriptum dicit esse An-
drea Dominici Flocci. Val Guili. Forsterus
1. de interpret. juris c. 6. n. 6.

Pag. 189. Sueton. in Aug.) cap. 36. Le-
geb. antea Constituerat. De Centumvirali
hasta ; & Centumvirorum judicio circa res
hereditarias ; vid. Cor. Wittel in Merut.
cap. 21. Joan. Brodæus §. miscell. 29. De eo-
rum toga item prætexta. Manat 3. de Quæ-
sitis per Epist. 1.

Cicetonem dum is Bruto) Exstant hæc
verba lib. XI. Epist. fam. ad Brut. ep. 21. in pr.
Ovidium IV. Fast.) in med.

Pag.

Pag. 190. Triumviris monetilib.) vid.
 Rosinus Antiquit. lib. 7. c. 28. Waltherus
 2. Miscellan. 6. Marq. Freherus libro 1. de re
 monetaria veterum Ro. & hodierni apud
 Germanos Imperii c. 3. Eberlinus explicat.
 ad hunc tit. cap. 26.

Capitales) Plaut. Amphitr. act. 1. sc. 1.

Qui hoc noctis solus ambulem

Quid faciam nunc, si res viri me in car-
cerem compegerint. ubi Taubman. de co-
 rum numero. Sic & Alinear. act. 1. sc. 2. Au-
 lul. act. 3. sc. 2. Octo lictores habuisse docet
 Taubm. ad d. sc. 1. verb. homines octo. Ro-
 sin. Antiq. l. 7. c. 27.

Varro) IV. de LL. n. 14.

Val. Max.) VI. c. 1. § 10.

§ XXXII.

Provincia] De Magistratib. provincia-
 rum Pancir. com. ad 1. Notit. Imper. 98.
 cum seqq.

Pag. 191. Sardinia) Pancir. com. ad 2.
 Not. Imp. 56.

Solinus) Polyhist. X. pr. Adde Plin. Nat.
 hist. III. c. 7.

Sextus

Sextus Ruffus) de Historia Romana §
Sardiniam.

Solnius) Polyh, XI. pr.

Pag. 192. Sicilia) Pancirol, com. ad 2.
Not. Imp. 53. Vid. Diodorus Siculus VI. c.
1. pag. 397. & c. 2. pag. 401. in fi. Appianus
lib. Libyc. pag. 702. in fi.

Plinius) II. N. H 88. in fi, libro 3. c. 8 & li-
bro 6 c. 33. in pr.

Virgilius] III. Æn. med.

Lucanus III Pharf.] in pr. versus hos esse
se crediderim:

*Curio Sicanius transcendere iussus in urbes:
Quam mare tellurem subitis aut obruit undis*
Ec. ubi Joh. Sulpitius.

Thucydidi) libro VI. pr. Apud eundem
lib. VII. pag. 409. *Spaciosa Sicilia est,*

Plinio) III. N. H 8.

Pag. 193. Silius lib 14.) Non longe à pr
Dionysius libro 1) pag 17. fi.

Solnius) Polyhist. XI pr.

Ruffus) de historia Romana § Prima
provinciarum.

Pag. 194. Trogus Pomp.) Seu Justinus
in pr. lib. hist. 44. ubi Bongarsius.

Hesperiam

Hesperiam] Servius ad 1. Æneid. vers.
Est locus, Hesperiam Graji cognomine dicunt.

Trogus] d. l. 44. in pr.

Solinus] Polyh. c. 36. in pr.

Pag. 195. Plinius lib. 3.] cap. 4. in pr.

Narbonensis] Vide Panciroli, com. ad 2.

Notit. Imp. 68.

Pomp. Mela] 2. c. 5. in pr.

Plinius] 111. N. H. 4. fi. Longitudinem
 provinciæ Narbonensis CCCLXX. M.
 pas. Agrippa tradit, latitudinē CCXLVIII.
 in Edit. Sig. Gelenii, ap. P. Santand. 1582.

Pag. 196. Plutarchus] In Sulla.

Plinius Junior] de vir. ill. c. 75. in L. Corn.
 Sulla.

Pag. 197. Plutarchus] in Sulla.

Appianus] 1. de bel. civ. pag. 84. ibi: *Sylla
 summa diligentia &c.*

Val. Maximus] lib. VI. c. IX. § 6.

Sallustius] in bello Jugurthino circa fi.
 pag. 160.

Livius] Epit. Livii 89. quod & supra pa.
 123. invenitur.

Pag. 198. Appianus] lib. 1. pag. 112. &
 pag. 12 & 13.

Plinius Jun.] d. c. 75 in L. Cor. Sulta.

Festus] Paulo Diac. conj; in Parici Quaestores.

Si quis] Idem supra pag. 35. & 152.

Modestinus] in pr. & §. 1. D. de L. Pomp. de parric. & Justinian. § 6. Inst. de public. jud. Quintilianus V. c. X. circa fi. *Qua pena adversus interfectorem patris justa est, ead. adversus matris.* Vid. Ant. Raudensem apud Vallam pag. 683. in pr. Parricidas cur omnium principiorum beneficio carere veteres voluerint, tangit Jac. Durant. Gassellius 2. variar. 2. De culleo parricidarum agit Politianus miscell. 20. De parricidii pena Hier. Magius 4. miscell. 8. ubi quoque recenset, qui regnandi causa interfecerint parentes. Manut. de Legibus pag. 208. & seq.

Pag. 199. Sueton. in Oct.] cap. XXXIII.

Primus omnium] Epit. Liv. 68. fi.

Val. Maximus I.] cap. 1. § 13.

Multo post] Obiter noto rectè hic legi, non multo post, Rittetshuf. ad LL XII. tabb cl. 2. c. II.

Quintilianus] X. c. X. Idem allegat Valla in Raud. pag. 417.

Pag. 200. Plinius 7.] N.H. 9.

Solinus] Polyh. c. IV. med.

Spartianus] in vita Ælii Veri. pr.

Quorundam] Plin. 7. Nat. 9. Servii in 1.

Æn. At sciendum diversa esse, cæso ventre nasci, & mortuæ matris ventre cæso nasci. Nam Franciscus Rouſſetus in tr. de Partu Cæsareo docet modum, quo fetus vivens ex parente viva absque matris vel fœtus periculo vitæ, & absque privatione aëterius conceptus exsecrari possit. De vivo exsecro vide L. 6. in pr. D. de in off. testam. & L. 12. de lib. & posthum. Rectius ergo forte rejicitur Suidas, qui ex matre mortua dissectaque in lucem protractum C. Jud. Cæsarem cenſet.

Suetonius] in Cæsare c. 13.

Plutarchus] in Cæsare in pr.

Pag. 201. Servius] I. Georg. in prin. ad verſ. *Liber & alma Ceres*. pag. 119. notat: *Almā ab alendo: Ceres à creando dicta.*

Diodorus] VI. rerum antiq. c. 1. in fi. & ejusdem libri cap. 2. med, ibi: *Tradunt.*

Virg. Legifecit Cereri] IV. Æn. in pr. ubi Servius pag. 799. Vide Sylvium com. ad

LL. reg. c. 13. Ang. Politianum Observat.
85. Loëns. misc. Epiphill. lib. VII. c. 23.

Ovid.] V. Met. fab. 8. pr.

Pag. 202. Sueton.] in Augusto cap. 7.

Pag. 203. Ovidius] 1. Fast. circa fi.

Festus Pomp.] in Augustus.

Servius super XI. Æn.] pag. 1692. & seq.
ad vers.

Quas ipsa docui sibi dia Camilla Delegi.

Idem Servius super V. Æn.] pag. 889.
ad vers. *genus alto à sanguine Divum.* Ut &

super XII. Æn. vers. *Diva Deam, stagnis &c.*

pag. 1744.

Pag. 204. Virgilius XII.] in pr.

Asc. Pædianus] II. contra Verrem Orat.
pag. 17. & 18.

Antonius Pius] Ex Jul. Capitolino in
vita Antonini. Vide quæ notavit Jo. Casta-
lio] Ctus variat. lection. cap. 21. De Præto-
riano tutore, Loëns. 7. misc. Epiphill. 9.

§ XXXIII.

Pag. 205. Romulus] Ex Pomp. Læto c.
7. de præfect. urb. Adde Paul. Besium 2.
Subtilitat. juris 3. Pancirol. ad 1. Not. Imp.

4. Car-

4. Carrionem 2. antiq. lect. 4. Sylvium ad
Leges reg. 3. Et præfectum urbis Senatam
habuisse, si nulli Consules Prætoresve Ro-
mæ essent, docet Loënsis 8. misc. Epiphill.
20.

Dionysius] lib. 2. pag. 85. fi.

Pag. 206. Sed longo tempore post] Ex
Læti d. c. 7.

Eusebius in Temp.] Sive Chronicorum
libr. poster. Olymp. CLXXXVIII. ann. 3.

Feræ] De iis vide Macrobinum 1. Satur.
16. Rivall. 2. histor. Juris civ. pag. 46. cum
seqq. Ant. August. 4. Emend. 1. Varronem
de LL. lib. V. n. 3. Alex. ab Alex. V. genial.
dier. 7.

Pag. 207. Lucanum] 111. Pharsal, non
longè à princ: versus hic esse videtur:

*Quæ iter est Latius ad summam fascibus
Albam, ubi Sulpitius.*

Livius] XXXII. c. 1. Dionys. IV. pag. 250.

Præfecti ur. la. fer. * cum] Hoc modo
antea, sed restituendum : præfecto urb. fer.
lat. causa Fenestella c. 6. in fi.

Gellius] XIV. 8. Adde Carrionem 1. E-
mendat. 19.

Pag. 108. Præfectus Annonæ] Vide Pancitoli ad 2. Not. Imp. §. Hippol. à Colli-
bus de increm. urb. c. 21.

Quidam dicunt] Pomp. Lætus de Ma-
gistr. Ro. c. 9.

Eo quoque anno] ex Livii 2. c. 21. Fe-
nest. c. 15.

Livius 2.] cap. 27. med.

Pag. 209. Sed verius constat] Ex Læti d.
cap. 9.

Advehi undique] Ex Fenest. c. 15.

Plutarchus] in Pompejo p. 412. in med.

Vigilū] Ex Fenest. c. 24. Pomp. Læti c. 10.

Tit. D. de offic. præf. vigil. & Pancitoli, ad
2. Not. Imp. 6.

§ XXXIV.

Ergo] Hanc lectionem veram dicit Ba-
ptista Egnatius Racemat. in varios autores
cap. 7.

§ XXXV.

Consultatoribus] Vide Paulum Busium
3. Subtilitat. 9 Joan. Corasium heic.

Cic in offic] lib. 2 pag 509. C. De mu-
nere & potestate Jurisconsulti in Jure in-
terpretando Busius 3. Subtilitat. 2.

Pag. 212. Idem de Orat.] num. 29. pag. 372. B & G.

Livius] vel potius Florus Epitome Livii lib. 18. med. Cicero in Bruto pag. 301. B.

Plin. 34.] cap. 6 in pr.

§ XXXVI.

Pag. 213. Pædianus] Commentat. in Cicer. Orat. pro M. Scauro. pag. 32. b. ubi hæc verba leguntur: *Fuerunt duæ familiae Claudie earum, quæ Marcellorum appellata est, plebejaq; & Pulcrorum patricia.* Vide Franc. Luifini Parerg. lib. 3. c. 12.

Tranquillus in Tiberio] in princ.

Pag. 214. Tatio] confer Casauborum ad hunc Suetonii locum cum in Animadversionum appendicula tum in Animadversionibus.

Livius 2.] cap. 16.

Plut. in Poplic.] in fi.

Tranquil.] in Tiberio cap. 2.

Cum essent duæ famil.] Sextus Aurel. Victor de vir. ill. cap. 34. in Appio Claudio Cæco.

Pag. 215. Horatius] 3. Carm. ðde 4. in fi. Claudii Centimali cujusdam meminit

Val. Ma. lib. 8. cap 2. in pr. qui Ciceroni dicitur Titus Claudius Centimalus 3. de offic. pag. 518.

Appiam viam] Consule Fr. Schottum 2. Itiner. 8. Pancirol. de Quatuord. region. Urb. Ro. reg. ult. § Via XXIX.

Livius ait] IX. c. 29.

Plinius Jun.] Habentur hæc in Sexto Aurelio Victore de viris ill. d. c. 34. in Appio.

Uti Livius] d. l. IX. c. 29. Confer Pancirol. ad 2. Notit. Imp. 7. & 13. & in lib. de Quatuord. Reg Urb. Ro. reg. ult. §. Aqua XIX. Unde & quando aqua Claudia introducta Romam, tradit Manutius 1. de Quæsit. per Epist 2.

Plinius] Victor. d. c. 34. in App.

Hic Pyrrhus] Ex Sexto. Aur. Victore de viris ill. cap. 35. de Pyrrho rege. Flori Epitome 12. & 13. Cicerone de claris orat. pag. 301. B. Ulpiano L. 1. § 5. D. de postuland.

Pag 216 Catone Maj.] pag 543. G.

M. Varro] VI. de LL. n. 3. pr.

Quintilianus] 1. c. 6. Sequitur Valla ad Raudensem pag. 633.

Festus

Festus] Paulo Diac. conj. in R. pro S.

§ XXXVII.

Sempronius] vid. Baptistam Egnatium
Racemat. cap. 9.

Pag. 217. C. Scipio Nasica] Hec erratum
esse in prænomine, quod P. fuit, non C. pa-
tremque intelligi vult Nicolaus Cisnerus in
Orat. de veteribus] Cris.

Livio) 29. cap. 10. 11. & 14.

Pag. 218. Plin. VII.] cap. 34.

Junior] c. 44. in Publ. Scip. Nasica. Sed
Plinium confundere patrem, qui vir opti-
mus sit declaratus, cum filio, qui Corculum
dictus, dicit Cisnerus in d. Orat. de veter.
] Cris.

Pag. 219. Cic. in Bruto.) pag. 304. P.

In sacra) Horat. 1. Serm. sat. 9.

Ibam fortè via sacra, sicat meus est mos.

Varro) de L.L. libro 4. n. 8.

Pompejus) Festus Paulo Diac. conj. in
Sacram viam. Schottus & Hier. ex Capu-
gnano parte 2. Itiner. c. VIII. sacram di-
ctam putant, quod Augures ea via ad sa-
cra peragenda in Capitolium procederent.

Ovidius) 11. de Arteam.] medii princ.

Carmine pud.] Seu in Priapeo epigrammate, cui principium est: *Copia me perdis* &c. Hæc Priapea Epigrammata Ovidii esse contendit Jodocus Badius in Annotat. ad Priapea Epigrammata. Vide Jos. Scaligerum in Priapeia.

Pag. 220. Q. Mntuis] Muretus comm. ad hunc § Q. Fabio hoc tribuit autoritate Gellii X. N. A. 27. loco hîc allegato, & Livii XX. c. 18. Cisnerus dicit, manifesto errore hîc legi; Q. Mutius in sæpe laudata Orat. Eberlin. hîc cap. 35.

Livius] Cladis illius meminit XXII, c. 42. & seqq.

Silius] libro VIII. pag. 196.

— *nec dextra indignus avorum*
Sævola, cui dira colatur laudis honora.
Effigie clypeus: flagrant altaribus ignes,
Tyrrhenum valli medio stat Mutius ira
In semet versa, savitq; in imagine Virtus.

Et libro IX. pag. 219.

Stabat cum primis media certamina pugna
Affera semper amans, & par cuiuscq; periculo
Sævola, nec tanta vitam iam strage volebat.
Sed dignum proavo letum, & sub nomine
mortem.

Cartha-

Carthago] Pancirol. ad 2. Notit. Imp.

47.

Silius] lib. XVI. circa princ.

Alii] Eusebius Chron. lib. post. pag. 100.
Carthago, inquit, condita est, ut quidam volunt, à Carchedone Tyrio: ut vero alii, à Didone filia eius, post Trojanum bellum ann. CXLIII. Sic Pomp. Mela l. c. 7. in pr. In altero sunt castra Lalia, castra Cornelia, flumen Bragada, Utica & Carthago: amba inclita, amba à Phœnicibus condita. Illa fato Catonis insignis, hæc suo: nunc populi Ro. colonia, olim imperii ejus pertinax amula, &c.

Pag. 221. Plinio 15.] cap. 17. in med. Sic Sallustius in Conjur. Catil. pag 8. in pr. *Ubi labore atq; iustitia Resp. crevit, magni Reges bello domiti, nationes fera & populi ingentes visubasta: Carthago amula imperii Romani ab stirpe interit.* Strabo libro XVI. pag. 832.

Martialis] VIII. Epig. 77.

Percius] Satyr. V. vers. 74.

Gellius] 1. cap. 20.

Martialis] libro Xeniorum Epig. 1. ubi legitur talo.

Virgil.] VII. Æneid. circa 6.

Livius] VII. c. 35. pr.

Gellius X] cap. 27.

Pag. 222. Non. Marcellus] cap. XII. n.
37. De Caduceo vid. Hadrianus Junius V.
Animadverforum 20. Sylvius ad LL. Regi-
as c. 12.

Pag. 223. Festo] in Caduceatores.

Macrobius] I. Saturnal. 19.

Festus] in Hasta.

§ XXXVIII.

Pag. 225. Cic. de claris orat.] in medio
principii.

Cic. in Læl.] in pr. Confer Bern. Wal-
therum I. Miscell. 33.

Eunius] Ejus vitam descripsit Lilius
Gregorius Giralduus de Poetis Latinis dia-
logo I V.

Silius XII] in med. pag. 287.

Mela] II. c. 4. in med. ubi Olivarius in
Scholiis Rudias exstare negat.

Eusebins] libro Poster. Chronic. Olym.
CXXXV. ann. 1 & Olymp. CLIII.

Strabo] VI. Geogr. pag. 281. in fi. ubi
Casaubonus.

Pag. 226. Cicero] Orat. pro Muræna in
pr. medii, & I. de offic. in med. Lucro-

Lucretius 1.] non longè à princ.

Cic. de Orat. 1.] circa fin. Citatur idem
versus Tuscul. 1. pag. 169.

Porcius Cato] Ex Æmilii Probi fragm.
lib. post. de vit. Imper. in M. Portio Catone.

Principium Porciæ] Plinius Nat. Hist.
7. c. 27.

Pag. 227. Val. Max.] 8. c. 7. §. 1. Cicer. 4.
Tuscul. in pr. Hadr. Junius 4. Animadv. 24.

Plutarchus] in Catone Maj. pag. 630, &
634. med.

Gell. 13.] cap. 18.

Ex majore] Ex Gellii d. 1.

§ XXXIX.

Pag. 229. Apud Cic. 1. de Or.] circa fi.

Cic. de cl. orat.] in medii princ.

Varro de re rust.] libro II, c 3 in pr. Ma-
niliæ mentionem facit; cap. 5. Maniliæ actio-
num; verba hæc sunt: *Eos cum emimus do-
mitos, stipulamur sic: Illosce boves sanos esse
noxisq; prestari? Cum emimus indomitos,
sic: Illosce iuvenos sanos recte, deq; pecore sa-
no esse, noxisq; prestari, spondesne? Paulo
verbosius hæc: qui Maniliæ actiones sequun-
tur lanii, qui ad cultrum bovem emunt, &*

qui ad altaria, hostia sanitatem non solent stipulari, Sic cap. 7. med.

Pag. 230. Cic. de Oratore] lib. 1. circa fi.
Nec quisquam est eorum, qui si iam sit ediscendum sibi aliquid, non Tencrum Pacuvii malit, quàm Manilianas venalium vendendorum Leges ediscere.

M. Bruti mem. Tullius lib. de claris Or.]
 In limine.

§ XL.

P. Rutilius Ruffus] Conjunctim legendum docet Baptista Egnatius Racemat. in varios autores cap. 9. ubi plurimã de hoc Rutilo Rufo.

Q. Tubero Panætii] Egnatius d. c. 9. legit, *Pause auditor* i. docetque, hunc Tuberonem non eum esse, à quo Ligarius reus actus, sed L. Pauli Macedonici ex filia nepotem, &c.

Pag. 231. Cic. de Off.] lib. 2. in med.

Cic. in Bruto] Pag. 310. C.

Val. Ma. VI] cap. 4. § 4.

Liv. LXX.] vel Florus Epit. in med. Val-
 lejus 2. c. 13.

Pag. 232. Cic. in Brut.] in medii princ.

Pag 233. De Jure Civ. in art.] Exstant hæc in fragmentis.

Orat. pro L. Muræ] circa fi. Vide Senecam XV. ad Lucul. in fi. Plinium 33. c. 2.

Pag 234. Val. Max.] VII. c. 5. n. 1.

Stoici] Isidorus lib. 8. 6. Plutarchus de placitis philosoph. cap. 10. & in compendio comm. quòd Stoici quàm Poetæ absurdiora dicant. Item comm. Repugnantiarum Stoicarum, denique de communibus notis adversus Stoicos.

Laërtius] in Zenone pag. 437. fi. Sed nulla in catalogo librorum Democriti mentio fit Epistolarum: verum in Epicuri librorum recensione. An ergo heic pro Democritus, substituendum Epicurus?

Eratosthenes] apud Laërtium in zenone pag. 438.

Fullius in Bruto] in med.

1. Offic.) in princ.

Pag 235. Cic. de cla. orat.) circa princ. finem. & in Oratore. sub fi.

Plinius) III. Nat. hist. 19.

Apud Cicer. II. de Orat.) Circa princ.

Pag. 236. Cic. in Brut.) in fine princ.

Gellius 1.) cap 15.

Pag. 237. lib. de Claris orat.) in med. sequitur Muret, heic.

§ XLI.

Pag. 238. In Lælio) in limine.

In Bruto) Circa fin.

Pag. 238. Plinius lib. VIII.] c. 16. in med.

Pag 239. Cum L. Crasso consulatum)

Val. Max. VIII. c. 15. § 9.

Apud Cic. 1. de Orat.) in fine medii.

Val. Max. lib. 8.) cap. 8. § 2. ubi Steph.

Pighius in Annotat. Mantuanus 1. Sylv.

Maximus interpres legum lusisse lapillis

Scævola narratur, cur aq³ fugasse fritillo.

Idem Cic. de Orat.) lib. 2. pr. ubi narrat Scipionem & Scævulam, conchas & umbilicos ad Cajetam & Laurentum legere consueſſe. Imò Pila & duodecim scriptis P. Mucium optimè lusisse refert libro de Oratore.

Val. Max. ait) 8. c. 12 § 1.

Pag. 240. Idem Cic. 1. de Orat. de Corn. Balbo) Legend. Cicero in Orat. pro L. Cornelio Balbo. circa princ. finis.

Appian. 1. bel. civ.) pag. 95.

Liv. 86] Aliàs Florus Epitom.

Lucanus Phars.] in pr. G. I.

August. de Civ. Dei] III c. 28. ubi Lud. Vivesin Notat subjicit : *Lucanus lib. 2. à Mario seniore videtur scribere Scaevolam interfectum; Historici à Mario juvene tradunt.*

§ XLII.

Pag. 241. Ciceronem colleg.] Cic. Topicis in medii prinè.

Pag. 242. Valer. 8.] cap. 2 § 2.

Cic. in Bruto] in principio medii Locus hic pag. 244. est adductus.

Plinius lib. 17.] cap. 1.

Cicero] in princ. medii, Vide heic pag. 244.

Cic. de cla. orat.] in med.

Pag. 243. De Servio Sulp. Cic. in Brut.] in med.

Pag. 244. In Antonianis] Philipp. I X. in fine.

§ XLIII.

Pag. 246. Diop. Sicul.] VI. rer. antiq 4. in pr. pag 408.

Pag. 247. In foro Augusti] Sueton. in Aug. c. 29. Meminit supra pag. 2.

Pag.

§ XLIV.

Pag. 249. Gellius] VI. c. 5.

Horat. de hoc] I. Serm. sat. 3. circa fi. ubi
Acro.

Antistius Labeo] Franc. Fernandus
de Cordova in Didascal. multiplici c. 16.
Gilbertus Regius Enantioph. 25.

Horatius I. Serm.] sat. 3. in med.

Gellius] XIII. c. 12. in pr. ut & c. 10. &
infra pag 255. § XLV.

Pag. 250. Volusii] Vide L. 17. Divi fra-
tres. D. de jure patron.

Pag. 251. Horat. art. poëtt.] circa fi.

Valerius VI.] cap. 2 § 12. Sed ibi appel-
latur Cœlellius.

§ XLVI.

Pag. 253. Comment. bel. civ.] Cæsar I. de
bel. civ. n. 31.

Comment. bel. civ.] loco supra alleg.
§ XLVII.

Pag. 254. Suffectus] Vide Franc. Fernan-
dum de Cord. in Didascal. c. 19.

Pag. 255. Gellius] XIII. c. 10.

Pag. 256. Nec significat, ut Laurentius
Hæc habentur apud Nic. Perottum Cor-
nucop.